FLORICA LORINT

OAMENII NORDULUI

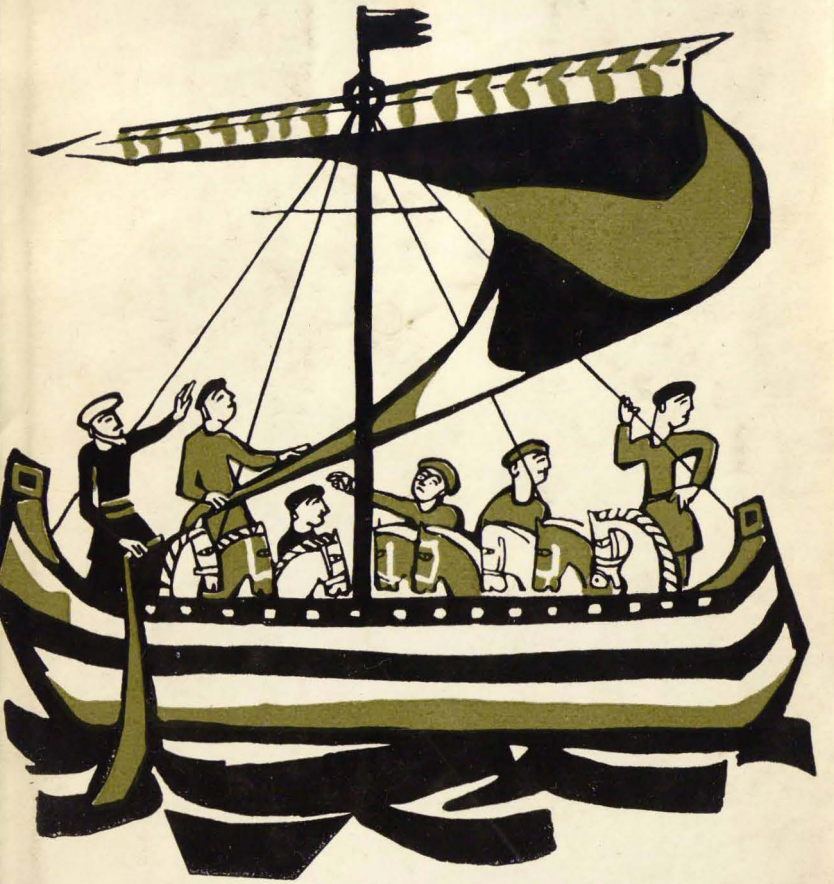

PAGINI DE ISTORIE UNIVERSALĂ

Primită cu viu interes de către publicul cititor – netăgăduită mărturie stă însăşi grabnica epuizare a celei dintîi ediţii – şi bucurîndu-se de aprecieri frumoase în publicaţiile de specialitate, cartea tov. Florica Lorinţ „Oamenii Nordului", se recomandă singură pentru o nouă ediţie.

Autoarea a izbutit cu o îndemînare care trebuie subliniată să îmbine prezentarea istoriei normanzilor, în limitele rigurozităţii ştiinţifice, cu expunerea de formă aleasă care înlătură ariditatea problemelor tratate printr-o exprimare colorată.

Cu pricepere şi curaj autoarea îşi plimbă cititorul de pe ţărmurile înghe ţate ale Groenlandei pînă la însoritul litoral sicilian şi pînă în America de Nord, tot mereu pe urmele vikingilor, ale căror isprăvi de arme sau îndrăzneţe călătorii le evocă pe temeiul sagas-urilor şi cronicilor evului mediu. Relatării legendelor li se alătură rezultatele dobîndite prin investigarea critică a surselor şi cititorul ia astfel contact, pe nesimţite, atît cu izvorul cît şi cu istoriografia problemei.

În noua versiune autoarea a revăzut redactarea şi a adăugat, printre altele, informaţii noi cu privire la mitologia scandinavă şi participarea normanzilor la prima cruciadă.

Importanţa temei, în afară de popularizarea istoriei îndepărtate a nordului scandinav, constă în tratarea influenţei normanzilor în istoria Europei, a bazinului mediteranean precum şi în descoperirea pentru prima dată a Americii.

Sîntem siguri că un şi mai larg public cititor o va primi cu acelaşi interes.

OAMENII NORDULUI

PAGINI DE ISTORIE UNIVERSALĂ

FLORICA LORINȚ

OAMENII NORDULUI

Ediția a II-a revăzută

EDITURA ȘTIINȚIFICĂ
București, 1965

Cuvînt înainte de
FRANCISC PALL
profesor la Universitatea „Babeş-Bolyai"
din Cluj

Toate versurile din această carte au fost traduse de autoare după versiunea germană sau franceză

CUVÎNT ÎNAINTE

Ceea ce te impresionează, poate în primul rînd, în aventuroasa roire a „oamenilor nordului" sau a normanzilor (pe care o povesteşte cartea de faţă) este extraordinara lor dispersare ca şi multiplicitatea acţiunilor, desfăşurate aproape simultan în regiuni atît de vaste şi diferite, în atîtea ţări şi mări, cum nu s-a întîmplat cu nici un popor înainte de apariţia lor pe mult bătătorita scenă a istoriei omenirii. Pornind de pe meleagurile mohorîte, puţin roditoare ale patriei lor, din fiordurile Norvegiei, din podişurile şi lacurile Suediei, de pe coastele nisipoase ale Danemarcii, ei au împînzit — ca piraţi sau negustori, ca pelerini sau cruciaţi, ca mercenari sau cuceritori, ca descoperitori de pămînturi noi sau întemeietori de state, schimbîndu-şi rolul după împrejurări, într-o goană neostenită după cîştig şi pradă, adesea şi după cuceriri teritoriale — ţărmurile apusene ale Atlanticului şi cele ale Mediteranei, malurile Mării Albe ca şi ale Balticei, au coborît sub numele de varegi pe văile marilor fluvii ale Rusiei, ajungînd prin Marea Neagră, pînă în Bosfor (unde dădeau mîna cu cei ce veneau dinspre Marea Egee), sau pătrunzînd prin Caspica pînă în vecinătatea Indiei. Corăbieri neînfricaţi, vestiţii vikingi, atraşi parcă şi de mirajul necunoscutului, nu s-au mulţumit, în cutreierările lor îndrăzneţe spre apus, să se instaleze în îndepărtata Islandă, ci, avîntîndu-se tot mai departe, au atins, cu o jumătate de mileniu înainte de Columb, ţărmurile de nord-est ale Americii.

Precumpănirea ştirilor legendare asupra izvoarelor istorice cu privire la începuturile societăţii şi expansiunii normande îngreuiază, fără îndoială, riguroasa lor reconstituire ştiinţifică. Legendele eroice ale normanzilor — atît creaţiile geniului popular cît şi cele de origine cultă — s-au născut de obicei în jurul unor fapte şi personaje reale. Dar în aceste plăsmuiri anevoie se poate distinge adevărul de elementul

fabulos, mai ales că izvoarele propriu-zise (mărturiile arheologice, cronicile, documentele) luminează slab trecutul îndepărtat și cețos al „oamenilor nordului".

Expedițiile, invaziile și cuceririle normanzilor, desfășurate între sfîrșitul veacului al VIII-lea și veacul al XI-lea, au alcătuit ultimul val apusean al mișcărilor de popoare. Spre deosebire de marile migrațiuni, care marchează prăbușirea orînduirii sclavagiste romane și începuturile feudalismului, acest puternic val întîrziat s-a abătut asupra unor țări aproape deplin feudalizate. Cutezătoarele cete normande, în drumurile și atacurile lor, n-au făcut numai ocolul Europei, ci, urcînd cursul fluviilor, pătrundeau adînc și în interiorul continentului, semănînd groaza și moartea, jefuind și pustiind tot ce le cădea în cale ; vreme îndelungată ele au format un teribil coșmar pentru popoarele din vestul Europei, un flagel pe care nu-l va egala decît primejdia turcească ce va apăsa, la rîndul ei, secole întregi asupra Europei răsăritene și centrale.

Dar rolul jucat de normanzi în istoria universală oferă și aspecte pozitive.

Necesitatea apărării în fața prădalnicilor normanzi a silit populația din țările apusene, în urma slăbirii autorității centrale, să se grupeze tot mai mult în jurul marilor proprietari și comiți din provincie, favorizînd creșterea puterii lor și grăbind astfel procesul închegării orînduirii feudale, care, privită în ansamblu — dar neignorînd teribila exploatare a țărănimii și întunecimea spirituală a dictatului religios — reprezenta un progres față de orînduirile anterioare. Pe de altă parte, lupta de apărare în fața atacurilor varege a contribuit — într-o anumită măsură — la strîngerea forțelor triburilor slave de răsărit și la formarea statului feudal al Rusiei kievene.

O contribuție vădită au avut scandinavii în legăturile comerciale internaționale din evul mediu timpuriu, în mijlocirea schimburilor de pe coastele Mării Nordului și ale Balticei, dar și ca intermediari ai negoțului dintre Europa nordică, Răsăritul rusesc, Bizanț și Califatul arab. Totuși, rolul lor în această privință, deși seamănă în oarecare măsură cu acela al arabilor, iar mai tîrziu cu al italienilor din Mediterana și în Orient sau cu cel al hansei germanice în însuși nordul Europei, este exagerat de o parte a istoriografiei burgheze, care, pornind de la descoperirile arheologice ce au scos la lumină mari cantități de bani răsăriteni în țările de nord-

vest, a tras concluzia falsă că între ele şi Orientul musulman ar fi existat, în acea epocă de predominare a economiei naturale, relaţii comerciale foarte intense. În realitate, aceste relaţii erau destul de anemice, căci, după cum au stabilit cercetările recente, acele cantităţi de monede au ajuns în amintitele ţări mai degrabă prin jafurile normanzilor decît prin comerţul practicat de ei. Erau doar piraţi şi neguţători, după ocazie!

Aceste îndeletniciri scot pe prim plan rolul lor ca navigatori, care, dacă ţinem seama de imensitatea spaţiilor străbătute de ei în condiţiile vremii, nu poate fi comparat decît cu expediţiile fenicienilor jur împrejurul Africii şi cu ale malaiezilor pe uriaşele întinderi ale Pacificului şi Oceanului Indian. Pornind de pe litoralul dantelat al Scandinaviei sau de pe ţărmurile joase ale Iutlandei şi ale insulelor din apropiere, bărcile lungi şi repezi ale vikingilor au despicat cu aceeaşi dezinvoltură şi cutezanţă valurile albastre ale Mediteranei ca şi cele verzi şi reci ale mărilor nordice şi polare, înfruntînd năprasnice furtuni şi viclene aisberguri, în apele Groenlandei. Rezultatul cel mai semnificativ al acestor colindări maritime a fost prima descoperire — fie şi lipsită de urmări de seamă — a Americii.

Normanzii s-au dovedit nu numai prădători cruzi şi lacomi pe mare şi pe uscat, ostaşi viteji, negustori iscusiţi şi navigatori temerari; ei au fost şi conducători de state şi organizatori pricepuţi. În teritoriile cucerite ei au contribuit la cristalizarea şi desăvîrşirea unor formaţiuni politice sau, chiar, a unor state. Astfel, au înfiinţat puternicul ducat al Normandiei franceze, regatul Italiei meridionale şi al Siciliei, principatul cruciat al Antiohiei. Sprijiniţi pe ultimele două formaţiuni politice teritoriale, ei au devenit, în repetate rînduri, duşmani de temut ai Imperiului bizantin, rîvnind la cucerirea Constantinopolului. Prin cotropirea Angliei, în anul 1066, normanzii francizaţi au dat forma definitivă feudalismului din această ţară, după ce ea suferise, mai mult ca oricare alta, urgia năvălirilor mai vechi, daneze. Ramura varegă a normanzilor a jucat, fără îndoială, un anumit rol şi în formarea cnezatelor ruseşti. Dar apariţia acestor cnezate, contrar faimoasei „teorii normaniste", n-a fost opera unor cuceritori străini, varegii, ci rodul prealabilei dezvoltări interne, economice, sociale şi politice, a slavilor răsăriteni. De altfel, în nici una din menţionatele formaţiuni, fie din Apus, fie din Răsărit, oricare ar fi fost aportul păturii sub-

ţiri de cuceritori normanzi în fundarea sau consolidarea lor, această pătură n-a reuşit şi se pare că — uşor adaptabilă cum era — nici nu s-a străduit să-şi menţină fiinţa etnică, ci s-a asimilat repede cu masa populaţiilor cucerite din teritoriile respective.

În sfîrşit, printre contribuţiile de seamă ale normanzilor se înşiruie şi creaţia lor literară, una din cele mai viguroase în literatura universală. Străvechile povestiri şi cînturi nordice, personificările mitologice ale fenomenelor naturii sau oglindirile evenimentelor istorice redau sugestiv sobrietatea peisajului şi atmosfera epică, adesea tragică, în care a evoluat marea şi multiforma expansiune normandă.

Paginile ce urmează, călăuzite de concepţia materialist-istorică, nu încearcă nici idealizarea, dar nici denigrarea aprigilor „oameni ai nordului", ci caută să zugrăvească un tablou veridic, în care se pot recunoaşte şi trăsături de umbră şi de lumină, potrivit realităţii istorice. Cititorii noştri, dornici să-şi îmbogăţească cunoştinţele privitoare la trecutul frămîntat al omenirii, vor găsi în această carte nu numai o evocare sugestivă, ci, în acelaşi timp, o serioasă documentare şi o temeinică explicaţie ştiinţifică a unui important capitol de istorie universală.

FRANCISC PALL

„Veghind pierduţi la prore de albe caravelle,
Priveau cum se înalţă pe ceruri fără nume
Din freamătul de valuri, necunoscute stele..."

JOSÉ MARIA DE HÉRÉDIA
Los Conquistadores

Ultima Thule

Înainte de a fi cunoscut, nordul european a trăit vreme îndelungată în închipuirea oamenilor. Alături de atîtea comori spirituale, antichitatea a creat şi legenda despre „Ultima Thule“ [1], insula ce străjuieşte hotarul de miazănoapte al uscatului, dincolo de care începe necuprinsul unei alte lumi.

Ţărmul acela îndepărtat va fi fost oare una din insulele Shetland sau poate sudul Norvegiei ? Britonii [2] au înfiripat legenda despre el, romanii i-au dat un nume, dar răspuns sigur la întrebare nici pînă azi nu s-a aflat. Cînd pe harta Europei a prins a se contura întreaga Scandinavie, pe drumurile nestrăbătute ce duceau de acum spre apus, „Ultima Thule“ a început şi ea să călătorească, poposind mai întîi în Islanda, apoi în Groenlanda, coborînd, cu vikingii [3], pe ţărmurile Americii de Nord şi sfîrşind prin a deveni un simbol.

Dacă în vremurile de demult sub numele acesta s-au înţeles ţările cărora noi le spunem nordice, atunci cea dintîi descriere a lor ne-a rămas de la un meridional. În secolul al IV-lea î.e.n. Pytheas, negustor grec din Massalia [4], părăsi cu corabia sa întinsul albastru al Mediteranei, îndreptîndu-se spre nord. În drum, el ajunse pe o insulă mare şi bogată, dar tristă ca şi cerul mohorît care veghea deasupra ei, ţesînd aproape fără întrerupere, pînza deasă a ploilor : era Britannia. Trecînd de ea, Pytheas pătrunse cu corabia în apele reci ce păreau a-şi spori mereu întinderea şi, cale de şase zile mai spre miazănoapte, zări un alt uscat.

Înspăimîntat, privi din depărtare pămîntul acela necunoscut de care nu era chip să te apropii, căci plutea nefiresc

[1] Ultima Thule — în sensul de ultima limită.
[2] Britoni — locuitorii Britanniei (insulele britanice).
[3] Viking — luptător, pirat, locuitor al golfurilor.
[4] Massalia — Marsilia de azi, port în Franţa ; în secolul al IV-lea î.e.n. colonie grecească.

între cer şi mare, iar calea pînă la el nu era făcută nici pentru picior, nici pentru corabie. În răstimpuri, norii grei şi apăsători care stăpîneau întreg cuprinsul îşi mai destrămau învolburarea şi atunci se puteau desluşi crestele unor munţi înalţi, pe care dormeau întunecate păduri de brad. Ape repezi îşi croiau drum printre stîncile coastelor şi, sporind cu zgomotul lor sălbăticia locurilor, se rostogoleau în mare. Pe alocuri, ţărmul se desfăcea aidoma unor braţe ce chemau spre ele valurile şi le lăsau să pătrundă adînc, domolindu-le zbuciumul şi limpezindu-le spumegarea.

Pe cărările acestea de apă, oare ce duhuri blestemate îşi purtau paşii ? Spre ce lumi necunoscute îşi duceau povara ? De pe corabie se auzea un necontenit vuiet, altul decît cel al mării, ca şi cum ar fi fost suspinele înăbuşite a mii de piepturi. Ceţurile dese şi umede păreau nefireşti în ochii meridionalilor şi ei le socoteau născociri ale infernului. Li se părea, chiar, că din fumul acela apăsător se încheagă şi se destramă făpturi ciudate, cînd asemănătoare oamenilor, cînd aducînd aminte de monştri înfiorători. Se grăbiră deci să părăsească acele meleaguri, întorcîndu-se în ţara lor însorită...

Povestirile lui Pytheas despre această călătorie nu au fost crezute de oamenii vremii sale ; ele au venit doar să înfrumuseţeze legenda născută în jurul „Ultimei Thule", şi nordul a fost din nou uitat.

Cîteva secole mai tîrziu, cînd asupra Imperiului roman începuseră să se abată năvălirile popoarelor germane, ţinuturile dinspre miazănoapte s-au învrednicit iar de luare-aminte. Roma se străduia să afle cît mai multe lucruri despre lumea „barbară", pentru a-i putea ţine piept, şi a ajuns să o cunoască destul de bine pînă către ţărmurile Mării Nordului şi ale aceleia pe care cimbrii [1] o numeau Marea Moartă [2]. Rămase însă un „dincolo", meleaguri aievea ori închipuite, peste care continua să stăpînească legenda. De la germani, romanii au aflat că în zori, cînd soarele prinde a se ridica din apele mării ce scaldă coastele de nord, caii de foc înhămaţi la carul lui pot fi văzuţi de oameni, iar uneori vîntul aduce din larg zvonul care însoţeşte răsăritul. Acolo, spuneau ei, era de bună seamă sfîrşitul pămîntului.

[1] Cimbrii — trib german, locuind pe ţărmul de sud al Mării Baltice.

[2] Marea Moartă — Marea Baltică.

Şi au trecut alte sute de ani ; marile migraţiuni ale popoarelor îşi zăgăzuiseră de mult revărsarea spre apusul Europei. Pe teritoriile care aparţinuseră Imperiului roman ori fuseseră locuite de „barbari", se născuseră şi se destrămaseră alte şi alte state, iar din frămîntările ce urmaseră prăbuşirii societăţii antice se închegase feudalismul.

Noua orînduire schimbase faţa societăţii şi, în formele ce-i erau proprii, o ducea mai departe. Procesul de dezvoltare istorică, în general, era acelaşi pentru apusul european ; în varietatea produsă de condiţiile de loc şi de timp, varietate de care nici o epocă nu este străină, se întîlneau aceleaşi instituţii de bază, aceleaşi contradicţii de clasă. În viaţa culturală a diferitelor popoare se ajunsese de asemenea la o relativă uniformizare, în urma întăririi influenţei bisericii catolice şi prin folosirea limbii latine, fapt care făcuse ca arta şi literatura să fie în general sensibile aceloraşi influenţe.

În cronicile şi analele evului mediu timpuriu, trecerea vremii a lăsat amintirea faptelor ce nu trebuia să moară ; pe drumul cercetării trecutului istoric al multor popoare, mărturia acestor izvoare este o bună călăuză, dar la răspîntia ce duce spre nord ea se opreşte după cîţiva paşi şovăitori. Abia tîrziu, către începutul secolului al IX-lea al erei noastre, putem pătrunde pe urmele ei în viaţa atît de puţin cunoscută a acelor ţinuturi. Pentru vremile mai îndepărtate însă a rămas să vorbească tot legenda, pînă ce, devenind mai neîncrezători în spusele ei, oamenii au început să întrebe arheologia şi, pe baza descoperirilor făcute, au stabilit analogii cu fenomenele asemănătoare din istoria altor popoare.

S-a văzut astfel că germanii de nord prezentau oarecare asemănări în ceea ce priveşte viaţa socială şi politică, felul de trai şi limba mai cu seamă cu goţii, aceştia din urmă destul de bine cunoscuţi din izvoarele scrise.

Totuşi, societatea omenească constituită pe teritoriile din nordul Europei a avut vreme îndelungată o dezvoltare aparte, bazată pe evoluţia nestingherită a vechilor instituţii gentilice. Poziţia geografică a Scandinaviei, menţinînd-o într-o izolare aproape completă, a făcut ca secole de-a rîndul fondul originar al civilizaţiei sale să-şi păstreze trăsăturile caracteristice. Rare şi de suprafaţă, influenţele venite dinafară, prin intermediul germanilor din sudul Balticei, nu au pătruns în adîncime acest fond originar.

Vestigiile materiale păstrate, analogiile stabilite, tradiţiile transmise vremilor de mai tîrziu, toate acestea au ajutat ca nordul de altădată să prindă viaţă sub ochii noştri, dacă nu aidoma celui care a fost, măcar întrucîtva asemănător.

Pămînturi şi oameni

Locuitorii de azi ai nordului scandinav sînt de origine germană. Cele trei ramuri ale germanilor nordici s-au desprins de pe acelaşi trunchi şi, în jurul erei noastre, venind din sudul Mării Baltice, s-au aşezat în ţinuturile pe care le locuiesc şi azi, împărţindu-le între ei. Danezii au ocupat insulele din Baltica şi pe măsură ce alte triburi germane le făceau loc au pătruns şi în Iutlanda. Norvegienii s-au aşezat pe coasta de vest a Peninsulei Scandinave, iar suedezii în partea ei de răsărit, împingînd spre nord triburile de laponi ale populaţiei băştinaşe.

După cum dovedesc săpăturile arheologice, laponii, aceşti străvechi locuitori ai ţinuturilor nordice, populaseră întreaga Scandinavie, zece-unsprezece mii de ani înaintea erei noastre. S-au găsit unelte de piatră, aparţinînd unei culturi mezolitice, care probează acest fapt. Cultura aceasta, a cărei arie de răspîndire a cuprins deopotrivă Anglia şi Scandinavia, este cunoscută sub numele de cultura Maglemose, după aşezările descoperite în turbăria de lîngă oraşul Mullerup, pe coasta de apus a insulei daneze Seeland. Trăsăturile caracteristice pentru viaţa triburilor mezolitice din Europa nordică, aparţinînd tipului de cultură Maglemose, constă în apariţia unor noi procedee de prelucrare a pietrei, în perfecţionarea uneltelor de muncă şi a armelor, în dezvoltarea pescuitului ca îndeletnicire de primă importanţă.

La sfîrşitul mileniului al şaselea şi începutul mileniului al cincilea înaintea erei noastre, în nordul continentului european a avut loc trecerea de la perioada mezolitică la cea neolitică, reprezentată aci prin cultura Erteböle. În mileniul al doilea înaintea erei noastre, în Scandinavia de sud

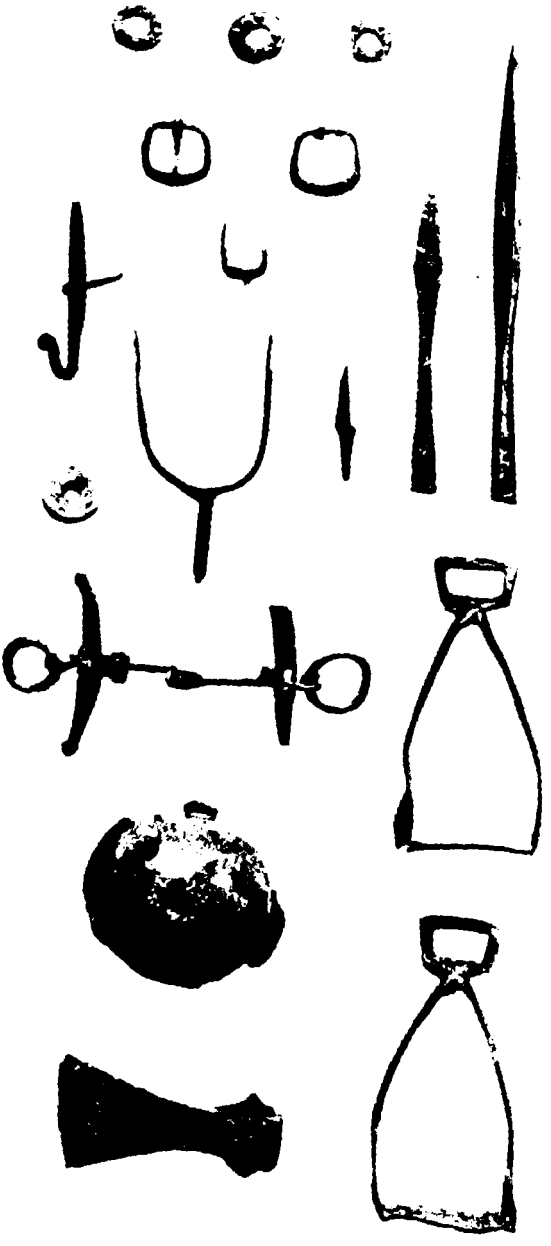

Obiecte din epoca metalelor

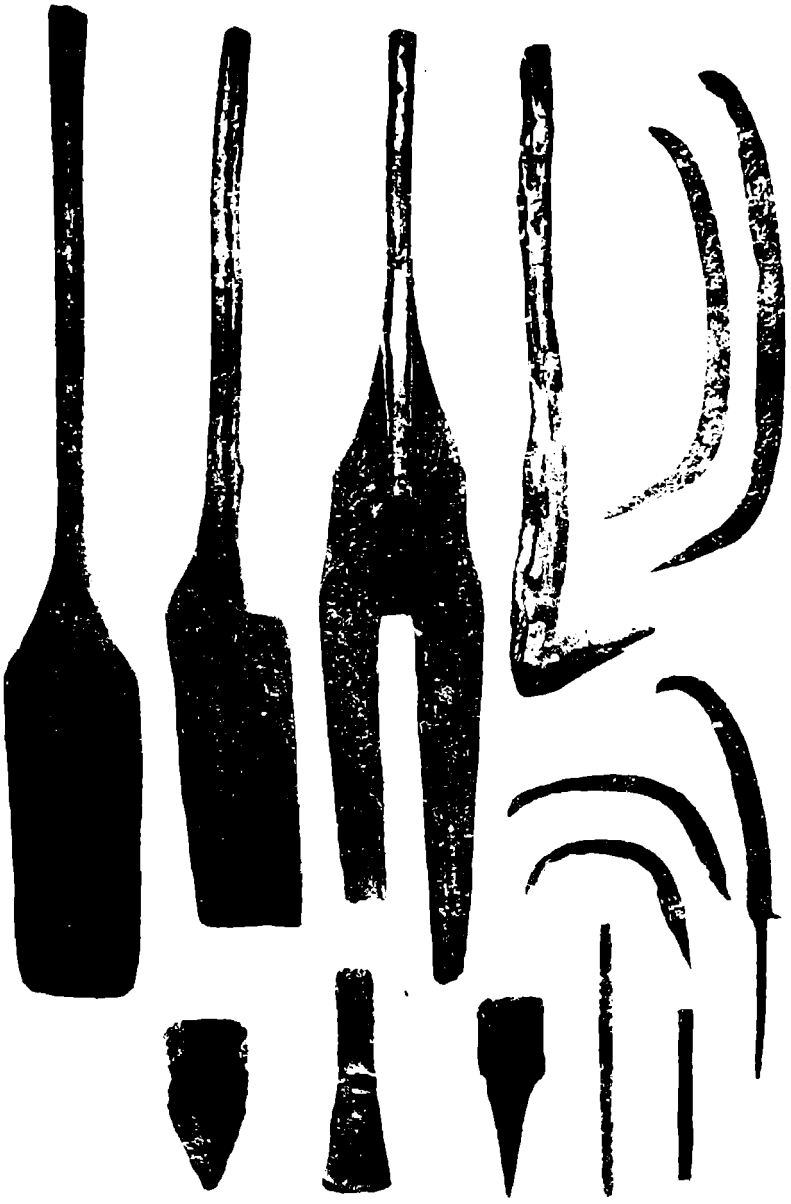

Unelte agricole

Securi de luptă și vîrfuri de lănci

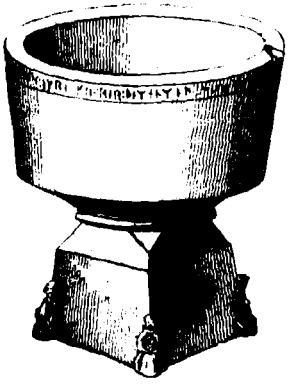

Vas purtînd inscripție runică

Cele trei coline regale din apropiere de vechea Upsala, locul de alegere al regilor suedezi

Corabie normandă

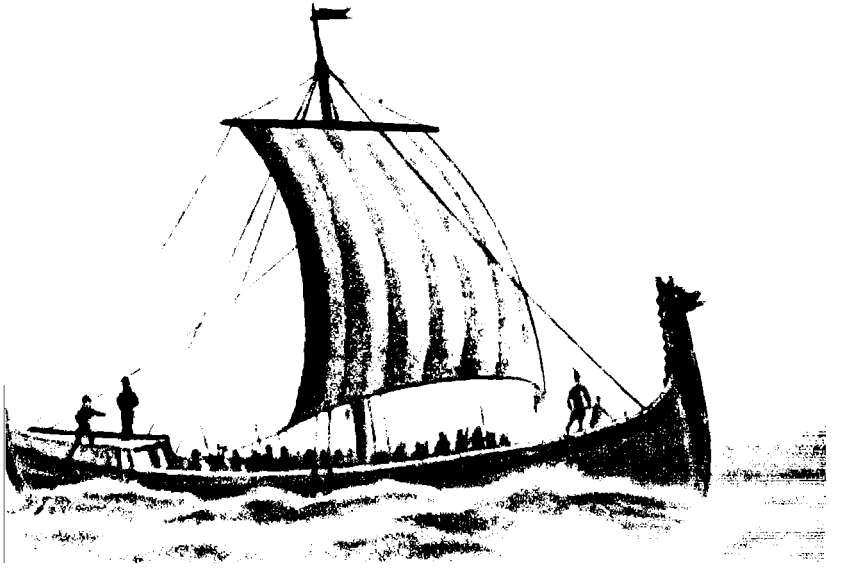

este atestată o cultură a bronzului. Pe stîncile de la Bohuslän (în sudul Suediei) sînt gravate cîteva scene din viaţa zilnică a vechilor locuitori ai nordului, înfăţişînd corăbii cu mai multe vîsle, bătălii pe mare şi luptători înarmaţi cu spade lungi şi scuturi rotunde. Alături de cele anterioare, aceste vestigii probează continuitatea unei civilizaţii în nordul Europei, înainte de aşezarea germanilor aici. Descoperirile arheologice din această perioadă dezmint categoric teoriile rasiste ale arheologilor şi antropologilor naţionalişti germani, care susţineau că din totdeauna nordul ar fi fost populat de o „rasă nordică pură".

Mînînd mereu turmele de reni argintii, singura lor avuţie, laponii păstori îşi aşezau pentru scurtă vreme tabăra în cîte un loc, ridicînd cu pricepere corturile lor conice, prin vîrful cărora prindea neîntîrziat să se ridice fumul. Femeile desfăceau din curele leagănele de pe spinare în care purtau copiii şi îi aşezau în culcuşurile de blănuri. Bărbaţii vedeau de turme sau plecau prin împrejurimi după vînat, bătrînii ciopleau cu migală în corn sau în os, ciudate obiecte de cult sau de podoabă, perpetuînd tradiţiile unei arte străvechi şi originale. Ceasurile de odihnă erau tulburate doar de urletele cîinilor care vesteau apropierea haitelor de lupi sau a cîte unui urs polar. Înainte de a porni din nou la drum, vracii căutau din semne numai de ei ştiute să desluşească mersul vremii, aduceau ofrande pietrelor de oracol şi dădeau căpeteniilor frînghii înnodate care, după credinţa lor, aveau puterea să oprească sau să dezlănţuie vînturile nordului.

În ţinuturile de coastă laponii se ocupau cu pescuitul şi spre deosebire de păstori, duceau o viaţă sedentară. În general, aceste triburi au rămas izolate şi prea puţin cunoscute, pînă în timpurile apropiate. Este sigur însă că germanii au deprins de la ei unele cunoştinţe legate de viaţa grea din acele regiuni, de experienţa lor îndelungată în unele domenii, între care chiar creşterea şi domesticirea renilor. Vor fi avut loc şi unele influenţe de cultură spirituală, inerente unui contact de lungă durată, în folclorul scandinavilor putînd fi sesizate elemente specific lapone. Cele mai multe taine însă, laponii au continuat să le păstreze, purtîndu-le mereu

cu ei prin întinderile albe ale Nordlandului, pe care le cutreieră cu turmele lor de reni argintii.

*

Pămînturile pe care s-au aşezat germanii de nord erau destul de neprimitoare. Uriaşe piramide cenuşii, munţii Norvegiei înfruntau furtunile stîrnite în largul oceanului, iar pe vîrfurile lor zăpezile nu se topeau niciodată. Mesteceni pitici şi ienuperi se căţărau cu greu pe culmile de piatră, doar din cînd în cînd cutreierate de turme de reni. Vara, printre lichenii ca de humă, rîdeau ici-colo florile de munte, înveselind pentru scurtă vreme întinderile acelea posomorîte. În desimea pădurilor de brad şi pin numai vîntul putea răzbate, dar păstra pentru sine taina împărăţiei deapururi verzi. Oamenii „ştiau" doar că acolo îşi au lăcaşul uriaşi rămaşi din alte vremuri, zîne a căror făptură gingaşă s-ar destrăma la soare cum se destramă ceaţa, pitici care stăpînesc comori şi fiare cu înfăţişare cumplită.

Dinspre răsărit, către lanţurile de munţi, urcau în valuri coline domoale acoperite de codri de stejar, iar de-a lungul apelor ce şerpuiau printre ele, îndreptîndu-se spre cîmpiile şi platourile Suediei, se înşirau albi, plopi şi arţari. Clima aspră sporea nerodnicia pămîntului care şi aşa nu-şi putea hrăni locuitorii.

Nici în Danemarca natura nu fusese mai darnică. Odinioară această ţară era şi ea acoperită de păduri de nestrăbătut care se întindeau peste masivele muntoase de înălţime mijlocie pînă către dunele şi nisipurile mişcătoare din vestul Iutlandei, lăsînd doar pe alocuri, în răsărit, petice de cîmpie pentru culturile de mei şi secară, ori pentru lanurile de in. Întinderile de paragină de pe ţărmul Mării Nordului erau presărate cu lacuri sărate, iar ierburile aspre, pe care nici caprele nu puteau să le roadă, făceau din ele locuri netrebnice, ocolite de oameni. Peste cuprinsul acela de o monotonie obositoare, sufla în voie puternicul vînt de apus, îndoind trunchiurile copacilor şi nedîndu-le răgaz să se mai îndrepte. Singura notă de poezie o aducea cerul, spre toamnă, cînd înălţimile lui luau culoarea bronzului şi norii grei porneau în călătorie spre alte meleaguri. Întrucîtva mai blînde decît în ţările scandinave, iernile în Danemarca, lungi şi umede, o făceau totuşi neprietenoasă şi îngreuiau viaţa oamenilor. Insulele situate spre răsăritul ţării păreau şi ele frînturi ale

aceluiaşi peisaj. Ba, unele erau şi mai pustii ; în tot cuprinsul lor nu se afla un singur pom, iar locuitorii foloseau pentru foc turba, ori adunau sfărîmăturile corăbiilor care se zdrobeau de coaste.

Erau periculoase pentru navigaţie coastele nordice : ale Peninsulei Scandinave — din pricina fiordurilor adesea ascunse de ceaţă ; coasta de vest a Iutlandei — din cauza puternicilor curenţi maritimi care treceau prin apropierea ei, iar ţărmul de răsărit, cu apele puţin adînci ale golfurilor sale, era de asemenea înşelător. Din pricina sărăciei, nordicii erau gata să ajute oricînd marea în împlinirea „destinului" ce-i aştepta pe nenorocoşii călători care se apropiau de ţărmurile lor. Pe timp de furtună, bărcile lor iuţi ieşeau în larg pentru a prinde corăbiile străine rătăcite în acele ape ; încărcătura de pe ele era prădată, oamenii adesea ucişi sau duşi în robie.

În lunile de iarnă, foamea scotea din pădurile Scandinaviei haite numeroase de lupi şi alte animale de pradă, care colindau întinderile albe în căutare de hrană. În Danemarca ele erau rare ; fiara cea mai de temut era aici mistreţul, ceilalţi locuitori ai pădurilor de stejar fiind mai ales vulpile, dihorii şi jderii. Pe ochiurile de apă din insulele Bornholm şi Amager, pluteau în voie cîrduri de lebede şi, în mijlocul naturii aceleia aspre, era parcă de mirare cum se închipuise făptura lor graţioasă. Cîrduri mari de păsări de apă duceau pînă departe, în ţinuturile îngheţului veşnic, solia vieţii. Albe toate, ca modelate din zăpadă, în mijlocul lor apăreau ciudaţi oaspeţi, corbii negri, nepăsători la frig şi foame, isteţi şi puternici printre celelalte zburătoare, lucru care i-a şi îndemnat pe nordici să-i socotească sacri, numindu-i chiar „păsările lui Odin" [1].

Tipul fizic al vechilor locuitori din aceste ţări era acela care poate fi văzut şi azi : oameni de statură înaltă, puternici, cu ochi albaştri şi păr blond. Lupta grea cu viaţa îi călise şi întreaga lor înfăţişare vădea dîrzenie şi cutezanţă. Trăsăturile feţei le erau armonioase, dar aspre, iar privirea lor trăda încordarea omului silit să se bizuie numai pe puterile sale. Purtau bărbi şi plete lungi, iar în îmbrăcăminte şi arme nu se deosebeau prea mult de ceilalţi germani. Peste veşmintele de in ori de lînă aveau mantale şi glugi din blănuri de animale.

[1] Odin — zeul suprem în mitologia nordică.

Neputînd practica agricultura decît într-o foarte redusă măsură, ei au făcut din creşterea vitelor, din vînătoare şi pescuit principalele lor îndeletniciri. O dată cu creşterea populaţiei, acestea s-au dovedit însă neîndestulătoare şi atunci li s-au adăugat expediţiile de jaf, care, cu vremea, într-o anumită perioadă a istoriei lor, au ajuns să ocupe primul loc în viaţa lor şi prin care, un timp, nordul s-a întrepătruns cu istoria restului Europei. De altfel, aşa cum au arătat clasicii marxism-leninismului, în viaţa tuturor popoarelor care au trăit în vecinătatea mării, în perioada democraţiei militare, expediţiile piratereşti au avut un rol important.

Ca şi în apusul Europei, pentru ţările din partea ei de miazănoapte putem vorbi de o relativă uniformitate a procesului de dezvoltare istorică. Aici, orînduirea primitivă a dăinuit pînă către cel de-al nouălea secol al erei noastre, cînd se face trecerea spre feudalism. Istoria popoarelor din nord nu cunoaşte sclavagismul, în forma pe care acest mod de producţie o îmbrăcase, de pildă, în statul roman. Elemente ale acestei orînduiri existau, dar proporţia lor redusă ne îndreptăţeşte să vorbim doar despre un sclavaj patriarhal, casnic. Prinşii din războaie, datornicii căzuţi în robie, alcătuiau un număr mic de sclavi pe care nobilimea gentilică îi folosea mai mult la muncile casnice.

Populaţia, alcătuită în imensa ei majoritate din oameni liberi, trăia în obşti. La început, aceste comunităţi se bazau pe legătura de sînge, mai tîrziu fiind înlocuite cu cele stabilite pe temeiul legăturilor teritoriale, formînd aşa-numitele mărci. Lipsind acele elemente ale feudalismului pe care germanii cuceritori le găsiseră încă de la aşezarea lor pe teritoriul fostului Imperiu roman şi din care unele, ca, de pildă, colonatul, constituiseră o importantă premisă pentru dezvoltarea noii formaţiuni economico-sociale, în nord, comunităţile s-au menţinut pînă tîrziu ca forme predominante ale vieţii sociale.

Un sat alcătuia de obicei o obşte. Pămîntul de cultură, dacă exista, era socotit proprietate comună, dar în fiecare an se împărţea între familii pentru a fi lucrat. La început el era împărţit în părţi egale ; mai tîrziu, după putinţa de lucru ori, mai ales, după „cinstea" de care se bucura capul familiei. Acest lucru însemna, de fapt, că aceluia dintre membrii comunităţii, care prin jaf şi silnicie adunase mai multe bunuri, i se dădea şi pămînt mai mult, nu pentru că meritele

sale l-ar fi ridicat în ochii celorlalţi, ci pentru că puterea economică de care dispunea îi permitea să exercite asupra lor o presiune din ce în ce mai mare.

Pădurile, păşunile şi apele, care ţineau de teritoriul ocupat de obşte, erau folosite în comun.

Cu vremea, în sînul acestor comunităţi s-a ivit o inegalitate de avere şi, prin acumulare de bunuri materiale, s-a format o aristocraţie gentilică, din rîndul căreia se alegea şeful de trib. În timp de război, el era comandantul cetelor de luptători, asupra cărora, atîta vreme cît dura lupta, avea drept de viaţă şi de moarte. Dacă la popoarele nordice aceşti şefi au ajuns să dobîndească o mare însemnătate, este din pricină că şi expediţiile de jaf au avut un rol important pe o perioadă îndelungată.

În timp de pace, puterea şefului de trib era mult îngrădită ; forul suprem care hotăra în chestiunile importante ce priveau viaţa comunităţii era *thing*-ul, adică adunarea poporului. Din ea făceau parte toţi bărbaţii născuţi liberi, care se prezentau la dezbateri înarmaţi. La germanii de nord, adunările se întruneau noaptea, în păduri ; cei de faţă îşi manifestau aprobarea izbind cu zgomot scuturile, iar dezaprobarea prin murmure îndelungate. Despre aceste obiceiuri, comune multor triburi germane, relatează amănunţit istoricul roman Cornelius Tacitus. În afara adunării poporului, mai exista şi un sfat al nobilimii gentilice pe seama căruia era lăsată rezolvarea lucrurilor mai mărunte, precum şi pregătirea acelor probleme care trebuiau prezentate adunării poporului. Pe măsură ce aristocraţia gentilică îşi întărea poziţia faţă de pătura oamenilor de rînd, creştea şi importanţa sfatului format din reprezentanţii săi ; treptat, el ajunge să se substituie adunării poporului, aceasta continuînd să persiste, dar mai mult cu rol simbolic decît real. În acţiunile sale, şeful de trib trebuia să ţină seama de aceste două adunări şi chiar să se supună controlului lor.

Ca şi în cazul altor societăţi vechi germane, nici cea nordică nu cunoştea dările şi impozitele permanente, şeful de trib primind doar unele daruri de bunăvoie oferite de către ceilalţi. Toţi membrii comunităţii, însă, erau obligaţi să plătească *wergeld*-ul, amendă care reprezenta preţul sîngelui, atunci cînd unul dintre ei ucidea un om liber. Ca o amintire a vremurilor în care nici un om nu era mai presus de ceilalţi prin avere ori prin naştere, ci fiecare era preţuit după vrednicia sa, vreme îndelungată, la nordici, wergeld-ul s-a men-

ţinut acelaşi, fie că era vorba de un nobil, fie că se plătea pentru un om de rînd. Mai tîrziu însă, pe măsura adîncirii inegalităţii economice şi sociale, s-a ajuns la o diferenţă destul de mare.

Tot ca o moştenire a unui trecut îndepărtat, tradiţie rămasă din epoca matriarhatului, se mai păstra la aceste popoare respectul adînc pentru femeie. Se credea că zeii au înzestrat-o cu daruri supranaturale ; de aceea, sfatul ei nu era dispreţuit niciodată şi în toate împrejurările i se arăta multă consideraţie. Studiind procesul formării familiei, a proprietăţii private şi a statului la popoarele germane, Engels a scos în evidenţă şi alte elemente ale orînduirii matriarhale care au dăinuit pînă tîrziu la germanii de nord, cum ar fi, de pildă, apropierea mai strînsă faţă de rudele mamei. Astfel, tinerii cînd porneau pentru prima oară la luptă, erau puşi sub ocrotirea unchiului din partea mamei, mai frecvent chiar decît sub ascultarea tatălui şi nu puţine erau cazurile în care fiii surorilor erau priviţi ca mai apropiaţi prin sînge decît copiii proprii. Ei primeau adesea numele unchiului şi erau lăsaţi ca moştenitori.

Organizarea social-politică în care, după cum arată Engels, rolul principal îl are şeful de trib, adunarea poporului şi sfatul nobilimii gentilice — se numeşte *democraţie militară* şi ea premerge direct formării statului. În nord, această perioadă de trecere a fost neobişnuit de lungă ; în cursul ei expediţiile de jaf, atît pe uscat cît mai ales pe mare, erau mult mai rentabile pentru aristocraţia gentilică decît ar fi fost exploatarea ţăranilor. Această clasă stăpînitoare nu a simţit prea curînd nevoia unui aparat de constrîngere, care să-i apere interesele şi să ţină sub ascultare masele asuprite. Relieful ţărilor nordice, lipsa unei primejdii externe care să dea naştere nevoii comune de apărare au favorizat de asemenea menţinerea fărîmiţării politice. Numeroasele triburi trăiau izolat, iar atunci cînd puterea centrală a început acţiunea de unificare, şefii lor şi-au apărat cu îndărătnicie libertatea.

Închegarea primelor formaţiuni statale, atît pe teritoriul Danemarcii cît şi pe cel al Suediei şi al Norvegiei, a avut loc cam în acelaşi timp, şi anume între secolele VIII—IX e.n. La baza procesului de formare a statelor nordice a stat dezvoltarea internă a societăţii omeneşti de pe aceste teritorii. Dezvoltarea forţelor de producţie, progresul realizat în agricultură şi creşterea vitelor, au dus la acumularea în mîinile aristocraţiei gentilice a tot mai multe bunuri materiale. Această creştere a posibilităţii de a procura venituri din ex-

ploatarea păturilor sărace locale a îndemnat aristocrația să-și îndrepte atenția asupra organizării, în cadrul propriei comunități, a unui aparat care să asigure menținerea preponderenței sale economice și poziția sa de clasă stăpînitoare. Ca urmare a acestui fapt, șeful militar temporar de pînă atunci, care numai în timp de război avea puteri nelimitate, a devenit un șef permanent. În conducerea treburilor obștești el va ține seama numai de propria sa voință și de interesele clasei pe care o reprezenta.

De prin a doua jumătate a secolului al VIII-lea e.n., în regiunile mai bogate ale Peninsulei Scandinave și ale Danemarcii, unde se aflau terenuri proprii pentru agricultură ori pentru păşunat, s-au închegat mici formațiuni prestatale în frunte cu cîte un rege local, care purta numele de *konung*. Mențiuni despre ele s-au păstrat destul de puține și numai în izvoarele literare de mai tîrziu, acestea, la rîndu-le, bazîndu-se pe vechile tradiții orale. Procesul lor de unificare într-un stat de sine stătător ne este numai sumar cunoscut.

În confuzia ce domnea peste știrile din primele secole ale evului mediu din istoria țărilor scandinave, săpăturile arheologice au adus oarecare lumină. Ele au arătat că popoarele de aici nu erau atît de înapoiate pe cît s-ar fi putut crede, mai cu seamă dacă ne referim la cultura lor materială. În arta prelucrării metalelor, în construirea bărcilor, în meșteșugul sculpturii în lemn, ele au ajuns de timpuriu la o mare iscusință. Mai greu este să pătrundem în viața spirituală a vechilor locuitori ai nordului ; tradițiile, ciclurile de legende care au ajuns pînă la noi, singure ne-ar putea ajuta, dar ele sînt culegeri întocmite prin secolul al XI-lea e.n. sau chiar mai tîrziu. Unele coboară spre trecut treptele multor veacuri, dar din noianul de fapte pe care le cuprind, cîte oare vor fi rămas neatinse de trecerea vremii ?

Din legendă în istorie

Începuturile statului danez sînt greu de stabilit ; cît despre numele țării, Danemarca, el provine probabil de la vechiul cuvînt nordic *danir* care însemna uriaș.

Numele acesta va fi fost dat de bună seamă mai întîi locuitorilor acelor ţinuturi, din cauza staturii lor înalte, şi a fost trecut apoi asupra ţării. În secolul al VIII-lea e.n., exista, se pare, în Sjaelland o formaţiune statală închegată, cu capitala la Lejre, oraş amintit şi în legendele epice, regii de aici stăpînind şi o însemnată parte din Scandinavia sudică. Suferind o grea înfrîngere din partea suedezilor, în jurul anului 750, amintitul regat danez s-a destrămat. Situaţia lui refăcîndu-se treptat, la începutul secolului al IX-lea, el este în măsură să ţină piept ameninţării pe care o reprezenta imperiul franc al lui Carol cel Mare.

Godfred, primul rege danez al cărui nume a fost reţinut de istorie, fiind cunoscută şi data morţii sale (anul 810), se afla în duşmănie cu ambiţiosul împărat al francilor. Izvoarele vremii nu vorbesc de războaie între ei; se ştie însă, că urmaşul lui Godfred, pe nume Heming, a încheiat pace cu Carol cel Mare, prin care se stabilea ca hotarul dintre cele două ţări să fie fixat pentru totdeauna pe Eider.

Date bazate cu certitudine pe un adevăr istoric şi care să poată fi acceptate fără rezerve avem numai începînd cu secolul al X-lea, în ai cărui primi ani domnea în Danemarca regele Gorm cel Bătrîn, considerat drept unificatorul ţării. El a fost ultimul rege păgîn al Danemarcii, căci fiul său, Harald Blaatand (adică Dinte Albastru), a cărui domnie este cuprinsă aproximativ între anii 940 şi 986, s-a creştinat şi a impus noua religie întregului popor. Căsătorit cu o fiică a lui Mistivoi, rege al obodriţilor [1], Harald a întreţinut frecvente legături cu slavii baltici. Continuînd procesul de unificare a ţării, început de tatăl său, el a ridicat Danemarca la un important loc în viaţa politică a vremii, după cum dovedesc relaţiile politice pe care le-a avut cu Imperiul romano-german.

În afară de Danemarca propriu-zisă, Harald Blaatand stăpînea şi sudul Norvegiei, iar fiul său Swen sau Swein Tweskaeg (Barbă Despicată), care-i urmă la domnie, spori această moştenire, cucerind, în 1014, tronul Angliei. Despărţite vreme de cîţiva ani după moartea lui Swen, Danemarca şi Anglia au fost reunite în timpul domniei fiului său Knut, cunoscut sub numele de „cel Mare", faţă de care s-a aflat în dependenţă temporară şi Norvegia. Abil om de stat, Knut a ştiut să creeze un echilibru politic favorabil întinsei sale stă-

[1] Obodriţii — populaţie slavă care locuia la răsărit de gurile Elbei.

pîniri. Cum cel mai periculos rival era Imperiul romano-german, Knut preîntîmpină o eventuală ciocnire printr-o căsătorie a fiicei sale Gunhild, cu fiul lui Conrad al II-lea, viitorul împărat Henric al III-lea. Dar o îndemînatică politică externă nu era de ajuns ; garanţia de viitor a independenţei Danemarcii era în primul rînd consolidarea internă a ţării, de care Knut s-a ocupat îndeaproape, ca şi de aceea a Angliei, de altfel. Din timpul lui datează primele monede daneze şi tot el a fost acela care a iniţiat, dacă nu organizarea unei armate permanente, măcar excepţionala întărire a gărzii sale personale. Domnia lui Knut s-a sfîrşit în anul 1035, lui urmîndu-i regi mai puţin însemnaţi. În Anglia se ajunge curînd la restaurarea pe tron a dinastiei anglo-saxone, iar în Danemarca începe o perioadă de lupte interne, căreia îi va pune capăt abia domnia lui Waldemar I, la sfîrşitul secolului al XII-lea. Anarhia politică din Danemarca, cauzată de întărirea clasei feudale, a dus la o considerabilă slăbire a puterii regale : Waldemar nu a putut înfrînge rivalitatea marilor nobili decît printr-un compromis pe plan extern, şi anume prestînd jurămînt de vasalitate împăratului german Frederic Barbarosa.

Despre acest rege danez tradiţia spune că poporul îl socotea înzestrat cu puteri supranaturale. Mamele îi aduceau copiii nou-născuţi în credinţa că dacă îi va atinge vor creşte repede. Este vorba probabil despre o concepţie veche datînd din perioada în care şeful politic cumula şi funcţiile religioase, revenindu-i chiar obligaţia îndeplinirii celor mai importante ritualuri de cult sau de magie. De altfel izvoarele vremii mărturisesc că, în anii domniei lui Waldemar, creştinismul avea încă din greu de luptat cu credinţele păgîne. Unul din marii dregători ai curţii regale, Absalon, episcop de Roskilde, din porunca căruia Saxa Grammaticus şi-a scris cronica, obişnuia să dărîme cu mîna sa statuile bătrînilor zei nordici, înlocuindu-le cu imaginea Cristosului răstignit.

În perioada următoare, puterea Danemarcii slăbeşte şi mai mult. În secolul al XIII-lea, pe litoralul de sud al Balticei se ridică oraşele germane care, constituite mai apoi în Hansă, vor da statului danez o lovitură de pe urma căreia el nu se va reface decît în epoca modernă.

Istoria politică a Suediei este şi ea destul de obscură la începuturile sale ; o învăluie legenda, şi, numai dînd crezare spuselor acesteia, putem menţiona printre primii regi sue-

dezi pe un anume Beowulf, din dinastia Ingling, care ar fi domnit pe la sfîrşitul secolului al VIII-lea, cînd ţara era împărţită în două mari regiuni, Suedia şi Gothia. De fapt, dinastia Ingling, ale cărei origini sînt căutate uneori pînă către începutul secolului al VI-lea, trebuie socotită ca aparţinînd mai curînd mitologiei. Numele acesta, care s-a dat casei domnitoare a Suediei vreme îndelungată, vrea să sublinieze originea divină a regilor din Upsala[1], pe care îi arată coborîtori din Ingwe, ultimul zeu care ar fi trăit pe pămînt.

Cercetările istorice nu probează veracitatea faptelor decît pentru o epocă mult mai tîrzie, şi anume secolul al X-lea, cînd este consemnată domnia lui Olaf Skötkonung, al cărui nume este legat de creştinarea poporului suedez, îndeplinită prin forţă, şi de apariţia primelor monede, care şi poartă de altfel efigia sa.

Aflîndu-se într-o poziţie mai izolată decît Danemarca, deci mai puţin supusă influenţelor venite dinafară şi oferind condiţii mai proprii încă pentru menţinerea fărîmiţării politice, procesul de unificare s-a desfăşurat şi mai greu în Suedia. El s-a desăvîrşit abia în secolul al XIII-lea, în urma unei îndelungate perioade de anarhie internă, de sîngeroase lupte pentru tron între marile familii nobiliare.

Potrivit tradiţiei, prima dinastie norvegiană se trage dintr-o ramură a Inglingilor care, părăsindu-şi ţara de baştină, în secolul al VII-lea, s-ar fi aşezat în partea de sud-est a Norvegiei, întemeind aici un mic stat. Cu vremea, începură a fi supuse unele teritorii din vest, de acest început de expansiune a viitorului regat norvegian fiind legate numele lui Olaf Tretalgja şi al fiului său Halfdan Picior-Alb, acesta din urmă întinzîndu-şi stăpînirea asupra întregii regiuni de nord a fiordului Oslo. Ştiri precise despre aceste fapte nu ni s-au păstrat. Mulţumită izvoarelor istorice islandeze, dintr-o epocă mai tîrzie, e adevărat (din secolul al IX-lea), o dată cu domnia lui Halfdan cel Negru, putem pătrunde cu mai multă siguranţă în viaţa politică a viitoarei Norvegii. Numele acestei ţări îşi are originea — se pare — în două cuvinte vechi nordice : *nordhr* (nord) şi *wegr* (drum) ; Norvegia ar însemna deci *Ţara drumului spre miazănoapte.* Regele Halfdan cel Negru cuceri întregul ţinut din jurul

[1] Upsala — vechea capitală a regatului suedez.

fiordului Oslo şi la moartea sa lăsă un stăpînitor relativ închegat, desemnînd ca urmaş la domnie pe fiul său, atunci în vîrstă de zece ani.

Acest fiu se numea Harald. Sprijinit de cîteva mari familii de nobili, la majorat, el reuşi să intre în posesiunea moştenirii lăsate de tatăl său şi, dotat cu reale calităţi de om politic şi conducător militar, desăvîrşi opera de unificare a ţării începută de acesta.

Legenda spune că, făcînd o călătorie prin ţară, Harald a ajuns la curtea unui mic nobil unde, întîmpinat fiind cu cinstea cuvenită naşterii şi meritelor sale, a rămas pe deplin mulţumit. Dar nu-l fermecase atît primirea făcută, cît frumuseţea fiicei acestui nobil, pe care nu mai era chip să o uite. Nici grijile domniei, nici ospeţele îmbelşugate, nici vînătorile sălbatice nu izbuteau să-i abată gîndurile de la acea curte unde poposise pentru o noapte, şi Harald trimise peţitori să ceară mîna frumoasei fete. Solii se întoarseră însă, aducînd înapoi darurile pregătite şi răspunsul prin care Harald era înştiinţat că numai atunci cererea îi va fi îndeplinită cînd, dintr-un neînsemnat rege cum este, va deveni stăpînul întregii Norvegii. Departe de a se supăra, Harald mulţumi fetei pentru sfatul înţelept ce i-l dase, trimiţîndu-i vorbă că de mult ar fi trebuit să se gîndească singur la acest lucru. Jură apoi că va cuceri întreaga ţară şi se legă să nu-şi pieptene şi să nu-şi taie părul, atîta vreme cît planul nu va fi dus la îndeplinire.

Vreme de zece ani a purtat Harald necurmate lupte cu regii locali din diferite regiuni ale Norvegiei. Pe unii i-a învins prin tăria armelor, pe alţii prin iscusinţa minţii sau prin puterea aurului, iar cei care n-au voit să i se supună au părăsit ţara îndreptîndu-se spre alte meleaguri, sau îngroşînd numărul temuţilor piraţi ai mării — vikingii. În al doilea deceniu al celui de-al X-lea secol, Harald rămase singurul stăpînitor al Norvegiei.

Istoria cunoaşte destul de bine etapele de unificare ale acestei ţări, a cărei desăvîrşire este legată de numele lui Harald. Legenda le păstrează de asemenea amintirea şi, potrivit obiceiului din totdeauna, înfrumuseţează faptele.

Ajuns rege al întregii Norvegii, povesteşte legenda, Harald a socotit că venise momentul să se dezlege de jurămîntul făcut. Porunci deci să i se taie părul şi să-i fie pieptănat.

Şi avea acest rege plete atît de bogate, moi ca mătasea şi galbene ca aurul, încît de atunci şi pînă azi i se spune Harald Harfagr, adică cel cu plete bogate.

Paralel cu unificarea ţării şi în scopul consolidării ei, Harald a trecut la o primă organizare militaro-administrativă. Transformînd regii locali în simpli *jarl*-i (nobili), el i-a aşezat în fruntea cîte unei provincii, dîndu-le drept de judecată asupra populaţiei şi împuternicirea de a strînge dările, din care a treia parte le revenea lor, celelalte două aparţinînd regelui. Jarl-ului îi era oprit de a ţine armată pe seama lui ; cei şaizeci de luptători, pe care era obligat să-i înarmeze pe cheltuială proprie, trebuiau să fie puşi oricînd la dispoziţia regelui. Sub ascultarea jarl-ului se aflau aşa-numiţii *hers*-iri ; douăzeci la număr din fiecare provincie, ei aveau în primul rînd atribuţii militare, trebuind să întreţină cîte douăzeci de luptători, care să fie mereu gata la chemarea regelui.

După moartea lui Harald Harfagr, puterea regală decade ; abia în jurul anului 1016, repurtînd la Nesjar o victorie hotărîtoare asupra nobililor răzvrătiţi, regele Olaf cel Gros reuşi să pună stavilă anarhiei interne, cel puţin pentru o vreme oarecare. Duşman înverşunat al lui Knut cel Mare, el purtă numeroase lupte cu acest rege danez, iar succesorul său, Magnus cel Bun, expulză pe toţi danezii din Norvegia.

În lupta împotriva anarhiei nobiliare, Olaf şi-a făcut un sprijin din biserică ; drept urmare a privilegiilor primite în timpul acestei domnii, puterea bisericii catolice a crescut considerabil în Norvegia şi, în scurtă vreme, dintr-un sprijin al regalităţii a devenit un rival al ei, încercînd să domine viaţa politică a ţării. În anul 1047, Harald cel Aspru puse capăt acestor încercări şi, prin măsuri energice, subordonă biserica puterii regale. El a făcut chiar o încercare de a introduce creştinismul de rit ortodox, de bună seamă ca urmare a relaţiilor ce le avea cu ţările din răsăritul Europei, dar nu a reuşit. Politica sa fermă a frînat şi încercările de revoltă ale nobilimii, aşa după cum a zădărnicit şi tendinţele de dominaţie ale bisericii catolice. În secolul al XII-lea, Norvegia devine din nou teatrul unor înverşunate lupte interne, iar la puterea pe care o cunoscuse în perioada precedentă, nu se va mai ridica decît mult mai tîrziu.

Sub semnul primelor legi

Satele îşi înşiruiau casele de-a lungul văilor adăpostite, prielnice păşunatului vitelor, sau se adunau în poienile pădurilor, deschise prin munca trudnică de defrişare. Drumurile, greu practicabile, duceau de obicei spre coaste şi nu rareori se putea vedea cîte un crainic regal, coborînd din sat în sat, în goana calului, pentru a face cunoscute poruncile stăpînirii. Aceste porunci priveau de obicei pregătirile pentru expediţiile pe mare. Ostaşul purta cu sine o săgeată însîngerată cu vîrful despicat, pe care o arăta oamenilor înainte de a striga porunca şi toţi recunoşteau semnul de război. Vestirea era repetată de trei ori, fără să i se schimbe un cuvînt măcar şi nu se stingea bine ecoul tropotului de copite, cînd pe drumuri începeau să se formeze şiruri lungi de căruţe al căror uruit nu contenea cîteva zile. Toate se îndreptau spre mare, astfel că la sorocul hotărît, în golfurile cu ape adînci şi liniştite, se înjghebau adevărate tabere militare.

Zeci de corăbii gata pregătite se legănau pe valuri, ţinute cu greu de parîmele din piei de focă legate de bolovani uriaşi. Pînzele le erau strînse, dar, ca nişte păsări de mare, păreau că abia aşteaptă să-şi desfacă aripile şi să pornească în larg. Pe ţărm se lucra zi şi noapte ; se călăfătuiau vasele, se topea smoală, se ascuţeau armele, se umpleau cu merinde sacii mari de piele. Pregătirile o dată sfîrşite, se încărcau toate cele de trebuinţă şi corăbiile se desprindeau încet de ţărm.

Cînd trebuia înfruntat un duşman dinafară, se făcea în întreaga ţară strigare pentru „apărarea mării". Legea aceasta însă nu dăinuia din vechime ; ea fusese statornicită în Norvegia abia în timpul lui Hakon cel Bun, fiu şi urmaş al lui Harald Harfagr. Acestei chemări trebuia să i se dea ascultare sub ameninţare de pedeapsă cu moartea. La cea dintîi strigare, nobilii şi oamenii de rînd erau datori să se înfăţişeze la oaste cu arme şi merinde. Vreme de două sau trei luni pe an slujeau în oastea regelui, primind drept plată o parte din prăzile luate în război, dacă bineînţeles expediţiile izbuteau.

Fiecare unitate militaro-administrativă, *skipreida*, cum se numea, era datoare să contribuie la oastea ţării cu o corabie mare cu treizeci de vîsle, asigurînd pentru fiecare vîslă doi

oameni. Unităţile militare mai mici, acele *manngerder* cum li se spunea în apusul ţării, sau *lidir*, după numele ce-l purtau în răsărit, dădeau cîte o corabie cu un număr redus de vîsle. După mărturia cronicilor, pe la sfîrşitul secolului al X-lea, Norvegia putea ridica un număr de două sute corăbii mari, fără a mai socoti bărcile uşoare şi luntrile, ceea ce însemna o flotă destul de puternică pentru acele timpuri.

O obligaţie militară asemănătoare exista şi în Danemarca, iar numărul de corăbii pe care această ţară îl putea ridica era desigur mai mare, judecînd după faptul că în numeroasele bătălii care s-au dat în acea perioadă între cele două ţări nordice, de cele mai multe ori Norvegia a fost învinsă.

Pentru a asigura o flotă numeroasă, atît sub raportul numărului de corăbii cît şi al luptătorilor, regii ţărilor nordice au interzis începînd din această perioadă expediţiile de pradă făcute de nobili pe cont propriu, pedepsind grav abaterile. În ciuda acestei măsuri însă, raidurile întreprinse cu forţe locale, particulare, au continuat. De aceeaşi împotrivire s-au izbit şi alte încercări făcute de puterea centrală cu scopul de a dizolva vechile forme de viaţă şi de a le înlocui cu altele noi, cu instituţii utile politicii pe care o promova. În acest sens trebuie privită desfiinţarea wergeldului, a acelui străvechi obicei de a răspunde colectivitatea întreagă pentru o crimă comisă de unul din membrii ei şi înlocuirea acestei pedepse prin urmărirea judiciară a persoanei vinovate. A fost de asemenea desfiinţată prin lege răzbunarea obligatorie asupra făptaşului unei crime, de către membrii familiei celui ucis şi transmiterea acestui imperativ în virtutea unei tradiţii mai puternice decît orice voinţă individuală.

În normele vieţii de familie, în special prin consolidarea bisericii catolice, s-au introdus importante modificări între care, interzicerea repudierii femeii, apoi interzicerea despărţirii soţilor pentru orice motiv. Concomitent a fost introdusă, bineînţeles, obligativitatea căsătoriei religioase.

Dintr-o perioadă mai timpurie însă, şi anume din timpul domniei lui Harald Harfagr, cronicile menţionează unele îndatoriri pe care le aveau ţăranii faţă de rege, atît cei care lucrau pămîntul, cît şi cei care tăiau pădurile, fierbeau apa de mare pentru a scoate sare, ori vînau fiarele. E greu de stabilit în ce anume constau aceste îndatoriri ; va fi fost vorba probabil de unele dări în natură, fără caracter permanent însă, ci impuse de regalitate atunci cînd avea nevoie

urgentă, fie în lupta împotriva unui dușman extern, fie în conflictele cu nobilimea din țară. La o dare permanentă s-a ajuns în țările nordice numai prin secolele XII—XIII, sub forma unei obligații anuale pe care țăranii o plăteau în natură, de cele mai multe ori în unt și făină. Treptat, această obligație s-a transformat într-o dare de pământ, pentru perceperea căreia au fost numiți supraveghetori speciali. Țăranii mai erau apoi obligați să presteze și anumite munci în folosul regalității, ca, de pildă, întreținerea drumurilor și a podurilor.

Pe măsură ce feudalismul s-a dezvoltat în nord, acestor obligații li s-au adăugat altele noi, față de stăpînul feudal și față de cler. Ca și în apusul Europei, țărănimea din țările nordice, mai cu seamă cea din Danemarca, a avut de suportat greutatea unui întreit jug, al regalității, al nobilimii feudale și al clerului catolic. De aceea, o dată cu adîncirea procesului de aservire a țărănimii, are loc în țările nordice o intensificare a luptelor sociale. Amenințată cu dependența personală și cu pierderea pămînturilor, amenințare ce venea în primul rînd din partea nobilimii feudale, țărănimea se alătură regalității, sprijinind-o în lupta pe care aceasta o ducea împotriva tendințelor centrifuge ale nobilimii și asigurîndu-i succesul în strădaniile pentru unificarea politică a țării. Țărănimea spera să găsească în persoana regelui un protector care să o apere de abuzurile nobilimii, dar speranțele i-au fost înșelate. Puterea centrală și-a atins scopul, fărîmițarea politică a fost înlăturată și regii locali transformați în simpli „jarli". O dată cu aceasta, însă, regalitatea și-a părăsit aliații de moment. Faptul acesta a avut importante consecințe, mai cu seamă în Danemarca, țară în care pămînturile libere au fost declarate proprietate a coroanei, iar țăranii de pe ele șerbi regali. Măsura aceasta a grăbit feudalizarea mult întîrziată din pricina existenței pămînturilor necultivate, pe care țăranii se puteau oricînd strămuta pentru a scăpa de aservire.

Mai greu s-a dezvoltat feudalismul în Suedia, țara fiind mai ferită de influența apusului european, iar în Norvegia, de-a lungul întregii ei istorii, țărănimea liberă a constituit elementul social de bază.

Pătrunderea creștinismului, influența mereu crescîndă a bisericii catolice, care și în aceste țări se transformă într-o mare forță feudală, a îngreunat și mai mult situația păturilor de jos ale populațiilor nordice. Marile răscoale țărănești care

nu au contenit în tot decursul acestei perioade au fost deopotrivă îndreptate contra feudalismului care începea să se formeze şi împotriva noii religii care îl apăra, constituind pavăza sa ideologică.

Mişcările ţărăneşti din ţările nordice au luat în unele cazuri o asemenea amploare, încît au dus la detronări şi schimbări de regi. Aşa a fost, de pildă, răscoala din Iutlanda, din anul 1086, în cursul căreia a fost ucis regele danez Knut, fiul lui Harald Hen.

În Norvegia, pe timpul domniei lui Magnus [1], este cunoscută o altă mare răscoală ţărănească. Izbucnită în anul 1184, ea nu a putut fi înăbuşită cu toate măsurile luate împotriva răsculaţilor. Lupta împotriva asupririi feudale, fie ea laică ori bisericească, s-a desfăşurat sub semnul unei asemenea îndîrjiri, încît oastea bine înarmată a nobililor şi deprinsă cu meşteşugul armelor a fost zdrobită de către cetele de ţărani, pe care-i ridicase la luptă viaţa grea şi îi unise ura pe care o nutreau faţă de exploatatorii lor. Însuşi regele Magnus şi-a pierdut viaţa într-o ciocnire cu răsculaţii, care impun la tronul Norvegiei pe unul din conducătorii lor — Sverre.

Că această mare răscoală a fost în bună parte îndreptată împotriva bisericii catolice, ne-o dovedeşte faptul că una din primele măsuri luate de noul rege a fost anularea tuturor privilegiilor de care se bucura clerul în Norvegia. A fost anulată şi odioasa dijmă ecleziastică, obligaţie atît de apăsătoare pentru ţărănime mai ales în ţările nordice, unde sărăcia pămîntului nu îngăduia celor care trudeau pe el o viaţă cît de cît îndestulată, nici chiar în anii cei mai buni. Plata dijmei fusese impusă populaţiei celor trei ţări aproape concomitent cu noua religie ; de aceea, întoarcerea la păgînism simboliza în ochii ţărănimii păstrarea vechilor rînduieli şi în viaţa socială. Nu fanatismul cultului păgîn şi respectul faţă de vechiul panteon nord-germanic îi îndemnau pe ţăranii norvegieni la ură împotriva creştinismului şi a bisericii sale, ci motive concrete de ordin economic, strîns legate de viaţa lor zilnică. Papa Inocenţiu al III-lea excomunică pe Sverre, regele Norvegiei ales de ţărani. Socotindu-l drept un răzvrătit şi nu un „adevărat rege", el dezlegă pe supuşii norvegieni de supunerea ce i-o datorau. Dar Sverre nu se lasă intimidat de această măsură şi dacă nobilimea, unită într-o puternică coaliţie, nu ar fi pus capăt stăpînirii sale, el ar fi continuat politica începută.

[1] A nu se confunda cu Magnus cel Bun.

Perioada cuprinsă între secolul al VIII-lea şi începutul celui de-al XIII-lea, socotită de istoriografia burgheză, apologetică faţă de asuprirea feudală, drept epoca de glorie a istoriei nordului, pentru ţările scandinave şi Danemarca este plină de frămîntări politice şi zguduiri sociale.

Oamenii nordului

Urmările întăririi puterii centrale în ţările nordice au avut ecou pe un plan mult mai larg decît acela al vieţii lor interne; alături de sărăcia pămîntului şi de creşterea relativă a populaţiei, consolidarea regalităţii a constituit una din cauzele intensificării expediţiilor de jaf. Ba mai mult decît atît, le-a schimbat chiar caracterul, din trecătoare incursiuni de pradă făcîndu-le adevărate campanii de cucerire, ori cutezătoare călătorii menite să descopere noi pămînturi.

Neputîndu-se împăca cu supunerea pretinsă de rege, mulţi nobili şi-au părăsit patria şi au pornit să cutreiere mările. Ei erau celebrii vikingi, care au umplut de groază Europa de la un capăt la altul al ei şi, prin faptele lor, au dat din nou viaţă frămîntatelor vremi de odinioară ale năvălirilor „barbare", acum de mult răpite aducerii aminte. Şi nu prin numărul lor s-au făcut temuţi vikingii, ci prin îndrăzneala şi cruzimea de care dădeau dovadă: expediţiile lor erau în cete, nu în masă, de aceea, termenul de migraţiuni cu care sînt desemnate uneori nu este propriu.

Pe la sfîrşitul secolului al VIII-lea, cronicile latine ale ţărilor din apus, izvoarele slave precum şi cele bizantine încep să menţioneze expediţiile „barbarilor" ce coborau dinspre miază-noapte. Lumea creştină europeană nu ştia nimic despre aceşti păgîni care pe neaşteptate abăteau asupra ei ameninţarea unei cumplite primejdii. Cine erau? Din ce ţări veneau? Cum se numeau popoarele cărora le aparţineau?

Nimeni n-ar fi putut răspunde; de mult fusese uitată legenda „Ultimei Thule"...; atunci, apusenii îi numiră simplu, dar sugestiv, normanzi [1].

[1] Normand — de la cuvintele *Nord* (nord) şi *Mann* (om), deci omul nordului.

Oamenii nordului...

...Pe coastele europene ale Atlanticului, pe ţărmurile Irlandei şi ale Angliei, în cuprinsul însorit al Mediteranei, pînă departe spre marginea de apus a Asiei Mici, în Bosfor şi Caspica, în întinderile liniştite ale Islandei ori în pustietăţile albe ale Groenlandei, pretutindeni pe unde au ajuns, ei au dus faima acestui nume, la auzul căruia, de multe ori, însă, oamenii se îngrozeau.

Zgomotoasa lor apariţie în arena istoriei a constituit pentru Europa un eveniment important, cu repercusiuni în aproape toate domeniile vieţii şi dacă ea a fost însoţită de ciocniri violente, faptul se explică prin aceea că se întîlneau pe neaşteptate două lumi, între care, pentru început, nu exista nici o posibilitate de fuziune paşnică. În mijlocul ordinii feudale, care se impusese în majoritatea ţărilor, normanzii aduceau instituţiile democraţiei militare; în faţa creştinismului, de secole înrădăcinat în Apus, ridicau religia lor păgînă, pavăză a vechii libertăţi gentilice.

Începînd cu perioada de intensificare a expediţiilor normande, viaţa ţărilor din nord este mai bine cunoscută sub toate aspectele. Săpăturile arheologice au scos la iveală importante aşezări, datînd dintre anii 800—1000, cum ar fi cele de la Kaupangen, în fiordul Oslo, din Norvegia, cele de la Birka, cele de la Hedeby, în Danemarca. Ele probează, pentru aceste teritorii, răspîndirea unei civilizaţii bazate pe întrebuinţarea bronzului şi a fierului.

Obiectele de podoabă descoperite în număr mare, făcute din aur şi mai ales din argint, adesea incrustate cu pietre scumpe şi frumos cizelate, armele bogat împodobite vădesc, prin varietatea motivelor de ornamentaţie şi prin fineţea execuţiei, un simţ artistic dezvoltat. În parte, aceste obiecte proveneau din jafurile făcute de normanzi în alte ţări, din comerţ eventual, dar marea lor majoritate erau executate de către ei. Dintre armele frecvent întrebuinţate de luptătorii nordici în acea perioadă se pare că făceau parte săbiile, lăncile şi vechile securi de luptă care mai tîrziu au primit numele de „securi daneze".

Pentru apărare, ei foloseau coifurile, scuturile şi chiar zalele. Toate aceste arme ne sînt destul de bine cunoscute mulţumită numeroaselor exemplare care au fost descoperite, datorită apoi miniaturilor păstrate în diferite cărţi. Foarte căutate în nord erau armele din ţările apusene, fiind de o calitate superioară. De prin secolul al IX-lea, cînd expediţiile

normanzilor deveniseră o mare primejdie pentru apusul Europei, în multe țări era interzisă vînzarea armelor către negustorii veniți din nord.

Exista o deosebire între armele purtate de nobili și echipamentul războinicilor de rînd. Puținele coifuri de metal care ni s-au păstrat arată, de pildă, că luptătorii foloseau în mod obișnuit coifuri de piele frumos împodobite și cu vîrfuri de argint lucrate în filigran, coifuri de metal avînd numai căpeteniile. Scuturile, de obicei rotunde, erau și ele făcute din piele sau din metal și, într-un caz și în celălalt, bogat ornamentate prin picturi, ori motive care reprezentau animale fantastice și simboluri magice. Cu mare grijă erau lucrate și piesele de harnașament, scări, pinteni și zăbale.

Unele din aceste obiecte descoperite sînt adevărate opere de artă.

În ceea ce privește ceramica nordică din acea perioadă, execuția vaselor și ornamentația lor vădesc puternice influențe dinafară, în special din țările apusene. Îmbrăcămintea oamenilor din nord o putem reconstitui, în parte, din miniaturile contemporane și din diferitele reprezentări de pe pietrele cu inscripții în litere runice [1], din Scandinavia ori de aiurea. Asupra țesăturilor din care erau făcute veșmintele nu avem date precise ; se știe doar că pentru veșmintele nobililor ele erau aduse din Orient și că de mare prețuire se bucura mătasea.

Obiectele de podoabă, menite mai cu seamă să dea strălucire frumuseții femeii, ca în toate timpurile de altfel, se disting prin bogăția și varietatea lor. Agrafele, pandantivele erau mult apreciate și nici cerceii, brățările ori inelele nu erau disprețuite.

Între motivele cu largă circulație în ornamentica scandinavă veche sînt simbolurile solare, ținînd de cultul universal răspîndit al acestui astru, mai puternic și mai îndelung păstrat în nord, datorită pătrunderii tîrzii și impuse a creștinismului. Figurarea balaurilor, de la care au primit formă și nume pînă și corăbiile vikingilor, — *drakhar*, a fost mai mult discutată de cercetători, unii văzînd în ea un element adus și difuzat încă de arta scitică, alții înclinînd să vadă în dragon un simbol plastic al fiordului.

Extrem de interesante sînt realizările artei nordice din perioada în care începe să se întrepătrundă cu cea creștină. În special arta populară a renunțat cu mare greutate la ve-

[1] Vechea scriere a germanilor.

chea simbolistică, iar elementele noi au continuat multă vreme să păstreze atributele corespondentelor lor tradiţionale. În locul Cristosului blînd din iconografia creştină apuseană, nordicii au transpus pe fondul vechi al credinţelor lor imaginea unui Cristos năprasnic, semănînd mai mult cu un zeu răzbunător decît cu un simbol al jertfei iubirii de oameni. Sfîntul Olaf, patronul Norvegiei, este reprezentat în iconografia populară călcînd în picioare un păgîn şi ţinînd ridicată deasupra capului o secure de luptă. Prin compoziţie, multe din scenele biblice imitau scenele din Walhalla aşa cum se păstrau gravate pe stîncile ţărmurilor abrupte, sau şi mai vechi figuraţii magice de vînătoare şi pescuit.

Din lemn, materia primă cea mai la îndemînă, nordicii îşi clădeau case, temple, îşi construiau bărci, sănii şi care, precum şi piese de mobilier împodobite cu sculpturi alese. În arta sculpturii în lemn, normanzii s-au arătat meşteri neîntrecuţi şi măiestria de care au dat dovadă nu a fost egalată nicăieri în Europa acelor secole. La Oseberg, în fiordul Oslo, printre alte obiecte descoperite, se aflau şi cîteva paturi, sipete, scaune şi un car, ce vor fi aparţinut, probabil, unei căpetenii. Ele par ieşite din mîna unui mare artist şi dacă nu am avea dovada, cu greu ne-am putea închipui că în acest gingaş meşteşug oamenii aspri ai nordului au atins o asemenea perfecţiune.

Nu ni s-au păstrat case şi temple din această perioadă, căci fiind făcute din lemn, ele nu au rezistat dintelui vremii ; abia de prin secolele X—XI, cînd în aceste ţări pătrunde creştinismul, încep să se ridice şi biserici din piatră, la început în stil romanic, apoi în cel gotic. Unele din ele au rămas pînă azi ; din altele se mai văd doar cîteva ruine, iar cele mai multe sînt amintite numai în izvoarele literare ale vremii.

În Norvegia şi în Suedia, arhitectura religioasă a suferit îndeosebi influenţe venite din Anglia şi Irlanda, pe cînd în Danemarca, ţară mai legată de continent, s-a făcut mai simţită influenţa germană.

Cît priveşte bisericile din lemn, acestea păstrau tradiţiile unui stil arhitectonic indigen şi s-au menţinut vreme mai îndelungată în Norvegia. De multe ori bisericile acestea erau adevărate monumente de artă, atît prin construcţia lor cît şi prin podoabele ce le conţineau, podoabe constînd mai cu seamă din minunate sculpturi în lemn. Şi astăzi încă, legendele norvegiene vorbesc despre frumuseţea bisericii din

Hamar ; cele trei turnuri ale ei se profilau semeţe spre cer, iar apa lacului Mjösen fremăta răsfrîngîndu-i imaginea. Ridicată pe la mijlocul secolului al XII-lea, ea a fost arsă de suedezi în 1567 şi de atunci ruinele ei se oglindesc trist în valuri, amintind tot mai puţin minunea arhitectonică de odinioară.

Vreme de cîteva secole, aceste lăcaşuri au avut şi o altă destinaţie decît cea iniţială ; după cum arată turnurile lor puternic fortificate, ele serveau ca locuri de apărare şi tot în aceste biserici se aduna poporul pentru a-şi trimite reprezentanţii în thing, se făceau alegeri pentru trimiterea la oaste şi se rezolvau unele chestiuni ce priveau viaţa satului sau chiar a familiei.

Monumente ale arhitecturii laice ni s-au păstrat destul de puţine, dar cu ajutorul lor şi cu acel al descrierilor unora dintre ele, se pot şi ele reconstitui. Reşedinţele regale, castelele nobiliare şi casele ţărăneşti formau trei categorii pe care nu le deosebea stilul, ci proporţiile lor şi bogăţia din interior. În afară de odăile de dormit, curţile regale ori cele ale marilor jarli mai cuprindeau spaţioase săli de ospeţe, precum şi încăperi în care stăteau ostaşii din gărzile personale. Femeile casei se adunau pentru ţesut şi tors în odăi dosnice, unde zgomotul din sălile de ospeţe şi privirile oaspeţilor străini nu ajungeau. Avînd de obicei unul sau chiar două caturi, aceste clădiri erau înconjurate de un pridvor larg, cu arcade şi cu stîlpi în întregime sculptaţi. Deasupra primului cat, de multe ori se afla un cerdac, bogat împodobit şi el. Vetrele largi, pe care iarna se mistuiau butuci uriaşi, mobilele greoaie dar lucrate cu îngrijire, uşile frumos sculptate, totul voia să dea impresia de siguranţă, de linişte şi odihnă. În jurul clădirii principale se rînduiau apoi bucătăria, cuptoarele de pîine, şoproanele pentru bărci şi grajdurile.

Locuinţele ţărăneşti aveau, mai ales în regiunile de cîmpie, pereţii făcuţi din împletituri de nuiele şi lipiţi cu pămînt. Cum ei nu puteau ţine zugrăveala, erau acoperiţi cu covoare a căror ţesătură colorată le înviora monotonia, iar interiorul acestor case vădea strădania omului din nord de a-şi face viaţa plăcută, măcar în scurtele răgazuri pe care le petrecea în mijlocul a lor săi.

Aproape fiecare casă avea alături un arbore socotit sacru şi despre care se credea că reprezintă spiritul ocrotitor al familiei. El era îngrijit cu deosebită atenţie, iar înainte de naş-

terea fiecărui copil, femeile mergeau să-l atingă pentru ca nou-născutul să sosească într-un ceas bun şi să fie voinic. În regiunile agricole, primăvara, cînd se ieşea întîi la semănat, bărbaţii rupeau o ramură din acest arbore şi o înfigeau în prima brazdă, pentru ca rodul să fie îmbelşugat şi ferit de pagubă.

„În lumea Walhallei"

Izvoarele scrise ale vremii înregistrează faptele mai importante din istoria politică a acestor popoare ; mărturiile contemporane, care ni s-au păstrat sub o formă sau alta, ne spun multe lucruri şi despre viaţa lor socială. Mitologia şi literatura nordică, treptat culese în cicluri, ne ajută să le cunoaştem obiceiurile şi, purtîndu-ne în lumea interioară a omului din nord, ne permit să-i distingem cele mai intime gînduri şi preocupări.

Normanzii erau oameni aspri, ca natura în mijlocul căreia trăiau, închişi la fire, ca întinderile mohorîte ale nordului, cutezători şi dîrzi, aşa cum îi deprinseseră greutăţile unei vieţi care nu le oferea nimic fără o grea trudă. De veacuri obişnuiţi să-şi fie singuri stăpîni, ei se împăcau foarte greu cu supunerea, iar marea lor dragoste de libertate pe mulţi i-a făcut să-şi părăsească ţara. Nobilii preţuiau mult bogăţia pe care legile o apărau cu tărie, iar cînd au învăţat preţul aurului, nu alegeau mijloacele pentru a-l aduna. Acolo unde nu izbîndea forţa, foloseau viclenia, fie că era vorba de asuprirea celor săraci din ţările lor de baştină, fie în expediţiile întreprinse în alte ţinuturi. Normanzii nutreau un adînc respect pentru vechile lor tradiţii, din care multe nici pînă azi nu au fost uitate. În domeniul valorilor spirituale ei au fost mari creatori de frumos ; poezia sobră şi grandioasă a naturii au transpus-o în mitologie şi literatură, adăugînd un preţios capitol patrimoniului universal.

Ei aveau despre lume o concepţie fatalistă care, însă, departe de a-i îndemna la pasivitate şi contemplaţie, îi îmboldea să-şi „împlinească destinul" cu bărbăţie : „du-te, fiul meu, urcă-te pe un cal focos şi aruncă-te în învălmăşeala

luptei. Nobilii nu trebuie să se gîndească decît cum să mînuiască spada şi cu bărcile lor să despice valurile", îi povăţuiau învăţăturile lor „sfinte". Acest comandament religios a apărut pe baza condiţiilor specifice economico-sociale, şi căuta să justifice poziţia privilegiată a nobilimii, care nu se îndeletnicea cu nimic altceva decît cu jaful şi războiul, iar masele populare trebuiau să privească acest lucru drept ceva firesc, stabilit prin rînduiala „divină" a lucrurilor. Nobilimea nordică proceda după îndemnul acestei războinice religii şi pentru motivul că asupra averii părinteşti avea drept de moştenire numai primul născut. Pentru a face avere, ceilalţi trebuiau să aleagă calea armelor.

Popoarele nordice credeau în viaţa nemuritoare a sufletului şi din această pricină practicile vrăjitoreşti luaseră o mare dezvoltare. Socotind că morţii cunosc multe lucruri ascunse celor vii, îndeplineau la morminte un complicat ritual magic, pentru a-i face pe cei dispăruţi să vorbească şi luau în seamă tot felul de preziceri şi semne. Căutau să-şi tălmăcească visurile, crezînd că prin ele Fylgja, „spiritul protector", vorbeşte omului desluşindu-i căile viitorului şi încercînd să-l ferească de primejdii. Ghiceau apoi din zborul păsărilor, din goana cailor şi din multe alte semne.

Locul de odihnă al celor morţi de moarte bună era numit ţara lui Hel, aflată sub pămînt şi avînd porţile în văgăuni de nimeni ştiute. Aici, socoteau ei, erau pedepsiţi cei răi, care în timpul vieţii scăpaseră de judecata oamenilor. În adîncurile mării, spune legenda, stăpînea prinţesa Rann ; împărăţia ei era hărăzită acelora care piereau înecaţi. Cei care îşi găseau moartea în chipul cel mai vrednic de laudă, căzînd pe cîmpul de luptă, erau sortiţi, după credinţa lor, să se împărtăşească veşnic de bucuriile Walhallei, splendidul palat al lui Odin, în care veselia şi petrecerile se stingeau o dată cu căderea nopţii şi înviau cu fiecare răsărit de soare. Se spunea că palatul acesta era păzit de o fiară cumplită, un lup care nu îngăduia decît sufletelor de eroi să se apropie de cele cinci sute patruzeci de porţi ale Walhallei, ce-i erau lăsate în grijă.

Trupurile celor morţi erau fie arse pe rug, fie îngropate. În amintirea oamenilor de vază erau ridicate movile funerare, şi de multe ori mormintele vikingilor ne-au furnizat date preţioase asupra vieţii lor. Dacă cel mort fusese un om avut, atunci pe rug erau arse cît mai multe din lucrurile sale, pentru ca ele să-i fie de folos şi în cealaltă viaţă, ori erau aşezate în mormînt, alături de vase pline cu mîncare şi băutură. În

locul celor care mureau pe ape, obişnuiau să îngroape un lemn, socotind că în acel fel cel dispărut nu se va mai întoarce să-şi caute locul de odihnă în pămîntul strămoşesc. Tot de teamă ca nu cumva cei morţi să se întoarcă şi să tulbure liniştea celor rămaşi în viaţă, adesea le despărţeau capetele de corp.

Se obişnuia ca în amintirea celor morţi să se împartă pomeni în mici străchini, numite în popor, „morile elfelor". Cele mai adesea erau bani de aramă, sau mici obiecte de bronz, niciodată însă de fier, probabil din pricina credinţei străvechi în proprietăţile magice răufăcătoare ale acestui metal. Obiceiul s-a menţinut pînă tîrziu în epoca modernă, fiind încă întîlnit în secolul al XIX-lea.

Mormintele erau săpate în formă de corabie, voind astfel să păstreze şi pentru cei dispăruţi amintirea principalei lor îndeletniciri din timpul vieţii — navigaţia. A-ţi aştepta liniştit sfîrşitul, era socotit de ei un lucru nedemn ; legendele nordice amintesc despre încercaţii războinici îmbătrîniţi în lupte care, neavînd norocul să găsească o moarte eroică, îşi puneau singuri capăt zilelor. După un ultim ospăţ, care aduna în jurul mesei întreaga familie, cel hotărît să se despartă de viaţă se ducea la ţărmul mării şi din înaltul stîncilor se arunca în apă. Se obişnuia, la moartea oamenilor de vază, sau dacă era vorba de regi, ca ei să fie aşezaţi într-o corabie de luptă care, scufundată în adîncul mării, trebuia să le servească drept mormînt. Înainte de pătrunderea creştinismului, în asemenea prilejuri se aduceau şi jertfe umane. În timpul ceremoniei, pe cînd victimele erau înjunghiate, cei din jur izbeau cu zgomot scuturile ca să acopere strigătele de durere.

Alteori, corabia încărcată cu daruri aduse de supuşi era dezlegată din funii şi, după ce i se înălţa vela purpurie tivită cu aur, era lăsată în voia valurilor.

Spre care meleaguri o purta întîmplarea ?

De pe ţărm, oamenii o urmăreau pînă se pierdea în zare, iar credinţa lor era că zeii rechemaseră la ei pe regii ce dormeau somnul veşnic, călăuzind corabia prin ceţurile dese ale mării.

Nu întotdeauna însă se proceda aşa. Uneori, corabia era ţinută lîngă ţărm pînă la apusul soarelui. Darurile aduse se aşezau în ea cu grijă ; arme şi podoabe scumpe, veşminte şi broderii alese aduse de cei bogaţi, daruri modeste aduse de cei mai puţin înstăriţi, crengi proaspete culese din păduri şi flori — daruri ale celor săraci. La apusul soarelui, corabia era

încendiată şi împinsă în larg. Flăcările ei se amestecau cu văpaia asfinţitului, iar rugul uriaş de pe cer părea încins de ele.

Ca toate religiile vechi, nici cea scandinavă nu era stabilită prin dogme fixe, ci se schimba mereu ; fondul ei a rămas cel vechi germanic, dar pe el s-au altoit credinţe născute în mijlocul popoarelor respective, danezii, norvegienii şi suedezii contribuind potrivit specificului lor. Spre deosebire de ceilalţi germani din epoca păgînismului, scandinavii aveau preoţi care oficiau ritualul de jertfă. În celebrul templu de la Upsala, ei erau în număr de doisprezece şi se bucurau de multă consideraţie.

Panteonul nordic cuprindea mai mulţi zei, duri ca şi oamenii care-i închipuiseră şi, pentru a fi înduplecaţi, jertfele de animale, de multe ori, nu erau suficiente, ci trebuiau aduse sacrificii omeneşti. Obiceiul acesta, cu adevărat păgîn, a dăinuit în nord vreme îndelungată şi vikingii l-au dus cu ei şi pe pămînturile noi pe care s-au strămutat.

Lîngă templul din Upsala se afla un crîng sacru ; trupurile celor care fuseseră jertfiţi zeilor erau agăţate de ramurile copacilor şi sîngele picurînd din rănile lor îngrăşa pămîntul, făcînd să crească mlădiţe socotite sfinte. Pereţii templului, spune un cronicar german creştin din secolul al XI-lea, erau în întregime poleiţi cu aur şi în desimea întunecată a crîngului străluceau ca soarele. Înăuntru se aflau statuile zeilor care erau mult cinstiţi în nord. Se mai obişnuia ca jertfele omeneşti închinate zeilor să fie aruncate în mlaştini, iar deasupra lor se aşezau împletituri de nuiele, ca nu cumva nenorociţii să poată scăpa.

În vechime, zeul suprem al nordului era Tyr, dar, cu vremea, locul său a fost luat de Odin, zeu numit Wodam de către ceilalţi germani [1]. Scandinavii au făcut din el stăpînul cerului, zeul cîmpurilor de luptă, al victoriei, al focului şi al luminii. Odin era temut şi se bucura de multă preţuire, el fiind deopotrivă tatăl zeilor şi al oamenilor ; de aceea, îl găsim atît în legendele despre zei cît şi în acelea care cuprind povestiri despre primii regi ai nordului. Odin, spune legenda, se născuse în ţara Asaheim, în oraşul numit Asgärd, unde trăia înconjurat de doisprezece preoţi şi o mulţime de slujitori. Dintre aceştia, zeul a rînduit popoarelor cei dintîi judecători şi întemeietori de legi. Mai avea Odin şi o ceată de războinici

[1] De asemenea, acest zeu este pomenit în legendele mitologice şi sub numele de Wodan sau Wotan.

socotiţi invulnerabili ; în toiul luptelor cobora cu ei pentru a ajuta pe cei favoriţi de el şi de îndată hotăra victoria. Obişnuia să se arate deseori oamenilor, dar sub diferite înfăţişări, aşa încît nimeni nu-l putea cunoaşte. Era întotdeauna frumos, fie că se arăta ca zeu, fie că se întruchipa în poet ori erou şi erau fericiţi aceia care izbuteau să şi-l facă prieten, dar amarnic îi pedepsea pe cei care-i stîrneau mînia.

Mai iubit însă decît Odin şi decît toţi ceilalţi zei era Thor, zeul tunetului, a cărui zi sfîntă era socotită joia. În toate casele, statuia lui cioplită în lemn se afla pe loc de cinste, iar ciocanul lui de os era folosit în multe ceremonii din viaţa de familie. Se credea că Thor, cu carul său tras de capre, al cărui huruit putea fi auzit pe timp de furtună, cobora adesea pe pămînt şi se amesteca printre oameni. Cum era glumeţ din fire şi nu dispreţuia mîncarea, băutura şi alte bunuri lumeşti, făcea sumedenie de pozne şi circulau despre el legende care înveseleau poporul. O altă veche zeitate germană, Frigga, s-a transformat la nordici în Freya, socotită ca zeiţă a fertilităţii şi a soarelui de primăvară.

În afară de zei, scandinavii mai credeau în demoni ; ei socoteau că însuşi Odin ar fi fost mai întîi un demon care conducea sufletele morţilor pe drumul celeilalte vieţi.

Personificînd fenomenele naturii, normanzii şi-au creat miturile ; nu senine şi luminoase asemenea celor mai multe ale grecilor lui Homer, ci sobre şi mohorîte, ca natura nordului. Cînd se cutremura pămîntul, ei spuneau că în adîncuri se zbate uriaşul Loki, de mii de ani înlănţuit acolo. Dacă apa mării era sărată, socoteau că de vină sînt fiicele uriaşilor din munţi, care se joacă aruncînd în valuri bolovani de sare. Cînd se sfîrşea ziua şi văpaia asfinţitului cuprindea cerul, credeau că Baldr, zeul luminii, a fost ucis şi sîngele lui a înroşit înălţimile. În legătură cu aceasta s-a format poate cel mai frumos mit nordic, şi totodată unul din cele mai profunde şi pline de dragoste pentru adevăr, de încredere în posibilităţile condiţiei umane, din mitologiile tuturor popoarelor. Acest mit spune că Baldr, zeul luminii, era cel mai îndrăgit dintre zei. Viaţa lui era viaţa lumii întregi, armonia ei, care s-ar fi prăbuşit dacă Baldr ar fi murit. Spiritele atotştiutoare cunoşteau această lege a destinului şi, pentru a-l feri pe zeu de orice primejdie, colindaseră peste tot, pe pămînt, în cer, în apă, luînd jurămînt de credinţă pentru Baldr de la toate fiinţele şi lucrurile care existau şi toate, mari şi mici, puternice sau slabe, bune sau

rele, primiseră să jure credință zeului luminii. Numai într-o pădure întunecoasă spiritele găsiseră o crenguță de vîsc, atît de plăpîndă, încît li se făcu milă să o mai obosească cerîndu-i jurămîntul sfînt și o lăsară așa, singurul dintre toate lucrurile vii sau neînsuflețite care ar fi putut pricinui un rău lui Baldr. Întorcîndu-se la zei, spiritele uitară să le spună despre crenguța de vîsc și, împreună cu zeii, petreceau trăgînd cu săgeți asupra lui Baldr, care nu putea fi atins de nimic. Toți îi admirau făptura fără seamăn de frumoasă și se bucurau de a-l fi scăpat de la moarte, cînd se apropie uriașul Loki, care de mult îl pizmuia pe Baldr, dar nu știa cum să facă să-l piardă.

— De ce nu moare zeul luminii dacă se trag săgeți asupră-i ? Întrebă el pe unul din spirite.

— Pentru că toate lucrurile din lume i-au jurat credință lui Baldr și acum nimic nu-l poate atinge.

— Cum, n-a mai rămas nici un lucru în lumea aceasta atît de mare, de care zeul luminii să se poată teme ?

— Ba da, răspunse atunci spiritul, socotind că vorbele sale vor fi luate drept glumă, a rămas într-o pădure o crenguță de vîsc care n-a jurat credință zeului Baldr, doar de ea are a se teme. Și spunînd acestea îl părăsi pe Loki, amestecîndu-se în joaca și veselia celorlalți.

Uriașul nu se gîndi prea mult, ci porni la drum și merse, tot merse, pînă ce în pădurea întunecoasă află crenguța de vîsc care nu jurase credință lui Baldr și care acum nu mai era chiar atît de plăpîndă. O rupse și, bucuros peste măsură, se întoarse cu ea, găsindu-i pe zei tot la jocul lor preferat. Ciopli o suliță din creanga de vîsc și se duse la zeul Hoder, care fiind orb stătea la o parte.

— De ce nu ținteșți și tu asupra lui Baldr ?

— Sînt orb, nu pot ști unde se află.

— Îți arăt eu, ia sulița aceasta și arunc-o într-acolo.

Hoder, fără să bănuiască gîndul rău cu care era îndemnat, luă sulița și o azvîrli cu putere în direcția spre care celălalt îi îndreptă mîna. Și arma blestemată spintecă șuierînd aerul, înfingîndu-se în pieptul lui Baldr care se prăbuși. Zeii crezură că vrea să glumească și rîzînd se apropiară să-l ridice, dar din pieptul lui țîșnea sîngele cu atîta putere că înroșea înălțimile cerului. Atunci înțeleseră toți cu groază că Baldr murise și că totul avea să se sfîrșească. Îl uciseră pe Hoder, iar pe Loki îl ferecară în lanțuri grele în pădurea șerpilor veni-

noşi, să se chinuiască acolo, destinat unui sfîrşit groaznic. Dar veniră din ţara lor ceilalţi uriaşi, îl sloboziră pe Loki şi, urcîndu-se pe Nagelfare, vasul morţii, porniră la luptă împotriva zeilor care fură învinşi, căci în ajutorul uriaşilor ieşiseră şi monştrii infernului, ca lupul Fenrir care înghiţi soarele şi luna. Era sfîrşitul lumii, aşa cum puterile firii hotărîseră să se întîmple la moartea lui Baldr. Atunci spiritul cel veşnic îşi arătă din nou puterea nemărginită. Zeii înviară, se născu o nouă lume, în care după ce va învinge răul, va fi stăpîn Forsete, zeul dreptăţii, fiul lui Baldr, zeul luminii, care moare în fiecare an cînd începe iarna şi reînvie în primăvară, chemînd din nou la viaţă întreaga natură.

Alături de credinţele ce existau în popor, o dată cu apariţia primelor cicluri de producţii literare, s-a născut şi un sistem mitologic cult, rod al fanteziei unor povestitori anonimi, cuprinzînd numeroase elemente din credinţele populare. Potrivit lui, la început exista doar golul, imens şi neînsufleţit, în nord dominînd frigul îngheţat, în sud căldura arzătoare. Spiritul etern, Alfader, părintele suprem, era stăpînul celor două principii din care trebuia să se nască lumea. Din nord porni un izvor care în mijlocul abisului se prefăcu într-un gheţar enorm ; căldura aruncă asupră-i razele sale arzătoare, gheaţa începu să se topească şi din ea se formă corpul lui Jmir, uriaşul gheţurilor. El se hrănea cu laptele vacii Audumbla, care lingînd mereu o piatră îi dete o formă asemănătoare cu a uriaşului ; forma aceasta prinse viaţă şi se născu astfel Bur, ai cărui copii Bor şi Belsta fură părinţii lui Odin, zeul vieţii, şi ai celorlalţi zei.

Poezia şi legendele nordice au creat o mulţime de zeităţi noi, care mai tîrziu au pătruns în credinţa poporului, cum a fost de pildă Brogh, zeul poeziei.

Normanzii au avut o bogată literatură populară ; multe ramuri ale ei, poate chiar dintre cele mai frumoase, s-au păstrat pînă astăzi în formă orală, în vreme ce altele au fost strînse în culegeri şi, sub formă de prelucrări, compilări sau traduceri, au ajuns pînă la noi.

Cele mai răspîndite producţii ale literaturii populare nordice au fost legendele, născute de obicei în jurul unor fapte istorice. Eroii lor îşi urmează cu dîrzenie şi mîndrie destinul, deşi îl cunosc ; de aici tragismul puternic al multora din ele. Simbolul vitejiei omului din nord era eroul Sigurd, care sub un nume sau altul poate fi întîlnit în aproape toate

epopeile medievale din Apus. Legendele nordice ni-l arată făptuind minuni de cutezanţă, ca un adevărat Hercule al unei alte epoci şi al unei alte lumi. Răpunînd pe balaurul temut care stăpînea împărăţia întunericului, Sigurd a făcut ca sîngele acestuia să fie împrăştiat peste întreg pămîntul, sub forma binefăcătoarei ploi. A luat apoi comoara pe care zeul o ţinuse ascunsă şi a dat-o oamenilor, iar comoara aceasta nu era altceva decît reînvierea de fiecare an a naturii în primăvară. Dar fiii negurilor, Niflungii, demoni ai întunericului, după trecerea fiecărei veri izbutesc să-l înfrîngă pe erou şi întind iar asupra pămîntului mohorîta lor stăpînire — iarna. O dată însă cu venirea primăverii, Sigurd se trezeşte din nou la viaţă ; aşa se întîmplă de cînd e lumea... lupta cu duşmanii săi începe din nou, simbol al veşnicei încleştări dintre om şi natura aspră a nordului.

Influenţa literaturii nordice s-a resimţit puternic pretutindeni pe unde au ajuns normanzii şi chiar celebra cîntare a lui Roland, eroul francilor, se pare că-i datorează cîte ceva. Era firesc ca în acea vreme oamenii nordului să cînte mai mult faptele de arme, căci socoteau această îndeletnicire mai presus decît toate, iar cruzimile şi jafurile ce le înfăptuiau în cursul expediţiilor erau, în ochii lor, dovezi de cutezanţă şi bărbăţie.

Dar în afară de legendele eroice, s-au născut şi altele pline de farmec şi poezie, culegînd în ele tot ce era duioşie şi sensibilitate în sufletul popoarelor din nord. Aşa este legenda ţesută în jurul numelui lui Harald Harfagr, regele care pentru întîia oară a stăpînit peste întreaga Norvegie. Îndrăgindu-l pentru părul lui frumos, zîna mărilor nu s-a îndurat să-l dea morţii, ci, ducîndu-l în palatul ei din adîncul apelor, i-a hărăzit viaţă nemuritoare. Şi de aproape o mie de ani, în fiecare seară îi piaptănă zîna pletele de aur, spune legenda.

Sînt însă şi alte legende — mărturie a timpurilor îndepărtate — cînd prin lupte sîngeroase marii jarli căutau să pună mîna pe coroana regală. Din ele se pot alege şi unele fapte reale ; adesea sînt singurele izvoare ale istoriei acestor ţări şi cuprind date privind viaţa socială, ori descrieri ale ţinuturilor nordice. Legenda suedeză a familiei regale Ingling este cea mai ilustrativă în această privinţă ; nici în vremea noastră ea nu şi-a pierdut importanţa ca izvor istoric.

Din această legendă reiese că în Scandinavia, în vremurile de demult, populaţia era foarte numeroasă, iar în anii

neroditori se petreceau acolo lucruri îngrozitoare, ca foamete, mare răspîndire de molime şi peregrinări spre alte pămînturi. Menţiuni despre numărul mare al locuitorilor din ţările nordice găsim şi în alte izvoare, ele bazîndu-se desigur pe o impresie subiectivă. Terenurile proprii pentru agricultură şi prielnice aşezărilor omeneşti fiind puţine în acele vremi, era de la sine înţeles că aglomeraţia pe ele să fie mare, vaste întinderi neputînd fi locuite din pricina sărăciei ori din pricina pădurilor care le acopereau.

Legenda familiei Ingling cuprinde povestea primilor regi din Upsala, despre care se credea că se trăgeau din Odin. Domnia lui Odin, spune legenda, ar fi avut loc într-o vreme cînd oamenii nu ştiau ce-i răul, şi nu cunoşteau durerea. Lui Odin i-a urmat la domnie Njord, zeul care dădea bunăstarea, iar acestuia fiul să Frey. Potrivit tradiţiei, Frey a fost acela care a zidit templul de la Upsala şi i-a dat acea strălucire care a făcut din el cel mai însemnat sanctuar al cultului păgîn din întreg nordul. Frey se mai numea şi Ingwe. Pentru a se arăta că sînt coborîtoare din el şi că ar avea deci origine divină, primelor două dinastii cunoscute de istorie în Suedia şi Norvegia li s-a dat numele de Ingling. Se credea, apoi, că una din cele trei coline numite „regale", care se ridică în apropiere de locul unde se afla vechea Upsala, ar fi movila funerară ridicată în amintirea lui Frey.

Fjölner, primul dintre Inglingi, ar fi fost fiul lui Frey şi al unei pămîntene. Sfîrşitul acestui rege, jumătate zeu, n-a fost de fel demn de laudă ; mare iubitor de ospeţe, Fjölner şi-a găsit moartea înecîndu-se într-un butoi cu mied, la o petrecere dată de un rege danez. Mai cu grijă pentru treburile ţării, fiul său, Braut Amund, care i-a urmat la domnie, a pus să fie arse pădurile de pe mari întinderi de pămînt pentru a face din ele locuri prielnice aşezării oamenilor, iar prin ţinuturi pînă atunci pustii a tăiat drumuri largi. În timpul unei furtuni năprasnice, care cutremurase adîncurile pămîntului, necuprinsul mărilor şi înaltul cerului, spune legenda, Amund a fost îngropat, împreună cu întreaga sa suită, sub stîncile unui munte prăbuşit.

Blestemaţi fiind, de vrăjitoarea Huld, să se măcelărească între ei pînă ce va rămîne un singur vlăstar din tot neamul, sîngele urmaşilor lui Amund a înroşit multă vreme tronul Suediei, pînă cînd nelegiuirea săvîrşită de Ingljad Illräda a adus un cumplit sfîrşit domniei lor. Dorind acest Ingljad,

numit cel Rău, să rămînă singur stăpîn în țară, a chemat la sine pe alți șase regi, sub cuvînt că îi pofteşte la un ospăț. Într-o sală bogată, anume clădită, a pus Ingljad să se întindă masă mare. Era la începutul domniei sale și un vechi obicei cerea ca fiul unui nobil sau al unui rege să nu se poată așeza în jilțul tatălui său, deci să nu-i ia locul în demnitatea ocupată, pînă nu se închina așa-numitul Brage becker. Acesta consta în închinarea unui corn [1] cu bere cu oaspeții anume poftiți. Abia după aceea avea voie tînărul moștenitor să se ridice de pe scăunelul pe care stătea și să se așeze în jilțul de onoare, înalt, frumos sculptat și străjuit de chipurile cioplite în lemn ale zeilor casei. Potrivit acestui obicei, oaspeții închinară în cinstea lui Ingljad și, așezați împrejurul mesei de stejar, se ospătară pînă seara în mare veselie și îndestulare. Pe tăvi de argint se aducea fără încetare vînat fript, iar cornurile cu mied și bere spumoasă treceau des din mînă în mînă. Spre seară, regele își părăsi oaspeții, zăvorî ușile pe dinafară și dete foc sălii. Acesta este, spune legenda, celebrul incendiu de la Upsala în care își găsi sfîrșitul floarea nobilimii suedeze și care atrase asupra lui Ingljad o „binemeritată" pedeapsă. Ridicîndu-se împotriva sa un rege din alt neam și neputîndu-se apăra, căci fusese părăsit de toți nobilii, Ingljad își puse singur capăt zilelor. Unde anume sfîrșește legenda și începe adevărul ar fi greu de spus. Drept sigure pot fi luate numai faptele consemnate în izvoarele istorice, iar acestea nu sînt anterioare secolelor IX—X e.n. De bună seamă, legenda oglindește unul din episoadele sîngeroase ale luptei dintre puterea monarhului și forțele anarhice ale nobilimii, iar denumirea de Ingljad cel Rău, sub care e pomenit în legendă, dovedește ura dintre grupările nobilimii. De altfel, este îndeobște cunoscut că în timpul evului mediu feudalii au căutat să arunce oprobiul asupra acelora dintre monarhi care doreau să frîneze anarhia feudală.

În vechiul dialect nordic legendele se numeau *sagas*, cuvîntul însemnînd, în același timp, legendă și tradiție. Se mai numea Saga și o zeitate, creată probabil de literatură și socotită ca muză a poeților și a povestitorilor vechilor legende. Cele mai frumoase sagas nu s-au născut însă în țările scandinave ori în Danemarca, ci în Islanda. Pribegind pe drumurile de apă, în veacul al X-lea e.n., normanzii au descoperit această insulă și și-au făcut din ea o nouă patrie. Pe lîngă dragostea de liber-

[1] Cornul se întrebuința ca pahar.

tate ce-i îndemnase să pornească în lume, ei au adus în Islanda şi tradiţiile, credinţele şi obiceiurile lor, păstrîndu-le neatinse vreme îndelungată.

Dorul de pămîntul strămoşesc i-a învăţat pe aceşti înstrăinaţi să-şi spună durerea în cîntece ; aşa s-au născut renumitele cicluri islandeze, aşa s-a născut *Edda,* cîntarea despre străbuni, adevărată capodoperă a literaturii nordice medievale.

În anul 1643, episcopul Bryniolf Sweinson a găsit în Islanda un pergament scris cu caractere latine şi cuprinzînd douăzeci şi nouă de cîntece. Crezînd că are de-a face cu opera culeasă de Snorre Sturlesson, renumit învăţat, bărbat de stat şi poet islandez din secolul al XIII-lea, episcopul a dat acestui manuscris numele de *Edda,* cum se intitula lucrarea lui Sturlesson. Manuscrisul a fost trimis bibliotecii regale din Copenhaga, unde se găseşte şi astăzi sub numele de *Codex regius.* Ulterior, deşi s-a dovedit că *Edda* descoperită de Sweinson nu este una şi aceeaşi cu opera lui Snorre Sturlesson, numele i-a rămas şi pe mai departe ; pentru a le deosebi, însă, *Edda,* găsită de episcop a fost denumită *Edda* veche (ea datînd, probabil, din secolul al XI-lea), iar cea a lui Sturlesson a fost numită *Edda nouă.*

Edda veche, sau poetică, cum i se mai spune, datează probabil din secolul al XI-lea şi se presupune că a fost culeasă de poetul Soemund Sigfusönn, bun cunoscător al limbii vechi norvegiene şi priceput mînuitor al penei. Scrise în versuri de 8—10 silabe, într-un stil concis şi auster, cîntecele *Eddei vechi* sînt de o simplitate grandioasă. Generale şi obiective, credincioase tradiţiei nordice vechi, ele sînt de concepţie păgînă şi se resimt prea puţin de influenţa creştinismului. Prin ele, o lume ce murea îşi spunea ultimul cuvînt de rămas bun, adresat unor oameni mîndri şi liberi. În afară de cînturi mitice, poeme epice şi cînturi legendare, *Edda veche* mai cuprinde blesteme, descîntece, formule magice, sfaturi practice, exerciţii de memorie.

Primul cînt al *Eddei vechi* cuprinde viziunea profetică a preotesei Vala. Acest cînt se intona probabil cu prilejul sărbătorii populare a solstiţiului de vară, veche reminiscenţă păgînă, care, pierzîndu-şi cu timpul semnificaţia magică, şi-a păstrat pitorescul şi ne-a transmis vechi texte, cum este cel de faţă. Cîntul începe prin cuvintele cu care preoteasa îşi anunţă misiunea sa profetică şi continuă prin prezentarea unei adevărate cosmogonii a locuitorilor nordului, nu fără

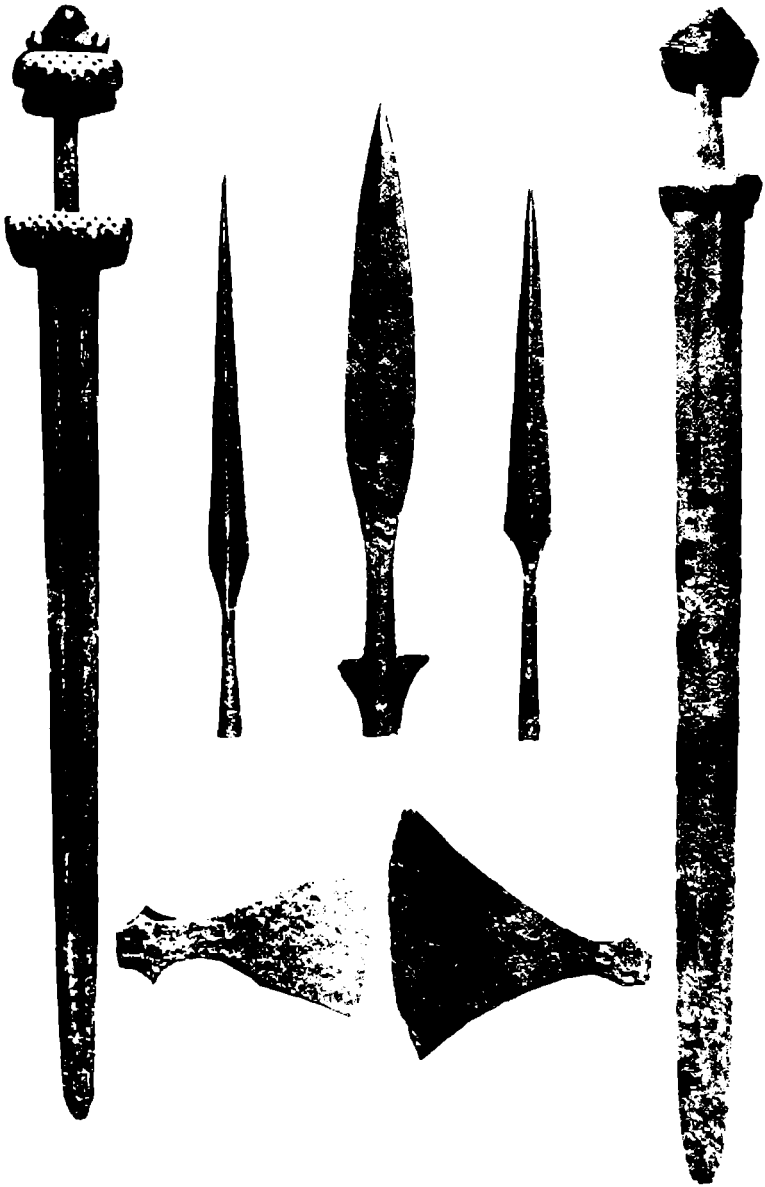

Arme normande

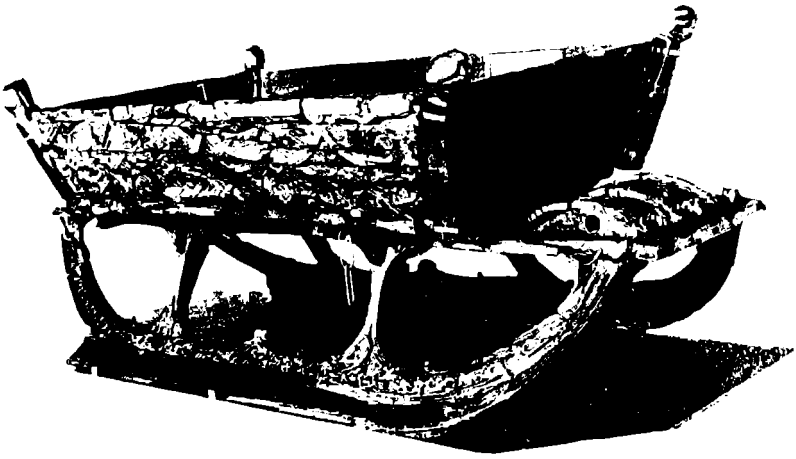

Sanie descoperită în corabia de la Oseberg, împodobită cu alese sculpturi în lemn

Car descoperit în corabia de la Oseberg, remarcîndu-se prin motivele de sculptură

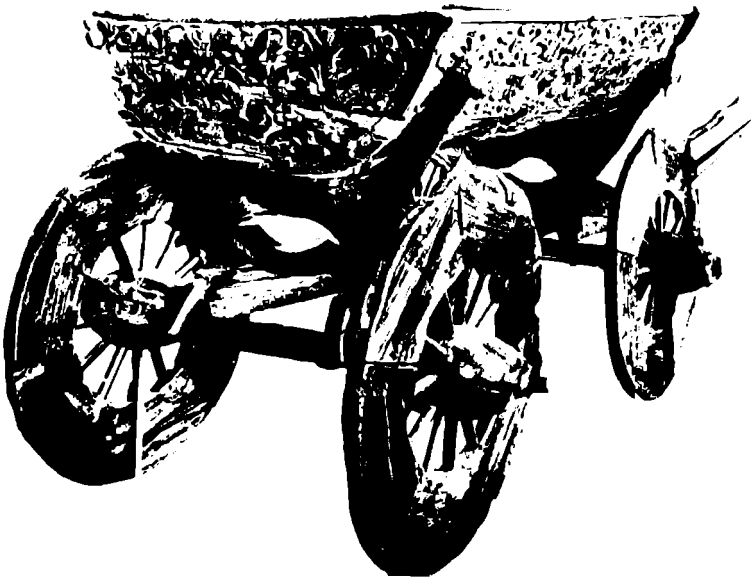

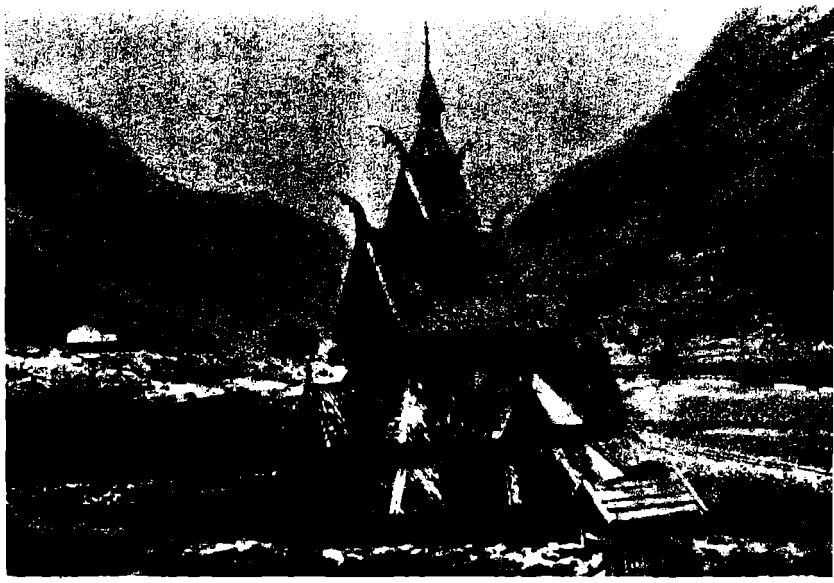

Biserică norvegiană din lemn, datînd din secolul al XI-lea

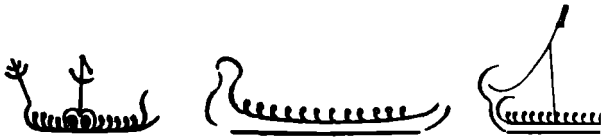

Corăbii gravate pe pietre funerare

Mormîntul păgîn de la Upsala

Zeii nordici Thor, Odin şi Frey cu simbolurile puterii lor; jos uriaşul Loki zbătîndu-se să-şi rupă lanţurile

Morminte normande

vădite înrudiri şi asemănări cu sistemele cosmogonice ale altor popoare.

„Ascultaţi-mă voi toţi copii ai lui Heimdal, puternici ori slabi
Vă voi spune misterele lui Valfader, căci am învăţat odinioară
sfintele tradiţii.

Îmi amintesc de întîi născuţi, care au fost zeii
De la ei am deprins a cunoaşte ; îmi amintesc
Cele nouă lumi, cele nouă ceruri şi falnicul pom al vieţii.

Era atunci începutul cînd exista numai Jmir
Nu exista nisipul şi marea, pămîntul şi bolta cerească
Ci numai abisul nemăsurat de adînc.

Veniră atunci fiii lui Bor şi aşezară la mijloc pe Midgar[1]
Soarele străluci peste înălţimi şi prinse a creşte verdeaţa

Soarele de amiază lumină asupra lunii la poarta cerului,
Dar soarele nu-şi cunoştea adăpostul, stelele nu-şi cunoşteau
sălaşul, luna nu-şi cunoştea puterea.

Atunci puterile firii ţinură sfat şi zeii preasfinţi hotărîră
Deteră nume nopţii şi ceasurilor sale, hotărîră răsăritul,
amiaza, amurgul, pentru a măsura vremea.

Zeii se adunară în cîmpia Ida, ridicară o incintă,
un templu, descoperiră metalele şi începură să făurească unelte.

Fericiţi petreceau ei acolo şi aur era din belşug în adăpostul
ceresc. Trei zei coborîră atunci înspre mare şi găsiră pe ţărmul
pustiu pe Ask şi pe Embla, lipsiţi de destin.

Ei nu aveau suflet, gîndire, nici sînge, nici culori în obraji.
Atunci Odin le dete suflet, Henir le dete gîndirea, iar Loder
sîngele şi culorile vieţii.

Sosiră atunci trei fecioare din altă lume pornite
Eu ştiu un pom uriaş ce Igdrasil se numeşte, coroana lui atinge
norii şi se înalţă deapururi verde, umbrind apele izvorului Urda.

[1] Midgar — lumea oamenilor, care, potrivit cosmogoniei nordice, stă în centrul universului.

De aici din acest izvor ieşiră cele trei fecioare care cunosc totul. Cea dintîi e Urd, a doua Verdandi, a treia Skuld. Ele rînduiră legi, hotărîră de atunci viaţa şi soarta oamenilor..."

Snorre Sturlesson, autorul *Eddei noi*, a trăit între anii 1178 şi 1241. Opera sa este o încercare de a lega tradiţiile istorice ale nordului scandinav de antichitatea clasică ; fugarii de la Troia, după înfrîngerea suferită din partea grecilor, ar fi pribegit pe mări, spune el, pînă ce norocul le-a scos în cale ţărmul de nimeni ştiut al nordului. Ei ar fi, susţinea el, prin urmare, strămoşii popoarelor din partea de miazănoapte a continentului nostru.

În afară de această parte, *Edda nouă* mai cuprinde un tratat de poezie, intitulat *Skalda*, în care figurile de stil sînt exemplificate prin citate luate din poeţii acelei vremi. Ultima parte a *Eddei noi*, aşa-numita *Hatatal*, este de fapt un capitol de reguli ale versificaţiei, alcătuit, se pare, în întregime de către Sturlesson.

Vechea literatură nordică mai cuprindea şi poezia skaldă. *Skald*, în limbile popoarelor nordice, se numea orice poet, orice cîntăreţ ; cu vremea, termenul a ajuns să fie folosit numai pentru poeţii nordici ai evului mediu. Scrisă pe o temă dată, poezia skaldă este de circumstanţă, preamărind viaţa şi faptele acelui rege ori nobil la curtea căruia trăia poetul. Limba şi forma ei sînt mai îngrijite, dar lipsa de spontaneitate îi diminuează valoarea, iar stilul încărcat de metafore o face adesea obositoare. Printre poeţii skalzi, însă, au fost şi unii mari cîntăreţi ai frumuseţilor naturii şi ai sufletului omenesc ; literatura nordică cultă poate trece cu mîndrie pe primele pagini ale cărţii sale de aur numele unui Egill Skallagrimson, cel mai mare poet medieval al Islandei, Brazzi cel Bătrîn, care a trăit în Norvegia în secolul al X-lea, Sigwatr Thördharson, ori al lui Thorljörn Hornklofi.

Acesta din urmă a consacrat în opera sa un important loc lui Harald Harfagr, regele unificator al Norvegiei. Descriind bătălia din fiordul Hafr, în urma căreia Harald a rămas singurul stăpînitor al ţării, Thorljörn Hornklofi face ca versului să-i crească aripi. Străbătînd îndărăt lungul drum a două secole, imaginea poetică răsfrînge ca o oglindă epoca plină de frămîntări, cînd regele cel cu plete bogate se războia cu semeţii nobili pentru coroana Norvegiei :

„În Hafr-fiord se adună corăbii setoase de luptă
Cu margini măiestru sculptate, cu capete mari de balauri.
Se pregăteau de-acum regii[1] pe Harald viteazul să-nfrunte;

Sclipeau în bătaia luminii puternice scuturi şi suliţi,
Iar spade aduse din sud[2], scîntei aruncau din oţele.
Semeţii războinici, cu blănuri de lup azvîrlite pe umeri,
De strigăt cumplit însoţind zăngănitul de arme,
Deschiseră lupta.

Scrîşnea crunt oţelul pe scuturi şi ploaie de pietre-ncepuse,
Iar tropotul cailor mării[3] făceau să vuiască adîncul.
Au cutezat să se lupte cu Harald, acel ce jurase
Că-i va învăţa să cunoască supunerea faţă de dînsul.
Duşmanii, rămaşi în viaţă, în fugă ţintesc mîntuire
Şi grabnic vîslind înspre larg, departe rămîne fiordul".

Dacă subiectivismul operelor poeţilor skalzi le împiedică de a fi un izvor istoric întru totul demn de crezare, în ceea ce priveşte faptele istorice, din ele se pot desprinde, în schimb, date despre viaţa spirituală a epocii căreia îi aparţin, despre mentalitatea şi moravurile oamenilor.

Astfel, Egill Skallagrimson istoriseşte cum, pornind împreună cu alţi vikingi să prade ţărmul german (după cum se vede poetul mai avea şi alte „îndeletniciri" decît aceea a mînuirii penei), corabia lor a fost surprinsă în larg de cîteva bărci de pescari. Mai puţini la număr, vikingii, învinşi în ciocnirea ce se iscase şi legaţi zdravăn cu funii, fură duşi într-un sat de pe coasta germană. Bucuria locuitorilor era mare; nu atît pentru corabia vikingilor pe care puseseră mîna, cît mai ales pentru prilejul ce li se ivise de a se putea răzbuna pe temuţii piraţi care, în atîtea rînduri, le pustiiseră satul. În aşteptarea zorilor, cînd normanzii urmau să-şi primească pedeapsa, ei fură închişi în hambarul celei mai de vază gospodării şi, fără să se mai îngrijească de pază, locuitorii satului se răspîndiră pe la casele lor.

Dar vikingii nu erau oamenii care să-şi aştepte în linişte soarta, mai cu seamă cînd ea nu le prevestea nimic bun. Unul din ei izbuti să-şi roadă funia cu dinţii şi, dezlegîndu-i apoi pe ceilalţi, ieşiră din hambar îndreptîndu-se spre ţărm,

[1] Este vorba de regii locali din Norvegia.
[2] Adică din ţările vest-europene.
[3] Figură de stil pentru corăbiile normanzilor.

fără să uite însă a se încărca de pradă ; luară tot ce le căzu în mînă : grîne, vite şi lucruri de ale gospodăriei. Se urcară în linişte pe corabia lor şi, punînd mîna pe vîsle, se pregătiră să ia drumul către Islanda, cînd Egill le vorbi aşa : „Ceea ce am făptuit noi nu este vrednic de un luptător ; am furat pe ascuns ca nişte laşi. Să mergem să spunem acelui om ce anume am luat de la dînsul şi dacă va fi nevoie să ne batem".

Nici unul dintre cei doisprezece vikingi nu voi să se întoarcă, dar cum Egill ţinea morţiş să o facă, ei se hotărîră să-l aştepte la ţărm. Piratul se duse la casa omului păgubit şi, cum toţi cei dinăuntru dormeau, el „le dădu de ştire"... aprinzînd acoperişul casei. Cînd focul cuprinse pereţii de lemn, oamenii îngroziţi dădură să iasă, dar vikingul, care stătea în faţa uşii, îi ucise pînă la unul. Se întoarse apoi la tovarăşii săi, de astă dată cu „conştiinţa împăcată", căci, zicea el, „înfruntase" duşmanul în faţă şi-l lovise cu „curaj"...

Omorul ascuns era socotit de normanzi drept o vină care nu se putea spăla decît tot prin sînge ; cel ce tăinuia un omor, dacă era dovedit, era ucis la rîndu-i. Omorul făptuit deschis nu era în ochii lor o crimă ; el putea fi răscumpărat prin bani şi amenda o dată plătită, făptaşul nu mai putea fi urmărit. Prin aceasta se dădea o nouă posibilitate nobilimii, şi în general celor care dispuneau de mijloace materiale, să săvîrşească alte şi alte abuzuri, mergînd pînă la crimă, fără teama de a fi pedepsiţi.

Către începutul celui de-al XIII-lea secol, apar şi primii cronicari ai popoarelor nordice, dar sub influenţa culturii apusene, ei folosesc în scrierile lor nu numai alfabetul, ci şi limba latină. Cei mai însemnaţi dintre aceştia sînt : Saxo Grammaticus cu ale sale *Gesta Danorum* [1], Swend Aagesen şi islandezul Snorre Sturlesson, al cărui nume ocupă un loc de frunte şi printre poeţii vremii.

De altfel, vechiul dialect nordic se ramificase încă de prin secolul al XI-lea şi, dintr-un fond unic, se născuseră trei limbi diferite : norvegiana, suedeza şi daneza. Numai în Islanda, în unele insule mici şi în cîteva văi din Norvegia s-a mai păstrat limba cea veche, dură ca oamenii care o creaseră şi o vorbiseră.

Scrierea runică a vechilor germani era cunoscută şi de nordici. Ea a pătruns în ţările scandinave începînd din secolul al III-lea e.n., probabil prin filiera gotă. Problema

[1] Gesta Danorum — „Faptele danezilor".

îndelung dezbătută a originii acestei scrieri nu a fost încă elucidată ; părerile au fost şi rămîn împărţite. Se pare, totuşi, că marea asemănare pe care unele din caracterele runice o au cu alfabetul latin nu este cu totul întîmplătoare şi că scrierea romanilor a exercitat o influenţă asupra aceleia a vechilor germani.

Caracterele runice nu era proprii pentru o scriere cursivă ; de aceea, nici nu li s-a dat această întrebuinţare, ele fiind folosite doar în inscripţii. La început, literele runice erau tăiate în lemn ; faptul acesta îl dovedeşte forma lor colţuroasă, precum şi cuvîntul actual german *Buchstab* (literă), care s-ar traduce de fapt : băţ de fag. Termenul run sau runic este anterior scrierii căreia i-a dat numele ; în vechiul dialect nordic, *run* însemna un lucru tainic, necunoscut oamenilor.

Vechiul alfabet runic se numea Futark, după primele şase sunete care intrau în componenţa lui. În total, el se compunea din douăzeci şi patru de semne, împărţite în trei grupe de cîte opt. Alfabetul vechi runic a fost întrebuinţat de germanii de nord între secolul al III-lea şi secolul al IX-lea.

Într-o primă perioadă, textele runice se scriau şi se citeau de la dreapta la stînga. Se săpau pe pietre funerare, pe pietre ridicate în amintirea unor fapte de arme, pentru comemorarea încheierii unei păci, pentru desăvîrşirea unor construcţii de poduri, drumuri etc... Multe din aceste pietre purtînd inscripţii runice au fost desigur calendare, după cum ştiinţa modernă a putut constata în privinţa unor pietre asemănătoare descoperite în Anglia. În ţările scandinave şi Danemarca s-au descoperit o sută cincizeci de inscripţii în acest alfabet ; cea mai bogată dintre ele, cuprinzînd un număr de două sute de rune, a fost descoperită în Norvegia ; ea datează probabil din secolul al VIII-lea. În secolul al IX-lea, alfabetul runic a suferit o modificare. În forma schimbată, caracterele lui, reduse la şaisprezece, poartă numele de rune noi ; schimbarea a fost păgubitoare, căci reducînd numărul literelor, fiecare semn corespundea unui număr sporit de sunete, scrierea fiind astfel îngreuiată.

Noul alfabet runic cunoştea două variante : una suedezo-norvegiană şi alta daneză ; din secolul al X-lea, însă, prima ajunge să se impună şi în Danemarca. Tot în această ţară,

un secol mai tîrziu, apar așa-zisele rune punctate, unora dintre semne adăugîndu-li-se puncte, cu scopul de a mări numărul lor după cerința sunetelor ce existau în limbă.

Inscripții în noile rune s-au descoperit în număr mare mai ales în Suedia. Aici se află și cunoscuta piatră de la Rök [1], care cuprinde șapte sute șaizeci și două de rune. Datînd din secolul al IX-lea, conținutul ei arată că este vorba de o piatră funerară, așezată de un părinte pe mormîntul fiului său. „Acum eu cresc un tînăr fiu ; de-ar putea ști el ce este lucrul care aduce mulțumire. Eu, tatăl său, pentru pierderea unui fiu viteaz, Wämod, îi spun tînărului : fii cutezător !" Acesta este în traducere ultimul rînd al inscripției și cuvintele lui păstrează neatins spiritul aspru al vikingilor.

În afară de literele runice, în nord mai existau și anume semne magice denumite tot rune. Între ele și scrierea runică se pare că exista numai această legătură de nume. Istoricul roman Cornelius Tacitus, vorbind despre germanii de nord, amintește despre semnele runice pe care aceștia le foloseau în anumite prilejuri. Semnele runice erau simboluri magice. Cunoscute de puțini oameni, preoți ai cultului păgîn ori căpetenii de oaste, semnele runice erau folosite în formulele secrete menite să aducă victorii, să abată blesteme, să facă și să dezlege vrăji. Ele se gravau de obicei pe mînerele armelor, pe laturile corăbiilor, ori pe flamurile de luptă.

Oamenii zilelor noastre au izbutit să cunoască viața nordului scandinav după sute și sute de ani de cercetări, dar pentru Europa evului mediu timpuriu, cînd vikingii cutreierau toate mările, țările lor din miazănoapte erau mai mult ținuturi nepămîntene. În insulele daneze se credea că stăpîneau amazoanele ; în văile Norvegiei se spunea că trăiau uriașii rămași din alte vremuri, iar pe coastele suedeze, cine s-ar fi încumetat să se apropie ar fi putut vedea făpturi cu chip omenesc, dar fără gît și avînd un singur picior [2]. Din aceste ținuturi coborau temuții „barbari", cărora multă vreme li s-a spus oamenii nordului, deși, curînd, au ajuns să fie cunoscuți de întreaga lume medievală.

---

[1] Localitate în provincia suedeză Ostgotland, situată în sud-estul țării.

[2] Relatări ale lui Adam de Bremen, cronicar german din secolul al XI-lea.

Vikingii

De jur împrejur se frămîntau apele oceanului ca o întindere pustie şi nemărginită ; doar pe alocuri, deasupra valurilor, răsăreau crestele stîncilor, asemenea unor peşti uriaşi înotînd spre larg.

Încă din secolul al VII-lea, pe insula Noirmoutier, cenobiţii ridicaseră o mănăstire cu hramul Sf. Philibert şi vreme îndelungată locul se dovedise bine ales, căci nimeni nu venise să-i tulbure. Cu cîţiva ani în urmă însă, apăruseră corăbiile acestor oameni din nord, alunecînd peste stîncile ascunse sub apă ca şi cum ar fi fost blestemate, oprindu-se neauzite în vreun golf de parcă l-ar fi cunoscut de cînd lumea, risipind deodată în liniştea insulei sunetul de spaimă al cornului cu care vesteau pornirea la luptă, sau mai degrabă la jaf, căci aici nimeni nu le stătea împotrivă. De cum se desprimăvăra, călugării îşi adunau avutul, încărcau odoarele mănăstirii şi plecau spre interior, pe continent, unde îşi ridicaseră pe malul lacului Grandlieu, la Dées, un adăpost vremelnic pentru vară. La începutul toamnei, cînd raidurile de pradă ale normanzilor conteneau, se întorceau la mănăstire, rămînînd aici peste iarnă. În anul 836 părăsiră definitiv insula, şi pentru ultima oară în capela mănăstirii se auzi rugăciunea atît de obişnuită ţinuturilor de coastă în acele vremi : „...şi ne izbăveşte, doamne, de furia normanzilor...". Nu peste mult însă trebuiră să plece şi de la Dées, căci normanzii ajunseră şi aici cu incursiunile lor. Se aşezară la Gunauld, unde rămaseră pînă în 862 cînd se văzură siliţi să se mute iar. În 872—873 încercară să se aşeze la Saint-Pourçain sur Sioule, dar în mai puţin de doi ani trecură la Tournous, aşezare fortificată pe Saône.

Asemenea expediţii de pradă erau numite de normanzi „secerişul de vară".

De cum dădea înapoi îngheţul şi marea rămînea liberă, bărcile lor se abăteau ca norii de lăcuste asupra ţărmurilor mai bogate din apusul Europei. Piraţii nordului adunau fără

trudă roadele holdelor, furau vitele şi tot ce le putea fi de folos, ucideau locuitorii ori îi duceau în robie. Prădau bucuros bisericile şi mănăstirile, atît din ură împotriva creştinismului, cît şi pentru odoarele preţioase care împodobeau aceste lăcaşuri. „Am oficiat aci slujba lăncilor — ziceau ei după ce prădau cîte o mănăstire — şi ea a ţinut din zori pînă în noapte".

Apariţia lor stîrnea pretutindeni o îndreptăţită groază şi nimeni nu le putea sta împotrivă. Atacau castelele întărite ale nobililor, pustiau satele, nu-i opreau nici zidurile oraşelor, nu-i înduplecа rugămintea, nici nu cunoşteau mila. Îi supunea doar puterea aurului şi, de multe ori, apusul european le-a plătit scump o vremelnică retragere. Astfel în 845, Carol cel Pleşuv le dăduse o mare sumă de bani. În 864 Lotar al II-lea, regele Lotaringiei, îi urmase pilda, iar în 882 Carol cel Gros căutase şi el să-i înduplece pe aceeaşi cale. Regatele anglo-saxone, Mercia în 862, Wessex-ul în 872, îşi cumpăraseră şi ele o înşelătoare linişte. Între vechile tezaure monetare păstrate de-a lungul vremii în nordul scandinav, vor fi fost de bună seamă şi unele provenite pe această cale, deşi este cunoscut că un mare număr de monede din metal preţios erau transformate în bijuterii. Cît despre prinşii duşi în robie, cei mai mulţi erau ulterior vînduţi. Izvoarele consemnează aceste fapte, uneori ca fiind mai puţin obişnuite. În anul 860 de pildă, negustori nordici, întorşi din raiduri de pradă, vindeau în Irlanda robi aduşi din Maroc.

Nu în puţine cazuri, cetele normanzilor se uneau formînd adevărate armate care păstrau ani de-a rîndul o surprinzătoare coeziune şi disciplină. O atare armată se constituise pe Tamisa în deceniul opt al secolului al IX-lea şi, rămînînd mereu unitară, prădă Flandra şi coastele franceze aproape neîntrerupt între 879 şi 892. Cu adevărat dezastruoase erau aceste expediţii ale normanzilor pentru aşezările ţărăneşti din care multe se risipeau pentru totdeauna, încît mari întinderi de pămînt rămîneau nelocuite, ogoarele părăsite, oamenii strămutîndu-se aiurea. Referindu-se la acest lucru, izvoarele vremii repetă ca un ecou : „...oamenii ar fi putut lucra pămîntul dacă ar fi fost pace..."

*

Cauzele expediţiilor de jaf pe care germanii de nord le-au întreprins asupra ţărilor din apusul Europei, începînd

de prin secolele VIII—IX e.n., trebuie căutate în condiţiile economice şi sociale din ţările nordice în acea perioadă.

Nu un spirit războinic care le-ar fi fost „propriu", nu dorul de aventură i-au îndemnat pe oamenii nordului ca de-a lungul cîtorva sute de ani să-şi facă din piraterie o sursă de trai, ci puternice motive de ordin material. I-a silit în primul rînd la aceasta nerodnicia pămîntului din ţările lor. O dată cu creşterea populaţiei, resursele reduse ale nordului, care în condiţiile de atunci nici nu puteau fi exploatate, iar din pricina mijloacelor tehnice înapoiate nu puteau fi mărite, s-au dovedit cu totul neîndestulătoare. Agricultura, practicată în mică măsură, atît cît îngăduia relieful ţărilor, condiţiile climatice şi starea de înapoiere a metodelor şi uneltelor de lucru, ocupa un loc neînsemnat în economie. Mult mai mare importanţă aveau alte îndeletniciri, ca de pildă : creşterea vitelor, pescuitul, exploatarea pădurilor ; dar produsele lor nu puteau acoperi trebuinţele populaţiei. S-au căutat atunci, în afară, noi mijloace de trai şi ele au fost repede găsite. Cel mai uşor s-a dovedit a fi pirateria. Vecinătatea mării i-a deprins pe nordici de timpuriu cu navigaţia şi în acest domeniu ei au ajuns la o mare perfecţiune, aşa cum s-a întîmplat de altfel şi cu alte popoare care locuiau în vecinătatea mării.

Sub imperiul nevoilor materiale, încă înainte de secolul al VIII-lea, locuitorii nordului făcuseră din piraterie un mijloc de a dobîndi cele necesare traiului, pe lîngă celelalte ocupaţii. Dar aceste expediţii de pradă se limitaseră la insulele din Baltica, ori fuseseră îndreptate asupra litoralului ei sudic. De pe la sfîrşitul secolului al VIII-lea ele devin mult mai dese, ajungînd să ocupe un loc foarte important în viaţa acestor populaţii. Faptul se datora dezvoltării sociale a popoarelor din nord, şi anume întăririi nobilimii gentilice. Aceasta transformă expediţiile de jaf, dintr-o modalitate intermitentă de procurare a mijloacelor de trai, într-un izvor permanent de venituri, în propriul ei interes. Această fază din dezvoltarea unei societăţi, în care războiul şi expediţiile de jaf devin o ocupaţie permanentă, se numeşte, aşa cum am văzut, democraţie militară.

După cum arată Engels, la toate societăţile „barbare", pe această treaptă de dezvoltare istorică ce premerge formării statului, expediţiile de jaf sînt o îndeletnicire permanentă. În cazul germanilor de nord, închegarea primelor formaţiuni statale a avut loc într-o perioadă mult mai tîrzie

decît în celelalte ţări vest-europene. Democraţia militară, această ultimă etapă a societăţii gentilice, cu caracteristicile expediţii de pradă, s-a prelungit la ei pînă către secolele IX—X e.n.

Unificarea ţărilor nordice, terminată în linii generale către anul 1000, n-a pus capăt expediţiilor de jaf ale normanzilor, ci, dimpotrivă, le-a dat un nou impuls şi le-a schimbat oarecum caracterul.

„Regii locali", care nu au vrut să se supună puterii centrale, şi-au părăsit ţările de baştină şi au întreprins expediţii pe cont propriu, de această dată nu numai în vederea jafului, ci şi pentru a cuceri teritorii bogate în care să se statornicească. O dată cu dezvoltarea relaţiilor feudale în ţările nordice, ţăranii ameninţaţi cu dependenţa personală au început să plece în expediţii în număr tot mai mare, îndreptîndu-se mai ales spre apus şi aşezîndu-se în insulele apropiate ori în cele nou descoperite.

Nici regalitatea în ţările nordice, nou constituită, nu a lăsat în părăsire acest mijloc lesnicios de a-şi procura venituri, ci, cu forţele sporite pe care le avea la îndemînă, l-a folosit din plin.

S-a pus adesea întrebarea de ce expediţiile normanzilor au găsit atît de fără apărare ţările din partea de apus a continentului nostru ?

Ele se abătuseră cu totul pe neaşteptate, acest lucru este adevărat, dar surpriza nu putea fi singura explicaţie, sau cel puţin una de mai lungă durată.

Le găsiseră nepregătite ? Şi acest lucru era adevărat.

Regatul francilor ajunsese sub Carol cel Mare un imperiu ; ambiţia sa dorea să dea acestui stat un viitor de glorie, iar victoriile răsunătoare din lungul şir de războaie purtate de împărat deprinseseră nobilimea să gîndească la fel şi nu era de mirare. În luptele cu francii, longobarzii fuseseră siliţi să aşeze coroana regilor lor pe capul învingătorului, avarii îşi pierduseră comorile şi locul în istorie, marca spaniolă stăvilea atacurile arabe spre interiorul continentului, iar saxonii, după ce mai mult de treizeci de ani îşi apăraseră cu îndîrjire libertatea, fură învinşi şi subjugaţi. De la Imperiul roman încoace, istoria nu mai cunoscuse pe aceste teritorii un stat de asemenea întindere, iar stăpînii lui socoteau ordinea impusă de el ca fiind valabilă pentru multă vreme, dacă nu chiar pentru totdeauna. Cine să-şi

dea seama că în faţa unei primejdii externe imperiul carolingian era neputincios, cînd nimeni nu se gîndea măcar la o asemenea primejdie ?

Legenda spune că, spre sfîrşitul vieţii sale, împăratul a întrezărit pericolul pe care-l prezentau incursiunile tot mai dese ale normanzilor. Aflîndu-se la unul din castelele sale din sudul ţării, Carol căuta să uite grijile împărăţiei în ceasurile acelea de odihnă şi stînd la o fereastră lăsa să-i zboare privirea între cele două nemărginiri albastre : cerul şi apele Mediteranei. Cei din jurul său se fereau să-l tulbure şi în sala pustie a rămas împăratul pînă către seară numai cu gîndurile sale. Dar iată că o întîmplare neaşteptată veni să-l smulgă din visare ; debarcaseră pe ţărm cîteva cete de piraţi normanzi, jefuiseră satele din apropiere şi, înainte de a putea fi urmăriţi, se urcaseră în bărcile lor iuţi, pierzîndu-se în larg. Mici, ca nişte păsări de apă, vasele lor pluteau în depărtare şi împăratul le urmări îndelung cu privirea, adîncit într-o tăcere dureroasă. Atunci, un curtean îndrăzni să se apropie şi, socotind că împăratul este mîhnit din pricina pierderilor suferite de locuitorii ţinutului, îl înştiinţă că paguba nu este prea mare.

— Nu pierderea aceasta m-a îndurerat, ar fi răspuns Carol, ci mă gîndesc la nenorocirile pe care aceşti barbari le vor abate mai tîrziu asupra ţării noastre.

Să fie vreun sîmbure de adevăr în această povestire ? Poate că faptul aşa cum este relatat de ea nu s-a petrecut niciodată, dar nu este exclus ca pătrunzătorul om politic care era Carol cel Mare să-şi fi dat seama de gravitatea primejdiei normande. După treizeci de ani de lupte cu saxonii, el ajunsese să cunoască dragostea de libertate a triburilor germane şi îndărătnicia cu care şi-o apărau. Putea deci să bănuiască ce aprigi luptători erau aceşti germani din nord, ale căror obiceiuri strămoşeşti nu fuseseră atinse de nici o mînă străină şi pe care foamea, dorinţa de avere şi ura împotriva creştinismului îi mînau spre ţările europene.

Mai spune legenda că asupra imperiului franc ei se abăteau cu deosebită duşmănie, căci vrînd să răzbune înfrîngerea suferită de fraţii lor saxoni, pe care îi văzuseră puşi în lanţuri şi risipiţi pe pămîntul fostei Galii, regele danezilor, Godfred, jurase ca din ţările nordului să facă un zid de apărare împotriva încercărilor de cotropire ale statului franc. Ţărmurile franceze i-au atras într-adevăr mai mult

pe normanzi, dar pricina a fost bogăția lor și nu ura mai mare pe care piraților nordului ar fi nutrit-o împotriva locuitorilor. Faptele, deopotrivă de sîngeroase pe care vikingii le-au săvîrșit pretutindeni pe unde au ajuns în expedițiile lor de jaf, au dovedit cu prisosință că prin nimic acești ultimi reprezentanți ai păgînismului nu erau mai legați de popoarele germane. Teritoriile ocupate de germani au fost tot atît de des prădate ca și coastele frisone, regatele anglo-saxonilor din insula britanică, Franța, Spania și pămîntul Italiei.

Din mărturia izvoarelor vremii, aflăm că în ultimii ani ai domniei sale Carol cel Mare s-a gîndit să construiască o flotă capabilă să apere țărmul apusean al imperiului și coastele lui mediteraneene. Aflăm de asemenea că, sub amenințare de aspră pedeapsă, împăratul a oprit pe negustorii franci să vîndă arme ori metal negustorilor veniți din nord și războinicilor normanzi. Mai mult ca orice, aceste lucruri dovedesc că împăratul ghicise care era punctul slab în care puteau lovi normanzii și vedea că lipsa unei flote în țările europene asigura oamenilor din nord posibilitatea de a le ataca oricînd și, în același timp, le deschidea o poartă prin care puteau pătrunde nestingheriți în orice direcție voiau.

Dacă țările europene ar fi dispus de o flotă cu care să poată apăra coastele, vikingii n-ar fi putut să coboare din Marea Nordului pînă la Gibraltar și nici n-ar fi avut cum să ajungă din Marea Baltică pînă la Bosfor, așa cum au făcut. Se mai adaugă, apoi, faptul că populația din țările apusene era legată în mai mare măsură decît normanzii de ocupații sedentare și acest lucru o împiedica de a se putea opune piraților din nord atît de obișnuiți cu luptele. De asemenea, nu trebuie să uităm că în acea perioadă comunicația dintre diferitele ținuturi sau chiar așezări se făcea cu mare greutate, iar în cazul atacurilor vikingilor, care de obicei aveau loc pe neașteptate, localnicii nu puteau aduna la timp luptători care să se împotrivească temuților pirați. Apoi, însăși organizarea militară greoaie și ineficientă, bazată pe sistemul vasalității, împiedica apusul european de a se putea împotrivi atacurilor normande.

Principala cauză, însă, pentru care țările din apusul Europei nu au putut face față primejdiei normande, a constituit-o fărîmițarea lor politică și anarhia feudală din interior. După moartea lui Carol cel Mare, întinsul, dar

şubredul său stat căzu pradă luptelor pentru tron, iar tendinţele centrifuge ale nobilimii feudale au împiedicat secole de-a rîndul unificarea politică a diferitelor părţi din fostul imperiu, care vor forma apoi Franţa, Germania şi Italia.

Toate acestea l-au îndreptăţit pe Engels să tragă concluzia de o deosebită importanţă că : „Cinzeci de ani după moartea lui Carol cel Mare, imperiul franc zăcea la picioarele normanzilor tot atît de lipsit de puterea de a se împotrivi, cum zăcuse cu patru sute de ani în urmă Imperiul roman la picioarele francilor".

Stăpînii mărilor

Sărăcia ţărilor lor silindu-i să-şi caute aiurea mijloace de trai, vecinătatea mării împingîndu-i de timpuriu pe drumurile de apă, oamenii nordului au ajuns cu vremea neîntrecuţi marinari, iar în tehnica navigaţiei au săvîrşit o adevărată revoluţie. De veacuri reduse la o viaţă continentală, puteau oare ţările europene să se măsoare cu ei în această privinţă ? Într-o bună parte a Mediteranei stăpîneau arabii şi comerţul cu Orientul se făcea prin intermediul lor ; o oarecare înviorare economică se făcuse simţită pe ţărmul Atlanticului, dar, pentru schimbul destul de redus, corăbiile greoaie ce pluteau de-a lungul coastelor erau de ajuns, preferate fiind drumurile pe uscat.

În ceea ce priveşte bărcile normanzilor, săpăturile arheologice au scos la iveală numeroase exemplare bine păstrate, îngăduindu-ne să le cunoaştem tehnica de construcţie şi ajutîndu-ne să înţelegem cum au putut ajunge vikingii în Lumea Nouă, într-o vreme cînd în mod obişnuit şi Canalul Mînecii se trecea cu greu.

În anul 1862, în mlaştina de la Nydam (Norvegia), a fost găsită o corabie datînd probabil din secolul al IV-lea e.n. Construită din lemn de stejar, ea nu avea nici pînze, nici punte ; lungă de douăzeci şi patru de metri şi lată de trei metri şi jumătate, băncile sale de vîslit erau mişcătoare, iar pentru vîsle erau aşezate nişte furci. Mobilitatea băncilor de

vîslit reducea efortul pe care trebuia să-l depună vîslaşii, iar furcile aşezate pentru vîsle sporeau viteza corăbiilor, permiţînd totodată ca ele să fie întoarse cu uşurinţă în orice direcţie.

Pentru expediţiile lor piraterești, aceste înnoiri aduse în tehnica navigaţiei au fost de o extremă importanţă; de cele mai multe ori normanzii îşi încredinţau scăparea iuţelii bărcilor.

Alte descoperiri au arătat că vechii locuitori ai nordului cunoşteau şi întrebuinţarea pînzelor la bărci. În vremurile mai îndepărtate, dacă în timpul plutirii voiau să se folosească şi de vînt, pentru a cruţa vîslaşii de oboseală, ori pentru a spori iuţeala vaselor, ei legau de catarge mantiile colorate ale războinicilor. Mai tîrziu, în perioada vikingă, cînd pînzele ajunseseră a fi întrebuinţate în mod obişnuit, ca o amintire a acelui vechi obicei, ele erau vopsite în diferite culori şi pe întinsul apelor puteau fi văzute din depărtare.

Cea dintîi corabie nordică cu pînze a fost descoperită tot în Norvegia, la Gokstad. Foarte asemănătoare cu cea de la Nydam, ea datează cam de prin secolul al IX-lea, construcţia ei destul de simplă arătînd că fusese destinată folosinţei de toate zilele. În anul 1893 s-a făcut o interesantă experienţă; după modelul acestei corăbii s-a construit o alta, căreia i s-a dat numele de „Viking" şi care era întru totul asemănătoare, pentru a se vedea dacă într-adevăr, cu un asemenea vas, normanzii au putut străbate marile întinderi de apă, după cum spun legendele. Cu „Viking"-ul acesta, cîţiva navigatori au ajuns pînă în America, dovedind astfel că atingerea ţărmului Lumii Noi a putut fi o realitate şi pentru strămoşii lor.

La Oseberg, în fiordul Oslo, s-a descoperit o altă corabie, cam din aceeaşi perioadă cu cea de la Gokstad. Bogat împodobită, aparţinuse probabil unei căpetenii, fapt dovedit şi de numeroasele obiecte de preţ găsite în ea. Împreună cu vîslaşii, în aceste corăbii încăpeau pînă la şaptezeci-optzeci de oameni. Prin numărul lor mare se urmărea asigurarea schimbului echipei de la vîsle, în timpul cît corabia plutea, şi jefuirea în cete cît mai numeroase.

Cu prora proeminentă, cu fundul ascuţit, puternice şi rezistente, corăbiile vikingilor spintecau cu iuţeală valurile, folosindu-se în acelaşi timp de pînze şi de vîsle. Ele aveau

Pietre cu inscripții runice

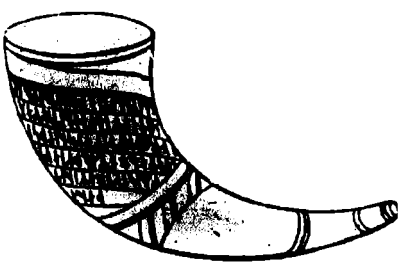

Calendar runic și corn scandinav cu inscripții runice

O debarcare normandă pe coastele Franței

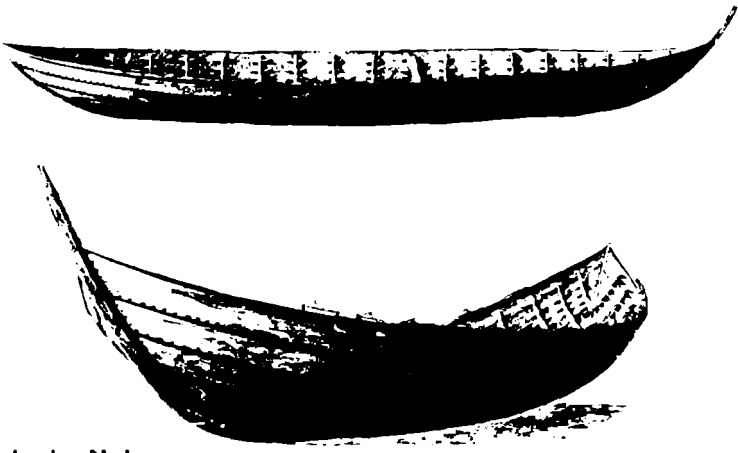

Corabia de la Nydam

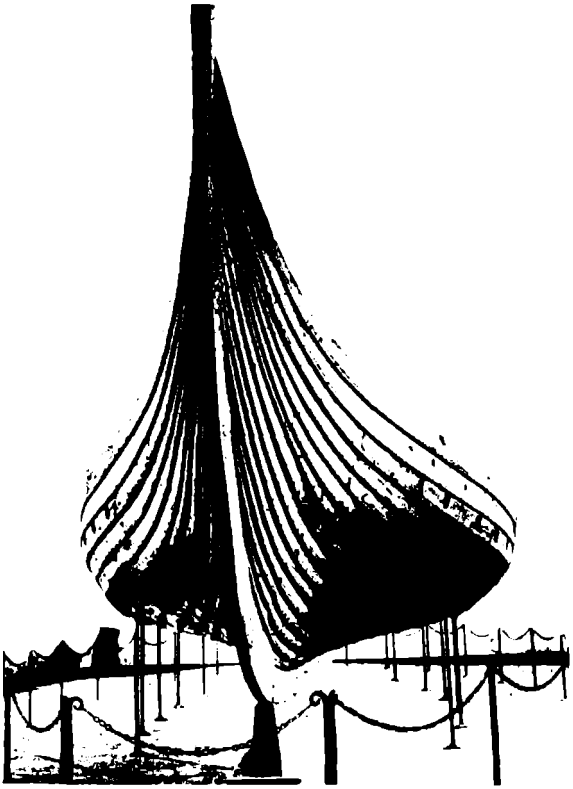

Corabia de la Gokstad

Cîmp de bătălie presărat cu pietre funerare

Corabia de la Oseberg; așa cum a fost descoperită

Corabia de la Oseberg; reconstituire

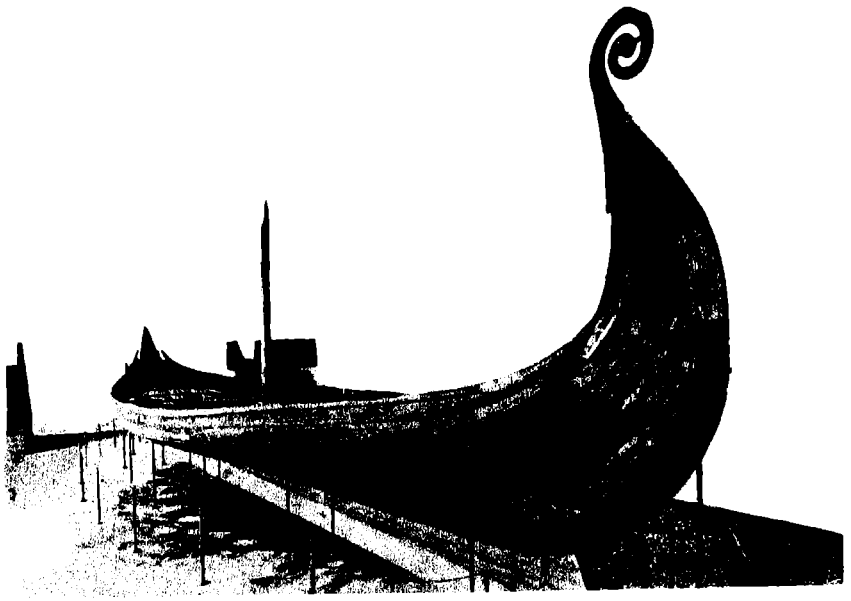

Așezare anglo-saxonă din timpul incursiunilor normande

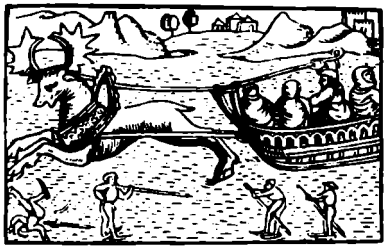

Scene din viața laponilor

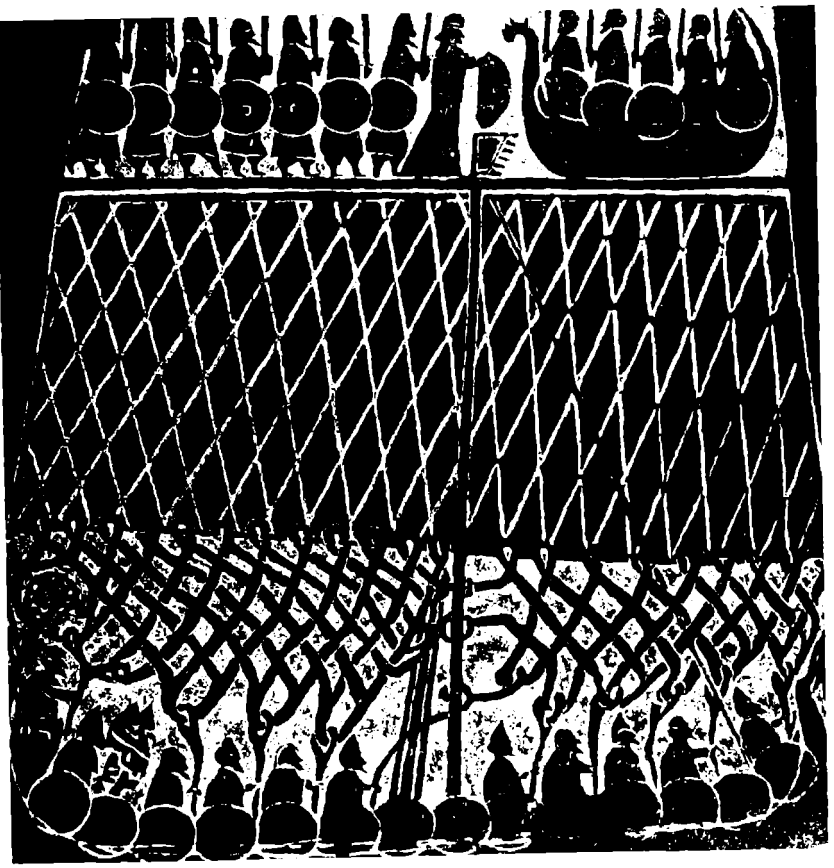

Corabie normandă, sculptată în piatră

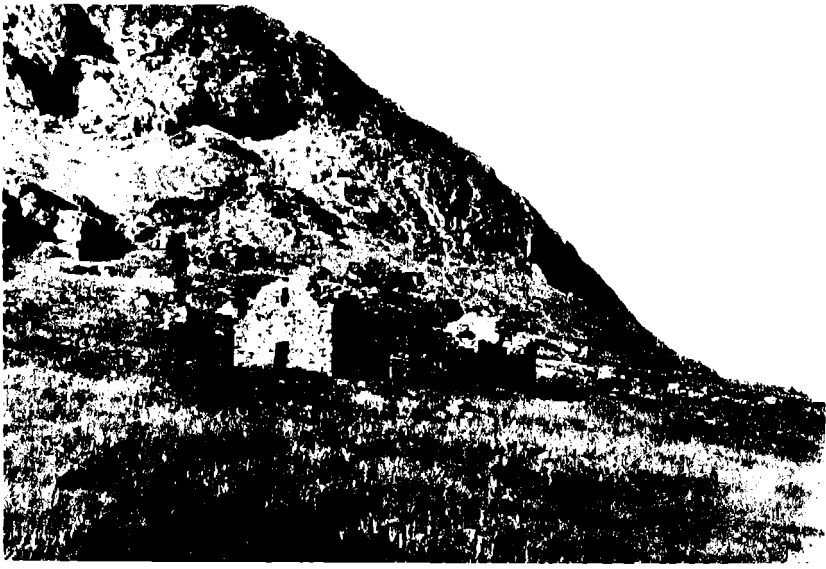

Ruinele din apropiere de Julianehaab (sec. al XII-lea)

Portul Maasöe din apropierea Capului Nord

unul sau cel mult două catarge. La capete aveau sculptate figuri de animale fantastice ori păsări de pradă cu aripile întinse, gata parcă să-şi ia zborul. De obicei, acestea erau mobile şi, atunci cînd ajungeau pe ţărmuri nelocuite, vikingii le scoteau pentru a nu speria spiritele protectoare ale acestor locuri.

Cînd porneau normanzii pe mare, scuturile lor grele de fier poleit erau aşezate în şir de-a lungul marginilor bărcii şi răsfrîngîndu-şi strălucirea în ele, soarele împrăştia pe valuri o ploaie de scîntei. Adesea, în bărci erau întinse corturi şi bogăţia lor, deopotrivă cu cea a armelor, uimea, mai cu seamă dacă era vorba de vreo căpetenie.

De cum se desprindeau bărcile de ţărmurile ţărilor nordice, căpeteniile acestea erau adevăraţi „regi ai mării", de porunca lor trebuind să asculte toţi războinicii, căci erau aleşi dintre cei mai dîrji luptători şi se trăgeau, de regulă, din vechile familii ale nobilimii gentilice, a căror putere socială, economică şi politică creştea din ce în ce mai mult. Ei cunoşteau runele, şi, credeau nordicii, puteau pătrunde înţelesul semnelor misterioase gravate pe mînerele armelor, menite să aducă victoria, ori al celor crestate pe corăbii, care fereau de primejdii. Dar o dată expediţia sfîrşită, „regii mării" erau asemenea celorlalţi vikingi şi pentru a sărbători victoria se aşezau toţi în cerc, iar cornul plin trecea din mînă în mînă, semn că toţi sînt deopotrivă.

S-a pus adesea, şi pe bună dreptate, problema orientării pe ape a vikingilor, căutîndu-se răspuns la întrebarea cum anume aceşti îndrăzneţi corăbieri izbuteau să atingă ţărmuri atît de îndepărtate, cum au fost acele ale Lumii Noi, fără să dispună de busolă sau de vreun alt mijloc de orientare?

Unii istorici burghezi, căutînd să facă şi în felul acesta apologia rasei germane, au susţinut că nordicii erau dotaţi cu calităţi excepţionale, că, asemenea păsărilor călătoare, în drumurile pe apă ei erau călăuziţi de un instinct ce nu dădea greş niciodată şi care, în nemărginirea oceanului, îi purta spre uscat.

Adevărul este, însă, altul.

Ca toate popoarele care au locuit în vecinătatea mării, germanii de nord s-au deprins de timpuriu cu navigaţia şi, la fel ca grecii, sau mai tîrziu arabii, au ajuns să stăpînească bine această îndeletnicire.

Cît privește felul cum se orientau pe ape, cercetările de pînă acum au arătat că dispuneau de unele mijloace, fără îndoială rudimentare. Nu cunoșteau steaua polară, dar se orientau după o stea dublă din constelația Girafa, stea foarte apropiată de Polul Nord și care în vechile lor cîntece este amintită sub numele Tyr. Potrivit credinței lor, această stea era ochiul luminos al unei divinități care proteja pe cei ce porneau să străbată întinderile nemărginite ale apelor ; în cinstea ei aduceau jertfe înainte de călătorie, iar cînd bărcile se desprindeau de țărm, intonau cîntece de laudă :

„Tyr e credincioasă călătorilor
Pe drumuri de apă ea îi însoțește,
Negurile nopții le destramă ;
Veghea nu și-o curmă niciodată".

În zilele cu soare, vikingii se orientau cu ajutorul unui instrument numit Sonnenbords, un fel de cadran solar alcătuit dintr-un băț de o anumită lungime ce arunca umbra pe o scîndură orizontală, indicînd astfel direcția vasului. Cunoșteau apoi direcția vînturilor și a curenților marini, și luau seama la o mulțime de amănunte, ca zborul unor păsări care niciodată nu se depărtează prea mult de uscat, drumul anumitor pești etc. Aveau și reguli de navigație ce se transmiteau din generație în generație și pe care, la vîrsta bărbăției, băieții trebuiau să le învețe pe de rost.

Nu trebuie să uităm însă că istoria păstrează amintirea a numai cîtorva din încercările pe care le-au făcut normanzii pentru a trece Atlanticul sau pentru a atinge pămînturile nordului îndepărtat. De-a lungul atîtor sute de ani, cîte și cîte din aceste încercări se vor fi dovedit zadarnice ?

Dacă bărcile lor de tip deosebit s-au dovedit în stare să străbată asemenea întinderi încît i-au dus pe vikingi pe multe din țărmurile Lumii Vechi și i-au ajutat chiar să descopere una nouă, tactica lor de luptă pe uscat nu a fost nici ea lipsită de importanță. Pricepuți navigatori, pirați de temut, ei s-au dovedit și primejdioși jefuitori în incursiunile pe uscat, iar la nevoie aprigi luptători. Foloseau atacurile prin surprindere ; acolo unde aveau posibilitatea, luau caii din satele prădate și în rapide raiduri de cavalerie pătrundeau adînc în interiorul ținuturilor pentru a le jefui.

În perioada de început a expedițiilor lor, cînd nu erau încă destul de bine cunoscuți, atunci cînd socoteau că nu pot izbîndi prin forță, foloseau din plin minciuna și înșelătoria. Multe din cronicile europene ale acelei vremi au înregistrat asemenea șiretlicuri ale piraților din nord.

Astfel, cronicile franceze de pe la sfîrșitul secolului al IX-lea istorisesc următorul episod :

Una din căpeteniile normanzilor de curînd așezați în Franța, purtînd multe lupte cu seniorul francez stăpîn al acelor locuri, și-a văzut forțele împuținate și a hotărît atunci să caute calea unei înțelegeri. Înștiințîndu-l de aceasta pe dușmanul său, francezul se arătă bucuros, trimițînd chiar vorbă că el ar fi de acord să plătească o importantă sumă de bani dacă normanzii ar părăsi ținutul pentru totdeauna. Conveniră apoi să se întîlnească într-un anumit loc, fiecare aducînd cu sine patruzeci de călăreți, nu mai mulți, pentru a nu da naștere la ciocniri. Ajungînd cei dintîi la întîlnire, francezii văzură de departe apropiindu-se ceata nordicilor și cu ușurință putură număra patruzeci de cai. Nici o clipă nu bănuiră că pe fiecare cal se află doi călăreți, iar cînd își dădură seama era prea tîrziu. Normanzii se aruncară asupra lor, îi măcelăriră pînă la unul și, luîndu-le caii și armele, se întăriră în acel ținut.

În expedițiile pe care le-au întreprins asupra apusului Europei, normanzii foloseau cîmpurile de luptă întărite fie cu șanțuri, fie cu împletituri de nuiele, obstacole care stăvileau atacurile cavaleriei potrivnicilor. La asediile castelelor sau cetăților foloseau mașini de asediu, ca berbeci de lemn sau turnuri clădite tot din lemn și pe care le așezau sub ziduri pentru escaladare. Urcau cu bărcile pe cursul marilor ape, pustiind fără alegere sate și orașe, iar acolo unde drumul pe ape se întrerupea, își purtau vasele pe uscat. Disciplina acestor cete de pirați era aspră ; cîtă vreme dura expediția șeful militar avea puteri depline asupra războinicilor, putînd să-i pedepsească chiar cu moartea.

Pentru viața economică a multor ținuturi, apariția oamenilor din nord a fost un dezastru. În anumite regiuni de coastă de pe teritoriul Țărilor de Jos de astăzi, în urma jafurilor normande a dispărut pentru vreme îndelungată și populația, ele nemairidicîndu-se la înflorirea pe care o cu-

noscuseră în acele secole decît tîrziu, în epoca modernă. Pe bună dreptate spuneau contemporanii că pe unde trec normanzii „nici lătrat de cîine nu se mai aude".

Cuceritori de noi ţinuturi

Primele pămînturi străine pe care au ajuns normanzii au fost insulele Shetland, arhipelagul Orcadelor din nordul Scoţiei, apoi grupul insulelor Hebride. Ei se şi împămîntenesc aici, păstrînd aceste insule vreme de cîteva veacuri. Importanţa acestor cuceriri nu ar fi fost prea mare dacă normanzii nu ar fi făcut din ele adevărate baze de atac îndreptate împotriva ţărilor din apusul Europei. Către jumătatea secolului al VIII-lea, vikingii cuceresc şi insulele Far Oer, supunînd populaţia lor celtică ; numărul mare al nordicilor aşezaţi aici a făcut ca vechii locuitori să-şi piardă obiceiurile şi limba ; azi, în insulele acestea se vorbeşte limba norvegiană.

Era acum rîndul Irlandei şi al Scoţiei, la un pas doar depărtare. Începînd cu anul 806, coastele lor sînt atacate fără încetare şi aceste pămînturi, pe care nici cucerirea romană nu izbutise să le supună, nici anglo-saxonii nu le putuseră subjuga, cunosc o dată cu expediţiile normande vremuri nespus de grele. Cînd atenţia piraţilor din nord a început să fie atrasă de bogatele ţări apusene, ei se stabiliră pe coasta de răsărit a Irlandei, pentru a avea puncte de sprijin în incursiunile ce le plănuiau, pe continent. În scurtă vreme ei cuceresc sistematic regiuni întinse din estul Irlandei, iar unul din şefii lor, Torgisl, îşi ia chiar titlul de rege, autoritatea sa făcîndu-se simţită pînă către ţinutul Limerick.

După aceea, normanzii pornesc să atace ţărmul european al Atlanticului. La gurile fluviilor Escaut, Sena şi Loara, ei îşi organizează adevărate baze de operaţii şi, cu necontenitele ajutoare ce le sosesc din nord, pustiesc fără încetare, vreme de zeci de ani, vaste teritorii.

Normanzii stabiliţi la gura fluviului Escaut îşi aveau lagărul pe insula Walcheren. De aici ei se îndreaptă spre ora-

şele Frisiei, prădîndu-le cumplit pe toate. Cronicile acelei vremi au păstrat numele unora din vikingii care prin faptele lor au acoperit de ruină aceste ţinuturi bogate. Aşa este amintit Harold, care îl sili pe Ludovic cel Pios, fiul lui Carol cel Mare, să-i îngăduie a se aşeza în Frisia pentru totdeauna. Unul din fiii lui Harold, pe nume Godfred, suferind o înfrîngere în anul 881 din partea regelui german Ludovic al III-lea, se răzbună amarnic jefuind şi dînd foc tuturor oraşelor de pe Meusa, de la Colonia pînă la Worms. Ajunse chiar la Aachen, fosta reşedinţă a lui Carol cel Mare, unde celebra capelă a împăratului, rămasă ca amintire a stăpînirii sale, servi drept grajd pentru caii ostaşilor lui Godfred. Fostul imperiu al lui Carol cel Mare trecea prin momente grele ; unitatea politică îi era de mult şubrezită, iar primejdia normandă îi ameninţa acum fiinţa. Carol cel Gros, care stăpînea fostul imperiu, procedă la o înţelegere cu Godfred, oferindu-i în schimbul păcii titlul de duce al Frisiei şi mîna unei prinţese. Normandul le acceptă pe amîndouă, dar stăpînirea asupra provinciei cedate nu ajunse să şi-o consolideze. Făcînd dese incursiuni pe teritoriile germane, stîrni împotrivă-şi duşmănia lui Arnulf, regele germanilor. În fruntea unei armate puternice, formată din feudali germani, în anul 891, Arnulf făcu o expediţie contra coloniei normande de pe Escaut, zdrobind-o.

Mai puternic s-au întărit normanzii pe Sena şi colonia lor de aici a reprezentat o serioasă ameninţare pentru Franţa, deoarece apele fluviului îi duceau pînă în capitala ţării. Sub comanda lui Sydroc, ei se stabiliseră pe insula Oissel din apropierea oraşului Rouen. Regii Franţei au încercat să-i alunge cu forţa, dar nu au reuşit ; au căutat să-i aţîţe pe unii împotriva altora şi de asemenea au dat greş. Atunci au împovărat ţara cu biruri grele, pentru ca prin bani să-i înduplece să se retragă şi chiar le-au dat spre pradă unele provincii. Piraţii însă primeau bogatele daruri, luau prada, dar de plecat nu plecau. De patru ori bărcile acestor piraţi se îndreptaseră asupra Parisului, prădîndu-l cum le era obiceiul. Zi şi noapte locuitorii oraşului îşi temeau viaţa şi avutul. Parisul, fiind lipsit de apărare, era expus oricînd unor noi atacuri. De aceea, comitele Eudes [1], care se afla atunci la conducere, a hotărît să ridice în-

[1] Cronicile latineşti ale timpului îl consemnează sub numele de Odo.

tărituri. Astfel, au fost construite două turnuri la capetele podurilor care legau insula Cetății, cuprinsă între două brațe ale Senei, de cartierele dinafara zidurilor. Turnul de pe malul drept care străjuia podul cel mare era făcut din piatră, cel de pe malul stîng era clădit din lemn.

În ziua de 25 noiembrie a anului 885, vasele normanzilor apărură din nou pe Sena, oprindu-se în apropierea insulei. Pînzele lor colorate putînd fi văzute de la mare depărtare, locuitorii se refugiaseră din timp în fortăreață, cărînd cu ei tot ce putuseră aduna în pripă, așa că pirații găsiră cartierele mărginașe aproape pustii. Căpetenia cetelor de normanzi era Siegfrid, frate cu vestitul Godfred stabilit în Frisia. Vikingii înțeleseră că le va fi greu să cucerească fortăreața ; se prefăcură deci că voiesc să treacă mai departe și Siegfrid trimise o solie la comitele Eudes cerînd să-i fie lăsat drumul liber. Dar de acum era prea binecunoscută viclenia oamenilor din nord, pentru ca cineva să se încreadă în cuvîntul lor și francezii refuzară. Atunci normanzii se pregătiră de luptă.

Întărindu-și un lagăr pe uscat și construind puternice mijloace de asediu, ei își alcătuiră un plan de atac. Cu un berbece uriaș încercară mai întîi să dărîme turnul de piatră care nu era pe deplin terminat, dar neizbutind, săpară la baza lui o groapă mare pentru a-l face să se năruie, strădanie de asemenea zadarnică. Sloboziră apoi spre stîlpii podului bărci pline cu smoală aprinsă, dar fortificațiile nu puteau fi cucerite. Spre sfîrșitul iernii, crescînd peste măsură apele fluviului, au luat podul cel mic, care era mai slab, și astfel turnul de pe malul stîng rămase izolat de cetate. Vikingii au năvălit pe acest țărm și au somat garnizoana care păzea turnul să se predea, făgăduind ostașilor că vor fi liberi a se duce fiecare încotro va voi. Cum altă scăpare tot nu aveau, francezii părăsiră turnul, dar normanzii își călcară făgăduiala și năpustindu-se asupra lor îi măcelăriră. Unul singur reuși să scape prin fugă și ajunse în fortăreață, ducînd celor de acolo vestea despre cele întîmplate. Turnul fu ars în întregime, iar pirații încercară noi atacuri asupra insulei, dar fără succes.

Proviziile din cetate erau pe sfîrșite ; se ivea primejdia foametei. Comitele Eudes, ieșind pe ascuns din Paris, merse la rege să ceară ajutoare. Carol cel Gros lăudă mult vitejia locuitorilor Parisului și a ostașilor comitelui, făgăduind că

va sosi cu o puternică armată pentru a-i alunga pe normanzi. Îmbărbătîndu-l astfel pe Eudes, îl lăsă să plece. Au trebuit însă să treacă destule luni pînă cînd regele să-şi amintească promisiunea făcută, iar în acest timp locuitorii Parisului au fost supuşi la grele încercări. Cînd se apropie regele Carol de lagărul normand şi văzu atîta furnicar de ostaşi, iar pe Sena mulţimea aceea de vase, îi pieri curajul de a se măsura cu ei şi se grăbi să-i ofere lui Siegfrid o mare sumă de bani pentru a se retrage ; cum şeful normand se arăta nemulţumit, îi mai dădu şi Burgundia să o prade.

Singura descriere a acestui asediu a Parisului ni s-a păstrat în povestirea versificată a călugărului Abbon, contemporan acelor evenimente. Datele sînt mult exagerate, vorbindu-se de patruzeci de mii de normanzi care cu şapte sute de corăbii ar fi atacat Parisul. Povestitorul voia astfel să sublinieze eroismul locuitorilor oraşului. În acea vreme era un fapt destul de neobişnuit ca normanzii să întîmpine o atît de îndelungată împotrivire şi mai ales să nu o poată înfrînge. Comitele Eudes, devenit mai tîrziu rege al Franţei, precum şi mulţi din ostaşii săi au fost cîntaţi în frumoase legende eroice pînă tîrziu, în secolele XV—XVI, iar numele celor doisprezece viteji care au apărat turnul de lemn şi au fost ucişi de normanzi se află şi acum săpate pe o piatră comemorativă a podului refăcut.

Către jumătatea secolului al IX-lea, în fruntea vikingilor aşezaţi pe Loara se afla un vestit pirat, pe nume Hastings. Vreme de treizeci de ani, după cum mărturisesc cronicile contemporane, el a fost nenorocirea întregii Galii, amintirea lui păstrînd-o şi alte legende din ţinuturile prin care a ajuns, căci în expediţiile sale de pradă Hastings a străbătut şi Spania, ba a atacat chiar şi unele oraşe italiene.

Cu cetele sale de piraţi, Hastings a asediat mai întîi oraşul francez Nantes, care mai fusese prădat şi înainte de către normanzi. Locuitorii organizaseră apărarea, ştiind bine că şi dacă s-ar preda nu ar avea o soartă mai bună. Rezistenţa nu a fost îndelungată ; izbutind să pătrundă înăuntrul zidurilor, normanzii s-au răzbunat într-un chip înfricoşător. Jefuind toate casele, ei au adunat prada scoţînd-o din oraş şi apoi au început a măcelări populaţia, necruţînd nici pe copii, nici pe bătrîni.

Silnicii fără seamăn au săvîrşit normanzii lui Hastings şi în alte oraşe, ca Tours, Blois, Orléans, Poitiers, Bordeaux şi Périgueux. După ce au secătuit întreg acel ţinut, au luat drumul mării îndreptîndu-se spre Spania.

Era în anul 844, cînd Peninsula Iberică a ajuns să cunoască şi ea groaza pe care normanzii o semănau pretutindeni. Urcînd cu bărcile pe Guadalquivir, cetele lui Hastings s-au oprit în dreptul oraşului Sevilla, care se afla pe atunci în puterea arabilor, ca de altfel cea mai mare parte a Spaniei de astăzi. Stăpînirea arabă adusese în aceste ţinuturi o înflorire a vieţii economice şi culturale, nicăieri atinsă în Europa de atunci. Bogăţia oraşelor din Spania era vestită în lumea întreagă, iar luxul de la palatele califilor amintea pe acela descris în poveştile orientale. La Sevilla stăpînea emirul Abd-er-Rahman. Asediul oraşului a durat trei zile; pînă la urmă, normanzii, izbutind să-l cucerească, îl trecură prin foc şi sabie.

Din Spania, Hastings s-a îndreptat spre Italia. Prădînd mai întîi oraşul Pisa, el ajunse apoi în preajma oraşului numit Luna, pe care se hotărî să-l cucerească printr-un şiretlic, fiind acel oraş mult prea bine apărat pentru a se încerca împotriva lui un asediu. Normandul a trimis soli în oraş; ei s-au înfăţişat înaintea dregătorilor, vorbind după cum fuseseră învăţaţi şi făcîndu-i pe aceştia să creadă că au de-a face cu nişte războinici care, voind a se întoarce în ţara lor dintr-o expediţie în Franţa, au fost împinşi de furtună pe coastele Italiei.

— N-am venit să trecem prin sabie oraşul vostru pustiindu-l, nici să luăm prăzi din satele voastre ducîndu-le la corăbii, spuneau ei.

Locuitorii oraşului se arătară gata să dea străinilor toate cele de trebuinţă pentru a se înapoia la căminele lor. Mai spuneau acei războinici că şeful lor se află grav bolnav şi ar dori ca înainte de moarte să primească botezul creştinesc. Fiind şi această veste primită cu multă înţelegere, s-a hotărît să fie adus bolnavul în oraş. Dar la ceasul hotărît, solii s-au înfăţişat din nou spunînd că Hastings murise, iar dorinţa cea din urmă i-a fost aceea de a fi înmormîntat după legea creştinilor. Pregătindu-se deci mare înmormîntare, au adus normanzii sicriul şefului lor, în care acesta stătea culcat, prefăcîndu-se mort şi avînd armele ascunse sub giulgiu.

Pe străzile prin care avea să treacă procesiunea, locuitorii oraşului se adunaseră în mare număr, privind cu uimire pe războinicii aceia străini. Unii dintre ei mergeau în fruntea cortegiului purtînd, pe perne de mătase bogat brodate, armele poleite cu aur ale căpeteniei, cingători bătute cu ţinte de argint, brăţări încrustate cu pietre scumpe şi alte podoabe de preţ.

Mantiile lor lungi le ascundeau armurile strălucitoare, dar de sub coifurile grele pletele blonde li se revărsau pe umeri şi, înalţi cum erau, cu ţinuta falnică şi aerul mîndru, ar fi fost frumoşi dacă n-ar fi avut feţele atît de întunecate, privirea atît de aspră. Îi îndurera oare pînă într-atîta pierderea suferită? Aşa păreau să arate strigătele de durere izbucnite din piepturile lor, cînd în biserică se adunară în jurul sicriului, pentru ultimul rămas bun. Toţi cei de faţă se lăsară înşelaţi. Mare le-a fost însă spaima cînd mortul se ridică, sfîşie cu sabia giulgiul şi sărind din sicriu se năpusti asupra episcopului. Într-o clipă oamenii săi uitară prefăcuta durere; de sub mantiile lor apărură arme şi nici un om nu scăpă viu din măcelul care începu. Dregătorii oraşului şi episcopul plătiră printre cei dintîi pentru nesocotinţa lor. După ce prădară altarul de toate vasele de preţ ce se aflau într-însul, normanzii dădură foc bisericii. Ba unii dintre ei, grăbindu-se să închidă porţile oraşului, îi împiedicară pe locuitori să fugă, iar jaful şi măcelul nu conteniră toată noaptea. Puţini oîţi au scăpat cu viaţă, locuitorii oraşului au păstrat mult timp amintirea acelor ceasuri de groază, care au început apoi a deveni tot mai dese în lumea mediteraneană. Spun izvoarele vremii că, între anii 850 şi 860, nu a rămas pe Guadalquivir ori pe apele mai mari ale Italiei oraş care să nu fi suferit atacul normanzilor.

Arabii din Spania, buni navigatori şi ei, nu s-au dovedit în stare să stăvilească incursiunile oamenilor din nord, nici să apere Sicilia ori coasta de miazănoapte a Africii, aflate de asemenea sub stăpînirea lor. Nici flotele bizantine, trimise pentru apărarea posesiunilor din Italia ale imperiului, nu au putut înfrunta urgia normandă.

Insulele Sporade şi Ciclade, Peloponesul nu au fost mai ferite; se pare chiar că piraţii nordici au impus pe locuitorii acestor ţinuturi la plata unui tribut greu. Oraşele de pe coasta apuseană a Asiei Mici, înfloritoare centre comerciale aflate pe drumul ce lega Apusul de Orient, au fost şi

ele jefuite uneori. Asemenea proporţii nu luase niciodată pirateria în apele Mediteranei, nici în vremea republicii romane, nici cînd începuse expansiunea arabă.

Şi astfel, zeci şi zeci de ani, de pe ţărmurile Mării Nordului pînă la Bosfor, normanzii au cutreierat nestingheriţi cu bărcile lor lungile drumuri de apă, semănînd pretutindeni jalea şi pustiul.

De imposibilitatea de apărare a ţărilor apusene ei au profitat nu numai pentru a prăda întinse ţinuturi, ci şi pentru a pune stăpînire pe unele din ele. În primul rînd, împrejurări prielnice — fărîmiţarea politică din ţările apusene, — în al doilea rînd, nemaipomenita îndrăzneală de care ei au dat dovadă au făcut pe unii din nobilii vikingi duci în Franţa, regi în Anglia, stăpîni în Italia de sud. Astfel, ei au jucat un rol considerabil şi în viaţa politică a vremii, instituţiile create ori consolidate de dînşii influenţînd chiar asupra dezvoltării istorice ulterioare a societăţilor din aceste părţi ale Europei.

Spre ţările de la soare răsare

Aceleaşi motive care i-au îndemnat pe normanzi ca începînd din secolul al VIII-lea să cutreiere mările apusului i-au făcut de timpuriu să ia şi drumul spre ţările de la soare-răsare. Dar dacă în incursiunile de pradă îndreptate spre coastele Mediteranei, spre ţărmurile Occidentului, în expediţiile de cucerire ori în călătoriile menite să descopere noi pămînturi se avîntaseră mai mult danezii şi norvegienii, pe căile ce duceau spre răsărit îi întîlnim mai des pe suedezi.

În vremea cînd expediţiile piraţilor nordici pustiau vaste regiuni în Apus, ei ajung să fie cunoscuţi şi în Orient, dar sub un alt nume. Cronicile bizantine încep să menţioneze pe temuţii *varangoi,* adică oameni legaţi de un şef printr-un jurămînt de credinţă, iar slavii le-au zis *varegi.*

În această parte a continentului nostru, apariţia lor nu a mai constituit un eveniment de o atît de mare importanţă, condiţiile istorice specifice reducîndu-i proporţiile. Ar fi fost

greu să se măsoare varegii cu puternicele state de veche civilizaţie, cum era de pildă Bizanţul, şi, drept urmare, în aceste teritorii ei nu au ajuns să schimbe harta politică a timpului. Expediţiile lor au tins şi aici să se transforme în campanii de cucerire, dar fie că succesele le-au fost vremelnice, fie că nu au izbutit de fel, ele nu au lăsat urme durabile. Legăturile varegilor cu Orientul şi-au schimbat curînd caracterul, din simpli piraţi nordicii au fost siliţi să se transforme în negustori, căci, neputînd să jefuiască, au fost nevoiţi să facă schimb. Cum îndrăzneala şi priceperea nu le lipseau, căile comerciale cercetate de ei au dobîndit mare însemnătate în viaţa economică a acelor secole. Ele au fost adevărate punţi de legătură între nord şi sud, înlesnind nu numai schimbul de mărfuri, ci şi întrepătrunderea celor două culturi.

Pornind de la Golful Finic, pe Neva, pînă la lacul Ladoga şi de aci pe rîul Volhov, peste lacul Ilmen, varegii ajungeau la apele Lovatului şi, ducîndu-şi bărcile pe uscat, atingeau afluenţii Dvinei apusene. Distanţa pînă la afluenţii din dreapta Niprului o străbăteau de asemenea pe jos, apoi coborau pe acest fluviu pînă la Marea Neagră, oprindu-se de obicei la Constantinopol.

O a doua cale care-i ducea spre răsărit urca pe rîul Msta, trecea prin Voloc şi mergea pe Tverţa pînă la Volga, pe ale cărei ape ajungeau apoi la Marea Caspică.

De-a lungul acestor drumuri, pe care slavii le foloseau curent şi ei, varegii au cucerit importante puncte de sprijin şi faptul acesta le-a permis ca într-o anumită perioadă să le controleze sau chiar să le folosească în exclusivitate. Mărfurile pe care negustorii nordici le duceau în răsărit spre a fi vîndute constau mai cu seamă în blănuri scumpe, ceară şi cupru. Prinşii pe care oamenii nordului îi luau în expediţiile lor de pradă din ţările apusene erau duşi spre tîrgurile din oraşele Asiei Mici şi vînduţi ca sclavi. Se pare că, în călătoriile lor, negustorii varegi au ajuns pînă în Iran şi Palestina. Cum prin expediţiile ce străbăteau Atlanticul şi Mediterana oamenii nordului atingeau de asemenea coasta de apus a Asiei Mici, prin călătoriile lor îndrăzneţe ei înconjurau întreaga Europă, ajungînd să fie cunoscuţi în toate ţările aflate la hotarele vechiului continent.

Atunci cînd li se oferea prilejul, negustorii varegi îşi reluau vechea îndeletnicire de piraţi şi, la fel ca în apus, prădau ţinuturile răsăritene, pustiau satele, jefuiau oraşele,

ucideau pe locuitori ori îi luau în robie. Dacă ajungeau să se întărească într-o regiune, sileau populația la plată de grele tributuri.

Vreme de trei secole (IX—XI), în apusul Europei, de numele normanzilor se legaseră evenimente importante. Așa se explică de ce izvoarele vremii au fost îndemnate să le pună pe seamă multe din faptele a căror cunoaștere nu putea fi atunci adîncită. Semnificativ pentru mentalitatea acelei epoci era faptul că expedițiile tot mai dese ale oamenilor de nord erau privite — din cauza pustiirii pe care ele o aduceau — drept semnul prevestitor al unei catastrofe. Pentru anul 1000, apusul european aștepta sfîrșitul lumii.

Întemeierea principatului kievian, eveniment care fără îndoială poate fi socotit ca reprezentînd începutul istoriei statului rus, izvoarele timpului au legat-o de apariția varegilor în ținuturile rusești. Oglindind în scrierile lor punctul de vedere al clasei dominante și al principalului ei reprezentant, cneazul, cronicarii ruși din secolele XI—XII se fac părtașii aceleiași păreri. În vremurile mai noi, această teză normanistă a fost susținută de mulți istorici, fiind mult discutată argumentele din date neștiințifice.

În Rusia, ca pretutindeni, de altfel, apariția statului a fost posibilă numai în urma unui îndelungat proces de dezvoltare istorică a societății. Această instituție s-a impus ca un rezultat firesc al dezvoltării condițiilor interne pe o anumită treaptă a evoluției istorice și nu ca un factor venit dinafară. Însuși numele „Țara cu orașe multe", pe care oamenii nordului îl dădeau vechii Rusii, arată că, în timpul expedițiilor varegilor, societatea de pe aceste teritorii atinsese un grad apreciabil de dezvoltare.

Episodul „chemării varegilor" are un vădit caracter de legendă și, confruntat cu realitățile istorice ale vremii în care a fost încadrat, el se destramă. Amintit pentru prima oară în cronicile novgorodiene, știrile despre acest episod au luat naștere de bună seamă în acest oraș, deoarece, în secolul al IX-lea, dintre orașele rusești, Novgorodul întreținea cele mai frecvente legături cu nordul scandinav. Aici se aflau cele mai numeroase cete de mercenari varegi în slujba cneazului, aici se opreau de cele mai multe ori negustorii veniți din nord, iar asupra ținutului înconjurător expedițiile de pradă ale nordicilor se abătuseră mai des decît în alte părți ale Europei răsăritene.

Potrivit acestei tradiții, cam pe la sfîrșitul secolului al IX-lea, locuitorii orașului ar fi chemat din nord pe principele Ruric, pentru a domni peste ei și pentru a-i apăra cu cetele sale de războinici. Răspunzînd acestei chemări, Ruric a venit la Novgorod, s-a înstăpînit asupra orașului și, cucerind încă alte regiuni din apropiere, și-a întărit puterea. Un urmaș al său, anume Oleg, a coborît cu oamenii săi pe apele Niprului și, ajungînd la Kiev, a alungat pe alți doi varegi care se așezaseră în oraș și a rămas acolo, întemeind un stat și luîndu-și cel dintîi numele de mare cneaz.

O temeinică cercetare a izvoarelor istorice vrednice de crezare, precum și săpăturile arheologice dovedesc însă altceva. Răspîndirea triburilor slave pe teritoriul Kievului este atestată încă pentru primele secole ale erei noastre, iar cele dintîi mențiuni despre acest oraș sînt mult anterioare perioadei în care au apărut varegii.

Nestor, cronicarul rus care în secolul al XII-lea a scris *Povestea vremurilor trecute*, bizuindu-se pe mărturia unor izvoare care nouă nu ne-au parvenit, relatează, în prima parte a cronicii sale, ocupîndu-se de începuturile „Țării ruseşti", unele fapte interesante privind istoria statului kievian. Este vorba de principele Kii, socotit întemeietorul orașului, care, dîndu-i numele său și parte din strălucirea la care Kievul se va ridica mai tîrziu, a îndemnat pe oamenii acelei vremi să-l asemene cu imperiul unui Alexandru Macedon. Bun cunoscător al vechilor tradiții și al istoriei scrise pînă la dînsul, Nestor socotește că amintitul principe ar fi trăit înainte de anul 700.

Mergînd Kii la Țarigrad, cum numeau slavii Constantinopolul, a fost primit cu mare cinste de către împărat, povestește Nestor în cronica sa. Și a zăbovit principele o vreme în acel oraș bucurîndu-se de multă prețuire, așa cum numai oaspeții de seamă întîmpinau, după care a pornit să se întoarcă în țara lui.

În drum, el s-a oprit pe malul Dunării, îndemnat de frumusețea și bogăția locurilor. A întemeiat chiar un oraș căruia i-a dat numele de Kievitz și nutrea gîndul să se așeze acolo pentru totdeauna. Dar ridicîndu-se împotriva sa locuitorii acelor ținuturi, l-au silit să plece și s-a întors Kii în orașul său Kiev, unde a și murit.

S-a emis ipoteza că nu ar fi nicidecum vorba de un principe, ci de un podar de pe Nipru ori de vreun haiduc vestit. Ar fi însă greu de crezut ca un om de condiție mo-

destă să ajungă la Constantinopol şi chiar dacă ar fi ajuns, el n-ar fi avut cum să se bucure de o primire aleasă din partea împăratului şi nici izvoarele nu ar fi păstrat amintirea trecerii sale. Este anevoie ca din trecerea vremii să fie ales cu certitudine momentul istoric în care s-au petrecut toate acestea ; un lucru însă e sigur : Kii a fost un principe, iar sub stăpînirea sa Kievul se bucura de mare prestigiu, după cum arată legăturile ce le avea cu Bizanţul. El era în acelaşi timp şi o putere militară de care trebuia să se ţină seama, căci alte izvoare ne vorbesc despre luptele pe care le-a purtat cu bulgarii de pe Kama şi Volga.

Faptele din viaţa acestui principe şi însăşi persoana lui nu sînt simple născociri, cum înclinau unii a crede. O menţiune despre un principe „ant“ [1] se găseşte şi în izvoarele bizantine privind istoria evului mediu timpuriu.

În opera istorică a lui Procopius din Cesareea [2] este amintit Hilbudius, principe ant care trăia la curtea împăratului Iustinian, bucurîndu-se de multă preţuire pentru vrednicia sa. Fiind numit guvernator al Traciei, el s-a îndreptat spre această provincie în fruntea unei oştiri puternice, să apere hotarul de miazănoapte al Imperiului bizantin. Ajungînd la fluviul Istru [3], el s-a aşezat pe malul lui stîng şi vreme de trei ani a zădărnicit încercările slavilor din cealaltă parte de a ataca pămînturile stăpînite de greci. Hilbudius şi-a găsit moartea într-o luptă cu slavii.

Asemănarea pe care aceste relatări o prezintă cu faptele povestite de Nestor în *Povestea vremurilor trecute* nu ne dă dreptul să le identificăm, dar a permis apropierea lor în timp. E foarte posibil că principele Kii să fi trăit în secolul al VI-lea şi că tot atunci a luat naştere şi statul kievian. Încă nu s-a făcut pe deplin lumină în viaţa acelor veacuri şi nu ştim în ce fel principatul kievian a devenit puternicul stat de mai tîrziu. Cronicile şi-au întrerupt firul pentru o vreme, iar atunci cînd l-au reluat s-au ocupat de lucruri mai puţin importante. Scrise de obicei din porunca vreunui cneaz, ele se îngrijeau mai mult de lauda faptelor acestuia decît de adevărul istoric.

[1] O ramură a vechilor slavi răsăriteni o formau triburile anţilor.
[2] Om politic şi istoric bizantin din secolul al VI-lea.
[3] Veche numire grecească a fluviului Dunărea.

„Drumul de la varegi la greci"

Căile pe care oamenii nordului le străbăteau pentru a ajunge la Miklagard [1] au fost cunoscute în acele vremi sub numele de „drumul de la varegi la greci". Dar nici în istoria Bizanțului varegii nu au jucat un rol important, deși au adus multe neajunsuri imperiului și au stîrnit în cuprinsul lui dese tulburări.

În afară de negustorii veniți din nord, se îndreptau spre Constantinopol și mulțime de aventurieri cu gînd să-și caute acolo norocul. Orientul reprezenta pentru ei un miraj care îi atrăgea prin faima bogățiilor. Constantinopol era ca o adevărată fata morgana, și despre frumusețile lui se povesteau minuni în nordul scandinav. Nici basmele vikingilor nu cunoșteau palate atît de bogat împodobite, biserici ridicate din marmură și gemînd de povara odoarelor scumpe, cum se aflau atîtea în Bizanț.

Vitejia acestor „barbari" din nord fiind mult prețuită, împărații bizantini îi angajau ca mercenari. Vestita gardă *heteria,* fala curții bizantine, era alcătuită mai cu seamă din mercenari scandinavi. Ea făcea o puternică impresie asupra străinilor care vizitau Constantinopolul, iar în războaie era nespus de temută. Dar cum se întîmplă adesea cu trupele de mercenari, fiind legate de țara pe care o slujesc numai prin bani, ele sînt gata să o trădeze îndată ce socotesc că nu primesc destul. Iar dacă se întîmplă ca ambiția unuia dintre șefii lor să fie pe potriva lăcomiei, ei rîvnesc și puterea care i-a cumpărat. Oare în vremurile tulburi ale sfîrșitului său, Imperiul roman nu cunoscuse astfel de împărați?

Încercări asemănătoare au făcut și varegii în Bizanț, folosindu-se de greutățile în care se zbătea imperiul, ale cărui hotare de răsărit și de apus erau deopotrivă amenințate de dușmani temuți. Posesiunile bizantine din sudul Italiei erau primejduite prin ridicarea orașelor italiene care încercau să se elibereze de sub jugul străin, iar dinspre răsărit se ivea amenințarea expansiunii turcești.

În anul 1069, Crispin, un mercenar vareg care servea în trupele din Asia Mică ale imperiului, se răzvrăti împotriva împăratului Romanos Diogenes. Cu trupele aflate sub co-

[1] Numire scandinavă pentru Constantinopol.

manda sa, el prădă întreaga Armenie mică, acoperind de ruine ţinuturi întinse, aşa cum în secolele precedente făcuseră normanzii în Europa apuseană. Faima numelui său şi vestea despre prădăciunile ce le săvîrşise ajungînd la Constantinopol, împăratul trimise împotriva lui o puternică armată şi Crispin fu învins. Mulţi din oamenii săi îl părăsiseră dinainte, din pricina firii sale crude şi neomenoase.

Mai de temut s-a arătat un alt normand, acesta venind din sudul Italiei. Destoinicia sa şi curajul de care dăduse dovadă în multe bătălii ajutîndu-l să se ridice mult în ochii împăratului, el fu numit comandant al unei oştiri care apăra posesiunile orientale ale Bizanţului. Nimeni nu bănuia gîndul ascuns cu care Roussel de Bailleul venise pe aceste meleaguri şi nici ambiţia sa de a întemeia în Orient un stat normand. Nu-i fu greu deci aventurierului să cucerească regiunea Iconiumului [1] şi să respingă încercările bizantinilor de a-l alunga de acolo. În acelaşi timp, bizantinii ţineau piept şi atacurilor pe care turcii selgiucizi le porneau dinspre răsărit. Prinse între doi duşmani, armatele imperiale suferiră o înfrîngere din partea turcilor şi situaţia lor era nespus de grea, căci normanzii lui Roussel se întăreau necontenit. Împăratul se văzu atunci nevoit să încheie o alianţă cu turcii pentru a avea mîinile libere în lupta cu turbulenţii mercenari care reprezentau o mare primejdie pentru situaţia internă a imperiului. De la Constantinopol, el trimise o armată sub comanda lui Ioan Dukas, cu misiunea de a ataca din spate trupele lui Roussel, angajate în neîncetate hărţuieli cu turcii.

Dar cetele de varegi, bine organizate, învinseră armata imperială, iar generalul Dukas fu luat prizonier. Silit să-l urmeze pe învingător în marşul triumfal de-a lungul Bitiniei [2], Ioan Dukas asistă neputincios la jafurile săvîrşite de normanzi. Purtarea oamenilor lui Roussel stîrni ura populaţiei şi, deşi era de acum destul de puternic, şeful normand nu mai îndrăzni să se proclame împărat, aşa cum avusese de gînd. Pentru a da însă răzvrătirii sale aparenţa unei lupte politice şi pentru a se apropia de ţelul rîvnit, el îl proclamă pe Ioan Dukas, generalul prizonier, drept împărat al Bizanţului.

Neavînd a se teme de primejdia turcească, pentru un moment potolită, curtea imperială nu se alarmă prea mult de ambiţioasele planuri ale mercenarului normand. Pentru a

[1] Regiunea centrală a Asiei Mici.
[2] Regiune în nordul Asiei Mici.

isprăvi o dată cu el, fu trimis în provincie destoinicul om de arme Alexie Comnenul, viitorul împărat. Înştiinţaţi de bizantini, turcii porniseră şi ei atacul în acelaşi timp ; nici curajul, nici iscusinţa nu i-au mai putut fi de folos lui Roussel. Luat prizonier de către turci, el fu predat bizantinilor, iar armata sa, rămasă fără comandant, se văzu nevoită să capituleze.

Pericolul reprezentat de mercenarii varegi era astfel înlăturat şi liniştea imperiului vremelnic restabilită. În Cappadocia[1] însă rămaseră turcii, iar vremea cînd aceşti foşti aliaţi ai imperiului se vor transforma în duşmanii de moarte ai Bizanţului nu era departe.

Pentru a îndepărta primejdia tulburărilor iscate de varegi, împăraţii bizantini s-au gîndit să folosească aceste trupe de mercenari în afara imperiului. Sub comanda generalilor greci, varegii sînt trimişi să apere posesiunile bizantine din Italia şi aici ei se întîlnesc cu normanzii veniţi pe căile de apă ale Apusului. Mai mari au fost neajunsurile aduse de trupele de mercenari în luptele din Italia decît foloasele pe care împăraţii socotiseră să le aibă de pe urma lor. Mercenarii varegi s-au unit cu cetele de normanzi veniţi de aiurea şi au început să acţioneze pe cont propriu. Ca duşmani dinafară, oamenii nordului au supus imperiul la grele încercări, cărora Bizanţul le-a putut face faţă numai cu preţul unor mari sforţări.

Varegii, pentru care drumurile spre răsărit nu au fost fără întoarcere, au adus din călătoriile lor negustoreşti nu numai mărfuri scumpe, ci şi multe din creaţiile spirituale ale lumii orientale. Mult superioară culturii europene apusene, în general, şi celei nordice, în special, cultura bizantină a exercitat o influenţă pozitivă asupra lor, în măsura în care a ajuns să fie resimţită.

După ce creştinismul s-a impus în ţările nordice ca religie oficială, unii dintre regii scandinavi au întreprins călătorii de „pocăinţă" la Ierusalim. Felul în care s-au desfăşurat cele mai multe dintre ele le face să apară mai curînd drept expediţii de pradă, ori călătorii în scopuri politice, decît „pioase" pelerinaje. În anul 1107, Sigurd, rege al Norvegiei, porni către „locurile sfinte" pentru a dobîndi — zicea el — „mila dumnezeiască". Începute în primăvară, pregătirile pen-

[1] Regiune în răsăritul Asiei Mici.

tru această călătorie ţinură mult ; abia spre toamnă, cele şaizeci de corăbii fură gata şi ridicară ancora, purtînd cîteva mii de oameni către meleagurile acelea îndepărtate, spun izvoarele vremii, desigur înflorind faptele.

Primul popas îl făcură la Londra, rămînînd chiar să ierneze în Anglia. Regele Henric I, care domnea pe atunci în această ţară, îi primi cu multă bunăvoinţă şi, în schimbul blănurilor de urs şi al colţilor de morsă aduşi de normanzi, le dădu merindea trebuincioasă călătoriei. În primăvară, norvegienii reluară călătoria ; dar, în scurtă vreme, întîmpinară un neajuns, una din corăbiile cele mari sfărîmîndu-se de stîncile din apropierea ţărmului francez. Ajungînd în Galicia [1], Sigurd luă hotărîrea să petreacă aci iarna care se apropia. Dar vikingii nu mai găsiră în această provincie bunăvoinţa cu care-i întîmpinaseră britanicii. Ruinată din pricina deselor incursiuni ale arabilor şi ale piraţilor din nord, secătuită de pe urma neîntreruptelor lupte dintre feudalii locali, Galicia nu mai avea cum să hrănească pe oaspeţii nedoriţi care o cercetau. La tîrgul deschis de normanzi, locuitorii nu aduseră provizii pentru schimb. Atunci, Sigurd, văzînd că un mijloc dăduse greş, încercă un altul ; ceea ce nu putuse face buna înţelegere, rămînea să îndeplinească sabia. Normanzii, în egală măsură negustori şi piraţi, nu stătură mult în cumpănă, ci prădară cîteva sate, încărcară în corăbii tot ce putură aduna, dădură foc la ceea ce rămăsese în urmă şi porniră mai departe în „cucernicul" lor pelerinaj.

Trecînd pe lîngă coastele Portugaliei de azi, le ieşi în cale o flotă arabă alcătuită din şaptezeci de corăbii. Piraţii nordului se întîlneau cu cei ai Mediteranei. În lupta ce începu, arabii fură învinşi, opt din vasele lor pline de mărfuri scumpe fură capturate de vikingi şi, în urma acestei victorii, Sigurd porunci să se facă escală.

La trecerea Gibraltarului, întîlniră din nou vase ale piraţilor arabi, dar împrăştiindu-le fără multă greutate, ajunseră în insulele Baleare. Trecură populaţia prin foc şi sabie, nimeni din acei care nu putuseră fugi nu scăpă cu viaţă, luară tot ce le putea fi de folos şi se îndreptară apoi spre Italia. Aici, găsind alţi oameni din ţările nordice, zăboviră mai multă vreme în petreceri şi veselie, luînd pe urmă drumul către Palestina, unde ajunseră cu bine.

[1] Provincie din nordul Spaniei.

Acoperiră cu daruri pe Balduin I, regele Ierusalimului, şi rămaseră acolo toată iarna luînd parte în mai multe rînduri la ciocnirile cu musulmanii. După cîteva luni, vikingii porniră spre Constantinopol.

Iubitor de fast, Sigurd îşi pregăti o intrare spectaculoasă în oraşul capitală a Imperiului bizantin. Plutind în şir drept, una după alta, cele şaizeci de corăbii cu vele purpurii, cu corturi de mătase bogat împodobite, păreau o singură navă uriaşă, ciudată, ca şi cum ar fi venit din lumea de basme a Orientului.

Alexie Comnenul, împăratul Bizanţului în acea vreme, nu se lăsă nici el mai prejos în ceea ce priveşte primirea făcută nordicilor. Sigurd fu cinstit prin jocuri de circ şi mari serbări date la palatul împărătesc, între cei doi stăpînitori încheindu-se şi unele afaceri negustoreşti. Astfel, Sigurd îşi vîndu flota împăratului şi hotărî să se întoarcă în Norvegia pe uscat. Amintirea acestei călătorii nu a rămas numai în cronici. Pentru ea stă mărturie şi un fapt, datorat întîmplării, dar prin aceasta nu mai puţin interesant.

Balaurul de bronz aurit, care împodobise prora corăbiei lui Sigurd, desfăcut de la locul său, fu aşezat pe unul din turnurile bisericii Sf. Petru din Constantinopol. Dar, ca un adevărat copil al nordului, dragonul nu rămase multă vreme acolo, ci îşi reluă pribegia şi pentru odihnă mai îndelungată poposi tocmai pe vîrful primăriei din Gand [1]. Azi el este încă o mîndrie pentru locuitorii oraşului, care poate nu cunosc prea bine originea sa curioasă.

Împrejurările prin care el a ajuns din nou în apusul Europei nu sînt cunoscute, ele vor fi fost probabil de natură comercială. Vechi de aproape o mie de ani, aurit cu grijă de două-trei ori pe veac, dragonul lui Sigurd înfruntă vremea şi stă mărturie despre adevărul acelei călătorii.

Legăturile cu Orientul au fost un impuls pentru viaţa economică a nordului. Numărul mare de monede bizantine descoperite în Scandinavia dovedesc intensitatea schimbului ce se făcea prin intermediul negustorilor varegi. Ca o urmare nemijlocită a sa, începînd din secolul al X-lea, apar în nord unele oraşe importante cu o vie activitate economică.

Vestit era în acea vreme oraşul viking Haithabu (în Schleswig); săpăturile arheologice au scos la iveală ruinele

[1] Oraş din Flandra.

lui şi ele stau mărturie unei prosperităţi nicăieri atinse atunci pe ţărmurile nordice şi apusene ale Europei.

Pe locul multora din aceste oraşe s-au dezvoltat mai tîrziu factoriile[1] hanseatice germane ; întărindu-se, acestea au preluat asupra lor comerţul nordic, ţările scandinave rămînînd pe planul al doilea pînă în timpurile moderne. Dar unele dintre vechile oraşe nordice s-au menţinut pînă astăzi ca importante centre economice şi culturale ; din ele fac parte şi capitalele celor trei ţări nordice.

Către începutul secolului al XI-lea, pe locul unde se află acum Copenhaga, capitala Danemarcii, se înfiripase un sat de pescari numit Hawn. Mulţumită aşezării sale prielnice, el s-a dezvoltat în scurtă vreme, ajungînd repede un important centru negustoresc, înconjurat cu puternice ziduri de apărare. I se zicea Kaepamanna Hawn, adică portul negustorilor, de unde şi numele ce-l poartă astăzi. Din secolul al XV-lea, Copenhaga a devenit capitala Danemarcii ; tot atunci a luat fiinţă şi universitatea ei.

Fundată tot în primele decenii ale secolului al XI-lea, capitala Norvegiei şi-a datorat creşterea comerţului cu lemne. A purtat un timp numele de Cristiania, dar acum i se spune iar, ca la începuturile sale, Oslo. Cît despre Suedia, ea are capitala la Stockholm, încă de acum şapte sute de ani.

Răspîndindu-se odinioară în bazinul Mediteranei, arabii se făcuseră intermediarii legăturilor dintre lumea răsăriteană şi cea apuseană. Expansiunea lor stînjenise, ce-i drept, dezvoltarea economică a ţărilor din sud-vestul Europei, dar cultura apuseană a evului mediu timpuriu le-a datorat mult. Acelaşi rol l-au jucat, pentru relaţiile economice, într-o oarecare măsură, şi normanzii, într-o perioadă mai tîrzie. De prin secolul al X-lea, ei încep să se încadreze în ordinea firească a lucrurilor şi, din temuţi piraţi, transformîndu-se în priceputi negustori activizează viaţa economică a timpului, aducînd în cadrul ei o sensibilă înviorare. Datorită însă, printre altele, comerţului practicat de scandinavi, unele din regiunile pe care expediţiile lor anterioare le ruinaseră încep să se refacă, ridicîndu-se la o importanţă mai mare chiar decît o avuseseră înainte.

[1] Aşezări comerciale, înzestrate cu privilegii, înfiinţate de negustori străini.

ȚĂRILE VECHILOR LEGENDE

Țările vechilor legende

Fără legendă, viața vremurilor trecute ne-ar părea searbădă ca inteligența omului lipsit de imaginație, căci legenda este poezia istoriei, după cum stabilirea adevărului îi este scopul. Pentru oameni și popoare, legenda este deopotrivă răsplată și pedeapsă, ea înfățișînd ochilor de judecată ai viitorului acele vieți, gînduri, acțiuni și sentimente care îndeamnă la prețuire, precum și pe acelea care ajung a fi supuse unei veșnice înfierări. Multe fapte de seamă ar fi rămas pentru totdeauna neștiute, de nu ar fi fost păstrate în comoara aducerilor aminte.

Dacă vechile legende nordice nu ar fi vorbit, pînă la recentele descoperiri arheologice, oamenii zilelor noastre nu ar fi știut că înainte cu o jumătate de mileniu de marea descoperire a lui Cristofor Columb, țărmurile Lumii Noi au fost atinse de normanzi.

La sfîrșitul secolului al IX-lea, cînd ei încep a-și căuta altă patrie în locul aceleia pe care o părăsiseră, alungați de foame sau de pericolul aservirii, împinși de setea de avere, ori îndemnați de mîndrie, suedezii se îndreaptă mai ales spre răsărit și ajung pînă la Constantinopol, lăsînd istoriei amintirea „drumului de la varegi la greci" ; danezii coboară pe coastele frisone, franceze și spaniole, dobîndind pe calea armelor o faimă care va străbate toată Europa, de la țărmurile Atlanticului pînă la malurile Bosforului, iar norvegienii pornesc spre apus avîntîndu-se în necuprinsul Oceanului și lăsînd întîmplării grija de a-i face nemuritori prin descoperirea noilor pămînturi.

În timpul domniei lui Harald Harfagr, spun legendele, probabil între anii 860 și 870, încearcă să precizeze cronicile, negustori norvegieni îndreptîndu-se spre insulele Pharias, sau Far Oer, cum se numesc ele azi, surprinși de furtună în larg, au rătăcit vreme de cîteva zile pînă ce corăbiile le-au fost aruncate pe țărmul unei insule necunoscute. Să fie aceasta îndepărtata Thule, s-au întrebat norvegienii, insula despre care ei înșiși auziseră numai din legende ? Coborînd din corăbii, au cutreierat-o în lung și lat, dar, ca într-un adevărat ținut de poveste, nu au găsit nici o locuință omenească. Doar platouri întinse și lanțuri de munți străjuiau țărmurile acestei împărății a urșilor albi și a vulpilor polare.

Pe coasta de sud-est se înălța un pisc semeț, din înălțimea căruia, uriașii negurilor vegheau, de bună seamă, asupra liniștii înconjurătoare ; era Oroeffa Jokul, căruia poate chiar acești oameni îi vor fi dat numele atît de potrivit : „Muntele înghețat al singurătății".

Cum se apropia anotimpul rece, norvegienii se văzură siliți să ierneze pe insulă ; deprinși cu asprimile vremii ca și cu acele ale vieții, ei își petrecură timpul vînînd și cercetînd noul pămînt. Da altfel, frigul nu era prea mare, iar în nopțile lungi, aurora boreală făcea nefiresc de frumos peisajul acela aspru. Parcă întreaga poezie a nordului o țesea aici natura și din armonia ei lipsise numai omul. Întorși în patrie, acești negustori povestiră multe despre insula stranie, dar totuși primitoare, pe care o descoperiseră și după numele unuia dintre ei, Gardar sau Gardhar, îi ziseră Gardarsholm.

Se pare că alți norvegieni, pe care întîmplarea îi mînase pe acea insulă, veniră să întărească aceste spuse. Naddod, un vestit viking, purtat de furtună, ajunsese și el cu corabia sa la acel țărm necunoscut pe care îl găsi nelocuit, cu văile și culmile ninse, dormind sub haina albă, înviorat doar de zborul miilor de păsări, albe și ele ca neaua. La întoarcerea în Norvegia, el numi acest pămînt Țara zăpezii.

Un alt normand, Floks Vilgardssönn, a fost și el destul de norocos pentru ca în drumul său spre apus, în care se călăuzea — spune legenda — după zborul unui corb, să ajungă la Gardarsholm. Acestei insule, care va deveni leagănul legendelor nordice, ce frumos i-a spus el : „Eisland", adică Țara de gheață, nume pe care îl poartă și azi [1].

...Era în al zecelea an al domniei lui Harald Harfagr, spun izvoarele istoriei Islandei, cînd nobilul Ingolf Arnessönn, din provincia norvegiană Horchaland, stîrnind mari tulburări, se văzu nevoit să-și părăsească patria pentru ca mînia regelui să nu se abată asupră-i. Dînd crezare celor ce se povesteau despre insula în jurul căreia marea nu îngheață niciodată pe de-a întregul, el se hotărî să meargă și să se așeze acolo. Pregătindu-și corăbii și adunîndu-și oameni credincioși, el își întări gîndul de a face din Islanda o țară a oamenilor liberi, în care semeții norvegieni să poată trăi după obiceiurile lor strămoșești.

[1] Islanda.

Împărtăşind el acest gînd unui tovarăş de arme, Hjörleiv Hrodmarssönn, acesta se hotărî să-şi lege soarta de aceea a lui Ingolf, să fie nedespărţiţi în rău şi bine toată viaţa, să fie amîndoi un singur gînd în două trupuri şi, ca semn al frăţiei lor, se legară printr-un jurămînt sacru. Cu sabia lui, Ingolf crestă braţul lui Hjörleiv, acesta făcînd acelaşi lucru prietenului său şi, lăsînd să cadă cîteva picături de sînge într-o cupă de aur, sorbiră pe rînd din ea.

Porniră apoi spre Islanda cu bărcile lor repezi şi, ajungînd în apropierea insulei, se sfătuiră asupra locului unde să se oprească. Golfuri largi, cu ape liniştite dantelau coasta de apus îmbiind parcă pe noii veniţi să pătrundă în ele, iar în fundul văilor adăpostite de vînturi se vedea iarba verde a păşunilor grase. După ce mulţumiră zeilor pentru izbînda călătoriei, normanzii cerură iertare duhurilor, pe care le credeau stăpîne ale acelor locuri, pentru faptul că le tulbură liniştea şi le rugară să le îngăduie a se aşeza în noua ţară, făgăduind jertfe bogate. Cum nu se arăta nici un semn potrivnic, Ingolf desprinse scările jilţului său de onoare şi le aruncă în apă. Valurile le purtară spre golful în care astăzi este aşezat oraşul Reykjawik [1], puterile ce le credeau deasupra firii făcînd astfel cunoscut călătorilor locul de aşezare ce le fusese hărăzit.

Normanzii coborîră pe uscat şi adunînd crengi aprinseră un foc uriaş, care o dată cu căderea nopţii răspîndea pînă departe în cuprinsul insulei lumina lui roşiatică, alungînd umbrele întunericului şi ale singurătăţii care stăpîniseră pînă atunci în Islanda şi vestind sosirea noului stăpîn — omul. Cu braţul său puternic, Ingolf slobozi din arcu-i o săgeată aprinsă, care zbură pînă departe, pierzîndu-se în noapte, simbol al înstăpînirii omului asupra acelui pămînt.

Vreme îndelungată, norvegienii păstrară neatins focul aprins în ziua sosirii şi cînd pe locul unde debarcaseră ridicară un templu, o fărîmă din el fu mutată pe altar. Se mai afla în acel templu şi un inel de aur, adus din Norvegia, pe care obişnuiau să depună jurămînt. Era inelul lui Ulr Săgetătorul [2] şi podoaba aceea gingaşă şi preţioasă era şi o verigă care îi lega pe aceşti înstrăinaţi de patria părăsită.

Se obişnuiră apoi în noua ţară, care se arăta mai darnică şi mai blîndă decît cea părăsită. Iernile erau lungi, dar nu

[1] Capitala Islandei.
[2] Zeitate din mitologia nordică.

prea aspre ; pe țărmul de nord-vest al insulei marea nu înghețа nici iarna și se putea pescui tot timpul anului. Turme de foci care ieșeau pe uscat le asigurau din belșug carne și grăsime, iar în fiordurile din partea de miazănoapte, adesea puteau fi văzuți niște monștri uriași, care făceau să țîșnească din adîncuri izvoare ce se înălțau deasupra valurilor : erau balenele. Mai avea insula aceasta și alte ciudățenii ; din pămîntul ei izvorau ape fierbinți, făcîndu-și drum cînd nici nu gîndeai printre crăpăturile stîncilor. Uneori țîșneau cu atîta putere, încît se ridicau sus de tot ca niște coloane de apă și aburi, umplînd aerul de miros greu de pucioasă. Ochiuri de apă stătătoare, ce răspîndeau și ele mirosuri înecăcioase, bolboroseau fără încetare, asemenea unor cazane care au dat în clocot și dedesubtul cărora arde un foc mocnit. Uneori, în preajma acestor bălți, pămîntul era atît de fierbinte că nu putea fi atins cu piciorul. Din trupul munților răzbătea înăbușit un zgomot care nu se potolea niciodată, de parcă s-ar fi plăsmuit acolo ființa unei alte lumi. Și, ca în vechile legende care păstrau amintirea unor întîmplări înfricoșătoare, din cînd în cînd, acești munți aruncau prin guri necunoscute de oameni pietre aprinse și flăcări. Cea dintîi mențiune scrisă despre o mare erupție vulcanică se află în izvoarele istorice islandeze de la începutul secolului al XII-lea.

Pe coasta de răsărit coborau deseori cețuri grele, ca un zid care voia să despartă Țara ghețurilor de toate celelalte țări locuite de oameni ; atunci, islandezii se adunau pe țărm și slobozeau săgeți spre negurile acelea dușmănoase pentru a le împrăștia. Cînd zeii acelei insule se luptau între ei, stîrneau furtuni îngrozitoare, mai ales la începutul verii. Nori întunecoși și amenințători se îngrămădeau pe cer ascunzînd vîrful munților înalți, iar furia uraganelor dezlănțuite în largul mării învolbura sălbatic apele, izbind de țărmuri valuri uriașe ce făceau un zgomot asurzitor, din care tunetul nici nu se mai putea distinge. Și în asemenea prilejuri islandezii trăgeau săgeți spre cer, crezînd că în felul acesta ajută zeilor binevoitori.

Ploi repezi și dese făceau verile răcoroase, dar în văile bine adăpostite grînele aflau răgaz să se coacă, iar în ceasurile lungilor amurguri, cînd vremea era senină, insula aceasta — răzleață frîntură de viață în pustiul apelor — oferea un spectacol grandios. Pe creștetele înalte, zăpezile

veşnice scînteiau albe sub neclintirea cerului albastru, iar culmile golaşe de bazalt străluceau ca poleite cu aur.

Tot ocolind insula pentru a o cunoaşte mai bine, norvegienii găsiră cîteva cărţi şi obiecte ce aparţinuseră unor călugări irlandezi, care cu cîtăva vreme înainte veniseră pe insulă cu gînd să se aşeze acolo. Îi vor fi răpus fiarele ? Îi va fi izgonit singurătatea, ori îi va fi rechemat dorul de ţara lor ? Cine să ştie ? Normanzii cercetară insula cu de-amănuntul, dar nu mai găsiră alte urme ale acestor oameni, care înaintea lor încercaseră să-şi facă o patrie din Ţara de gheaţă.

Lîngă lacul Thingvalla, pe cîmpia numită Thingvellir, se întrunea în fiecare an adunarea oamenilor liberi, prezidată de un *langmann*, un fel de jude suprem. Tradiţia spune că ani de-a rîndul un călăreţ străbătuse ţara întreagă căutînd locul cel mai frumos şi în cele din urmă se oprise aici. Culmi semeţe de bazalt înconjurau o întindere netedă, circulară, răsfrîngîndu-şi contururile în apele liniştite şi întunecate ale imensului lac glaciar. La adăpost de gerurile prea mari şi ferite de vînturile puternice, pe ţărmul acestui lac creşteau pîlcuri de arbori, flori şi verdeaţă, care-l vor fi oprit pe neobositul călător cu frumuseţea lor vie în pustietatea rece de piatră a acelei ţări lipsite în general de vegetaţie.

Populaţia insulei crescuse, căci pilda primilor veniţi fusese curînd urmată de alţi norvegieni şi Islanda era acum o nouă Norvegie, locuitorii ei respectînd instituţiile şi formele juridice de viaţă liberă din patrie.

Althing-ul, adunarea poporului, hotăra în toate chestiunile importante, iar acei care se făcuseră vinovaţi prin ceva în faţa comunităţii erau aduşi înaintea ei.

Legile acestor locuitori ai primei colonii europene erau aspre. Lîngă locul de adunare şi de judecată se ridica o înălţime, pe care se afla un stei de stîncă cu muchiile ascuţite şi tăioase ca sabia ; celor vinovaţi li se frîngeau spinările pe această stîncă, iar trupurile le erau aruncate în căderea de apă din apropiere. Zgomotul pe care-l făcea această cascadă era puternic şi de multe ori va fi acoperit el urletele nenorocitilor care-şi sfîrşeau viaţa în asemenea chinuri, uneori fără nici o vină, ci aduşi jertfe zeilor atunci cînd se credea că aceştia nu pot fi îmbunaţi numai cu sînge de animale. Satele erau împrăştiate în văile ce îngăduiau practicarea agriculturii şi păşunatul vitelor, dar cînd avea loc cîte un asemenea spectacol îngrozitor, toţi locuitorii se

grăbeau să alerge, călare pe caii lor mici şi iuţi, temîndu-se să nu piardă cumplita privelişte.

Dintr-o federaţie de sate, cum era la început, Islanda se transformă într-o republică aristocratică ; urmaşii nobililor emigraţi sau nobilimea constituită în noua ţară, ajungînd să ocupe un loc din ce în ce mai important în viaţa economică şi politică, îşi asigură dominaţia prin acumulare de mari privilegii. La mijlocul secolului al X-lea se alcătui o legiuire care statornicea o situaţie ce exista de fapt şi în acelaşi timp grăbea procesul de aservire a oamenilor liberi.

Tot în această vreme, în Islanda, din care se năzuise să se facă patria vechilor libertăţi gentilice, a obiceiurilor strămoşeşti şi ultimul altar al cultului zeilor nordici, pătrunde creştinismul. Misionari veniţi din Irlanda ori din alte ţări, ajutaţi de nobilimea islandeză, încep să supună crucii pe aceşti oameni mîndri care pentru a-şi păstra neatîrnarea îşi părăsiseră ţara. În această perioadă, cînd în Norvegia relaţiile feudale se impuneau într-o măsură tot mai mare în viaţa economică şi socială, în afară de nobilii care părăseau ţara pentru a nu se supune regelui, un număr destul de mare de ţărani se îndreptau şi ei spre alte meleaguri pentru a nu cădea în dependenţă feudală. Ei luau drumul Islandei, ori se opreau în Orcade şi în alte insule cucerite de norvegieni. Aceşti ţărani erau mai cu seamă din regiunile de vest ale Norvegiei, ţinuturi în care dezvoltarea relaţiilor feudale se făcuse mai simţită decît în restul ţării, împovărînd mult viaţa ţărănimii.

Pătrunderea creştinismului în Islanda a avut importante urmări pentru viaţa socială a ţării. În secolul al XI-lea, la Skalhdt se ridică o catedrală, noua religie începînd să biruie. Mai mult poate decît în celelalte ţări nordice, în Islanda creştinismul a fost silit să accepte fondul vechi de credinţe şi tradiţii, practici legate de ele, unele din acestea impuse de experienţa vieţii aspre şi pline de privaţiuni. Aşa a fost cazul cu dreptul ce-l aveau părinţii de a părăsi copiii nou-născuţi şi mai cu seamă fetele, cînd mijloacele materiale de care dispuneau făceau imposibilă întreţinerea unui nou membru al familiei.

Mănăstiri bogate, ce se îngrijeau în primul rînd de propria lor bunăstare şi mai puţin de „mîntuirea credincioşilor", împînzeau ţara, iar în secolul al XV-lea, aproape toate bunurile funciare din Islanda erau proprietatea bisericii. Cu totul sărăcită, lipsită de pămînt şi adesea de libertatea per-

sonală, țărănimea islandeză era silită să muncească pe proprietățile bisericii în condiții nespus de grele. Formele pe care exploatarea le-a îmbrăcat aici au făcut ca veacuri de-a rîndul țăranul islandez să nu-și poată reveni din starea de mizerie la care fusese redus. Adesea el părăsea pămîntul care odinioară îi aparținuse, dar pe care biserica îl răpise, și își cîștiga traiul numai din pescuit, din vînat sau din munca la păduri.

Măcinîndu-se în lupte politice interne, nici marile familii aristocratice nu se arătară în stare a se împotrivi tendințelor acaparatoare ale bisericii catolice, multe din ele pierzîndu-și pămînturile, după ce în anul 1264 jertfiseră independența țării, acceptînd uniunea cu Norvegia, pentru a avea un protector puternic.

Sărmană țară a unei libertăți prea de timpuriu pierdute, ce grea perioadă a istoriei sale începea cu această dată! Prosperitatea ei se întemeiase pe schimbul făcut de locuitori cu țările europene; islandezii duceau peste mare piei, blănuri și pește, și aduceau cele trebuincioase traiului. Destul de primitoare pentru a îngădui în cuprinsul ei viața omenească, insula nu era îndeajuns de roditoare pentru a-și hrăni locuitorii și îi silea să se ocupe și cu negoțul. Or tocmai comerțul era greu lovit, prin privilegiile pe care negustorii norvegieni le primiră în Islanda, prin măsurile pe care regii Norvegiei le luau față de această insulă. Impozitele grele aruncate asupra populației o sărăceau, iar apăsarea aceasta străină nu puse capăt tulburărilor din interior, care continuară să sfîșie țara. În secolul al XIV-lea, împreună cu Norvegia, Islanda trecu sub dominația Danemarcii, de sub care se eliberă abia în 1944. Schimbîndu-și stăpînul, ea nu-și îmbunătățea situația.

Vreme de șapte veacuri Islanda a fost asuprită, dar nu a putut fi învinsă. Sărăcind, ea rămînea mereu bogată prin trecutul ei istoric, prin mîndria națională a fiilor ei, care s-a păstrat vie ca și vechea limbă a celor dintîi normanzi așezați în Țara ghețurilor. Și în această limbă, care în văile Islandei s-a ascuns din calea vremii a toate schimbătoare, s-au povestit și s-au scris pentru întîia oară ciclurile minunatelor legende nordice, s-a alcătuit *Edda* și s-a transmis vremurilor noastre amintirea unor întîmplări pe care altfel istoria nu ar fi avut putința să le treacă în șirul faptelor știute.

Chemarea depărtărilor

Cu mult înainte ca regele Hakon al Norvegiei să supună Islanda, s-a născut în această ţară o frumoasă legendă care spunea că, în largul apelor nestrăbătute, departe spre apus se află pământuri necunoscute, pline de minunăţii ca toate ţinuturile pe care depărtarea le ţine doar sub stăpînirea închipuirii, pămînturile unei alte lumi. Şi mai spunea legenda că un pirat islandez, care se chema Gunnbjörn Ulvssönn, stînd pe o mică insulă din apropierea Ţării de gheaţă şi scrutînd zările cu ochii lui de vultur, ar fi zărit în depărtare, sclipind în bătaia razelor de soare, stîncile albe ale ţărmului legendar.

A trecut apoi vreme îndelungată, fără ca cineva să mai fi „zărit" stîncile lui Gunnbjörn, ori să fi auzit despre ele din altă parte decît din legendă.

Dar aşa cum s-a născut legenda despre ţărmul necunoscut, s-a născut şi omul ce avea să-l descopere. Pe la mijlocul celui de-al zecelea veac al erei noastre, într-o veche familie norvegiană din regiunea Jaeren, se născu un copil pe care lumea întreagă va ajunge să-l cunoască sub numele de Eirik Raude, adică Erik cel Roşu. El a fost unul dintre acei oameni care a cutezat să treacă de marginile Lumii Vechi şi îndrăzneala i-a fost răsplătită prin gloria de a fi fost primul european despre care se ştie că a pus piciorul pe pămîntul nou.

Saga care cuprinde povestea vieţii lui Erik cel Roşu şi a îndrăzneţei sale călătorii spune că el ar fi fost alungat din ţară, din pricina unui omor şi, sub ameninţare de cumplită pedeapsă, i-a fost oprită întoarcerea pe vreme de trei ani. Împreună cu familia şi cu oamenii săi, el a pornit spre Islanda, de bună seamă cu gîndul să se aşeze acolo, fie şi numai pentru timpul hotărît de pedeapsă.

Auzit-a el în această ţară legende mai frumoase despre stîncile lui Gunnbjörn şi a fost atras mai puternic ca alţii de chemarea depărtărilor ?

A fost alungat şi din Ţara de gheaţă din pricina firii lui aprige şi nedomolite, ori a părăsit-o pentru a porni în căutarea de pămînturi mai bogate ?

Această din urmă ipoteză pare mai demnă de luat în seamă.

Erik şi-a ales tovarăşi vrednici, încercaţi în luptele cu marea şi în anul 981 a pornit în călătorie spre apus, plutind fără întrerupere şi tot în linie dreaptă pînă ce zări ţărmul stîncos, despre care nimeni n-ar mai fi putut spune dacă există aievea ori numai în legendă. Erik navigă de-a lungul lui căutînd un loc prielnic pentru ancorare în partea de miazăzi şi rămase acolo pentru a putea cunoaşte ţinutul.

Ţinutul era destul de aspru şi neprimitor, doar în acel colţ unde se opriseră cutezătorii era o cîmpie mai ferită, neacoperită de gheaţă şi zăpadă, un colţ verde, într-o întindere imensă, albă şi pustie. Pe această cîmpie se puteau face culturi, iar animale de mare şi peşte erau din belşug.

După trei ani, Erik se întoarse în Islanda şi povesti celor de acolo despre pămîntul nou. În anul 986, douăzeci şi cinci de bărci părăseau Ţara de gheaţă ; bărbaţi, femei şi copii îl urmau pe Erik în călătoria de întoarcere ; plecau atraşi de istorisirile lui, sperînd într-o viaţă mai îmbelşugată pe un pămînt căruia i se dăduse un nume atît de frumos — Ţara Verde.

Bărcile pluteau în cîrd strîns, vremea era frumoasă, dar călătoria aceasta spre o ţară pe care abia ei trebuiau s-o facă a oamenilor îi înspăimînta pînă şi pe aceşti îndrăzneţi ; şi, puţini cîţi erau, pierduţi în necuprinsul apelor, ei simţeau nevoia să fie cît mai aproape unii de alţii. Erau dîrji oamenii aceia care înfruntau necunoscutul, dar şi necunoscutul se pregătea să-i înfrunte. Izbucni pe neaşteptate o furtună grozavă ; „regii mărilor", care obişnuiau să iasă cu corăbiile în larg în timpul furtunilor pentru a jefui corăbiile rătăcite, căutau acum în zadar un ţărm lîngă care să se poată adăposti. Bărcile se rătăciră, se pierdură una de alta şi cînd norii se împrăştiară, iar cerul se limpezi, adunîndu-se din nou, văzură că din douăzeci şi cinci de bărci nu mai rămăseseră decît patrusprezece. Celelalte se scufundaseră şi nici un om de pe ele nu putuse fi salvat.

Şi mai strînse una lîngă alta, bărcile înaintau cu iuţeală, dornice parcă să-şi scoată stăpînii din apele acelea blestemate. În frunte plutea corabia lui Erik ; cele şaisprezece vîsle loveau cu putere apa, corabia-balaur spinteca mîndră valurile, dar oamenii erau tăcuţi şi posomorîţi. Sub cortul de mătase lucitoare, proptit pe trei stîlpi bogat sculptaţi, stătea căpetenia şi cu ochi aprinşi de dorinţă cerceta zarea pe al cărei senin în sfîrşit, se profilară semeţe stîncile ţărmului legendar.

În apropiere de coastă, Erik dădu poruncă să se oprească toate corăbiile şi să fie rostite rugăciuni prin care să se implore ajutorul puternicilor zei ai nordului. Sloboziră apoi în valuri chipurile cioplite în lemn ale acestor zei, luate de pe altarele vetrelor părinteşti, pentru ca după datină să ancoreze în locul unde ele se vor opri. Locul sortit debarcării se arătă acela unde astăzi se află Julianehab. Cel dintîi coborî pe ţărm un uriaş smolit la faţă, un sclav „înzestrat" cu darul povestirii, pe care Erik îl luase cu sine tocmai din această pricină. Ridicînd braţele spre culmile acoperite de zăpadă, prezicătorul încredinţă soarta sa şi a celorlalţi voinţei Ursului Alb, care trebuia să fie, după credinţa lor, stăpînul acelor locuri. Dînd apoi citire semnelor, îşi vesti însoţitorii că vor avea o viaţă fericită pe acest pămînt, căruia Erik îi dăduse numele de Groenlanda. Vikingii coborîră din bărci şi aşa se întemeie o nouă colonie europeană dincolo de Ocean.

În acea vreme, clima Groenlandei se pare că era mai puţin aspră ca astăzi ; pe întinderile ei, după cum arată urmele rămase, eschimoşii îşi găseau odinioară hrană şi adăpost, acolo unde acum nu se mai simte nici tresărire de viaţă. La aşezarea lor în această ţară, normanzii nu au găsit alţi locuitori. Au dat însă peste colibe părăsite, peste unelte din piatră şi bărci din piei de animale, ceea ce le arăta că o vreme locul acela fusese cercetat de oameni, care vieţuiseră acolo şi, în căutare de vînat, se îndepărtaseră apoi spre nord.

În fundul fiordurilor ramificate se înfiripară cătunele coloniştilor şi viaţa se desfăşura după formele din ţara rămasă departe. Colonia a ajuns să numere o sută de cătune, cele mai de seamă fiind Eistribyd şi Vestribyd. Ţara se arăta mai mult duşmănoasă, nu îngăduia oamenilor să-i cunoască cuprinsul. Munţii şi văile fiind îngheţate, spune o veche povestire, ei nici nu ştiau dacă este mare sau mică.

În colţul lor de cîmpie, normanzii cultivau orz şi ovăz, iar îmbrăcăminte şi paturi îşi făceau din piei de animale. Copiii aceştia ai nordului erau călîţi în lupta cu viaţa aspră ; plecaseră hotărîţi să-şi găsească o nouă patrie şi cu nici un chip nu voiau să se dea bătuţi. Dar în încleştarea aceasta dintre om şi natură ei aveau nevoie de ajutor. În schimbul pieilor de urşi albi şi a colţilor de morse ei aduceau din Islanda puţine lucruri din cele de care aveau nevoie ; trebuia să ia legătura cu Norvegia.

În jurul anului o mie, Leif, fiul lui Erik cel Roşu, porni în călătorie spre această ţară. Începutul celui de-al doilea mileniu al erei noastre era astfel sărbătorit prin prima traversare a Atlanticului din Groenlanda în Peninsula Scandinavă. Leif rămase în Norvegia un an, apoi luînd cu sine unele provizii şi poate mai multe promisiuni se întoarse în Groenlanda.

Surprins de furtună în largul oceanului corabia i se rătăci şi pluti vreme îndelungată, jucărie a valurilor şi a întîmplării, pînă ajunse la un ţărm necunoscut, unde creştea din belşug viţă-de-vie sălbatică, grîu sălbatic, arbori al căror lemn era bun pentru construcţii, precum şi multe plante pe care normanzii nu le cunoşteau. Leif cercetă împrejurimile şi uimit de bogăţia ţării se grăbi să se întoarcă în Groenlanda pentru a duce celor de acolo vestea cea bună. De data aceasta călătoria trecu fără neajunsuri ; el sosi viu şi nevătămat în mijlocul alor săi şi le povesti despre Ţara vinului, pe care o descoperise din întîmplare. Întîmplarea aceasta îi aduse lui Leif porecla de „Fericitul", sub care ştirile despre el au ajuns pînă la noi.

În cronica sa, Snorre Sturlesson spune că nu din întîmplare ar fi descoperit Leif ţărmul acela al unui pămînt bogat, ci ar fi pornit anume în căutarea lui...

Cu puţină vreme înainte de călătoria lui Leif, povesteşte Sturlesson, un groenlandez, pe nume Bjarne, fiul lui Heriulf, întorcîndu-se din Islanda, unde fusese pentru treburi negustoreşti, se rătăci pe mare şi după ce zile întregi pluti fără nici o ţintă atinse coastele unui pămînt necunoscut. Ceilalţi vikingi care erau cu Bjarne îi cerură să se oprească şi să cerceteze ţinutul. Ei ar fi vrut chiar să încarce corabia cu lemn din pădurile ce acopereau acel ţărm şi să-l ducă în Groenlanda, căci arborii înalţi şi viguroşi se arătau buni pentru construcţii, dar Bjarne îi opri. El nu îngădui de fel oamenilor să coboare, ci plutiră spre nord şi după şase zile şi şase nopţi ajunseră în Groenlanda.

Se vorbi mult despre călătoria lui Bjarne, mulţi învinuindu-l că nu a încercat să cunoască mai bine acel pămînt.

Atunci Leif, fiul lui Erik cel Roşu, un tînăr cutezător şi dornic de renume, cumpără corabia lui Bjarne şi hotărî să pornească cu ea în căutarea acelei ţări. Leif credea că barca îi va purta noroc, cum îi purtase şi lui Bjarne. Îşi alese deci treizeci şi cinci de tovarăşi, toţi marinari încercaţi

iar după ce toate pregătirile pentru călătorie fură gata, Leif se duse la Erik, tatăl său, şi-l rugă să vină şi el.

— Din tot neamul nostru, îi zise Leif, tu eşti singurul care într-adevăr ai putea izbîndi în această încercare, căci soarta ţi-a mai scos o dată în cale un ţărm necunoscut.

Erik răspunse că nu se mai încumetă la o asemenea călătorie, că bătrîneţea îl va împiedica să o poată duce la bun sfîrşit, el nemaifiind în stare ca înainte să înfrunte toate greutăţile.

Dar Leif stărui atît, încît pînă la urmă bătrînul viking se lăsă înduplecat. Corabia, gata încărcată, aştepta la ţărm. Erik, împreună cu Leif, porniră către vas, dar pe drum calul lui Erik se poticni şi-şi aruncă din şa călăreţul. Erik se lovi atît de rău, încît nici nu mai putea fi vorba de călătorie.

— Se vede că nu-mi este sortit să descopăr alte pămînturi decît această Groenlanda, zise bătrînul fiului său, socotesc chiar că nici n-ar trebui să ne aruncăm prea repede în această aventură, care mi se pare primejdioasă.

Apoi Erik se întoarse acasă, iar Leif cu soţii săi se urcară în corabie şi vasul slobozit din funii se depărtă de ţărm.

Plutiră cîteva zile, ţinînd mereu direcţia spre sud şi iată că ajunseră cu corabia la un ţărm ce părea nelocuit. Culmi acoperite de zăpadă străjuiau acea întindere pustie şi coborînd pe uscat vikingii văzură că pămîntul era pietros şi cît cuprindeai cu ochii nu se zărea măcar un fir de iarbă.

— Să nu se spună despre noi cum s-a spus despre Bjarne că nu am cutezat să punem piciorul pe pămînt, zise Leif însoţitorilor săi. Să mergem deci şi să cercetăm această ţară.

Vreme de cîteva ceasuri cutreierară ţinutul, dar nu găsiră altceva decît stînci, iar păsările de mare nu-şi luară zborul la apropierea oamenilor, ceea ce însemna că ţinutul era cu totul nelocuit.

— Să-i dăm acestui pămînt un nume potrivit, mai zise Leif ; de aci înainte el se va chema Helluland. Numele era potrivit într-adevăr, în limba noastră el s-ar traduce prin Ţara de piatră.

Normanzii se urcară apoi în corabie şi îşi continuară călătoria. Coborînd de-a lungul acelui ţărm, ei ajunseră la un loc unde pămîntul era neted şi acoperit de păduri, iar plaja, presărată cu nisip alb, se înclina domol spre mare.

— Să dăm şi acestui pămînt un nume potrivit, hotărî Leif. De aci înainte el se va chema Markland, deci Ţara pădurilor.

Navigară apoi alte două zile şi dădură peste un ţărm unde se vedea un rîu lat. Toată întinderea era verde, iarba deasă şi înaltă, stropită cu rouă, părea o altă mare, ale cărei valuri se alungau în bătaia vîntului. Aruncară ancora lîngă acel ţărm, coborîră pe uscat şi ridicară corturi. Hotărîră chiar să ierneze în acel loc şi clădiră o casă din lemn.

Într-o seară, unul din oameni nu se întoarse la vremea cinei. Leif era neliniştit; el dăduse poruncă aspră ca la căderea nopţii nimeni să nu întîrzie în adîncul ţinutului, iar omul care lipsea nu era unul din aceia care să nesocotească o asemenea poruncă. El era de felul lui dintr-o ţară de miazăzi şi se numea Tyrker. Cînd începuse a pricepe cîte ceva din cele ce se petrec pe lume, Leif îl văzuse pe Tyrker în casa lor. Cum anume ajunsese el între oamenii lui Erik cel Roşu, Leif nu ştia. Poate că fusese prins în vreo bătălie, sau era fugar. Din copilărie, Leif se legase de omul acela şi tocmai pentru că-l preţuia îl alesese să-i fie tovarăş de călătorie. Pierderea lui îl întrista mult. După ce mai aşteptă cîtăva vreme, dojenindu-şi tovarăşii că l-au lăsat singur pe bătrîn, Leif se pregăti să plece în căutarea lui, împreună cu doisprezece oameni. Nu apucară însă să facă cîţiva paşi, că Tyrker le ieşi în întîmpinare, fiind primit cu mare bucurie.

— Cum de ai zăbovit atîta, taică, îl întrebă Leif, şi de ce oare ţi-ai părăsit tovarăşii?

Tyrker începu să vorbească repede, rotind ochii şi încruntînd sprîncenele, dar nimeni nu înţelegea ce spune, căci vorbea în limba necunoscută a ţării lui depărtate. Abia într-un tîrziu îşi luă seama şi grăi în norvegiană.

— Nu m-am dus mai departe decît ceilalţi, dar am să vă spun un lucru nou: am găsit viţă-de-vie şi struguri.

— Adevărat e, taică? întrebă Leif.

— Da, este adevărat, eu sînt născut într-o ţară unde viţa-de-vie şi strugurii cresc din belşug, deci le cunosc bine.

A doua zi dimineaţa Leif spuse oamenilor săi:

— Vom culege struguri cît mai mulţi, vom smulge din pămînt viţă-de-vie, vom tăia apoi lemne din pădure şi ne vom întoarce în Groenlanda pentru a spune alor noştri ce ţară bogată am descoperit.

Făcură întocmai. Încărcară corabia cu lemne şi struguri, ba tot colindînd ţinutul încoace şi încolo, dădură şi peste grîu sălbatic, din care luară de asemenea cîţiva snopi. Părăsiră apoi pămîntul acela roditor şi se reîntoarseră în Groenlanda. Aşa aflară oamenii nordului, povesteşte Snorre Sturlesson, de existenţa Vinlandului, cum numi Leif acea ţară, după roadele ce le dădea pămîntul ei.

Groenlandezii nu s-au gîndit să-şi părăsească noua ţară, dar un islandez, Torfinn Karlsemme, adică Torfinn cel de viţă aleasă, hotărî să meargă şi să se statornicească pe ţărmul descoperit de Leif. În anul 1003, el porni la drum împreună cu alţi o sută şaizeci de oameni. În cele trei bărci mari, încărcară vite, unelte agricole şi seminţe de cereale, ca să poată lucra pămîntul către care se îndreptau. Călătoria trecu fără neajunsuri, ajunseră cu bine la ţărmul necunoscut, dar nu văzură nicăieri păduri cu arbori uriaşi, desimi de grîu sălbatic ori mlădiţe de viţă-de-vie, ci avură înaintea ochilor priveliştea tristă a unui ţărm pietros, pustiu. Pricepură că se aflau în dreptul ţării pe care Leif o numise Helluland şi se opriră acolo pentru a ţine sfat.

O parte din tovarăşii lui Torfinn se descurajaseră. Dacă Leif născocise povestea ţării bogate ? Li se vor isprăvi proviziile tot căutînd-o, cînd poate ea nici nu există şi vor muri de foame în locurile acelea pustii, neştiuţi de nimeni. Nu ar fi mai bine să se întoarcă în Islanda ? Torfinn susţinea că nu ; călătoria trebuia continuată spre sud, cele spuse de Leif nu erau simple născociri, el adusese doar spice de grîu şi struguri din ţara pe care o descoperise. Şi Torfinn hotărî continuarea călătoriei. Atunci unul din conducători refuză să-l urmeze, îşi întoarse corabia şi luă drumul spre Islanda. Rătăcindu-se, el ajunse în Irlanda, unde fu ucis de locuitori, iar cei care îl însoţeau fură luaţi sclavi.

Celelalte două corăbii, sub conducerea lui Torfinn, îşi urmară drumul spre sud cu îndrăzneală şi încredere. Ţărmul pustiu începea să prindă viaţă ; de-a lungul lui se înălţau arborii viguroşi ai unei păduri în care nici soarele nu putea răzbate, dar nu avea rost să se oprească aici. Doar de asprimea vieţii din pădurile nordului fugiseră ei şi nu în căutare de alte păduri, ci de locuri mai primitoare. Coborîră deci şi mai spre sud. Cînd pădurile prinseră a se rări, Torfinn îşi trimise oamenii pe ţărm să cerceteze locurile. Ei se întoarseră spunînd că în adîncul ţinutului creştea din belşug grîu sălbatic şi viţă-de-vie. Torfinn îşi îmbărbătă tovarăşii

spunîndu-le că sfîrşitul călătoriei e aproape. Se vor opri acolo unde vor găsi chiar pe ţărm grîu şi viţă-de-vie, pentru a nu fi siliţi să pătrundă prea departe într-o ţară necunoscută. Ţărmul le oferea oricînd o scăpare, marea, dar mai în adîncul ţinutului cum s-ar fi putut apăra de primejdii?

Curînd găsiră şi locul acela unde pe ţărm creştea grîu şi viţă-de-vie, iar pădurea îşi pleca pînă deasupra apei crengile arborilor stufoşi, întocmai cum spusese Leif. Ajunseseră deci în Vinland.

Duseră vitele pe uscat şi le sloboziră la păscut, dar corăbiile le lăsară pe apă şi în primele zile se adăpostiră în ele, neîncrezîndu-se încă în ţara cea nouă, care se arăta totuşi atît de darnică. Deşi era timp de iarnă, vremea era aşa de caldă, încît şi noaptea vitele puteau rămîne sub cerul liber şi nicăieri nu se zărea vreo urmă de zăpadă. Ziua cea mai scurtă era de nouă ore, locul unde se aşezaseră era, probabil, la gura fluviului Sf. Laurenţiu. Se crede că unii din aceşti islandezi s-ar fi avîntat adînc în inima ţării, pătrunzînd cu bărcile lor pe cursul fluviului şi ajungînd pînă la Marile lacuri din America de Nord.

Cînd se mai obişnuiră cu locul, oamenii îşi înjghebară colibe de lemn pe uscat. Se credeau singurii locuitori ai ţării şi trăiau liniştiţi. Iată însă că, nu peste multă vreme, liniştea le fu tulburată. Oameni străini dădeau tîrcoale micii lor colonii. Cu ce gînduri veneau şi cine erau? Torfinn porunci să fie lăsaţi în pace; necunoscîndu-le numărul şi obiceiurile, era primejdios să se pună rău cu ei. De aceea, de cîte ori se apropiau băştinaşii, islandezii se retrăgeau în colibe şi niciodată nu se depărtau prea mult de ţărm. Pe băştinaşii aceştia, atît de diferiţi la înfăţişare de oamenii înalţi şi blonzi ai nordului, coloniştii îi luară drept laponi şi aşa le şi spuneau.

Băştinaşii nu păreau să aibă gînduri duşmănoase; veneau împinşi de curiozitate şi, cu vremea, au început să aducă în dar noilor veniţi vînat şi fructe din interiorul ţinutului. Încet, încet, se împrieteniră unii cu alţii. Băştinaşii erau uimiţi mai cu seamă de armele islandezilor; securile acelea cu cozile frumos sculptate şi bătute cu ţinte de argint, cu tăişurile lucitoare şi ascuţite care doborau cu atîta uşurinţă copacii, ei le priveau ca pe nişte arme vrăjite de care se temeau nespus, dar tot atît de mult doreau să le aibă şi în schimbul lor ofereau din ce în ce mai multe daruri. Era în zadar; nordicii nu primeau schimbul; armele erau singura lor apărare, cum era să se despartă de ele? Vîndură însă

în mari cantităţi o stofă roşie din care, fiind prea puţină pentru a-şi face toţi veşminte, fie şi sumare cum le purtau ei, băştinaşii tăiară fîşii înguste cu care îşi înfăşurară capetele. Şi găteala aceasta roşie deasupra chipurilor lor arămii li se părea atît de arătoasă, încît se bucurau ca nişte copii, spre marea mirare a celorlalţi pe care soarele palid al nordului abia de-i învăţase să zîmbească.

Totul merse bine, dacă ar fi să ne luăm după povestirea călătoriei lui Torfinn, pînă într-o zi, cînd o întîmplare neînsemnată puse capăt, într-un fel neaşteptat, acestei bune înţelegeri. Era o zi frumoasă, caldă. De cum se lăsă amurgul, băştinaşii veniră ca de obicei şi, într-o poiană ce începea de lîngă colibele islandezilor, încinseră o petrecere zgomotoasă. Strînşi toţi la un loc, coloniştii priveau la dansurile stranii ale acestor oameni ciudaţi, care se învîrteau în jurul focurilor, gîndindu-se poate la focurile mari care se aprindeau şi acum în ţările îndepărtate ale nordului, luminînd ca odinioară chipurile aspre ale povestitorilor vechilor sagas.

Petrecerea era în toi, cînd, atras pesemne de larmă, unul din boii lui Torfinn ieşi din pădure şi începu să mugească puternic, socotind, se vede, că acest adaos de gălăgie nu avea cum să strice celei făcute de oameni. La vederea animalului, băştinaşii rămaseră înmărmuriţi de spaimă, crezînd că au de-a face cu un duh rău adus de străini, iar cînd auziră mugetul, o rupseră la fugă care încotro, risipindu-se prin pădure. Islandezii făcură haz de întîmplare, şi nici unul nu se gîndi la urmările pe care ea le-ar putea avea. Băştinaşii nu se mai arătară cîteva zile, dar în loc să se neliniştească din această pricină, coloniştii se bucurară că sînt lăsaţi în pace. Oamenii aceia începuseră să devină obositori cu sporovăiala lor copilărească, cu obiceiul lor de a se minuna în faţa unor lucruri pe care le mai văzuseră de sute de ori, cu întregul lor fel de a fi. Iată însă că începură a fi zărite iscoade prin împrejurimi ; deci băştinaşii erau pe aproape ; atunci de ce nu veneau ? Le era atît de teamă ? Nutreau poate alte gînduri ? Islandezii făcură încercări de împăcare, dar cum se apropiau mai mult, băştinaşii piereau fără urmă şi iar nu se mai zăreau cîtăva vreme. Cu tot curajul lor, coloniştii se simţeau stînjeniţi. Nu li se făcuse pînă acum nimic, dar simţeau că la orice pas sînt spionaţi. Torfinn porunci oamenilor să nu se depărteze prea mult de ţărm, să umble numai în grupuri, iar noaptea făceau cu rîndul de pază.

Trecură astfel trei săptămîni. Era vădit că băştinaşii pregătesc ceva. Într-o noapte, colibele fură înconjurate de o mulţime duşmănoasă care scotea strigăte sălbatice şi învîrtea în aer nişte măciuci puternice, armele cele mai de temut pe care se pare că le aveau. Islandezii se apărară cu curaj, dar în zorii zilei, cînd băştinaşii se împrăştiară, printre cadavrele ce zăceau la pămînt, puteau fi văzuţi şi cîţiva coloniştii. Hotărîră atunci să se mute mai spre nord, într-un loc mai uşor de apărat. Abia apucară însă să se aşeze acolo şi unul dintre ei muri în împrejurări necunoscute. Se răspîndi zvonul că ar fi fost ucis de o fiinţă misterioasă cu un singur picior, desigur o arătare nepămînteană care cerceta acele locuri, credeau islandezii. Îngroziţi, oamenii cerură lui Torfinn să-i ducă înapoi în ţara lor; chiar dacă pămîntul ei era mai sărac, acolo cel puţin aveau să fie în siguranţă, nimeni şi nimic nu venea să-i tulbure, iar dacă în largul mării înfruntau duşmanul ori porneau să prade alte ţinuturi, aveau de luptat cu oameni şi tăria braţului îşi spunea cuvîntul. De ce să rămînă aici şi să piară unul cîte unul, răpuşi de puteri împotriva cărora nu aveau cum să se apere, ziceau ei.

Torfinn se împotrivi; le spuse că pămîntul cel nou e neasemuit de bogat, că vor veni alţi şi alţi fraţi de-ai lor, vor fi puternici atunci şi vor pune stăpînire pe toată ţara, dar nimeni nu-i dădu ascultare. Era al treilea an de şedere în Vinland, cînd se hotărî ca ţara să fie părăsită. Bărcile fură încărcate, oamenii îşi luară rămas bun de la ţărmul Lumii Noi şi porniră spre casă. Nu ajunseră însă să o revadă toţi. Una din bărci se rătăci din pricina ceţii şi în Islanda ajunse numai barca în care se afla Torfinn cu soţia sa şi cu micul Snorre, primul copil din părinţi europeni despre care se ştie că s-a născut în Lumea Nouă.

Întoarcerea lui Torfinn aduse jale în multe cămine şi stîrni amară dezamăgire. Cîţi din locuitorii Ţării de gheaţă nu nădăjduiseră că, mai devreme sau mai tîrziu, vor fi chemaţi în ţara cea rodnică, unde grîul răsare fără să fie semănat de mîna omului, iar viile aşteaptă doar culesul! Dar pămîntul ei atît de darnic se vede că era blestemat, dacă unii din cei plecaţi nici nu ajunseseră să pună piciorul pe el, alţii pieriseră pe drumul de întoarcere, iar cei puţini care reveniseră nu arătau nici o părere de rău de a-l fi părăsit.

Numai un singur bărbat din neamul lui Erik cel Roşu, poate chiar un alt fiu al aprigului norvegian, porni să

atingă iar coasta „Ţării vinului". Încercarea i-a fost zadarnică. Sfîrşitu-s-a printr-un naufragiu ? Pierit-au îndrăzneţii într-o nouă luptă cu băştinaşii din viitoarea Americă ? De soarta lor nu s-a mai aflat nimic.

În secolul marilor descoperiri geografice, alţi europeni căutînd un drum mai scurt spre Indii vor atinge iar ţărmul spre care întîmplarea de odinioară îl mînase pe Leif şi bătrîna Europă va crede că a descoperit o „lume nouă".

Prin strădania neobosită a arheologului Helge Ingstad, care timp de zece ani a făcut săpături în Labrador, în zilele noastre au fost găsite dovezi incontestabile ale şederii vikingilor în acele ţinuturi. Pentru a comemora faptele lor temerare, în S.U.A. a fost instituită ziua lui Leif Eriksönn la 9 octombrie a fiecărui an. Unii cercetători susţin că amintitei călătorii a lui Leif şi a oamenilor săi în Vinland i-au premers expediţii asemănătoare întreprinse de irlandezi. Viitorul va elucida această problemă şi cutezătorul fiu al lui Erik va împărţi cu alţii poate faima descoperirilor sale.

„Ţara vinului" era de mult uitată, călătoria lui Leif şi a lui Torfinn de asemenea, dar pe coasta Groenlandei, colonia întemeiată de Erik cel Roşu continua să existe.

Analele islandeze spun că pînă în secolul al XIV-lea, groenlandezii nu s-au întîlnit cu eschimoşii şi au trăit în pace, nesupăraţi de nimeni. În anul 1379, însă, mulţime de triburi coborînd dinspre nord s-au abătut asupra aşezărilor normande, omorînd pe locuitori ori ducîndu-i în robie.

Din slova analelor, tradiţia a cules faptul, l-a înflorit şi l-a transmis viitorului, iar viitorul i-ar fi dat crezare dacă cercetarea istorică nu ar fi dezvăluit adevărul.

Luptaseră oamenii aceia cu frigul şi cu gheaţa, cu sărăcia pămîntului şi cu singurătatea, luptaseră cu depărtarea pentru a arunca o punte între ei şi lumea locuită, şi biruiseră. Vreme de patru sute de ani fumul colibelor s-a ridicat din fiordurile Groenlandei şi iată că sfîrşitul le-a venit pe neaşteptate, într-un chip năprasnic ; i-a răpus duşmănia oamenilor, dacă nu reuşise asprimea naturii, vrea să ne spună tradiţia, pentru a scăpa de vină pe cei asupra cărora ea apasă din greu.

Sfîrşitul acestei colonii a fost în realitate mult mai dureros ; ea nu a fost nimicită dintr-o dată, ci şi-a trăit vreme de secole moartea, într-o agonie lungă, stingîndu-se pe încetul. Eschimoşii au coborît într-adevăr dinspre nord ; îi alunga şi pe ei frigul, dar relaţiile lor cu europenii au fost paşnice, ajungîndu-se de bună seamă la o convieţuire.

Lăsată în părăsire de Norvegia şi dată de tot uitării, colonia groenlandeză avea tot interesul să se silească a trăi în bună înţelegere cu eschimoşii, iar pentru ca să fi fost nimicită, ea era în acea vreme mult prea numeroasă. Ruptă de restul lumii, ea a fost învinsă treptat de vitregia naturii care sporea pe măsură ce forţa oamenilor scădea.

Clima Groenlandei se schimbase simţitor; frigul se înăsprea şi gheţarii creşteau. Cîmpiile, ale căror holde îi hrăneau pe colonişti, începură să îngheţe; în verile reci şi mult prea scurte, grînele, şi aşa puţine, nu aflau răgaz să se mai coacă, în faţa coastelor marea se răcea şi animalele de apă se retrăgeau spre sud. Oamenii nu mai erau nici ei mîndrii normanzi de odinioară, foamea şi bolile îi degeneraseră şi în lupta grea cu viaţa, de această dată, ei vor fi cei învinşi.

Greu de îndurat le va fi fost sfîrşitul dacă vor mai fi avut putere să-l înţeleagă; s-au stins pe rînd, şi pe cel din urmă dintre ei a trebuit să-l acopere zăpada, căci nu mai era cine să-i sape mormîntul.

Într-o povestire ce datează de prin secolul al XVI-lea, se aminteşte despre călătoria unor marinari norvegieni aflaţi în slujba hansei germane, care cu corabia lor au ajuns împinşi de furtună pînă la ţărmul Groenlandei.

Debarcînd, după ce au îndreptat stricăciunile nu prea mari ale vasului, au pornit să cerceteze ţinutul, uimiţi de liniştea nefirească a acelui pustiu alb. Străduniile le-au fost zadarnice, întrucît nu au întîlnit pe nimeni. Abia într-un tîrziu, din întîmplare, au dat peste urmele unei colibe şi răscolind zăpada din jur găsiră un om mort. Era culcat cu faţa în jos, cu capul îndreptat spre uşă, ca şi cum puterile nu l-ar mai fi ajutat să ajungă pînă la colibă. Hainele îi erau numai zdrenţe, încălţăminte nu avea, iar în mînă ţinea strîns un obiect pe care numai cu mare greutate izbutiră marinarii să i-l smulgă. Era un cuţit cu plăsele de os şi cu tăişul atît de subţire, încît aproape că nu mai rămăsese nimic din el, de mult ce fusese ascuţit.

Marinarii luară cuţitul cu ei, dar pe acel ultim locuitor viking al Groenlandei îl lăsară aşa cum l-au aflat, căci pămîntul fiind îngheţat nu i-au putut săpa un mormînt.

Colibele vechilor locuitori ai Groenlandei le-au troienit zăpezile ori le-au spulberat vînturile; soarta lor a acoperit-o uitarea, dar pămîntul le-a păstrat osemintele ca să ne spună care le-a fost sfîrşitul.

În anul 1921, doctorul Nörlund a descoperit în Groenlanda un cimitir al coloniştilor normanzi. Din cele două sute de morminte, douăzeci şi cinci arătau fără putinţă de îndoială că oamenii fuseseră înmormîntaţi în zdrenţe, iar scheletele lor pipernicite şi rahitice dovedeau că suferiseră lipsuri îngrozitoare. Cimitirul data de prin secolul al XVI-lea.

Cu prilejul aceloraşi cercetări, Nörlund a descoperit în vîrful unui munte înalt de o mie opt sute de metri, din apropiere de Gardar, urmele cîtorva colibe ale vechilor vikingi. Ce-i va fi îndemnat pe nenorociţii colonişti să-şi înjghebeze adăposturi pe acel pisc şi să înfrunte din înălţimile lui asprimile gerului şi furtunile de zăpadă, nu este greu de ghicit. De bună seamă, cei mai viguroşi dintre ei vegheau de aici neîntrerupt, noaptea aprinzînd focuri, ziua cercetînd cu privirea întinsul apelor pentru a zări o corabie venită din Norvegia ori rătăcită prin acele meleaguri şi care le-ar fi putut aduce mîntuire.

De cîte ori vor fi tresărit plini de speranţă cînd strălucirea albă a vreunui gheţar plutitor le înşela privirea închipuind în ochii lor pînza unei corăbii!

Cu două sute de ani înaintea descoperirii lui Nörlund, misionarul norvegian Hans Egede, debarcînd în Groenlanda, nu mai găsi nici un norvegian pe acel pămînt, căruia, cel dintîi dintre ei îi dăduse numele de Ţara Verde!

Calea spre noile pămînturi a fost dată uitării. Răsunetul descoperirii unei alte lumi ar fi trebuit să fie mult mai puternic decît a fost pentru ca el să fie auzit de Europa acelor secole peste care treceau ultimele migraţiuni şi pe întinsul căreia, în mari frămîntări politice şi sociale, feudalismul îşi închega pe deplin formele. De fapt, ştirile despre aceste îndepărtate şi îndrăzneţe călătorii se pare că nici n-au trecut de hotarele ţărilor nordice. Le-au consemnat în parte analele islandeze în limba lor seacă, iar dintre cronicarii vremii, doar Adam de Bremen, care, pe la sfîrşitul secolului al XI-lea a petrecut cîţiva ani la curtea regelui danez Swen Estridsönn, vorbeşte în puţine cuvinte despre descoperirea Vinlandului.

Erik cel Roşu, normandul semeţ, care adeverind spusele unei legende şi-a scris legenda sa; fiul său Leif, pe care l-a slujit deopotrivă norocul şi îndrăzneala; Torfinn cel stăruitor şi plin de cutezanţă, toţi se aşează prin faptele lor în rîndul acelor oameni pe care viitorul, neţinînd seama de

zădărnicia încercării lor, i-a răsplătit pentru valoarea ei în sine.

Într-o fermă din Norvegia a existat odinioară o piatră cu o inscripție runică ce se referea la o călătorie în Lumea Nouă. Să fi fost vorba de o altă încercare decît cele amintite? Vînturile au ros fața acelei pietre, ploile au șters urmele săpate în ea și au răpit-o cunoașterii omenești. Trecutul își are tainele lui, pe care le păstrează pentru a-și spori farmecul.

În timpurile noastre, la Kensington, în America, s-a descoperit o piatră, a cărei inscripție runică pomenește o altă călătorie făcută de vikingi pe acele meleaguri. Ar fi vorba de o expediție trimisă de regele Magnus al Norvegiei, în 1354, în căutarea coloniștilor normanzi din Groenlanda. Găsind ei țărmul pustiu, au coborît pe coastele Vinlandului, urmîndu-și cercetările, de asemenea zadarnice. Urme ale trecerii lor se susține că s-ar fi găsit pînă adînc în interiorul continentului american; se pare, însă, că amintita piatră de la Kensington nu ar fi autentică, inscripția ei fiind un fals: „Opt goți[1] și douăzeci și doi de norvegieni, în călătorie din Vinland spre vest, am ajuns pe țărm la cîteva zile de drum spre nord de această piatră. Am debarcat și am pescuit o zi, apoi ne-am întors și am găsit zece oameni de-ai noștri plini de sînge și morți. Ave, Fecioară Maria, mîntuiește-ne de rău. 1362". Ar fi greu de crezut însă că în secolul al XIV-lea o nouă descoperire a Lumii Noi să fi rămas fără ecou. Se pare că au dreptate cercetătorii care nu cred în autenticitatea pietrei de la Kensington.

Spre mările amurgului veșnic

În aceeași vreme cînd pe drumurile de apă ale apusului norvegienii poposeau în Islanda, ei pornesc să cerceteze ținuturile iernilor fără sfîrșit și cei dintîi încearcă să pătrundă taina împărăției albe.

Oare pămîntul se întindea departe spre miazănoapte? Oare era el locuit? Ce ascundeau întinderile acelea ninse, ce

[1] Sub numele de goți înțelegîndu-se suedezii.

fel de oameni le înfruntau asprimea, sau erau ele populate numai de duhuri şi animale fantastice ?

Un crescător de reni din nordul Norvegiei porni să afle dezlegare acestor întrebări. Numele său era Ottar. El locuia de multă vreme în ţinuturile acelea şi se deprinsese cu viaţa grea şi cu singurătatea. Era avut, căci turmele sale numărau mulţime de animale, dintre care peste şase sute de reni, pe care-i folosea mai ales pentru ademenirea şi prinderea renilor sălbatici, iar cîştigurile pe care i le aducea negoţul erau mari. Firea lui şi poate frămîntările din ţară îl îndemnau să trăiască departe de oameni. Ţinutul în care locuia era aproape pustiu, cîţiva laponi fiind singurii vecini ai îndrăzneţului norvegian.

Traiul aspru pe care-l duceau aceşti oameni îl îndemnă pe Ottar să încerce a-i cunoaşte mai îndeaproape. Erau atît de departe de ceea ce oamenii înfăptuiseră în ţinuturile unde natura era mai darnică ! Clima şi condiţiile grele de viaţă îi sileau să-şi întrebuinţeze toată forţa lor fizică şi puterea inventivă pentru a-şi asigura existenţa. În urmărirea vînatului, ei porneau spre miazănoapte, zăbovind luni de zile pe meleagurile acelea de nimeni cercetate şi se întorceau ca să plece iar, sortiţi unui veşnic neastîmpăr şi ducînd mereu cu ei taina întinderilor albe.

Ottar porni în călătorie cam în al nouălea deceniu al secolului al IX-lea. Socotind că ar fi primejdios să încerce să pătrundă pe uscat în adîncul acelor ţinuturi necunoscute, el se hotărî pentru drumul pe mare.

În ziua plecării, cerul se arăta senin şi marea liniştită. Săgetînd aerul cu strălucirea-i albă, un pescăruş poposi o clipă pe catargul corăbiei şi apoi îşi luă zborul. După credinţa nordicilor, era un semn ce prevestea bun sfîrşit călătoriei. Ottar dădu o poruncă, vîslaşii puseră mîna pe lopeţi şi ţărmul rămase în urmă. Plutiră ziua întreagă de-a lungul coastei, fără să întîmpine vreun neajuns, dar către seară îi nelinişti lumina neprietenoasă ce se împrăştie pe valuri. Era o văpaie roşiatică, mohorîtă, cu rare fulgerări de aramă, asemenea unor tresăriri de spaimă.

Presimţind parcă o primejdie, cerul se posomorî dintr-o dată ; norii începură să se alunge unii pe alţii, dar se mişcau greoi părînd gata în orice clipă să se rostogolească în valuri, iar răbufnirile vîntului se auzeau ca şi cum ar fi fost respiraţia lor obosită. Apele prinseră a se învolbura şi din adîncurile nemăsurate crescu un vuiet asurzitor. Era furtuna,

Ottar trecu la cîrmă şi strigă ceva oamenilor ; dar, cum vijelia îi acoperea glasul, el ridică o mînă arătînd spre pînza cea mare ; ceilalţi înţeleseră, se repeziră la frînghii şi luptînd cu vîntul care încerca să le-o smulgă, coborîră pînza. Sub ploaia care cădea şiroaie, oamenii vîsleau din răsputeri încercînd să depărteze barca de ţărm, pentru a nu se zdrobi de stînci.

Trei zile şi trei nopţi plutiră aşa la voia întîmplării, dar în ziua a patra, în perdeaua groasă de nori se ivi un ochi de lumină ; alburiu la început, el îşi schimbă treptat culoarea în albastru şi se făcu tot mai mare, pînă cînd întreg cerul privea cu prietenie spre marea care începea să se liniştească.

Mai-marele vîslaşilor lovea ritmic cu ciocanul lui de lemn în scîndura de brad pe care o avea în faţă şi la fiecare lovitură vîslaşii se aplecau asupra lopeţilor, dar din toate mişcările lor se vedea că sînt istoviţi. Cînd răsunară cele trei lovituri înfundate ale schimbării echipei, Ottar coborî şi el de la cîrmă ; apucă doar să facă cîţiva paşi şi se prăbuşi cît era de lung pe o bancă : adormise. Oamenii întinseră peste el o blană de urs şi aruncară apoi ancora lîngă un ţărm pustiu. Era una din acele insule pînă la care numai vînătorii de balene ajungeau. Rămaseră acolo cîteva zile aşteptînd un vînt prielnic, după care porniră mai departe spre nord.

Vreme de trei zile plutiră avînd uscatul la dreapta ; băgînd de seamă că ţărmul se apleacă spre răsărit, urmară şi ei această direcţie, apoi trebuiră să se oprească din nou pentru a aştepta un vînt de miazănoapte, căci uscatul se îndrepta spre sud. Alte cinci zile coborîră de-a lungul ţărmului şi ajunseră la gura unui fluviu. Voiră să urce cu corabia pe apele lui liniştite, dar locuitorii acelui ţinut îi întîmpinară cu duşmănie, aşa că norvegienii se văzură siliţi să se întoarcă. Lui Ottar i se păru că aceşti locuitori vorbesc o limbă asemănătoare cu aceea a laponilor, dar la înfăţişare erau întrucîtva diferiţi.

Ottar „descoperise" Marea Albă. Din călătorie, el aduse cu sine blănuri de preţ, precum şi colţi de morse. Mai tîrziu, cînd acest prim explorator al nordului ajunse la curtea regelui englez Alfred cel Mare, el arătă monarhului unul din aceşti colţi, pentru a-l încredinţa că într-adevăr fusese aşa de departe şi povestirile sale nu sînt simple născociri. Din gura lui Ottar, regele află multe lucruri noi despre ţara care se chema Norvegia, despre oamenii ei neînfricaţi, despre furtunile îngrozitoare care bîntuie apele nordului, despre pri-

mejdiile vînătoarei de balene, despre toată viaţa acelor ţinuturi, din care asupra Europei începuseră să se abată într-o cumplită pustiire, invaziile normande.

Povestirea călătoriei lui Ottar, înflorită poate pe alocuri, regele a trecut-o în traducerea făcută cărţii lui Orosius, *Istoriile împotriva păgînilor,* şi aşa a ajuns ea pînă la noi.

Călătoria aceasta spre nord a fost uitată. În anul 1553, trecînd de extremitatea de miazănoapte a Europei, englezii i-au spus „Capul Nord", neştiind că dau nume unei vechi descoperiri.

În aceeaşi traducere a amintitei cărţi a lui Orosius, regele englez mai vorbeşte de o călătorie pe care un normand, numit Wulfstan, ar fi făcut-o în Marea Baltică unde, pătrunzînd cu barca sa, a plutit vreme de şapte zile, cercetînd ţărmurile. Nici despre această călătorie nu ni s-au păstrat ştiri în altă parte şi fără menţiunea lui Alfred cel Mare ea ar fi rămas neştiută pentru totdeauna.

Atît de puţin ştiute la vremea lor şi apoi atît de puţin luate în seamă, încercările acestea nu au izbutit să apropie de hotarul ţinuturilor cunoscute pustiurile peste care domnea veşnicul amurg.

Se credea pe atunci că Oceanul Îngheţat de Nord este un golf între Groenlanda şi Norvegia, dar că uscatul care-l mărginea nu putea fi străbătut din pricina munţilor lui de gheaţă. O legendă născută din această credinţă, sau credinţa care a născocit-o, spunea, că Halle Geit, un normand de neasemuit curaj, a făcut pe jos drumul acesta, ajungînd teafăr şi sănătos în Norvegia, după ce pe drum se hrănise cu laptele unei capre pe care o luase cu sine din Groenlanda. Ca mulţi alţi eroi de legendă, Halle Geit trebuie să fi fost un simbol, el întruchipînd dîrzenia şi cutezanţa oamenilor din nord.

Analele islandeze spun că, în anul 1194, normanzii au atins Svalbard-ul. Acest „Ţărm rece" să fi fost oare Spitzbergen, cum înclină unii a crede ? Descrierea pe care scandinavii au lăsat-o despre el nu se potriveşte cu acelea pe care alţi navigatori le-au făcut în vremurile mai apropiate, cercetînd acest pămînt al nordului îndepărtat. Cu siguranţă că, în călătoriile lor neguţătoreşti ori în expediţiile de piraterie, bărcile normanzilor au fost aruncate de furtuni departe spre miazănoapte şi dincolo de cercul polar au dat de ţărmuri necunoscute. Se prea poate ca printre acestea să fi fost şi Spitzbergenul, dar cel a cărui descoperire o amintesc analele anului 1194, se pare, totuşi, că a fost altul. Pînă în zilele noastre, nor-

vegienii au păstrat pentru Spitzbergen numele de Svalbard. Acest nume legendar i se potriveşte, chiar dacă nu vechii vikingi au fost aceia care au descoperit acest îndepărtat colţ de pămînt, şi nu au fost ei cei dintîi, care i-au zărit culmile.

Mărturia izvoarelor lipsind, legenda pierzînd în trecerea vremii datele semnificative şi înlocuindu-le cu altele, care pot încînta urechea, dar nu şi mulţumi cunoaşterea, aceste prime călătorii spre hotarele de miazănoapte ale uscatului nu au uşurat cu nimic truda cercetătorilor de mai tîrziu.

Pînă a ajunge să devină problema atingerii Polului Nord în ştiinţa modernă, taina albă a îngropat multe vieţi şi a cerut cutezătorilor care au încercat să o dezlege strădanii aproape supraomeneşti.

Teritoriul „legii daneze"

Trecuseră trei secole şi mai bine de cînd legiunile romane părăsiseră Britannia, pentru a apăra fără sorţi de izbîndă hotarele europene ale Imperiului de Apus, care, în puternice zguduiri lăuntrice şi sub lovituri venite dinafară, trăia, spre sfîrşitul celui de-al cincilea veac al erei noastre, adevăratul epilog al istoriei Romei.

Pe continent se destrăma un alt imperiu, după ce zadarnic încercase să reunească fostele provincii romane, iar coroana lui Carol cel Mare, prea grea pentru urmaşii săi, îşi fărîmiţa strălucirea între cele trei state care prindeau să se închege, pentru a forma mai tîrziu Franţa, Germania şi Italia.

Dincolo de Canalul Mînecii, anglo-saxonii terminaseră de mult cucerirea insulei britanice. Populaţia celtică împinsă spre nord sau în colţul de sud-vest lupta să-şi păstreze în Scoţia şi în Ţara Galilor vechea libertate şi obiceiurile strămoşeşti, pe care nici stăpînirea romană, nici migraţiunile germane nu izbutiseră să le dezrădăcineze.

Silite de dezvoltarea feudalismului şi de primejdia invaziilor normande, regatele Heptarhiei [1] anglo-saxone căutau să pună capăt unei îndelungate rivalităţi politice şi, în primele decenii ale secolului al IX-lea, se uniră sub dominaţia Wessex-ului, noua ţară luînd numele de Anglia. Această unire se va dovedi însă destul de netrainică, particularităţile dezvoltării istorice ale diferitelor regiuni lipsind-o de o bază economică puternică şi unitară.

Prin privilegiul ce-l au uneori cuceritorii, anglo-saxonii au dat acestei ţări numele lor, dar stăpînirea asupra ei au pierdut-o în scurtă vreme. De-a lungul a trei secole trăiseră bucuria triumfului ; asupriseră şi umiliseră populaţia supusă, dar cucerirea normandă îi va face să cunoască durerea înfrîngerii.

[1] Cele şapte regate anglo-saxone.

În timp ce domnea în Wessex regele Egbert, care încercase să aducă sub ascultarea sa şi alte stătuleţe anglo-saxone, corăbiile oamenilor din nord poposiră pentru prima oară pe coasta de răsărit a insulei. Erau doar trei la număr şi se opriră lîngă ţărm ; pînzele lor colorate străluceau în bătaia soarelui ca nişte aripi uriaşe ale celor trei trupuri greoaie ce închipuiau balauri fioroşi, născuţi parcă din învolburarea apelor şi atunci ieşiţi din adîncuri. Ziua întreagă rămaseră lîngă ţărm, solie mută a unui viitor de spaimă şi abia spre seară coborîră din ele nişte oameni înalţi şi voinici, străini după port şi arme, dar nu prea deosebiţi la grai şi înfăţişare de oamenii acelor locuri.

Stăpînul ţinutului, înştiinţat de sosirea lor, le ieşi în întîmpinare însoţit de o mică ceată de slujbaşi. În acea vreme, rareori se întîmpla ca ţărmul Britanniei să fie cercetat de corăbii venite de aiurea şi anglo-saxonii erau dornici să afle cine sînt necunoscuţii. Normanzii îi lăsară să se apropie, apoi se năpustiră asupra lor şi îi măcelăriră ; nici unul nu scăpă cu viaţă pentru a putea duce satelor din împrejurimi vestea primejdiei. Lăsînd cîţiva oameni de pază la corăbii, normanzii încălecară pe caii celor ucişi şi prădară cumplit ţinutul, jefuind, omorînd şi dînd foc caselor. Ei stîrniră o groază nespusă, iar în zorii zilei următoare încărcaţi de pradă se urcară în corăbii şi curînd pieriră în depărtare, nimeni neştiind cine sînt şi de unde au venit. Amintirea aceasta a celor dintîi normanzi care au venit în Anglia au păstrat-o deopotrivă legendele şi izvoarele istorice.

A urmat apoi un răstimp de linişte, destul de lung pentru ca oamenilor să le piară teama, dar prea scurt pentru ca întîmplarea să fie dată uitării şi iată că aceiaşi piraţi, cu un număr sporit de corăbii, apărură pe ţărmul Cornwall-ului. Dintru început fură respinşi, dar sosindu-le ajutoare, învinseră împotrivirea cetelor înarmate ale locuitorilor şi pustiiră întregul ţinut. La plecare, lăsară din loc în loc posturi de pază, ca la întoarcere să poată debarca fără primejdie. Reveniră curînd şi, nemaimulţumindu-se cu jafurile de pînă atunci, luară în stăpînire întinse teritorii. Populaţia anglo-saxonă, retrăgîndu-se din calea lor spre sud-estul ţării, ajunge treptat să cunoască preţul libertăţii de care odinioară, învingătoare fiind, lipsise pe un alt popor, tot prin dreptul celui mai tare.

De aceste expediţii, pe care normanzii le-au întreprins în Anglia în a doua jumătate a secolului al IX-lea, se leagă

numele lui Ragnar Lodbrock. Existența lui este atestată de izvoarele istorice ale vremii, dar cele mai multe din faptele acestui viking sînt relatate de legende. Iată ce ne povestesc ele :

Descendent al unei familii nobile, mama sa era fiica unui rege din insulele daneze, iar tatăl său unul din cei mai de seamă jarli ai Norvegiei, Ragnar ajunse încă din tinerețe să stăpînească mai multe insule, fie primite prin moștenire, fie cîștigate prin lupte. Curînd însă el ajunge la neînțelegeri cu regele Norvegiei căruia, nevoind să i se supună, alese pirateria. Ragnar cutreieră mai întîi apele Balticei, averea sporindu-i o dată cu faima, apoi începu să coboare cu corăbiile sale de-a lungul țărmului spre sud și vreme de treizeci de ani pustii coastele frisone și franceze, numele fiindu-i rostit cu groază și de copiii ce abia prindeau să vorbească.

Ajungînd pînă la el vestea despre bogățiile acelei insule din apus, pe pămîntul căreia unii din tovarășii săi se și statorniciseră, Ragnar își construi cîteva corăbii mari și grele, hotărînd să se îndrepte spre Anglia pentru a cuceri pe seama sa măcar o parte din această țară.

Iată însă, că în clipa în care bătrînul viking trebuia să se urce în corabie, soția sa, Aslauga, în loc să-și ia rămas bun voioasă, cum făcuse în atîtea și atîtea rînduri, însoțind ultima sărutare de o caldă urare de izbîndă, izbucni în plîns și cuprinzînd genunchii soțului său îl imploră să nu plece :

— Nenorocită va fi această călătorie pentru tine și pentru toți oamenii tăi, spunea ea, și întreg nordul se va cutremura de cele ce o să vi se întîmple.

Războinicii știind că zeii o înzestraseră cu darul cunoașterii viitorului se arătară neliniștiți de vorbele ei, dar Ragnar nu-i dete ascultare. Unui bărbat, zicea el, nu i se cade să se teamă de primejdie și nici să fugă din calea ei atunci cînd știe că îl așteaptă. Curajul său alungă teama celorlalți, făcîndu-i chiar să se rușineze, și, grăbindu-se spre corăbii, ieșiră în larg, voioși.

Marea fiind liniștită și vîntul bun, în trei zile ajunseră la țărmul britanic. Prezicerea Aslaugei părea totuși să fie adevărată. Scăpaseră de furtună, dar în apropierea coastelor insulei corăbiile lor neobișnuit de grele se împotmoliră și orice strădanie de a le scoate se dovediră zadarnice. Se aflau în partea de miazănoapte a apelor insulei ; înotară pînă la țărm, dar în loc să încerce să ajungă în ținutul unde ar fi putut găsi adăpost și sprijin la danezii așezați dinainte în acea țară, ei

începură să jefuiască ţinutul în care se aflau, ţinu numit de către locuitori *Northumberland* adică Ţara de la nord de Humber.

Regele Aella, care domnea în acea vreme în Anglia, îşi adună o mare oaste şi veni asupra lor. Neavînd nici o putinţă de retragere, normanzii primiră lupta, cu toate că erau mai puţini şi nici nădejdea vreunui ajutor nu o nutreau. Bătălia fu sîngeroasă, de patru ori pătrunse Ragnar în rîndurile anglo-saxonilor, semănînd moartea cu braţul său puternic şi ferit de orice lovitură de mantia fermecată pe care Aslauga o ţesuse cu mîna ei şi i-o dăduse la despărţire. Puţini normanzi scăpară cu viaţa şi într-un fel sau altul izbutiră să fugă în nord, ducînd celor de acolo vestea că Ragnar fusese prins de viu şi se află în puterea saxonilor.

Drept pedeapsă pentru jafurile săvîrşite şi poate pentru a da o pildă celorlalţi piraţi normanzi, regele Aella se arătă crud faţă de el, sortindu-l unei morţi îngrozitoare. Săpîndu-se o groapă adîncă pe care o umplură cu vipere şi alţi şerpi veninoşi, şeful normand fu slobozit de viu în ea, iar oştenii lui Aella şi însuşi regele făcură roată în jurul gropii pentru a se bucura de cumplita privelişte. Ragnar muri fără să ceară îndurare, intonînd pînă în ultima clipă vestitul cîntec pe care legenda i-l atribuie chiar lui :

„Săbii luceau în văzduh în vremea cînd tînăr fiind
Am străbătut negrele Sundului[1] ape ;
Lupta mi-era prilej de a trimite de-a valma,
Sute de oaspeţi în mîndrul palat[2] al lui Odin,
Iar drumul şi fapta — ospăţ fiarelor crude ale mării.
Pînzele noastre umbriră înecul Vislei[3] în mare
Şi fremătară văzînd paloşe frînte de lănci,
Scuturi muşcate de colţii de fier ai spadei,
Săbii luceau în văzduh în ziua în care-am văzut
Sute de oameni dormind pe-ale Angliei ţărmuri somnul uitării depline,
Săgeţi şuierau zburînd spre înaltele coifuri de aramă
Şi rouă de sînge picînd de pe săbii schimba
În purpură-ntinsul nisipului galben.
Săbii luceau în văzduh, dar astăzi mintea-mi pricepe
Că oamenii toţi, deopotrivă, sînt sclavii destinului aspru
Şi fără să ştie, trăind, împlinesc o ursită,
De Norne[4] ţesută din cea dintîi clipă-a vieţii.

[1] Strîmtoare maritimă între Danemarca şi Peninsula Scandinavă.
[2] Walhalla.
[3] Vistula.
[4] Ursitoarele din mitologia scandinavă.

Nici eu nu ştiam că spre moarte
Mă duce drumul ce vrui a-l alege
Şi nu bănuiam că lupta aceasta
Din toate va fi cea din urmă.

Săbii luceau în văzduh, în cincizeci şi una de lupte,
Vestit am ajuns ca nici un alt rege al lumii.
De tînăr umplut-am de sînge lucirea cea albă a lăncii,
Şi nu mi se cade a plînge, căci moartea nu trebuie plînsă.
Mă cheamă trimişii lui Odin, alături de zei fi-va-mi locul
Şi-n groapa aceasta de chinuri, rîzînd voi muri."

Moartea de mîna duşmanului era socotită de vikingi cea mai glorioasă, era în ochii lor începutul unei alte vieţi pe care, drept răsplată pentru faptele lor de arme, urmau să o ducă în Walhalla. De aceea îndurau cu fanatism orice chinuri, mai ales că a cere îndurare ori a plînge era considerat nu numai un lucru nedemn, dar ar fi lipsit pe acel care l-ar fi făcut de „răsplata" vieţii de dincolo.

Vremea, care schimbă totul, de bună seamă că nu ne va fi păstrat acest cîntec aşa cum a fost, dar schimbarea nu i-a fost păgubitoare, căci a făcut din el una din capodoperele poeziei scandinave medievale.

Pentru a-l răzbuna pe Ragnar, cei trei fii ai lui, Hubbi, Ivarr şi Halfdan, în mai puţin de un an adunară o puternică oaste, în care afară de opt regi ai mării îşi aduseră războinicii douăzeci de mari jarli ai nordului şi, pornind spre Anglia, debarcară pe coastele ei de est. Pustiind totul în cale, ajunseră pînă la York şi îşi sărbătoriră victoria dînd foc oraşului. Oastea anglo-saxonă, condusă de acelaşi rege Aella, care cu un an înainte îl învinsese pe Ragnar, suferi la rîndu-i o înfrîngere, iar regele nu numai că ajunse să cunoască sorţii schimbători ai norocului, dar, după cum spun legendele, împărtăşi întru totul destinul lui Ragnar. Fiii acestuia, prinzîndu-l de viu, îl dădură morţii în acelaşi chip în care pierise tatăl lor. Se înstăpîniră apoi asupra Northumberlandului, de aici începînd cuceririle spre sud. În scurtă vreme estul Angliei se afla în puterea lor, iar după 870, anul în care începe aşa-numita „marea invazie daneză", împreună cu Northumberlandul, această provincie va alcătui primul regat danez întemeiat pe pămîntul Angliei. Veni apoi rîndul Mer-

ciei să cadă sub stăpînirea normanzilor, singur Wessex-ul izbutind să le stăvilească înaintarea.

Se urcase atunci pe tronul acestei ţărişoare tînărul rege Alfred [1], ale cărui fapte de arme îi vor da pe drept cuvînt numele de „cel Mare". Timp de şapte ani el făcu din Tamisa hotarul peste care cuceritorii nu au putut trece. Din pricina unor neînţelegeri pe care le-ar fi avut cu supuşii săi, spun cronicile, ori mai degrabă oştirea fiindu-i măcinată în neîncetatele hărţuieli cu normanzii şi nemaifiind în stare să se apere, Alfred se ascunse în pădurile ţării sale şi ca un adevărat haiduc aduna în juru-i pe toţi aceia care fugeau de urgia cotropirii daneze.

La vestea că regele anglo-saxon se pregăteşte de noi lupte, normanzii îşi adunară şi ei oştirea la graniţa dintre provinciile Sommerset şi Wilts, din partea de sud-vest a Angliei, aşezîndu-şi tabăra în locul numit Sel-wood, adică „Pădurea Mare".

Legendele spun că într-o seară, pe cînd aşezaţi în jurul focurilor danezii se ospătau din belşug şi treceau din mînă în mînă cornurile cu bere spumoasă, în tabăra lor pătrunse un cîntăreţ, cerînd îngăduinţa de a înveseli petrecerea războinicilor cu cîteva balade vechi. Străinul era tînăr şi frumos, vorbele lui alese plăcură mult regelui Guthrum, iar cîntarea lui îl fermecă. Cîntăreţul părăsi tabăra daneză abia spre zori cînd, încărcat de daruri, se pierdu în pădure ; iar normanzii nu aflară niciodată că o noapte întreagă stătuse printre ei Alfred cel Mare.

Cunoscînd acum aşezarea taberei duşmane şi numărul războinicilor, regele anglo-saxon trimise oameni de ai săi în tot ţinutul, cu poruncă pentru cetele răzleţe de ţărani înarmaţi să se adune într-o zi hotărîtă la locul zis „Piatra lui Egbert", numai la cîteva zile depărtare de tabăra normanzilor.

Şi iată că într-o bună zi, cînd umbrele nopţii nici nu părăsise încă cuprinsul pădurilor dese, în liniştea tulburată doar de ciripitul păsărilor, se auzi năprasnic sunet de trîmbiţi. Marginile întinsei poiene în care se afla oastea daneză fură înecate de mulţimea oştenilor lui Alfred. În frunte se afla regele, iar la stînga lui stegarul purta mîndru flamura anglo-saxonă, cu calul ei alb brodat în mătase.

Danezii au fost învinşi în această bătălie şi Guthrum, împreună cu cei mai apropiaţi nobili ai săi, jură, pe o brăţară

[1] A domnit între anii 871 şi 901.

de aur sacră, că va primi religia învingătorului şi va recunoaşte pe dumnezeul creştinilor ca pe singurul adevărat. Între regele danez şi Alfred cel Mare se încheie un tratat prin care anglo-saxonii, învingători, dar nu pe deplin, şi normanzii, învinşi, dar nu alungaţi, îşi împărţiră Anglia. Tratatul acesta încheiat la Wedmoore, în anul 878, nu a fost respectat de danezii stăpînitori pe ţinuturile din nordul Humberului, ei nesocotindu-se cu nimic obligaţi prin cuvîntul lui Guthrum. Luptele lor cu Alfred cel Mare au continuat, iar în anul 901 regele muri, fără să izbutească a alunga pe cotropitori din Anglia.

Ţinuturile cedate lui Guthrum primiră numele de *Danelaw*, adică Teritoriul „legii daneze". Ele au constituit pentru anglo-saxoni o permanentă ameninţare, iar pentru viitoarele incursiuni ale normanzilor au fost importante puncte de sprijin.

Unul din urmaşii lui Alfred cel Mare, pe nume Aethelstan, recuceri Northumberlandul, dar nu pentru multă vreme. Victoria de la Brunanburg a făcut ca numele lui Aethelstan să fie acel al unui erou naţional, iar de ziua acestei victorii se leagă un cîntec pe care tradiţia engleză ni l-a păstrat :

„Nicicînd în ţara lor îndepărtată, danezii nu vor pomeni de ziua acestei lupte şi nici un vor povesti copiilor lor fapte legate de ea. Uitate vor fi numele acelor care, plecînd să cucerească Anglia, nu s-au mai întors. Aceasta a fost ziua marei bătălii".

Stăpînirea daneză întărindu-se în aceste ţinuturi, Aethelstan era silit să ţină seama de ea, nefiind destul de puternic pentru a-şi îngădui să o nesocotească. Formal trecut sub stăpînirea coroanei sale, Northumberlandul primi totuşi un rege normand, pe norvegianul Erik, unul din fiii lui Harald Harfagr.

Acest Erik ajunsese în Anglia în urma luptelor pe care le purtase cu fraţii săi, după moartea lui Harald cel cu plete bogate. Aethelstan, regele anglo-saxon, nădăjduia că făcîndu-l pe Erik stăpîn peste Northumberland va avea în el un aliat şi totodată un supus. Dar se înşelase. Erik părăsi curînd Anglia, se duse în Norvegia, unde o vreme se amestecă iar în luptele pentru domnie, apoi se îndeletnici cu pirateria în Baltica. După un an, se întoarse din nou în Anglia, făgăduind o domnie paşnică. Populaţia Northumberlandului îl proclamă din nou rege, trecînd peste voinţa lui Aethelstan.

Regele anglo-saxon, temîndu-se ca nu cumva Erik întărindu-şi prea mult puterea să se ridice împotrivă-i, veni cu oaste mare asupra lui. În lupta ce se dădu, Aethelstan ieşi biruitor, dar acestei mulţumiri nu i se adăugă şi aceea de a-l vedea umilit pe Erik, întrucît vikingul căzuse în luptă.

Secolul al X-lea mai avea doar nouă ani pînă a se împlini ; primejdia daneză abătută asupra Angliei părea iar a creşte şi neputîndu-i face faţă prin luptă, regele Aethelstan încercă să o îndepărteze prin bani. Normanzii, pe care comerţul şi pirateria îi învăţase să cunoască preţul şi puterea aurului, iar anii de stăpînire asupra Angliei îi făcuseră să-şi dea seama de bogăţiile ei, primiră banii şi se retraseră pentru răstimpul trebuitor întocmirii unei flote mai de temut încă.

Cu mulţime de vase, Swen, rege al Danemarcei, urcă în anul 1002 pe apele Humberului şi, după ce jefui ţinuturile de pe amîndouă ţărmurile, se îndepărtă. În afară de prăzile luate, el ducea şi douăzeci şi patru de mii de lire pe care Aethelred le storsese din ţară. Birurile acestea grele pe care regii anglo-saxoni au început a le arunca tot mai des asupra poporului, pentru a le da bani normanzilor şi a-i face să se îndepărteze, erau numite *danegeld,* adică „bani pentru danezi".

Mulţi din vikingii veniţi cu Swen nu mai părăsiră Anglia, ci, însoţindu-se cu normanzii dinainte aşezaţi în ţară, începură a o prăda şi jefui, săvîrşind asemenea silnicii, încît, spun în durerea lor cronicarii anglo-saxoni, greu îi este omului a şi le închipui măcar. Cînd porneau la jaf cetele acestea de „războinici", danezii care începuseră să lucreze pămîntul uitau de holde şi smulgînd din grinzi vechile securi de luptă, aruncîndu-şi pe umăr măciucile lor grele bătute cu ţinte de argint, alergau cu toţii la îndeletnicirea vremelnic părăsită. Nedeprinşi cu munca ogoarelor, normanzii găseau mult mai uşor jaful, procurîndu-şi astfel fără trudă cele trebuincioase traiului.

În expediţia din anul 1002, Swen fusese aliat cu Olaf Trygvasson, regele Norvegiei. Ei împărţiră prăzile luate, precum şi marile sume de bani pe care Aethelred fusese nevoit să le plătească. Curînd însă, între cei doi regi nordici se iscară neînţelegeri. Profitînd de faptul că Swen era ocupat în Anglia, Olaf eliberă sudul Norvegiei de sub stăpînirea daneză sub care ajunsese, din care pricină, Swen se întoarce împotrivă-i cu o oaste puternică.

Izvoarele literare ale vremii mai vorbesc şi de o altă pricină de duşmănie între cei doi regi. Cam tot atunci, spun ele, muri regele Suediei şi lăsă o văduvă bogată, numită Sigried. Olaf al Norvegiei îi trimise peţitori şi acest lucru nu-l făcu de dragul ei, căci regina era bătrînă şi urîtă, ci pentru că nutrea gîndul de a-şi mări ţara, alipind Suedia, şi de a-şi spori astfel puterea. El trimise Sigriedei în dar un inel vestit în întreg nordul, o podoabă luată de pe altarul unuia din fostele temple păgîne. Regina, care nu-şi părăsise încă vechea credinţă, se bucură mult de acel inel şi primi cererea lui Olaf de a-i deveni soţie. Nu peste multă vreme, însă, Sigried descoperi că inelul era din aramă, numai pe deasupra fiind suflat cu aur. Crezînd că Olaf o înşelase anume, ea se mînie cumplit, dar se feri să-şi dea pe faţă gîndurile, căci regele norvegian era un bărbat chipeş şi avea faimă de mare viteaz. Se spunea despre el că ştia să jongleze cu cinci pumnale, să arunce cu îndemînare două lănci deodată, nimerind negreşit ţinta, iar în timpul plutirii unei corăbii era în stare să alerge pe capetele vîslelor. Dar cînd Olaf îi ceru să hotărască ziua căsătoriei, Sigried îl înştiinţă că ea nu-şi va lepăda legea şi că dacă regele norvegian vrea să rămînă creştin poate să o facă, dar pe ea să nu o silească la acest lucru. Olaf nu era deprins să-i stea cineva împotrivă atunci cînd el hotăra un lucru. Să se căsătorească cu o regină păgînă nu voia; stărui deci pe lîngă Sigried să se creştineze şi, cum regina nici nu voia să audă, el îi strigă :

— Crezi aşadar că eu pe tine te vreau, vrăjitoare bătrînă ce eşti ? Îi aruncă, apoi, în faţă mănuşa sa şi o părăsi. Sigried se mărită atunci cu Swen, regele Danemarcii, pe care îl îndemna necontenit să răzbune jignirea ce i-o adusese Olaf. În aceeaşi vreme, se întîmplă ca Swen să-şi trimită pe una din surorile sale, Tyre, împotriva voinţei ei, în Polonia, pentru a fi soţia ducelui Boleslav.

Prinţesa daneză era, după cum spune legenda, o fată de o rară frumuseţe, iar în vremea cînd fusese aliat cu Swen, regele Olaf, ajungînd să o cunoască, o îndrăgise. Tyre nu uitase nici ea pe regele norvegian şi, la o săptămînă după nuntă, reuşi să fugă căutînd adăpost la Olaf. Regele norvegian se duse atunci în Polonia pentru a încerca să obţină din partea soţului lui Tyre făgăduiala că acea căsătorie silită va fi desfăcută.

În timp ce Olaf era în Polonia, Swen îşi adună oastea şi avînd alături de sine pe noul rege al Suediei, care se chema

tot Olaf, precum şi pe unul din marii nobili norvegieni care se afla în duşmănie cu Olaf Trygvasson, deoarece regele îi ucisese tatăl, se pregăti să înceapă lupta. O descriere mai amănunţită despre aceste întîmplări ni s-a păstrat în cronica lui Snorre Sturlesson. Iată ce povesteşte cronicarul islandez :

„Veni mai întîi ştirea că regele danez Swen pusese pe picior de război o mare oaste ; în curînd se ştiu, apoi, că el ţintea să atace pe regele Olaf. Atunci, nobilul Sigwald spuse regelui norvegian :

— Swen nu se poate gîndi să pornească război împotriva ta numai cu oastea daneză ; el are de bună seamă şi alte ajutoare. Dacă tu crezi că se apropie o primejdie, eu te voi ajuta din toate puterile şi îţi voi da unsprezece corăbii cu oamenii lor.

Regele Olaf primi bucuros acest ajutor. Cum vîntul era prielnic, el dădu poruncă ca vasele să ridice ancorele, iar cornurile de luptă să vestească plecarea. Velele fură înălţate ; bărcile mici, mai iuţi, ieşiră în larg înaintea celorlalte. Comitele Sigwald spuse regelui să-l lase pe el cu corăbiile sale în fruntea flotei, deoarece ştie unde anume, între insule, apa este mai adîncă, aşa cum aveau nevoie corăbiile lor mari. Se făcu întocmai. Cînd se apropiară de insula Swald le ieşi în întîmpinare o luntre ; era una din iscoadele pe care le trimiseseră înainte şi care îl vesti că oastea daneză se află în golful din faţa lor. Atunci coborîră velele şi înaintară spre insulă numai cu vîslele. Se spune că regele Olaf şi comitele Sigwald aveau şaptezeci de corăbii şi încă una atunci cînd au pornit înspre miazăzi.

Regele danez Swen, regele suedez Olaf şi Erik, nobilul norvegian, se aflau pe insulă cu toată oastea lor. Vremea fiind frumoasă şi cerul senin, toate aceste căpetenii, împreună cu oamenii lor, priveau de pe insulă cum pluteau în larg corăbiile norvegiene. Printre ele se afla una mare şi bogat împodobită.

— Acest vas mare şi frumos, zise Swen, trebuie să fie «Marele dragon», corabia regelui Olaf al Norvegiei.

— Nu, nu este, răspunse comitele Erik şi avea dreptate.

Văzură apoi o altă corabie încă mai mare şi strălucitoare, iar Swen zise din nou :

— Lui Olaf trebuie să-i fie frică ; văd că nu are chipul balaurului la prora corăbiei sale.

— Acesta nu este vasul regelui Olaf, răspunse Erik ; lăsaţi-l deci să treacă.

Se apropiară apoi de insulă cele unsprezece corăbii ale lui Sigwald, iar la oarecare depărtare în urma lor veneau alte trei vase şi unul dintre ele era foarte mare. Swen porunci ostaşilor săi să se urce pe corăbii deoarece se apropie «Marele dragon», dar Erik îl opri zicînd :

— Multe corăbii mari şi bogat împodobite au norvegienii în afară de «Marele dragon». Să mai aşteptăm.

Ostaşii danezi începură atunci să murmure :

— Comitele Erik, ziceau ei, nu vrea să lupte. Pentru noi însă va fi mare ruşine ca odată să se povestească cum s-a adunat pe această insulă oastea daneză şi a îngăduit totuşi regelui Olaf să iasă nestingherit cu corabia sa în largul mării.

Abia se mai liniştiră războinicii şi iată că văzură apropiindu-se patru corăbii mari, iar una dintre ele purta la proră un cap de balaur aurit. Regele Swen se ridică şi zise :

— Acest balaur mă va duce departe astă-seară, căci eu voi fi la cîrma lui.

Iar oamenii săi ziseră :

— «Marele dragon» este cu adevărat o corabie mare şi frumoasă ; ea se vede a fi fost construită de o minte iscusită.

Comitele Erik zise destul de tare ca să poată fi auzit :

— Dacă regele Olaf nu ar avea alte corăbii decît pe aceasta şi încă Swen nu ar putea-o cuceri numai cu oastea daneză.

După aceea, se grăbiră cu toţii pe corăbiile lor şi cu înfrigurare se pregătiră de luptă. Corăbiile norvegiene se apropiaseră mult. Regele Swen, regele Olaf suedezul şi comitele Erik se înţeleseră că dacă vor ieşi învingători în această bătălie să împartă Norvegia între ei, iar acela care va aborda «Marele dragon» să aibă pentru sine această corabie, precum şi toată încărcătura de pe ea.

Cînd văzură toată flota duşmană vîslind către ei, norvegienii îl sfătuiră pe Olaf să nu primească bătălia cu un duşman atît de numeros, dar regele norvegian răspunse :

— Coborîţi velele, niciodată oameni ca mine nu s-au gîndit la fugă. Nu m-am ferit niciodată de luptă şi orice s-ar întîmpla cu viaţa mea, nu voi fugi nici acum.

Se făcu aşa cum porunci regele. Cornurile de luptă sunară, corăbiile norvegiene se strînseră una lîngă alta. Corabia regelui Olaf se afla în mijlocul şirului, avînd de o parte vasul numit «Micul dragon», de cealaltă parte corabia ce se chema

«Cocostîrcul» ; aceste trei corăbii îşi legară punţile între ele. Cînd văzu aceasta, regele porunci ca «Marele dragon» să fie aşezat mai înainte. Atunci, unul din războinicii de pe această corabie, Ulf cel Roşu spuse :

— Dacă «Marele Dragon» va fi aşezat înaintea celorlalte vase, vom avea mult de lucru noi, cei de la prora lui.

Regele Olaf răspunse :

— Nu cred să am, fie el şi roşu, un om de pe corabia mea căruia să-i fie teamă.

Ulf nu se lăsă nici el mai prejos ci-i zise regelui :

— Vezi de apără tu pupa corăbiei aşa cum voi apăra eu prora.

Mînios, Olaf luă un arc şi punînd o săgeată pe coardă ţinti spre Ulf.

— Trage în altă parte, rege, zise Ulf netulburat, trage acolo unde este mai multă nevoie, căci munca mea este doar cîştigul tău.

Regele Olaf stătea la pupa corăbiei sale. El era mai înalt decît ceilalţi războinici, avea un scut lucitor şi coiful poleit cu aur ; peste platoşă avea o mantie scurtă purpurie şi era uşor de recunoscut. Cînd văzu corăbiile duşmane adunîndu-se sub flamuri, el întrebă :

— Cine este căpetenia acestei oştiri ?

I se răspunse că era Swen, regele Danemarcii.

— Nu ne temem noi de aceşti danezi molateci, căci nu este bărbăţie în ei ; dar corăbiile care sînt în stînga danezilor, ale cui sînt ?

Îi făcură cunoscut că erau vasele lui Olaf, regele Suediei.

— Ar fi fost mai bine pentru aceşti suedezi, zise iar Olaf Trygwasson, ca ei să fi stat acasă şi să aducă jertfe zeilor lor păgîni, decît să vină sub tăişul armelor noastre. Dar vasele din stînga flotei, ale cui sînt ?

— Acesta este comitele Erik Hakonson cu oamenii săi, i se răspunse.

— Cred că Erik are bun temei să se întîlnească cu noi şi ne putem aştepta la o încleştare crîncenă cu aceşti oameni, căci sînt norvegieni ca şi noi, zise Olaf.

Începu apoi o luptă îndîrjită. Bătălia aceasta a fost una dintre cele mai aprige despre care se pomeneşte în nord şi mulţi oameni îşi pierdură atunci viaţa. Corăbiile aruncau ghearele de abordaj şi curăţau toate punţile vaselor duşmane pe care le puteau agăţa. Dar intră în luptă comitele Erik cu corăbiile sale şi sorţii norocului care pînă atunci fuseseră de

partea norvegienilor se schimbară. «Marele dragon» era înconjurat din toate părțile. Ejnar Tambarskelver, unul dintre cei mai iscusiți arcași norvegieni, stătea lîngă catarg și trăgea într-una cu arcul său. El țintì cu o săgeată spre comitele Erik. Săgeata zbură și se înfipse deasupra capului lui Erik, iar acesta își întrebă oamenii dacă știau cine a tras. Tocmai atunci Ejnar țintì din nou și săgeata trecînd printre brațul și trupul comitelui se împlîntă în lemn.

Atunci Erik zise unui războinic de neam lapon, pe nume Fin, care era un arcaș neîntrecut:

— Lovește în omul acela înalt care stă lîngă catargul corăbiei lui Olaf norvegianul.

Fin trase; săgeata nimeri tocmai în mijlocul corzii arcului lui Ejnar și o făcu să plesnească.

— Ce s-a sfărîmat oare cu atîta zgomot? — strigă regele Olaf.

— Norvegia, rege, din mîinile tale, răspunse Ejnar.

— Nu, zise Olaf, ia arcul meu și trage mai departe.

Ejnar luă arcul și-l încordă pînă dincolo de vîrful săgeții.

— Prea slab arc, zise el, pentru a fi al unui rege puternic, și, aruncîndu-l, luă spada urmînd să lupte cu bărbăție.

Regele norvegian stătea pe puntea «Marelui dragon» și ziua întreagă a luptat neobosit. El își îmbărbăta astfel oamenii:

— De ce loviți atît de gingaș încît tăiați numai arareori?

— S-au tocit săbiile, răspunse unul din războinici.

Atunci Olaf deschise o ladă și scoase din ea arme pe care le împărți oamenilor și se văzu că din brațul stîng al regelui curge sînge din belșug, dar el nu lua în seamă că este rănit. Apărarea pe «Marele dragon» era deznădăjduită, iar cînd comitele Erik văzu că oamenii de pe corabie se împuținaseră hotărî să o abordeze. Începu apoi o luptă și mai aprigă. Toți norvegienii care mai puteau lupta se adunaseră la pupa corăbiei în jurul regelui Olaf.

Kolbjörn, curteanul, care avea haine și arme ca ale regelui, se duse lîngă rege, și cum era un om înalt și chipeș, semăna cu regele Olaf atît de mult, încît dușmanii cu greu i-ar fi putut deosebi. Cînd văzură că orice apărare este zadarnică, ei săriră amîndoi peste bord.

Danezii așezaseră luntre în jurul corăbiei pentru a prinde pe cei care încercau să fugă. Cînd îi văzură pe cei doi războinici sărind în valuri, danezii se repeziră spre ei, dar Olaf își ridică scutul deasupra capului și se scufundă, Kolbjörn

însă fu prins şi dus înaintea comitelui Erik, dar acesta cunoscînd că nu este regele îi dărui viaţa.

Mai tîrziu, se răspîndi zvonul că regele Olaf nu ar fi murit, ci scoţîndu-şi sub apă cămaşa de zale ar fi înotat pînă la una din corăbiile comitelui Sigwald, pe care se afla Astrid, fiica lui cea mai mică, soţia comitelui. Corabia aceea izbuti să scape din învălmăşeala luptei şi îl purtă pe Olaf departe de primejdie. Ieşiră apoi multe poveşti despre păţaniile regelui Olaf. Oricum s-ar fi întîmplat, sigur este că Olaf Trygvasson nu s-a mai întors niciodată în regatul său din Norvegia."

În acest răstimp în Anglia se petreceau evenimente însemnate. Dările grele la care era supusă, abuzurile de tot felul, pierderea în parte a libertăţii au unit populaţia anglo-saxonă împotriva cotropitorilor danezi. Ştafete deghizate în cerşetori cutreierau satele, în fiecare casă oamenii se înarmau, marea şi dreapta ridicare a poporului se pregătea. În scurtă vreme întreg poporul anglo-saxon alcătuia o singură oaste uriaşă, unită prin dorul de libertate, prin ura împotriva cotropitorilor şi care aştepta doar semnalul pentru a pune mîna pe arme.

Răscoala era hotărîtă pentru noaptea Sfîntului Brice. Danezii nu aflară nimic şi urmau a împila populaţia ca şi înainte. În noaptea hotărîtă, anglo-saxonii se ridicară ca un singur om şi aproape toţi danezii din Anglia fură ucişi. Ei plătiră cu viaţa toate silniciile pe care le săvîrşiseră pînă atunci. Unii dintre ei fură îngropaţi de vii. Pe alţii îi îngropară numai pînă la brîu şi slobozîră asupra lor cîinii să-i sfîşie. Pe bărbaţi îi tăiau în bucăţi cu acele securi de luptă, prin a căror putere normanzii se impuseseră în Anglia. Nu erau cruţate nici femeile, nici bătrînii, nici copiii.

În părţile de apus ale Angliei, masacrul fu general. În răsărit, unde danezii erau mult mai numeroşi, rămaseră destui în viaţă, dar nemaiîndrăznind să rămînă în Anglia luară drumul nordului.

În Anglia se afla una din surorile regelui danez Swen. Ea se numea Gunhild şi era căsătorită cu un nobil aşezat de mai multă vreme în acele locuri. Soţul şi copilul lui Gunhild fură ucişi în faţa ei, dar ea nu dădu nici un semn de slăbiciune, iar cînd la rîndu-i fu torturată, nu scăpă nici un geamăt.

Unii dintre fugarii danezi, ajungînd în nord, duseră lui Swen vestea despre cele întîmplate în Anglia. Regele se mînie cumplit şi pregăti amarnică răzbunare. Nicicînd o flotă mai puternică nu a părăsit coastele nordului îndreptîndu-se spre ţări străine ca atunci cînd, în anul 1003, Swen porni spre Anglia.

Marea abia cuprindea mulţimea de vase, iar bătaia miilor de vîsle stîrnea pe valuri vuietul unei furtuni. Corabia pe care Swen o luase de la regele Olaf al Norvegiei în bătălia ce avusese loc între ei plutea în prima linie. La prora purta şi acum dragonul de aur, dar în locul flamurii lui Olaf, la catargul ei flutura un steag de mătase albă. Era flamura lui Swen şi se spunea despre ea că ar fi fost vrăjită. Cele trei surori ale regelui o ţesuseră într-o singură noapte şi brodaseră pe ea un corb negru cu aripile desfăcute. Cine purta această flamură în luptă, se spunea în nord, era sortit să moară, dar cel pentru care ea era purtată ieşea biruitor. Cînd oastea daneză era ameninţată, corbul se desprindea de pe flamură şi, prefăcîndu-se în războinic, lupta pînă ce aducea victoria stăpînului său.

Aethelred, cu oastea anglo-saxonă, căută să stea împotriva danezilor, dar fură covîrşiţi de numărul lor. Regele fugi în Franţa, iar Swen rămase singur stăpîn în Anglia.

Regele danez reunea astfel sub puterea sa Danemarca, Norvegia, Anglia. Această uniune, însă, el nu o va putea consolida. Avînd o dezvoltare istorică aparte, fiecare dintre cele trei ţări prezenta condiţii specifice ale vieţii economico-sociale şi ele se reflectau în toate instituţiile mai importante ale vieţii politice. Swen s-a dovedit un abil om politic şi a menţinut uniunea dintre cele trei ţări pînă la sfîrşitul domniei sale.

El muri în anul 1014, urmîndu-i la tron Knut, fiul său.

La început, Knut împărţi domnia cu fiul lui Aethelred, pe nume Edmund, dar, acesta murind curînd, din anul 1017, urmaşul lui Swen rămase singur rege în Anglia. El înfrînse unele încercări de răscoală izbucnite în Norvegia şi, în anul 1018, supuse din nou această ţară. Suedia i se supuse de bunăvoie şi astfel Knut spori moştenirea lăsată de tatăl său, reunind sub o singură coroană cele trei ţări nordice şi Anglia.

În istorie, acest rege este cunoscut sub numele de Knut cel Mare. Tradiţia îl prezintă ca pe un om înzestrat cu alese

însuşiri, ca pe un mare iubitor de dreptate şi adevăr. Astfel, se povesteşte despre el următoarea întîmplare :

Pe cînd se afla în Anglia, regele Knut a dat un mare ospăţ la care a poftit pe toţi curtenii. Doritori de măriri şi avere, nemaiştiind cum să intre în voia regelui, curtenii se întreceau care mai de care în laude şi mincinoase linguşiri pe seama lui Knut. Unul dintre ei zise :

— Regele Knut este atît de puternic, încît dacă ar porunci valurilor mării să se oprească, ele l-ar asculta.

Regelui nu-i plăcură aceste vorbe şi, chemînd cu sine pe toţi mesenii, îi duse la malul mării. Era la ceasul cînd valurile creşteau, acoperind încet, încet o parte din ţărm. Knut întinse mîinile spre ape în semn de poruncă şi strigă valurilor :

— Opriţi-vă !

Se întoarse apoi spre cei ce-l însoţeau şi, arătîndu-le valurile ce urmau să se zbuciume, le zise :

— Vedeţi ce mică este puterea unui om, fie el şi rege ? Nici valurile mării nu le poate opri, chiar dacă ele i-ar cuprinde toată ţara.

Ruşinaţi, curtenii nu mai avură ce să răspundă.

Fie că această întîmplare este adevărată sau nu, sigur este că regele Knut nu a fost omul pe care-l înfăţişează legenda, iar dacă uneori a dat dovadă de oarecare blîndeţe faţă de supuşii săi, mai ales faţă de cei din Anglia, faptul se explică prin raţiuni de ordin politic. Ca rege al Angliei, Knut încerca să apară drept urmaşul legitim al regilor anglo-saxoni şi în acest scop el se căsători cu soţia lui Aethelred. Avu grijă, însă, să pună la cale asasinarea fiilor lui Edmund, ca nu cumva aceştia să se ridice împotriva sa, iar pentru a îndepărta bănuielile, ridică o capelă pe mormîntul fostului rege. În esenţă, Knut lăsă neatinse instituţiile tradiţionale anglo-saxone, înţelegînd că numai astfel îşi poate consolida domnia. Menţinu în vigoare vechea împărţire administrativă a ţării şi nu înlătură de la locul lor pe demnitarii anglo-saxoni, ci se mulţumi doar să-i facă să împartă puterea cu aceia numiţi de el din rîndurile nobilimii daneze. Prin importante privilegii, Knut a ştiut atrage de partea sa clerul şi a făcut din biserică un important sprijin al regalităţii daneze în Anglia. El a instituit chiar o dare specială în folosul scaunului papal. Începînd din această perioadă, pretenţiile papalităţii faţă de Anglia vor spori neîncetat, da-

torită precedentului creat de Knut, iar amestecul „sfîntului scaun" în politica internă a acestei țări va crește de asemenea.

Knut s-a îngrijit îndeaproape de întărirea armatei și mai ales de întreținerea unei puternice flote. Domnia acestui rege luă sfîrșit în anul 1035.

După moartea lui Knut, în Anglia începură lupte pentru tron. Cei doi fii ai fostului rege, dintre care unul se numea Harald, iar celălalt Hardeknut, doreau fiecare să rămînă singur stăpîn. Înverșunarea lor nu o potoli nici moartea. Se întîmplă ca Harald să moară și tronul să-i rămînă lui Hardeknut. Acesta avea o fire atît de crudă și neiertătoare, încît se răzbună asupra fratelui său mort în chipul următor : porunci ca trupul lui Harald să fie dezgropat, îi reteză capul cu mîna lui și îl aruncă apoi în Tamisa. Apele fluviului purtară pînă la mare mărturia acestei fapte mai mîrșave decît crima. Mic la suflet și în fapte, Hardeknut s-a menținut cu greu la domnie, iar după moartea lui, danezii încetară de a mai fi stăpîni în Anglia.

Lupta poporului anglo-saxon nu încetase nici o clipă de cînd danezii se așezaseră în Anglia. În timpul domniei lui Knut mișcarea de eliberare se făcuse simțită mai cu seamă în provinciile din sudul țării.

Pentru a împiedica creșterea acestei lupte, Knut pusese în fruntea acestor provincii un om care îi era devotat și care dobîndise mari onoruri prin servicii făcute danezilor. Numele lui era Godwin. Credința pe care o arătase față de cotropitori fusese însă prefăcută ; om din popor, în tinerețe el fusese cioban, Godwin a rămas legat de acesta și de îndată ce a avut putința, s-a așezat în fruntea luptei de eliberare a anglo-saxonilor.

În timpul urmașilor lui Knut cel Mare, Godwin repurtă victorii hotărîtoare asupra danezilor și înlătură stăpînirea lor. Ca rege al Angliei fu chemat Eduard, al doilea fiu al fostului rege anglo-saxon Aethelred. Încoronat cu mare pompă la Winchester, Eduard, poreclit „Confesorul" din pricina cucerniciei sale, dezmînți speranțele pe care anglo-saxonii și le puseseră în el. Anii pe care Eduard îi petrecuse la curtea ducilor din Normandia franceză îl legaseră de normanzii așezați în acea țară și, ajungînd rege al Angliei, el își va alege curtenii mai cu seamă dintre nobilii pe care îi adusese cu sine. Curînd, în viața politică a regatului va predomina

elementul franco-normand, iar în anul 1051, fiul nelegitim al ducelui Robert de Normandia, mînat de dorința de a cunoaște Anglia, veni la Londra, primit fiind cu mare cinste de către regele Eduard.

Pe pămîntul urmașilor lui Clodovec

Începuturile ducatului Normandiei nu erau prea îndepărtate. Spre sfîrșitul secolului al IX-lea, pe cînd stăpînea în Norvegia Harald Harfagr, trăia la curtea acestui rege un nobil cu numele de Rögnwald. Mult îndrăgit de către stăpînul său și prețuit de mulți nobili, omul acesta era pentru Harald un sfetnic înțelept. În multe treburi ale țării îl povățuia el pe rege, și sfatul său era întotdeauna bun, așa că niciodată vreo pricină cît de mică nu tulburase prietenia dintre ei.

Printre măsurile pe care regele cel cu plete frumoase le luase în scopul de a-și consolida puterea și de a supune față de tron pe trufașii „regi ai mării", era și acela de a interzice *strandhug*-ul. Așa se numea, în vechea norvegiană, obiceiul piraților normanzi de a jefui așezările de pe țărmuri atunci cînd li se isprăveau proviziile, indiferent dacă se aflau pe țărmurile țării lor, sau în ținuturi străine. Pedepsele aspre de care nu scăpase nici unul din cei ce nu se supuneau poruncii regale făcuseră ca, încetul cu încetul, acest obicei să fie lăsat în părăsire. Mare fu deci mirarea tuturor cînd se auzi că unul din numeroșii fii ai lui Rögnwald, cunoscuți pînă atunci ca fiind cu totul demni de tatăl lor, se făcuse vinovat de a fi practicat strandhug-ul.

Întorcîndu-se de pe mare cu corabia sa, Rolf, fiul lui Rögnwald, se oprise în sudul Norvegiei și își împrospătase proviziile echipajului prădînd un cătun. Întîmplarea făcuse ca regele și suita sa să se găsească în împrejurimi și să afle îndată vestea, țăranii mergînd să i se plîngă de pagubele suferite. Numele celui vinovat fu aflat fără greutate, căci înălțimea cu totul neobișnuită a staturii sale făcea ca Rolf să fie cunoscut în toată țara. El era atît de înalt, spun cro-

nicile, încît nici nu putea umbla călare, picioarele ajungîndu-i pe jos oricît de voinic era calul. Silit să meargă mereu pe jos, el primise porecla de Gangrolf, adică Rolf cel Umblător, şi pe unde trecea stîrnea mirare, deşi, adaugă cronicile, „nu sînt mici de felul lor oamenii din ţările nordului".

Mîniat peste măsură de cutezanţa tînărului nobil, regele îi trimise poruncă să se înfăţişeze neîntîrziat în faţa consiliului de judecată, care îi va hotărî pedeapsa meritată, de care, nici tinereţea, nici nobleţea neamului din care se trăgea nu puteau să-l scape. Rögnwald nu căută să-l înduplece pe rege să fie mai îngăduitor, ştiind poate că ruga i-ar fi fost zadarnică, ori nevoind să se umilească. Dar soţia sa, mînată de dragostea pentru fiul ei şi socotind că unei mame i se iartă îndrăzneala, îl imploră pe Harald să nu arunce asemenea ocară asupra neamului lui Rögnwald.

Pedeapsa lui Rolf nu a fost ridicată ; se pare, totuşi, că regele, mişcat de stăruinţa mamei, a înlesnit pe ascuns fuga tînărului. Cu puţin înainte de ziua hotărîtă pentru judecată, Rolf se urcă în corabia sa, împreună cu cîţiva oameni credincioşi, şi se îndreptă spre insulele Hebride unde-şi adună o puternică flotă.

Comandînd un mare număr de corăbii, împreună cu alţi „regi ai mării", el coborî spre Franţa şi pătrunzînd pe gurile Senei se opri în faţa oraşului Rouen. Îngroziţi pe drept cuvînt de apariţia temuţilor piraţi din nord, locuitorii Rouenului le deschiseră porţile oraşului şi, după ce-l luară în stăpînire, normanzii urcară mai departe pe Sena, pînă la locul de vărsare al afluentului Eure. Aici îşi aşezară tabăra, pregătindu-se să înfrunte oastea franceză care se îndrepta spre ei, condusă de regele Carol cel Simplu.

Printre vasalii regelui Franţei, care îmbrăcaseră armura la chemarea stăpînului lor, se afla şi un normand, Hastings, pînă nu de mult renumit pirat, devenit la bătrîneţe comite de Chartres. Înainte de a fi schimbat spada pe o seniorie franceză, Hastings pustiise ani de-a rîndul cele două ţărmuri ale Canalului Mînecii. Sunetul cornului său de fildeş, cu care comitele de Chartres îşi chema cîinii de vînătoare, umplea de groază pe locuitorii ţărmului francez, pe vremea cînd piratul Hastings îşi aduna prin chemarea lui oamenii spre a porni la jaf. Cînd se auzea „tunetul", aşa numeau francezii cornul lui Hastings, ţăranii lăsau plugurile în brazdă şi fugeau în păduri, nobilii ridicau punţile castelelor şi se pregăteau de luptă.

În slujba regelui francez, Hastings își arătase de nenumărate ori vitejia. Carol cel Simplu, lipsit de această însușire, o prețuia mult la alții și-l ținea pe comitele de Chartres în mare cinste. Apropiindu-se oastea franceză de tabăra normandă, regele îl trimise pe bătrînul Hastings să vorbească piraților, ca unul ce le cunoștea limba:

— Hei, strigă comitele de Chartres cu glasu-i puternic, hei, bravi ostași, care este numele seniorului vostru?

— Noi nu avem nici un senior, veni răspunsul, de pe celălalt mal, noi sîntem toți deopotrivă.

— Dar ce v-a îndemnat să pribegiți încoace și cu ce gînd v-ați așezat în această țară?

— Cu gîndul de a supune puterii noastre pe locuitorii ei, căci vrem să ne facem o patrie aici; dar cine ești tu care ne vorbești atît de bine limba?

— N-ați auzit oare de Hastings, piratul care a străbătut toate mările cu corăbiile sale și a pricinuit atîta rău acestui regat?

— Am auzit, fără îndoială, doar Hastings era din neamul nostru, dar ceea ce a început atît de bine, el a sfîrșit cum nu se poate mai prost!

— Dar voi, urmă comitele de Chartres trecînd peste dojana acestor vorbe, nu vreți să vă supuneți regelui Carol? El vă oferă pămînturi și onoruri dacă primiți să-i jurați credință și ascultare.

— Niciodată, răspunseră normanzii, noi nu ne vom supune vreunui om, iar ceea ce vom cuceri ne va aparține. Te du și spune acestea regelui tău!

Hastings, comite de Chartres, se întoarse în tabăra francezilor și în cortul regelui găsi adunați la sfat pe toți marii nobili. Bătrînul le povesti totul și îl sfătui pe Carol să nu înceapă lupta cu normanzii; ochii lui de vechi războinic văzuseră că dușmanul e mult mai puternic.

— Iată sfatul unui trădător, strigară într-un glas toți cei de față.

Hastings părăsi cortul fără un cuvînt și se făcu nevăzut pentru totdeauna.

Francezii începură bătălia, dar fură învinși. Normanzii nu mai întîlniră nici o împotrivire, înaintară pînă la Paris și numai cu mare greutate orașul putu să fie despresurat. Mai puțin noroc avură alte centre, nu atît de puternic fortificate, printre care și Bayeux. Aci, Rolf, de curînd recunoscut ca șef suprem al flotei, cunoscu pe fiica unui nobil

francez, comitele Béranger, şi îndrăgind-o pentru frumuseţea ei, o luă de soţie.

Sub comanda lui Rolf, normanzii se arătau mai puţin cruzi. Atunci cînd nu întîmpinau rezistenţă, ei se mulţumeau cu un impozit anual luat de la locuitorii satelor şi de la oraşe, dar ţinutul dintre Sena şi Loara, pe care regele încerca zadarnic să-l apere, fu pustiit fără încetare vreme de unsprezece ani. Văzînd că nu au nimic a nădăjdui de la netrebnicia unui asemenea apărător, locuitorii acelui ţinut se duseră la Carol cel Simplu, pentru a-i cere să se înţeleagă cu Rolf.

— Vrei să fie peste tot, ziseră regelui împuterniciţii, biserici arse şi oameni ucişi din vina încăpăţînării şi a slăbiciunii tale? Nu vezi că în ţinutul nostru normanzii fac ce vor?

Carol cel Simplu nefiind în stare să ia singur o măsură convocă un mare sfat pentru a cere părerea nobililor şi a episcopilor. Se hotărî ca arhiepiscopul de Rouen să-l întîlnească pe Rollon, cum îl numeau francezii pe Rolf, şi să caute să afle ce anume ar dori şeful normand în schimbul păcii pe care o cerea de la el regele Franţei.

Abia după multe stăruinţe — normandul arătîndu-se tot atît de viclean ca şi episcopul — ajunseră la o înţelegere. Pentru a o întări, Rollon se întîlni cu Carol cel Simplu la Sainte Claire pe Epte. Luîndu-şi obligaţia de a trăi liniştit în regatul francez şi de a respecta viaţa şi avutul regelui, Rollon primea în stăpînire, pentru sine şi cei veniţi cu el, teritoriul ce-şi trage numele de la ei şi care în acel an, 911, formă ducatul Normandiei, astăzi provincie în nord-vestul Franţei.

În clipa cînd depunea amintitul jurămînt înaintea lui Carol cel Simplu, lui Rollon i se aduse la cunoştinţă că, potrivit etichetei de la curtea Franţei, trebuie să îngenuncheze şi să sărute picioarele regelui.

— Niciodată nu voi îngenunchea în faţa unui om, oricine ar fi el, răspunse şeful normand şi nici nu-i voi săruta picioarele.

Şi iată înţelegerea primejduită, Carol socotind acest refuz drept o piedică peste care nu se putea trece, Rollon fiind jignit de simplul fapt că i se ceruse un asemenea lucru. Dar, pe cînd francezii începuseră a se tulbura din pricina înfruntării ce se făcea regelui lor, iar normanzii murmurau mîniaţi de nemaipomenita cutezanţă a acestor oameni, pe care la urma urmelor ei îi învinseră, Rollon făcu semn unui ostaş

de-al său să se apropie şi să îndeplinească în locul lui ceremonialul cerut. Judecînd după cele petrecute, am avea cuvînt a crede că Rollon se oprise la acel om cu un gînd anume, căci oşteanul se apropie şi pentru a nu fi silit să îngenuncheze, se aplecă şi apucînd piciorul regelui îl ridică spre a-l duce la buze. Luat pe neaşteptate şi poate într-un fel mai puţin delicat decît era deprins a-i fi tratată regala persoană, Carol îşi pierdu echilibrul şi se răsturnă pe spate. Hohotul de rîs al normanzilor cutremură pereţii sălii în care se petreceau toate acestea, iar francezii, scoţînd săbiile din teacă, se pregăteau să răzbune insulta gravă suferită de regele lor, cînd comicul situaţiei făcu să biruie bunul lor simţ şi, ridicîndu-l de jos pe erou, îşi uniră şi ei veselia cu aceea a oamenilor lui Rollon.

Şi astfel, pe pămîntul pe care odinioară Clodovec, cel dintîi rege franc, întemeiase regatul său „barbar", acum, în anul 911, alţi „barbari" puseră bazele unui nou stat — ducatul Normandiei.

Cronicarul Dudon de Saint-Quentin, primul care scrie istoria ducilor Normandiei, spune că în acest ţinut, cuprins între Epte şi mare, stăpînirea normandă a întărit regimul aristocratic. Primind teritorii întinse, nobilii normanzi îl priveau pe noul duce mai curînd ca pe un reprezentant decît ca pe un stăpîn al lor şi nici o hotărîre mai de seamă nu era luată fără ca ei să fie întrebaţi. Vechile legi normande erau în mare cinste la curtea lui Rollon şi, potrivit lor, dreptul de proprietate era socotit sfînt. Legenda spune că ducele ar fi agăţat într-o pădure de ramurile multor copaci inele scumpe de aur şi vreme de trei ani, ele au rămas acolo, neîndrăznind nimeni să le atingă.

În tot cursul secolului al X-lea, ducatul Normandiei rămase scandinav prin legi, obiceiuri şi limbă, menţinînd chiar strînse legături cu ţările din nord. Curînd însă, vechile instituţii, transplantate în viaţa socială şi politică a noului ducat, au început să fie influenţate de condiţiile specifice acelui loc şi timp. După un secol de la întemeierea sa, ducatul Normandiei era atît de puţin scandinav, încît, ca şi astăzi, doar tradiţia îi explică numele.

În legăturile lor de vasalitate cu coroana franceză, ducii Normandiei s-au arătat credincioşi, nu din recunoştinţă, ci pentru a-şi consolida stăpînirea asupra supuşilor, fie ei nobili, orăşeni ori ţărani. Mulţumită acestei politici, Wilhelm Spadă-Lungă, urmaşul lui Rollon, izbuti să înfrîngă opoziţia

organizată a nobilimii, punînd astfel bazele aşa-numitei „monarhii ducale" şi fiind socotit, prin aceasta, ca al doilea fondator al Normandiei.

Cu sprijinul regelui Franţei este înăbuşită, în anul 996, o răscoală a ţărănimii din Normandia. Populaţia autohtonă din ducat se ridicase, cerînd intrarea în vigoare a vechilor legi galo-france, care respectau proprietatea comună şi folosinţa în comun a pădurilor, apelor şi păşunilor. Cucerirea normandă întărise în aceste teritorii orînduirea feudală. Nobilii veniţi cu Rollon, transformîndu-se în seniori feudali, intensificară exploatarea ţărănimii şi, ca în cazul tuturor cuceririlor străine, faptul acesta se făcuse cu deosebire resimţit.

Ţărănimea din Normandia se ridică la lupta împotriva cuceritorilor, organizînd temeinic răscoala. Ea se împărţi în unităţi militare, fiecare din acestea trimiţînd reprezentanţi la adunarea generală a răsculaţilor, întrunită pe întregul ducat. Înainte însă de a începe lupta, hotărîră să trimită delegaţi la duce, în speranţa, atît de des înşelată a ţărănimii din evul mediu, că stăpînul cel mare se va arăta mai drept decît impilatorii mai mărunţi.

Măsurile de represiune luate împotriva acestei mişcări au fost de o cruzime nemaiauzită. Trimişilor ţărani le-au fost tăiate mîinile şi picioarele, fiind readuşi în satele lor pentru a-i abate pe ceilalţi de la gîndul răscoalei. Oastea ducelui şi a celorlalţi feudali porni apoi să hăituiască cetele de răsculaţi ca pe fiare, satele fură pustiite, de-a lungul drumului se ridicară nenumărate spînzurători.

Acordînd însemnate privilegii bisericii catolice, ducii Normandiei franceze, ca de pildă Richard fără Teamă şi Richard cel Bun, şi-au făcut un sprijin de nădejde din această instituţie.

Curtea normandă nu a rămas străină nici de luxul şi risipa curţii regale de la Paris. Iar unul din ducii ei, Robert, mort în 1035, prin viaţa şi faptele sale a făcut ca, în trecerea vremii, să ajungă a fi privit ca tipul legendar al prinţului din evul mediu. Vitejia şi şiretenia sa i-au atras numele de Robert Diavolul, fastul, cu care-i plăcea să se înconjure, făcînd să i se atribuie şi pe acela de Magnificul.

Înainte de a porni în pelerinaj la Ierusalim, călătorie din care nu se va mai întoarce, ducele Robert îşi adună nobilii la sfat, pentru a le da îndrumări de felul cum să conducă ţara în lipsa lui. Cronica în care sînt relatate aceste întîm-

plări spune că seniorii normanzi au început a stărui pe lîngă duce să nu plece, să nu-i lase fără conducător.

— Dar eu vă las un conducător, le-ar fi răspuns atunci Robert ; am un mic bastard pe care să-l alegeţi în fruntea voastră, căci el rămîne moştenitor al întregului ducat.

Viitorul duce Wilhelm, căci despre el era vorba, avea atunci şapte ani. Fiu natural al ducelui Robert şi al Arlettei, fiica unui tăbăcar din Falaise, în jurul naşterii sale s-a creat o legendă despre care nimeni nu ar putea spune cît este de adevărată.

Aflîndu-se ducele la o vînătoare împreună cu oamenii săi, întîmplarea a făcut ca, urmărind un cerb, să ajungă la malul unui rîu, în care mai multe fete spălau lînă. Printre ele, era una de o frumuseţe nespusă şi ducele rămase uimit. Întrebînd-o cum o cheamă şi cine îi sînt părinţii, Robert se duse la casa umilului tăbăcar din orăşelul din apropiere, pentru a-i cere fiica. Copilul născut din această legătură primi numele de Wilhelm ; ducele îl crescu la curtea sa, iubindu-l ca şi cum ar fi fost un fiu legitim. Trecînd peste împotrivirea nobilimii, care privea cu ochi răi pe nepotul tăbăcarului din Falaise, adăugînd numelui dat epitetul de „Bastardul", Robert îl desemnă ca urmaş al său.

După moartea ducelui, tînărul moştenitor cîştigă de partea sa mulţi nobili, care nădăjduiau într-o frumoasă răsplată în schimbul serviciilor aduse fiului lui Robert Diavolul, în vremea minoratului. Marea majoritate a nobilimii rămăsese însă ostilă lui Wilhelm şi fără ajutorul lui Henric I, regele Franţei, acesta nu ar fi ajuns niciodată să intre în stăpînirea moştenirii, cu tot devotamentul prietenilor săi. Cînd împlini douăzeci de ani, Wilhelm Bastardul ridică pretenţii la coroana ducală a Normandiei şi oastea sa, întărită cu trupe franceze, întîlni la Val-des-Dunes, lîngă Caen, armata seniorilor feudali care voiau să impună un reprezentant al lor. Prima bătălie a viitorului duce şi rege a fost o victorie ; feudalii înfrînţi se văzură siliţi să i se închine, iar căsătoria lui cu Mathilda, fiica lui Balduin al V-lea, comite de Flandra, îi consolidă poziţia politică.

Om de o mare ambiţie, iubind doar politica, vînătoarea şi războiul, Wilhelm întări mult puterea ducală şi făcu din Normandia un stat feudal de care trebuia să se ţină seama în cadrul politic al Europei apusene de atunci. Cucerind comitatul Maine şi transformînd pe ducii de Bretagne în vasali ai săi, Wilhelm luă parte apoi la frămîntările politice din

Franţa. Contînd pe un viitor sprijin, el ajută pe Filip I să cucerească tronul. Toate acestea se petreceau înainte de 1066, anul marii expediţii în Anglia.

Faptul că domnia lui Eduard Confesorul nemulţumea pe anglo-saxoni, nu putea scăpa privirii pătrunzătoare a abilului om politic care era ducele Normandiei. Lipsa de energie a evlaviosului rege, influenţa tot mai puternic resimţită a elementului străin în viaţa politică a ţării îndemnau poporul să-şi pună nădejdea în Harold, fiul cel mai mic al lui Godwin, marele luptător pentru libertatea anglo-saxonă, acum din nou primejduită. După moartea tatălui său, Harold rămase guvernator al provinciilor din sudul Tamisei şi sfîrşitul domniei lui Eduard era aşteptat cu nerăbdare de toţi, pentru ca tînărul nobil să se urce pe tronul Angliei. În anul 1065, Harold făcu o călătorie în Normandia, unde ducele Wilhelm îl întîmpină cu mare bucurie. Destul de puternic, acum, pentru a întreprinde de mult plănuita expediţie asupra insulei britanice, venirea acestui tînăr îi oferise prilejul de a iscodi şi un pretext legal, care să justifice în viitor neîndreptăţitele-i pretenţii la coroana unei ţări străine.

Dîndu-i a înţelege cît se poate mai limpede că va fi tratat cu cinstea cuvenită unui om de rangul său, dar că nu va fi lăsat să plece din Normandia atîta vreme cît nu va îndeplini ceea ce i se cere, Wilhelm sili pe fiul lui Godwin să jure că-l va ajuta să cucerească tronul Angliei şi apoi îl lăsă să plece.

Eduard Confesorul murind la începutul noului an, Harold fu ales rege al Angliei, iar Wilhelm, amintindu-i de cuvîntul dat prin jurămînt, îi ceru să şi-l respecte. Harold îi răspunse că jurămîntul îl prestase fiind silit şi împotriva voinţei sale, iar la coroană nu poate renunţa, dacă nu era aceasta voia ţării care îl alesese rege. Atunci, ducele ceru regelui englez să se înfăţişeze înaintea papii, care, prin „dreaptă judecată", să soluţioneze conflictul dintre ei. Deşi tînăr, Harold nu era atît de naiv ca să se încreadă în dreptatea hotărîrii unui judecător ales de către duşmanul său şi nu părăsi Anglia.

Sfătuit de Hildebrand [1], papa Alexandru al II-lea îl susţinu pe Wilhelm Bastardul în pretenţiile sale, căci reuşita planului ducelui normand ar fi îngăduit „sfîntului scaun" să-şi întărească influenţa în Anglia. Declarat sperjur, regele

[1] Viitorul papă Grigore al VII-lea.

englez fu excomunicat, iar Wilhelm primi nu numai aprobarea, ci şi binecuvîntarea papii pentru expediţia militară prin care voia să-l pedepsească pe Harold pentru nerespectarea cuvîntului dat. Trimisul papal însoţi binecuvîntarea de o flamură de mătase brodată şi de un inel ce-ar fi cuprins o şuviţă din „părul Sf. Petru", daruri pe care Alexandru al II-lea le trimitea pentru izbîndă protejatului său.

Temîndu-se desigur de o prea mare întărire a ducelui Normandiei, care îi era vasal, regele Filip I al Franţei se feri să sprijine expediţia. Wilhelm însă reuşi să încheie un tratat cu Henric al IV-lea, împăratul romano-german, făgăduindu-i, la rîndu-i, un ajutor în eventualele neînţelegeri pe care împăratul le-ar putea avea în viitor cu Franţa sau cu propriii săi vasali. Wilhelm obţinu făgăduiala, de altfel nerespectată, a unui sprijin din partea lui Swen Estridssönn, rege al Danemarcii, iar de la socrul său, comitele de Flandra, primi mulţi soldaţi şi o sumă de bani. Pe vasalii săi din Normandia, numai cu mare greutate reuşi ducele să-i convingă a-l urma în această acţiune, de a cărei izbîndă se îndoiau şi ale cărei foloase nu le prevedeau.

La chemarea lui, se înfăţişară, în schimb, mulţime de aventurieri, din Franţa ori veniţi de aiurea, germani, italieni, normanzi, alcătuind o stranie armată de oameni pe care-i lega de viaţă doar patima aurului. Vremea potrivnică întîrzie mult îmbarcarea şi a fost nevoie de energia unui comandant ca Wilhelm pentru ca descurajarea să nu pună stăpînire pe oştire şi debandada să nu pătrundă în rîndurile ei.

Bătălii hotărîtoare

În vreme ce armata ducelui împînzea ţărmul Normandiei, dincolo de Canalul Mînecii expediţia era de mult aşteptată şi întîrzierea ei nu făcea decît să mărească neliniştea locuitorilor Angliei. O lună întreagă, în acea vară a anului 1066, o stea luminoasă brăzdase cerul în nopţile senine, lăsînd în urmă-i o dîră de foc. Se mai arătaseră apoi şi alte semne, care după credinţa poporului vesteau mari nenorociri pentru ţară.

Regele Harold își așezase tabăra pe coasta de sud-est a Angliei, cu gînd de a-l întîmpina pe Wilhelm de îndată ce ar debarca. La vremea secerișului însă, ostașii se împrăștiară pentru muncile cîmpului, mai ales aceia care erau din comitatele sudice. Rămînînd puțini oameni în armata engleză și fiind cunoscută primejdia expediției din Normandia, situația lui Harold era destul de grea, fapt de care alți dușmani ai săi se vor grăbi să profite.

Harald Hardrada, care domnea atunci în Norvegia, pîndea de mult o ocazie favorabilă să atace Anglia și, spre sfîrșitul verii, debarcă cu oastea sa în nordul insulei. Regele norvegian era însoțit de un frate al lui Harold, pe nume Tostig. Acesta fugise din Anglia în urma unor grave neînțelegeri ce avuseseră loc între el și regele englez, iar acum, cu sprijinul nordicilor, spera să se răzbune. Oastea norvegiană se îndreptă spre York, pustiind totul în cale și orașul, amenințat cu asediul, făgădui să se predea. Solia trimisă de locuitorii Yorkului să ducă cuvîntul de pace lui Harald abia părăsi tabăra normandă, că regele, urmat de armata sa, se și îndreptă asupra orașului pentru a-l lua în stăpînire. Pe neașteptate, însă, le ieși în întîmpinare oastea anglo-saxonă, pe care, la vestea debarcării normanzilor, Harold o adusese în grabă în nordul țării.

Norvegienii nu erau pregătiți de luptă ; bizuindu-se pe făgăduiala orășenilor că Yorkul le va deschide porțile, ei înaintau în neorînduială, iar din pricina arșiței puternice își scoseseră armurile lor grele de oțel. La vederea dușmanului, se opriră și făcură roată în jurul lui Harald, așteptînd sosirea unui cavaler anglo-saxon care se îndrepta spre ei în goana calului fluturînd un steag alb.

— Unde este Tostig, fiul lui Godwin, strigă anglo-saxonul, oprindu-și calul la o depărtare de la care vorbele-i puteau fi auzite cu ușurință.

— Iată-mă, răspunse Tostig cu trufie și ieșind din rînduri îl înfruntă pe trimis cu privirea lui aspră.

— Dacă tu ești Tostig, urmă solul, fără a se tulbura la vederea semețului oștean, fratele tău și regele meu îți spune prin mine că te iartă și îți oferă pace, prietenia sa și vechile onoruri de care te-ai bucurat.

— Iată niște vorbe înțelepte din partea lui Harold și care sună altfel decît insultele de pînă acum ; dar dacă eu accept propunerile sale, credinciosul meu aliat Harald, fiul lui Sigurd și rege al Norvegiei, ce primește ?

— Şapte picioare de pămînt englezesc, răspunse cu mîndrie cavalerul, ori poate ceva mai mult, el fiind mai lung decît ceilalţi oameni.

— Spune atunci fratelui meu că ne vom bate, zise Tostig, căci numai un mincinos va putea spune că fiul lui Godwin l-a părăsit pe fiul lui Sigurd.

De-abia se îndepărtă solul şi trîmbiţele vestiră începutul bătăliei în care, în fruntea a două oştiri duşmane, se înfruntau fiii lui Godwin. Lupta fu scurtă, dar înverşunată. Urcaţi pe crestele zidurilor, locuitorii Yorkului îi urmăreau desfăşurarea, temîndu-se de o victorie a normanzilor şi de soarta oraşului lor. Nu mică le-a fost bucuria cînd văzură că rîndurile norvegienilor şovăie, se rup, iar oştenii se risipesc pe cîmpie, încredinţîndu-şi scăparea iuţelii cailor.

Harald Hardrada şi Tostig căzură în luptă. Regele englez plătea dèstul de scump această biruinţă, el însuşi fiind rănit şi pierzînd mulţi ostaşi. În scopul de a-şi odihni şi reface armata, aşteptînd să i se vindece şi rănile, Harold rămase la York, nădăjduind că la vremea potrivită, vindecat şi cu oastea reorganizată, îl va putea întîmpina pe Wilhelm, dacă acesta ar debarca în Anglia. Nu bănuia Harold că, de atîta timp amînată, expediţia ducelui Normandiei părăsise coastele Franţei tocmai în acele zile şi că va ajunge în Anglia, înainte ca el să fie în măsură să o înfrunte.

Vremea se schimbase brusc ; ploile contenind, cerul se lumină şi vîntul, care împrăştiase norii, făcea să se legene pe valuri corăbiile care aşteptau doar să fie slobozite din funii. Plini de neastîmpăr, ostaşii forfoteau pe ţărm, iar strigătele lor de bucurie răsunară pînă departe, atunci cînd Wilhelm dădu ordinul de îmbarcare. În sunetele trompetelor, în mijlocul uralelor şi al unei zgomotoase voioşii, oamenii se îngrămădiră în corăbii, mai curînd cu nerăbdarea unor aventurieri, decît cu disciplina unor soldaţi.

Cele şapte sute de corăbii mari şi peste o mie de bărci pentru transport părăsiră coasta franceză îndreptîndu-se spre insula britanică. Corabia lui Wilhelm le întrecu în curînd pe toate şi, în zorii zilei de 28 septembrie, se găsi singură pe mare. În loc de steag, corabia purta flamura trimisă de papă, iar la proră avea sculptat un copil care sufla din trompetă. Pe pînzele mari, umflate de vînt, erau zugrăviţi cei trei lei ai Normandiei, iar de frînghii atîrnau felinare puternice care trebuiau să slujească drept far întregii flote.

Nevăzînd în jur decît pustiul de ape, ducele porunci vîslaşilor să rărească bătăile lopeţilor şi, privind lung în urmă, încercă să străpungă zarea. Îl încerca oare teama că fusese părăsit ? Poruncind unui ostaş să se urce în vîrful catargului, Wilhelm îl întrebă ce vede în urmă :

— Nu văd decît cerul şi marea, răspunse ostaşul.

Lăsînd să mai treacă o vreme, ducele îi porunci să se uite din nou.

— Văd acum patru vase, strigă soldatul bucuros că poate împrăştia supărarea ce se citea pe faţa lui Wilhelm şi teama care-i cuprinsese pe ceilalţi.

— Iar acum, strigă din nou după ce cercetase îndelung depărtarea, văd o pădure de catarge şi de pînze care ne urmează !

Flota se opri la Pevensay, în sudul Angliei, şi ţărmul se înnegri de mulţimea ostaşilor care coborîră din corăbii. Izvoarele vorbesc despre şaizeci de mii de oameni, iar istoricii de mai tîrziu, stabilind prin cercetări şi comparaţii cifra aproximativă a ostaşilor lui Wilhelm, spun că ei puteau să fie cam zece mii la număr, alcătuind o oştire puternică şi numeroasă, în raport cu cele care se puteau aduna în vremea aceea.

Wilhelm Bastardul îşi aşează tabăra în apropiere de Hastings şi, la cîteva zile după debarcarea lui, oastea anglo-saxonă condusă de Harold se arătă pe colinele din jur, oprindu-se la şapte mile depărtare şi pregătindu-se de luptă. Regele englez trimise iscoade spre oştirea duşmană şi oamenii se întoarseră spunînd că ducele Normandiei are mai mulţi preoţi decît au englezii oşteni.

— Cei pe care i-aţi văzut în număr aşa de mare nu sînt de loc preoţi, răspunse cu amărăciune Harold, ci aprigi luptători, care în curînd ne vor arăta cît preţuiesc.

Anglo-saxonii luaseră drept preoţi pe arcaşii normanzi, care cu feţele rase şi cu pletele tăiate scurt aveau într-adevăr înfăţişarea unor slujitori ai bisericii.

Oastea lui Harold ocupa un lanţ de coline mărunte la nord de Hastings ; întărindu-le cu metereze de pari şi împletituri de răchită, făcuseră din ele un bastion în care franco-normanzii numai cu mare greutate ar fi putut pătrunde.

În seara zilei de 13 octombrie, forfota din cele două tabere se potoli şi liniştea, ce se lasă înaintea marilor furtuni, coborî peste cîmpie. La căderea nopţii, soldaţii aprin-

seră focuri şi la lumina lor cercetau pentru ultima oară armele. Era ajunul unei bătălii care trebuia să hotărască soarta Angliei. Puţini la număr şi osteniţi de lungul drum făcut, unii dintre ei purtînd încă urmele rănilor proaspete, anglo-saxonii, deşi convinşi de dreptatea cauzei lor, se îndoiau de victorie. Adunaţi în jurul focurilor, îşi petrecură noaptea intonînd vechi cîntece şi proslăvind în versuri avîntate libertatea în care trăiseră strămoşii lor şi de dragul căreia ei se arătau gata să moară.

În tabăra lui Wilhelm răsunau alte cîntece. Arhiepiscopul de Rouen oficia o liturghie pentru o biruinţă pe care toţi o prevedeau, dar nici unul nu o socotea dreaptă. În zorii zilei următoare, oastea ducelui primi cu o prefăcută smerenie ultima binecuvîntare din partea prelatului care, îndată ce isprăvi cu îndeletnicirile-i „sfinte", încălecă un frumos armăsar alb şi ca un adevărat senior feudal începu să rînduiască cetele de călăreţi aflate sub comanda sa.

Din mii de piepturi izbucni strigătul de luptă al oastei normande şi cele trei coloane ale ei porniră la atac.

Ducele, călare pe un cal andaluz, anume adus pentru dînsul din Spania, îşi îmbărbăta ostaşii :

— Acel care va încerca să fugă va fi un om mort, spunea el, iar acel care va lupta vitejeşte va fi salvat şi va primi o frumoasă răsplată.

De două ori se năpusti cavaleria normandă asupra întăriturilor ocupate de anglo-saxoni şi de două ori fu respinsă.

Aripile armatei engleze erau formate din oameni slab înarmaţi, recrutaţi din comitatele din împrejurimi şi ţineau piept cu greutate năvalei atacatorilor. În centru se aflau însă vestiţii *housearli,* gărzile personale ale regelui, alcătuite din oşteni încercaţi, care mînuiau cu îndemînare teribila secure daneză. Loviturile lor nu dădeau greş niciodată, iar coifurile înalte şi zalele de oţel îi apărau de săbiile călăreţilor normanzi.

Avîntul ostaşilor lui Wilhelm scăzu, iar cînd se răspîndi zvonul că ducele a fost ucis, mulţi dintre ei părăsiră cîmpul de bătaie, căutînd să scape cu fuga. Făcînd un ocol, Wilhelm le ieşi în faţă şi ridicîndu-şi viziera ca să poată fi recunoscut de fugari le strigă :

— Iată-mă, sînt eu, iar cu ajutorul lui Dumnezeu voi şi învinge !

Pilda curajului său şi poate teama de pedeapsă îi întoarseră pe fugari din drum, iar ducele, dîndu-şi seama că vi-

Pecetea lui Wilhelm Cuceritorul

Obelisc norvegian cu desene și semne runice

Intrarea lui Roger Normandul în Palermo

Castelul ducilor normanzi din Melfi

Ospăț normand (scenă din tapiseria de la Bayeux)

Harold, fiul lui Godwin (din tapiseria de la Bayeux)

Călătoria lui Harold în Normandia

O pornire la atac a normanzilor, pe colinele de la Senlac (scene din tapiseria de la Bayeux)

Un episod al bătăliei de la Hastings

tejia alor săi slăbea, se gîndi la un şiretlic. Mai întîi rîndui cetele de arcaşi pe o colină din imediata apropiere a şanţurilor săpate de anglo-saxoni şi le porunci să tragă asupra acestora. Ploaia de săgeţi căzînd peste întărituri, mulţi din ostaşii lui Harold fură răniţi, mai cu seamă la faţă, regele însuşi pierzîndu-şi un ochi. Tot după porunca lui Wilhelm, un pîlc de vreo mie de călăreţi normanzi se prefăcu că fuge ; şiretlicul acesta îndemnă un mare număr de anglo-saxoni să-şi părăsească întăriturile şi să pornească în urmărirea lor.

Atunci, în şanţurile rămase goale pătrunseră ostaşii lui Wilhelm şi în groaznicul măcel care începu, englezii pieriră pînă la unul. Harold căzu printre cei dintîi ; curajul său, îndemnîndu-l să se afle acolo unde lupta era mai aprigă, îl feri de a vedea tragicul ei deznodămînt. Oribil desfigurat şi acoperit de mulţimea de cadavre, trupul regelui englez rămase multe zile pe cîmpul de luptă, pînă cînd o femeie care-l iubise pentru sine, şi nu pentru strălucirea coroanei sale, îl recunoscu, şi ridicîndu-l îl duse de-l înmormîntă. În ultimul drum, pe Harold l-a însoţit durerea unui suflet care se legase de el, iar în plînsul Edithei răzbătea un geamăt mai adînc, mai plin de deznădejde, geamătul unei ţări care-şi pierdea independenţa.

Bătălia de pe colinele de la Senlac, din apropiere de Hastings, a fost una din cele mai hotărîtoare pe care le cunoaşte istoria Angliei. Acea zi de 14 octombrie a anului 1066 a dat Anglia pe mîna normanzilor şi a făcut dintr-un duce, vasal al Franţei, regele mîndrilor anglo-saxoni.

Bătrîna insulă britanică îşi schimba stăpînul, iar noul ei stăpîn îşi schimba numele. De acum înainte pe Wilhelm, duce al Normandiei şi viitor rege al Angliei, nimeni nu-l va mai numi „Bastardul", ci „Cuceritorul".

Pe locul marei bătălii, Wilhelm dădu poruncă să se ridice o mănăstire, semn de mulţumire pentru sprijinul pe care credea că i l-a dat „cerul", prilejuindu-i izbînda şi dorind totodată ca lăcaşul să stea mărturie a biruinţei sale în faţa viitorului.

Un poet din Normandia franceză, pe nume Baudry de Bourgueil, compunînd un poem în cinstea Adelei, fiica lui Wilhelm Cuceritorul, a lăudat în versuri inspirate nu numai frumuseţea ei, ci şi vitejia părintelui. Drept cea mai strălucită faptă de arme a fostului duce era înfăţişată bătălia de la Hastings, pe care poetul o povesteşte în întreaga

ei desfăşurare. Se crede că vestita tapiserie de la Bayeux, care reprezintă scene din această mare bătălie, ar fi fost inspirată din amintitul poem.

Pe cînd ducele întîrzia la Hastings, vestea înfrîngerii şi a morţii lui Harold ajungînd la Londra, nobilii anglo-saxoni proclamară rege pe Edgar, nepotul lui Eduard Confesorul. Curajul nu-i lipsea tînărului rege, dar sprijinul în bani şi în oameni pe care s-ar fi putut baza din partea nobilimii şi a ţării era mult prea slab pentru a-i îngădui să se împotrivească înaintării lui Wilhelm, şi Edgar se închină în faţa învingătorului, oferindu-i coroana Angliei.

Oastea normandă se îndreptă spre Londra, urmînd vechiul drum pe care odinioară trecuseră legiunile romane, drum numit de către anglo-saxoni *Wetlinga-street.*

Deşi se pregătiseră pentru a rezista asediului, locuitorii Londrei, văzîndu-se singuri în această acţiune, deschiseră lui Wilhelm porţile oraşului şi urmat de un cortegiu triumfal, ducele intră ca stăpîn în capitala Angliei. În mijlocul oraşului, el puse să i se ridice în grabă o reşedinţă, dar nu rămase în ea, neîncrezîndu-se pe deplin în englezi. Împreună cu întreaga sa oaste, el se aşează la Barting, cîteva mile depărtare de Londra şi de cîte ori era trebuinţă venea în oraş însoţit de un mare număr de oameni, care alcătuiau mai degrabă o gardă de pază, decît o suită de onoare.

La 25 decembrie 1066, străzile Londrei se dovediră neîncăpătoare pentru mulţimea curioasă care le năpădise, iar pasul greu al soldaţilor lui Wilhelm răsuna în tot oraşul. Împodobit ca în zilele marilor sărbători, oraşul capitală nu sărbătorea însă crăciunul şi nici nu-i era îngăduit să-şi plîngă morţii. Aflîndu-se în puterea cuceritorului, Londra trebuia să se bucure de propria ei înfrîngere şi să facă din cotropitor stăpînul de drept al întregii ţări.

Clopotele bisericii Sfîntul Petru sau catedrala de vest (Westminster), cum i se mai spune, vesteau tuturor că ducele Normandiei avea să fie încoronat în acea dimineaţă ca rege al Angliei şi singure ele cutezau, cu glasul lor adînc, să plîngă durerea acelei clipe. Arhiepiscopul de Canterbury trebuia să oficieze slujba. Aduşi de teamă, de dorinţa de linguşire ori de aspră poruncă, nobilii anglo-saxoni care nu fugiseră cu Edgar în Scoţia veniră să asiste la ceremonie. Îmbrăcaţi în costume de gală, dar neînarmaţi, cu capetele descoperite şi pletele revărsate pe umeri după moda din ţara lor, aveau toţi o înfăţişare posomorîtă şi ţineau privi-

rile în pămînt. Unora le era frică să nu pară trufaşi şi laşitatea îi făcea să creadă că o atitudine mai demnă ar fi putut fi luată drept nesupunere; pe alţii înfrîngerea îi doborîse, iar mîndria îi făcea să-şi plece ochii, ca să nu li se vadă durerea din priviri; cei mai mulţi, însă, îşi ascundeau astfel duşmănia şi Wilhelm ştia acest lucru. Tocmai de aceea, străzile din jurul catedralei erau ocupate numai de soldaţi normanzi înarmaţi pînă în dinţi, iar nobilii din suita ducelui, care se aflau şi ei în catedrală, nu purtau costumul de curte, ci erau în ţinută de luptă.

Înainte de a începe ceremonia încoronării, arhiepiscopul de York îi întrebă pe seniorii anglo-saxoni dacă se învoiesc ca Wilhelm, duce de Normandia, să fie ales rege al Angliei. Unei astfel de întrebări de circumstanţă nobilii englezi îi răspunseră printr-un slab murmur de aprobare, asupra înţelesului căruia nimeni nu s-ar fi putut înşela dacă el ar fi fost luat în seamă. Arhiepiscopul coborî apoi din amvon şi locul i-l luă Geoffroy, episcop de Coutances, care puse aceeaşi întrebare seniorilor normanzi. Aclamaţiile de răspuns ale acestora, răzbătînd afară din biserică, stîrniră o mare neliniştе printre soldaţii lui Wilhelm. Crezînd că împotriva ducelui se încercase un asasinat şi luînd aclamaţiile drept un strigăt de alarmă, ei se năpustiră asupra mulţimii paşnice, îngrămădite pe străzile înconjurătoare, iar unii, cu mari torţe aprinse, pătrunseră în biserică, după ce dădură foc multor case din apropiere. Nobilii, fie ei anglo-saxoni ori normanzi, gîndind că în oraş izbucnise o răscoală, părăsiră în grabă catedrala.

Ducele rămase singur în faţa cîtorva episcopi şi sub bolţile înalte, care-l îngînau ca un ecou batjocoritor, glasul lui răsună puternic, rostind vorbele unui „sacru" jurămînt. Noul rege, care-şi cucerise tronul cu spada, se legă să domnească peste poporul supus ca un stăpîn „ales de bunăvoie".

Cu mîini tremurătoare, arhiepiscopul de Canterbury aşeză pe capul lui Wilhelm coroana Angliei; pîlpîirea lumînărilor de ceară se răsfrîngea în aurul ei, împrăştiind pe chipul şi umerii cuceritorului o pulbere fină de lumină. Incendiile de afară înroşeau ferestrele catedralei umplînd-o de o licărire stranie şi pînă tîrziu în noapte, limbi de flăcări se ridicară spre cer, aruncate de aceste torţe uriaşe aprinse în cinstea marii sărbători a înfrîngerii.

Normanzii aveau Anglia în puterea lor, nu în temeiul vechiului obicei al jafului şi stăpînirii vremelnice, ci ca

reprezentanţi ai unei întreprinderi de cucerire feudală, mod de viaţă căruia ei se adaptaseră.

Wilhelm şi oamenii săi nu mai erau asemeni vechilor „regi ai mării" ; stabilirea în Franţa făcuse din ei adevăraţi seniori feudali, mereu în căutare de noi pămînturi şi ţărani care să muncească pentru ei. În Anglia îi atrăseseră întinderile mari de pămînturi, iar pe Wilhelm şi strălucirea coroanei regale. Victoria hotărîtoare repurtată de armata lui Wilhelm asupra Angliei fusese prilejuită de faptul că feudalismul din ducatul Normandiei, ai cărui reprezentanţi erau ducele şi nobilii ce-l însoţeau, era mai avansat decît cel din Anglia.

Anglia se arăta duşmănoasă noii cuceriri. Regalitatea normandă se putea menţine în această ţară numai cu ajutorul forţei şi Wilhelm a luat grabnice măsuri în acest sens. Din nobilii aduşi cu sine, sau din războinicii care se distinseseră în luptele cu anglo-saxonii, noul rege a făcut seniori puternici, pe care i-a dotat cu mari domenii. Nobilimea anglo-saxonă, în cea mai mare parte deposedată de pămînturi, s-a văzut lipsită nu numai de puterea sa economică, ci şi înlăturată de la locul pe care-l ocupase în viaţa politică a ţării. Astfel, vechii clase feudale i s-a suprapus o pătură de seniori care-şi deţineau titlurile şi proprietăţile nu în virtutea „vechiului drept", ci ca recompense oferite de rege în schimbul serviciilor aduse şi ca o garanţie a îndeplinirii acelora care li s-ar mai fi cerut în viitor.

Wilhelm Cuceritorul a înlăturat în Anglia, din cadrul raporturilor dintre seniori şi vasali, complicata ierarhie de ranguri ce exista în alte ţări, mai cu seamă în Franţa. El a făcut din toţi nobilii vasalii săi direcţi, datori să răspundă la orice chemare cu oaste sau cu bani, după cum li se cerea. Prin această măsură, Wilhelm căuta să preîntîmpine posibilitatea întăririi puterii marilor feudali. Dispunînd de însemnate mijloace materiale şi avînd un număr mare de vasali, aceştia s-ar fi putut ridica oricînd împotriva regalităţii. Ca duce al Normandiei, Wilhelm ştia ce greutăţi creează o posesiune feudală puternică în calea realizării unităţii politice a unei ţări. Ducatul Normandiei era încă din acea perioadă, şi multă vreme a mai continuat să fie, una din piedicile care stăteau în calea desăvîrşirii unităţii politice a Franţei.

Ordinea impusă de cuceritori a cuprins societatea engleză în ansamblul ei şi a avut importante urmări. Ea a

grăbit procesul de feudalizare şi a ajutat instituţiilor caracteristice acestei orînduiri să se cristalizeze. Cucerirea normandă nu a însemnat însă introducerea relaţiilor feudale în societatea engleză, aşa cum susţin adepţii acelei teorii a wighilor englezi, care, proslăvind „libertatea anterioară cuceririi normande", văd în sistemul seniorial din Anglia un produs al acestei cuceriri.

La sfîrşitul secolului al XI-lea, în Anglia, marea majoritate a populaţiei rurale nu o alcătuia ţărănimea liberă, ci *vilanii*, ţărani liberi din punct de vedere juridic, dar avînd anumite obligaţii faţă de stăpînul feudal, în schimbul lotului de pămînt pe care-l deţineau. În perioada cuceririi normande, *vilenajul* apărea în Anglia ca principala relaţie de producţie, ca o instituţie precis încadrată în anumite norme de drept.

Vorbind despre relaţiile feudale, Marx spune că ele îmbracă inevitabil forma dependenţei personale şi dintr-un stadiu foarte timpuriu al dezvoltării lor trebuie să fie fixate într-un fel sau altul pe plan juridic. Normele de drept nu sînt altceva decît o transpunere teoretică a relaţiilor modului de producţie respectiv.

Faţă de evoluţia social-economică, luată în ansamblu, dreptul rămîne în urmă; trebuie deci stabilit în ce fază anume a dezvoltării ei noua realitate a pătruns în conştiinţa juridică.

Cercetări temeinice au arătat că sfîrşitul perioadei anglo-saxone, deci jumătatea secolului al XI-lea, cunoaşte o accentuată rămînere în urmă a principiilor juridice faţă de realitatea economică şi socială.

În 1086, prin aşa-numita *Domesday book*, s-a făcut, din porunca lui Wilhelm Cuceritorul, un amănunţit recensămînt al populaţiei din Anglia şi totodată al bunurilor materiale ale supuşilor. După mărturia contemporanilor, acestei *Cărţi a judecăţii din urmă* nu i-a scăpat neînregistrat nici un iard de pămînt, nici un purcel. Datele cuprinse în ea trebuie să fie, prin urmare, foarte apropiate de realitatea societăţii engleze a acelei vremi. Ele ne arată că la data recensămîntului predomina în Anglia sistemul *manorial*[1] de exploatare feudală. Acest lucru nu se putuse realiza în numai cei douăzeci de ani care trecuseră de la 1066, anul cuceririi. Noua terminologie juridică introdusă de cuceritori s-a dovedit a fi o cheie foarte potrivită pentru inter-

[1] Manor — domeniul feudal englez.

pretarea realității economico-sociale din Anglia. Ea a fost adoptată ușor și imediat.

Cartea judecății din urmă nu a introdus șerbia în Anglia, ci a lichidat doar amintita contradicție dintre rămînerea în urmă a normelor juridice față de stadiul de dezvoltare a realității economico-sociale.

În acest recensămînt, vilanii sînt trecuți în categoria șerbilor, deși juridicește nu sînt încă asimilați cu aceștia. Faptul se explică prin aceea că populația rurală era clasificată după raportul ce exista între diferitele ei categorii și nobilul feudal. Domeniul feudal, *manorul,* era pentru cuceritori un fel de centru al vieții sociale.

Vilanii, ca și celelalte categorii țărănești, au fost încadrați nu după gradul de libertate de care mai dispuneau într-o măsură mai mare sau mai mică, ci după gradul de dependență în care se aflau față de stăpînul domeniului, iar acest grad de dependență îl arăta acea formă a rentei feudale care predomina în perioada respectivă, renta în muncă.

Dar dacă feudalismul nu a fost introdus în Anglia de normanzi, cucerirea din 1066 a ajutat totuși la cristalizarea instituțiilor lui și nu numai în ceea ce privește raporturile de vasalitate, ci și acelea dintre țărani și feudali. Principiul după care se alcătuise *Domesday book* se aplica și acolo unde renta nu îmbrăca forma clăcii, ci se caracteriza printr-o mare varietate, precum și în acele sate care nici nu trecuseră încă la regimul manorial. Un centru judecătoresc sau administrativ era socotit de trimișii lui Wilhelm drept manor și ei treceau ca obligații feudale dări care aveau cu totul alt caracter.

Cert este însă că în cea mai mare parte a țării relațiile de producție ajunseseră să fie pregătite pentru aplicarea principiilor pur feudale de clasificare a populației rurale. Sistemul juridic al cuceritorilor s-a adaptat cu ușurință realității sociale.

Statornicirea șerbiei în Anglia nu a avut, prin urmare, ca bază cucerirea normandă, ci raportul real al exploatării dintre feudal și cel care muncea pămîntul. Vilenajul se formase în Anglia cu mult înainte de cucerire și de data întocmirii *Domesday book*-ului. Seniorii normanzi au fost urmașii celor anglo-saxoni ; ei nu au introdus aici exploatarea feudală a țărănimii, ci au continuat-o, dar prin stricta reglementare care s-a făcut în privința raporturilor dintre

producători și stăpînul feudal, au înăsprit această exploatare.

La jumătatea secolului al XI-lea, cînd Wilhelm Bastardul a întreprins acea expediție care avea să se termine prin cucerirea Angliei, ducatul Normandiei nu mai amintea prin nimic aproape de originea scandinavă a întemeietorilor săi. Nobilii din armata lui Wilhelm erau reprezentanți tipici ai feudalismului francez și, prin ei, limba și literatura franceză, precum și religia în formele ei latine au exercitat o mare influență asupra populației din Anglia.

Lupta împotriva cuceritorilor a dus-o de la început poporul, căci el simțea nemijlocit greutatea exploatării. Mișcările sociale din această perioadă au avut și un caracter de eliberare de sub jugul normand. În primii ani ai domniei lui Wilhelm, răscoalele populației anglo-saxone au luat o mare amploare ; pe măsură apoi ce regalitatea s-a întărit, intensitatea lor a scăzut, ele putînd fi reprimate mai cu ușurință.

Era mare prețul pe care-l plătea Anglia pentru desăvîrșirea unității sale politice întreprinsă de o mînă străină și în mare parte înfăptuită pe la anul 1071, cînd, în afara statului lui Wilhelm, mai rămăseseră doar Scoția, Irlanda și Țara Galilor.

În prima jumătate a aceluiași secol al XI-lea, Anglia se mai aflase, vremelnic, în uniune cu țări europene, reunită fiind împreună cu țările scandinave sub coroana lui Knut cel Mare, dar legăturile ei cu continentul fuseseră foarte reduse și fără ecou în viața internă a insulei.

Ducatul Normandiei, devenit posesiune a coroanei engleze o dată cu urcarea lui Wilhelm pe tronul Angliei, va fi ca o punte aruncată peste Canalul Mînecii și va lega pentru totdeauna insula britanică de viața politică a continentului. Pe această punte se va trece la început în zăngănit de arme, apoi Franța o va ridica înglobînd fostul ducat ca simplă provincie în cuprinsul ei, dar drumul nu va mai fi uitat de englezi. Cucerită de către Wilhelm și învinsă, Anglia a repurtat totuși o biruință asupra izolării sale economice și politice de pînă atunci. În aceasta constă semnificația pozitivă pe care cucerirea normandă a avut-o pentru dezvoltarea ulterioară a acestei țări.

Pentru Anglia nou cucerită, Wilhelm a refuzat să presteze jurămînt de vasalitate papii și nici la Normandia, asupra căreia ridica pretenții fiul său Robert, nu a vrut să renunțe. De altfel, acest Robert, poreclit Courte-Heuse,

adică Picioare-Scurte, s-ar fi putut mulțumi cu unele posesiuni pe care i le dăduse părintele său. Dar ambiția și lăcomia îndemnîndu-l să ceară Normandia, stîrni împotrivă-și mînia lui Wilhelm.

— N-am obiceiul să mă dezbrac înainte de a mă culca, răspunse regele Angliei la cererea fiului său și pentru a-l pedepsi porni împotriva lui o acțiune militară.

Sprijinit de regele Franței, Robert reuși să-și înfrîngă părintele într-o luptă de lîngă Gerberoi. În învălmășeala bătăliei, Wilhelm era cît pe aci să fie ucis de lancea fiului său. Îl scăpă devotamentul unui ostaș, dar se alese totuși cu o rană la mînă.

Cînd treburile din țară îi dădură răgaz, Wilhelm încercă să-și ia revanșa pentru înfrîngerea suferită, dar îmbolnăvindu-se, se văzu nevoit să-și amîne planul.

— Am auzit că regele Angliei e pe moarte, zicea cu răutate Filip I al Franței ; vor arde de bună seamă multe lumînări pentru însănătoșirea lui.

— Pe Dumnezeu, răspunse Wilhelm cînd aceste vorbe îi fură aduse la cunoștință ; voi aprinde o sută de mii de lumînări, dar toate pe cheltuiala lui Filip !

Trecînd apoi în Franța cu o puternică armată, el incendie oraș după oraș, sat după sat, fără să știe că acest marș triumfal va însoți ultima lui victorie. Cum nu era pe deplin restabilit, la un pas greșit al calului se prăbuși din șa, iar din pricina acestei căzături starea sănătății sale se înrăutăți. Transportat în grabă la mănăstirea St. Gervais de lîngă Rouen, Wilhelm Cuceritorul, duce al Normandiei și rege al Angliei, își dădu sfîrșitul la 7 septembrie 1087.

Puținii servitori pe care urîciunea bolii nu-i alungase din preajma patului său jefuiră cadavrul pînă și de ultimele veșminte, apoi îl părăsiră. Cîteva zile nimeni nu s-a îngrijit să dea pămîntului pentru odihna de totdeauna trupul omului care cucerise pentru sine o coroană, pentru cei din preajma sa pămînturi, bani și onoruri, iar acum zăcea singur pe patul de lemn al unei chilii sărăcăcioase. Viața lui lăsa amintirea unei domnii glorioase, dar moartea sa nu îndurera pe nimeni, nu umezea o pleoapă. Pedeapsă tîrzie, dar nu nemeritată, pentru cuceritorul care umpluse de durere o țară întreagă și adusese lacrimi în toate căminele de pe cuprinsul ei.

„Zilele regelui Wilhelm au fost zile de suferință — spune un poet englez al vremii ; mulți oameni au socotit

că viaţa lui e prea lungă". Vorbele acestea apar ca un epitaf pe care locuitorii Angliei l-au scris în memoria aceluia care întemeiase în ţara lor monarhia normandă.

Cei trei fii ai fostului rege, Wilhelm cel Roşu, Robert Courte-Heuse şi Henric Beauclerc, împărţiră în grabă moştenirea. Wilhelm fu ales rege al Angliei, Robert primi mult rîvnita Normandie, iar Henric, cel mai tînăr, căpătă cinci mii lire de argint. Bineînţeles că nici unul dintre fraţi nu se arătă mulţumit cu partea sa, şi, uitînd vremea cînd dorinţa de mărire îi unise, se dezbinară acum din invidie.

Pe Henric se pare că ambiţia nu numai că l-a umplut de ură împotriva fraţilor săi, dar l-a împins chiar la crimă. De moartea lui Wilhelm cel Roşu, toţi bănuiau că nu singură întîmplarea este de vină. Regele murise la o vînătoare, străpuns de o săgeată rătăcită. Se vorbea, dar pe şoptite, de amestecul lui Henric, singurul care se aflase în apropierea regelui cînd se petrecuse ciudata întîmplare. De altfel, prinţul nici nu lăsă vreme bănuielilor să prindă viaţă; de îndată ce-şi văzu fratele mort, el se aruncă pe cal şi se opri numai în curtea palatului regal, adună în grabă nobilii şi se proclamă rege. Ca măsură de prevedere, el avusese grijă să răspîndească zvonul neîntemeiat că Robert, celălalt frate, care de drept s-ar fi cuvenit să-i urmeze lui Wilhelm, a fost ales rege al Ierusalimului şi nu se mai întoarce din cruciadă.

Al doilea fiu al lui Wilhelm Cuceritorul se afla într-adevăr în Orient, dar la vestea morţii fratelui său, se grăbi să se întoarcă în Europa, pentru a revendica tronul Angliei. Cu o puternică flotă el porni spre această ţară, dar cea de-a doua expediţie a normanzilor din Franţa nu mai avu în bătrîna insulă succesul celei dintîi. Aventurierii care în 1066 îl însoţiseră pe Wilhelm Bastardul şi seniorii normanzi împămînteniţi în Franţa nu şovăiseră să lupte împotriva anglo-saxonilor; feudalii din armata lui Robert însă refuzară să-şi încrucişeze săbiile cu vasalii lui Henric, normanzi şi ei. Siliţi de acest refuz, cei doi fraţi începură să ducă tratative şi, după îndelungate stăruinţe, coroana Angliei îi rămase lui Henric.

O răscoală izbucnită în Normandia îl făcu pe Robert să accepte această formulă în mod provizoriu. În luptele cu răsculaţii, ducele fu rănit de o săgeată otrăvită şi fără îndoială că ar fi murit dacă soţia sa, Sibylla de Apulia, nu ar fi supt sîngele din rană. Gestul acesta de supremă abne-

gaţie o costă viaţa ; în schimb, Robert, însănătoşindu-se, de îndată ce izbuti să înfrîngă răscoala, reîncepu războiul cu Henric.

Acesta debarcase în Normandia. La 28 septembrie, în bătălia de la Tinchebray, Robert fu învins şi, luat prizonier de către fratele său, muri în captivitate.

Trecuseră patruzeci de ani de la bătălia de la Hastings. Instituţiile feudale din care Wilhelm Cuceritorul făcuse principalul sprijin al stăpînirii sale, îndestul consolidate în timpul domniei lui Henric I Beauclerc, încep să manifeste tendinţa de a limita puterea regală. Charta pe care regele o adresează nobililor în această primă jumătate a secolului al XII-lea nu poate fi socotită ca o prefiguraţie a constituţiei engleze medievale, ea nici măcar nu stabileşte reguli. Nu este însă mai puţin adevărat că privilegiile acordate nobilimii şi consemnate în ea reprezintă o renunţare solemnă la abuzurile regale de nimic îngrădite pînă atunci.

Sesizînd direcţia în care se va dezvolta viaţa politică a Angliei, Ştefan de Blois, nepot al lui Henric I, la moartea acestuia promite nobilimii mari favoruri şi reuşeşte astfel să fie ales rege. Pretenţii la tronul Angliei mai ridica şi Mathilda, fiica lui Henric Beauclerc, căsătorită cu un senior francez de vază, Geoffroy Plantagenetul, poreclit cel Frumos, comite de Anjou, devenit după căsătorie şi duce al Normandiei.

Din conflictul iscat între regele Angliei şi soţul Mathildei, primul va ieşi învingător şi se va menţine pe tron pentru tot restul vieţii sale. Dar neavînd fii, Ştefan de Blois recunoaşte ca succesor al său pe fiul lui Geoffroy şi al Mathildei. Astfel, în 1154, Henric Plantagenetul, cel mai puternic vasal al regelui Franţei, se încoronează la Westminster ca monarh al Angliei. Posesiunile engleze de pe continent, cu mult lărgite prin trecerea Aquitaniei în stăpînirea Plantageneţilor, o dată cu creşterea lor adîncesc rivalitatea dintre cele două monarhii feudale.

Cu domnia lui Henric Beauclerc, monarhia normandă în Anglia luase sfîrşit, dar capitolul deschis de ea în istoria acestei ţări va însuma pagini în care trebuie căutate rădăcinile multor fapte însemnate de mai tîrziu.

Actul cuceririi normande depăşeşte cu mult semnificaţia sa strict militară şi politică, prin schimbările ori influenţele exercitate în viaţa economică şi socială a Angliei, prin includerea acestei ţări în cadrul politic european al vremii.

„MAI CRUZI DECÎT GRECII, MAI NEMILOȘI DECÎT SARAZINII"

„Mai cruzi decît grecii, mai nemiloşi decît sarazinii"

Împrejurările în care normanzii s-au aşezat pentru prima oară în Italia nu au putut fi stabilite cu certitudine ; ele aparţin acelor fapte pe care istoria le ia din tradiţii şi prin cercetare ştiinţifică dezvăluie sîmburele de adevăr ce-l conţin. Relatările cronicilor italiene de mai tîrziu şi a celor normande chiar, precum şi studierea condiţiilor istorice ale acelei vremi ne îndeamnă să considerăm începutul secolului al XI-lea ca fiind perioada în care oamenii nordului au ajuns şi în Italia, înconjurînd astfel întreaga Europă ca mercenari, piraţi, cuceritori vremelnici ai unor ţinuturi, ba chiar ca pelerini.

Pentru sudul Italiei, de secole supus atacurilor bizantine şi arabe, şi pentru Sicilia care se afla sub stăpînirea sarazinilor[1] şi trăia din plin anarhia care cuprinsese lumea arabă, venirea normanzilor va avea importante şi nebănuite urmări. În primele decenii ale celui de-al doilea mileniu al erei noastre, aceste urmări erau departe de a putea fi prevăzute ; ele aparţineau viitorului, iar stăpînii de mai tîrziu ai acestor ţinuturi erau simpli mercenari în slujba oraşelor italiene, serveau în armatele Imperiului Bizantin, ori alcătuiau cete de aventurieri sub comanda vreunui şef, care socotea că poate jefui şi fără a fi în slujba unui stat anume.

În anul 1000, spun unele din izvoarele vremii, o ceată de pelerini normanzi venind de la „locurile sfinte" au poposit la Salerno, înainte de a se întoarce în Franţa, cerînd adăpost pentru o noapte, după oboseala unui asemenea drum lung şi greu. Fură primiţi cu bunăvoinţa cuvenită unor astfel de „cuvioşi" călători, li se hărăzi loc bun pentru odihnă, iar seara, principele Guaimar, stăpînul acelui oraş, le făcu cinstea de a-i pofti la un ospăţ la curte, cu gîndul de a asculta din gura lor povestiri despre ţările depărtate din care se întorceau şi poate din dorinţa de a cunoaşte mai

[1] Musulmani (arabi).

îndeaproape pe oamenii aceştia despre care se spuneau atîtea. Nu bănuia principele şi nici curtenii, care îi primiră pe străini mai mult cu teamă decît cu prietenie, că nu peste mult, tot sudul Italiei se va cutremura de cruzimea normanzilor ; şi de unde ar fi putut să ştie că vitejia lor legendară, ei înşişi vor avea prilejul să o pună la încercare ?

Ospăţul era în toi, cînd se aduse vestea că oraşul a fost împresurat de sarazini. Principele ceru străinilor să-l ajute şi, spun cronicile, arabii au fost alungaţi numai datorită vitejiei de care au dat dovadă normanzii, în învălmăşeala luptei ei părînd mai degrabă patruzeci de diavoli decît patruzeci de pelerini.

Guaimar îi răsplăti încărcîndu-i de daruri bogate în bani, arme, ori veşminte de preţ şi îi rugă să rămînă la dînsul, ceea ce ei primiră bucuroşi, atraşi de dărnicia principelui şi mai cu seamă de bogăţia şi frumuseţile ţării. Se pare că principele de Salerno a trimis apoi o solie în Normandia franceză pentru a aduce de acolo cît mai mulţi ostaşi şi normanzii au venit în număr mare.

După alte izvoare, oamenii nordului ar fi venit pentru prima oară în Italia în 1009, chemaţi de locuitorii din Bari, răsculaţi împotriva stăpînirii bizantine, sub comanda unui anume Melo, cetăţean de frunte al oraşului. Trupele imperiale au recucerit oraşul răzvrătit, Bari redevenind pentru scurtă vreme capitala *themei*[1] bizantine din Italia de sud. Răscoala a fost înăbuşită, dar Melo şi cavalerii normanzi aflaţi în slujba sa reuşiră să ajungă la Capua, unde pregătiră o nouă ridicare. Unul din însoţitorii lui Melo luă în căsătorie pe sora ducelui de Napoli : este Rainulf, viitor comite de Aversa, localitate în care el ridică celebra fortăreaţă care va deveni cuibul mercenarilor normanzi din armata bizantină, răzvrătiţi contra generalilor lor.

În timpul unei campanii bizantine pe care împăratul Mihail al IV-lea o organizase în anul 1030 pentru cucerirea Siciliei de la arabi şi o pusese sub comanda încercatului general Gheorghe Maniakes, se distinsese în lupte un lombard venit din Milano, care intrase în armată atît pentru a se acoperi de glorie, cît şi pentru a se îmbogăţi. Bravura făcîndu-l să fie bine văzut de general şi ajutîndu-l să dobîndească asupra lui Maniakes o mare influenţă, Arduin, aşa se numea aventurierul, cuteză să se arate nemulţumit cu partea sa de

[1] Provinciei.

pradă. Numeroşii mercenari normanzi din oaste, care ştiau să fie viteji cînd era de trebuinţă, dar care în acelaşi timp erau şi destul de vicleni pentru a nu se expune cînd nu era nevoie, îl însărcinară să exprime şi în numele lor aceeaşi nemulţumire.

Arduin se înfăţişă înaintea generalului; Gheorghe Maniakes era un om iute din fire, o astfel de cutezanţă, din partea oricui ar fi venit, nu putea decît să-l mînie peste măsură şi el porunci ca nesocotitul lombard să fie bătut cu vergile în văzul întregii oştiri. Prea puţini pentru a întreprinde o revoltă făţişă, celelalte trupe fiind credincioase generalului, mercenarii normanzi fugiră la Aversa, unde peste cîteva luni, izbutind să scape din mîinile lui Maniakes, veni şi Arduin.

Dintre căpeteniile acestor cete de normanzi sînt amintiţi: Wilhelm Braţ de Fier, Umfred şi Dragon, fii ai lui Tancred de Altavilla. Împreună cu Arduin şi sporindu-şi rîndurile cu ajutoare din Aversa, ei se îndreptară spre Melfi, oraş pe care aventurierul lombard reuşi să-l ridice împotriva Bizanţului. Temîndu-se pe bună dreptate că nu vor fi lăsaţi să intre în oraş, normanzii se ascunseră în împrejurimile lui, iar noaptea Arduin îi introduse pe ascuns înăuntrul zidurilor. Îngroziţi de apariţia acestor „barbari", locuitorii oraşului vrură să ia armele pentru a se apăra şi numai cu mare greutate reuşi Arduin să-i convingă că atît de temuţii normanzi au venit la Melfi ca prieteni.

Dar prietenii aceştia vor abate asupra oraşului o mare primejdie, căci, pentru a-i pedepsi, e trimisă asupra lor o oaste sub comanda *catepanului*[1] Mihail Dukianos. Cum aveau nevoie şi pe mai departe de sprijinul locuitorilor din Melfi, normanzii ieşiră din oraş pentru ca el să nu sufere din pricina asediului şi îi întîmpinară pe bizantini în apropiere de Venosa. Înfrînt, catepanul se retrase în munţi, iar normanzii jefuiră cumplit împrejurimile ducîndu-şi prada la Melfi. Primind în grabă ajutoare, armata bizantină coborî iar împotriva lor, Mihail Dukianos nevoind să lase acestor „barbari" răgaz pentru a se întări.

Pe malul rîului Ofanto, nu departe de Monte Maggiore, cele două oşti se întîlniră din nou. „Apele rîului Ofanto s-au umflat în matca lor, atîta mulţime de soldaţi bizantini

[1] Înalt titlu în ierarhia administrativo-militară bizantină, pe care îl purtau guvernatorii unor provincii.

au fost aruncați în valuri", spun cronicile despre această bătălie sîngeroasă, care a fost una din cele mai mari înfrîngeri suferite de bizantini din partea normanzilor.

Primejdia pe care o reprezentau acești „barbari" pentru imperiu începea să devină amenințătoare și ea stîrni la Constantinopol o îndreptățită neliniște. Gheorghe Maniakes e trimis din nou în Italia pentru a isprăvi o dată cu acești aventurieri; împins de firea lui nechibzuită și crudă, el făcu însă marea greșeală de a pedepsi crunt pe locuitorii orașelor care se închinaseră normanzilor. Luînd oamenii de la munca cîmpului, punea să fie biciuiți și apoi uciși, iar pe copii îi îngropa de vii. În felul acesta stîrni împotriva lui o asemenea ură, încît atunci cînd ambiția îl făcu să se proclame împărat și să plănuiască o expediție împotriva Bizanțului, el nu primi nici un ajutor în Italia. Într-o luptă cu oastea imperială trimisă împotriva sa, Gheorghe Maniakes își pierdu viața, vitejia fiindu-i pătată pentru totdeauna de rușinea cruzimii.

În vremea aceasta, normanzii, conduși de Wilhelm Braț de Fier, cavaler a cărui vitejie era pe măsura faimei sale, se întăriră în Italia de sud.

În lumea mediteraneană, acești „barbari" din nord, înalți și puternici, cu plete lungi, blonde, cu ochi albaștri, duri ca oțelul, cu fețe aspre ca țările lor îndepărtate, trebuie să fi făcut aceeași impresie pe care vechii germani au făcut-o asupra romanilor, ei părînd în ochii acestora oameni din altă lume. Purtarea pe care normanzii au avut-o la început în aceste teritorii, după cum mărturisesc documentele vremii, amintea întru totul de vremurile grele ale migrațiunilor. Către jumătatea secolului al XI-lea, ne spune în cronica sa Arnulf de Milan, *„numărul lor creștea din ce în ce și ei sfîrșiră prin a umple Apulia întreagă, mai cruzi decît grecii, mai nemiloși decît sarazinii"*.

Henric al III-lea, încoronat ca împărat al marelui, dar șubredului Imperiu roman de națiune germană, ceru acestor străini, de curînd înstăpîniți în Italia de sud, să se recunoască vasali ai săi. Punînd în cumpănă foloasele pe care le-ar fi putut trage dintr-o asemenea situație și cunoscînd neajunsurile pe care li le-ar fi putut pricinui un refuz, normanzii acceptară și în semn de supunere trimiseră împăratului mari sume de bani și cai de preț. De acum înainte, comiții normanzi din Italia vor porni spre noi cuceriri cu îndrăzneală sporită, dacă se poate spune acest lucru despre

niște oameni care nici pînă atunci nu făcuseră din chibzuință o trăsătură a acțiunilor lor. Calitatea lor de vasali ai Imperiului romano-german îi încuraja în această atitudine.

În anul 1048, ei ocupară orașul Troia, alungînd de acolo garnizoana bizantină; învinseră apoi trupele imperiale la Tricarico și se apropiară de Calabria, amenințînd deopotrivă pe bizantini și pe arabi și îngrozindu-l pe papa Leon al IX-lea, care merse la împăratul romano-german pentru a-i cere ajutor. De la Constantinopol fu trimisă o oaste sub comanda lui Argiros, fiu al fostului rebel din Bari, Melo. Bizanțul avînd de acum experiența luptelor cu normanzii, lui Argiros i se încredință misiunea de a încerca mai întîi să-i cumpere cu bani și din dușmani ai imperiului să-i transforme în aliați, care să fie duși să lupte în Orient. Numai că normanzii erau și ei pricepuți negustori; nu avea Bizanțul destul aur pentru a cumpăra Italia de sud, care ca mîine urma să fie întreagă a lor, și înainte ca papa să se întoarcă cu ajutorul german pentru a se uni cu trupele bizantine, Argiros fu învins și silit să se retragă.

În aceste împrejurări, Robert, fiul cel mai mic al lui Tancred de Altavilla, cuceri la nord de valea Crati o mică posesiune întărită. Acesta este începutul modest al istoriei lui Robert Guiscard[1], normandul aventurier care va pune sub semnul întrebării existența unui imperiu și își va înscrie numele în legendele istorice medievale, ca unul din cei mai vestiți briganzi. În anul 1053, el era numai stăpînul unei neînsemnate posesiuni și șeful unei cete de războinici, iar dacă visa la lucruri mari se ferea să o spună. De altfel, de la început și pînă la sfîrșit el va arăta că a meritat cu prisosință porecla ce i s-a dat.

Pregătindu-se să înfrunte oastea papală, normanzii se adunară din toată Italia de sud și alcătuind două oștiri, una sub comanda comitelui Richard de Aversa și alta ascultînd de Robert Guiscard, își așezară tabăra în apropierea orașului Cividale. Se întîmplase că în anul acela vara fusese ploioasă și grînele întîrziaseră să se coacă. Soldații sufereau de foame și pentru a se hrăni adunau de pe holde spicele încă verzi.

În ziua de 23 iunie începu bătălia. Trupele italiene, asupra cărora atacul normanzilor se dezlănțui cu furie, se împrăștiară cuprinse de panică; cavaleria germană rămase

[1] *Guiscard* înseamnă în limba franceză *șiret*.

să țină piept atacatorilor, alcătuind un zid de fier de nepătruns, dar pînă la urmă, copleșiți de numărul mare al normanzilor și de înverșunarea cu care aceștia luptau, germanii fură învinși și masacrați aproape toți.

Fără să mai aștepte sfîrșitul luptei, papa se refugie în orașul Cividale, cerînd azil. Neînduplecați, normanzii îl urmăriră, organizînd asediul orașului. Atunci, locuitorii, care de la început nu făcuseră papii o primire binevoitoare, știind ce-i poate aștepta, îl siliră să trimită o solie la normanzi și să ceară pace. Obosiți după atîtea lupte și socotind că ar fi mai prudent să se împace cu papa, de care aveau nevoie pentru a lupta împotriva Bizanțului, normanzii acceptară cererea de pace. Leon al IX-lea se predă în mîinile lor și „cu cel mai mare respect", dar sub strașnică supraveghere, normanzii îl duseră pe papă la Benevent.

O unire a forțelor între papalitate și Imperiul bizantin pentru a înlătura pe normanzi din Italia nu ar fi fost prea tîrzie în anul 1054. Dar în locul acestei lupte comune, pe care interesele ambelor părți ar fi impus-o, în anul mai sus amintit are loc ruptura dintre cele două biserici, fapt de care normanzii vor ști să profite.

Marea Schismă din anul 1054, prin care cele două biserici, apuseană și răsăriteană, s-au separat definitiv, a fost un eveniment care prin urmările sale a depășit cadrul vieții religioase a timpului. Cauzele ei nu trebuie căutate numai în împrejurări din trecutul imediat și nici în probleme de ordin strict „dogmatic"; conflictul începuse cu secole înainte, la el contribuind și temeinice motive politice. De fapt, cele două biserici creștine nutreau deopotrivă tendințe de universalitate, pe care le afișau în numele apărării „adevăratei credințe", dar prin care urmăreau, *în fond*, asigurarea unor avantaje materiale. În acest conflict, biserica răsăriteană era sprijinită de către stat. Astfel, ciocnirea religioasă ascundea rivalitatea de interese dintre papalitate și Imperiul bizantin. În anumite zone de influență, cum era de pildă sudul Italiei, pretențiile celor două biserici se încrucișau, iar atragerea lumii slave la biserica de răsărit nemulțumise adînc papalitatea. Ruptura s-a produs la 16 iulie 1054, cînd o delegație papală, condusă de cardinalul Umbert, excomunică pe patriarh. Energicul și ambițiosul patriarh Mihail Kerullarios nu se lăsă intimidat și, convocînd un sinod în capitala Bizanțului, aruncă la rîndu-i anatema asupra legaților papali. Obișnuiți cu fricțiunile dintre

cele două biserici, contemporanii nu şi-au dat seama că de această dată ruptura era definitivă. Biserica de sub ascultarea patriarhilor de la Constantinopol se va numi de aici înainte „ortodoxă", adică „drept-credincioasă", iar cea apuseană va păstra numele de „catolică", adică „universală", continuînd a-l considera pe papă drept şef suprem.

În urma victoriei de la Civitate, Robert Guiscard luase în stăpînire o mare parte din Calabria de nord şi, din fortăreaţa San Marco, întreprindea asupra oraşelor din jur necurmate expediţii, prădîndu-le unul după altul prin forţă ori viclenie. Cu gînd de a-şi pregăti viitoarele expediţii împotriva Constantinopolului, Robert Guiscard prestă jurămînt de vasalitate papii Nicolae al II-lea şi, în schimbul pămînturilor scaunului papal pe care le deţinea, se obliga să plătească anual o sumă de bani. Astfel era preîntîmpinată orice încercare de unire cu papalitatea, în care Imperiul bizantin ar mai fi putut spera pentru alungarea normanzilor din Italia. Ba mai mult chiar, normanzii îşi asigurară sprijinul papalităţii pentru cucerirea ultimelor posesiuni bizantine din aceste teritorii. Singura cale prin care creşterea puterii lui Robert Guiscard mai putea fi stăvilită era aceea de a ajuta oraşele italiene care nu voiau să i se supună şi de a ridica împotrivă-i pe ceilalţi şefi normanzi nemulţumiţi de dominaţia lui.

Constantin Ducas, noul împărat al Bizanţului, chemă la Durazzo o seamă dintre aceşti cavaleri normanzi şi, oferindu-le mari sume de bani, armuri bogate şi odoare de preţ, îi determină să devină vasali ai săi. Atunci, Robert Guiscard, care se intitula deja „duce al Lucaniei şi Calabriei", titlu ce-i fusese recunoscut de către papă, hotărî să-i pedepsească pe cei ce-l trădaseră. Cucerind castelele lor din Italia, confiscîndu-le domeniile, el luă ca ostatici pe membrii familiilor lor, toate acestea înainte ca ei să fi avut timp să se întoarcă de la Durazzo. Astfel că unii din noii vasali ai Bizanţului, revenind în Italia, oferiră darurile primite de la împărat în schimbul iertării pe care Robert le-o acordă cu greu, în vreme ce alţii, neîndrăznind să mai dea ochii cu el, se duseră la Constantinopol.

În august 1068, Robert Guiscard începu asediul oraşului Bari, care în repetate rînduri tratase şi cooperase cu normanzii, dar întotdeauna refuzase să li se supună. În acelaşi timp fu asediat şi Brindisi. Locuitorii acestui din urmă oraş, operînd o ieşire desperată, luară prizonieri o sută de nor-

manzi, le tăiară capetele şi trimiseră fiorosul trofeu la Bari. Robert Guiscard întrerupse operaţiile de asediu şi, îndreptîndu-se în grabă spre Brindisi, luă comanda trupelor normande care încercuiau oraşul fără să-l poată cuceri. În scurtă vreme Brindisi căzu şi dacă Robert Guiscard nu ar fi avut calitatea de a-şi înfrîna mînia atunci cînd i-o cerea prudenţa, oraşul ar fi plătit scump îndrăzneala de care dăduse dovadă în faţa cumplitului normand. De sprijinul oraşelor italiene Robert Guiscard avea nevoie însă pentru campania pe care o plănuia asupra Siciliei, aşa că locuitorii şi avutul lor fură cruţaţi, Brindisi nesuferind din pricina normanzilor nici un fel de stricăciune, lucru destul de neobişnuit. Reîntorcîndu-se la Bari pentru a continua asediul întrerupt, Robert Guiscard reuşi să cucerească şi acest oraş.

Anul 1071, anul cuceririi oraşului Bari de către normanzi, puse capăt stăpînirii bizantine în Italia de sud, făcînd din aventurierul normand stăpînul acestor teritorii. Şi de unde pînă atunci normanzii nu se deosebiseră de longobarzi, de sarazini ori de greci, din acest moment îşi schimbară politica : stăpînirea fiindu-le asigurată, ei aduc o pace mai mult decît binevenită în aceste ţinuturi, atît de greu încercate, ceea ce face ca acţiunile pornite pentru cucerirea Siciliei să aibă sprijinul populaţiei autohtone.

După cucerirea arabă, Sicilia devenise o importantă bază comercială, cunoscînd totodată o înviorare a vieţii economice interne, în comparaţie cu situaţia în care ea se aflase în timpul stăpînirii bizantine, cînd marea proprietate ajunsese a fi dominantă, iar servitutea personală îmbrăcase forme din cele mai grele. Arabii întăresc mica proprietate, aduc noi plante de cultură, ca bumbacul şi trestia-de-zahăr, şi se pare că tot ei au fost aceia care au sporit farmecul acelui colţ de lume, plantînd acolo pentru prima oară liliacul şi iasomia. Făcînd parte din lumea arabă, Sicilia nu va fi ferită de decadenţa ce începe a se resimţi tot mai puternic în sînul acesteia. Vechea nobilime autohtonă se ridică în lupte anarhice împotriva stăpînirii, iar pentru culegerea roadelor unor biruinţe ce erau încă departe şi care de altfel nu le vor aparţine niciodată, marile familii se macină în lupte sîngeroase şi pline de ură. Emirii arabi din insulă, în loc să se unească pentru a opune astfel o rezistenţă sporită mişcărilor pornite împotrivă-le, îşi risipesc energia, banii şi oamenii în conflicte mărunte, care

vor avea o urmare gravă pentru ei : cucerirea Siciliei de către normanzi.

Cum de atîtea ori s-a întîmplat în istorie, cuceritorii au venit fiind chemaţi. Oare turcii nu tot aşa au pătruns pe pămîntul bătrînei Europe ? Emirul Ibn al Thimma, din pricina unor neînţelegeri pe care le avea cu un alt emir, face apel la noii stăpîni ai Italiei de sud, ca ei să vină să facă rînduială în Sicilia arabă, necunoscînd se vede îndestul pe normanzi şi neînvăţînd nimic din cele întîmplate în apropierea lui. Roger, unul din fraţii lui Robert Guiscard, se grăbi să răspundă chemării încrezătorului emir, veni în Sicilia, puse capăt neînţelegerilor dintre şefii arabi şi, fără a le cere învoirea, se stabili în colţul de nord-est al insulei, întinzîndu-şi apoi stăpînirea pînă la Palermo. După ce se înstăpînise o dată în sudul Italiei, Robert Guiscard veni şi el în ajutorul fratelui său ; Catania, Palermo, puternica fortăreaţă musulmană Taormina, şi, în 1078 Trapani, cad pe rînd în mîinile normanzilor, iar ducele Apuliei şi Calabriei se proclamă stăpîn al coastei de nord a Siciliei de la Messina pînă la Palermo.

Şi iată că în mai puţin de un secol, posesiunile bizantine din Italia de sud au fost cucerite, Sicilia smulsă stăpînirii arabe, ultima fortăreaţă capitulînd în anul 1091, iar monarhia normandă, treptat constituită prin forţă şi diplomaţie, aduce în aceste teritorii o ordine de mult necesară. Suprapunînd noile instituţii vechilor forme ale vieţii locale, redînd oraşelor din sudul Italiei şi din Sicilia rolul lor de importante centre ale comerţului mediteranean, înlocuind apăsătoarea politică fiscală bizantină cu una mult mai moderată, normanzii vor face din acest stat al lor un important factor al cadrului politic general european. În desfăşurarea expediţiilor de cruciadă, în istoria Orientului latin, în viaţa culturală a vremii, el va avea de asemenea de spus un cuvînt greu.

Rupt de dependenţa Bizanţului, redresat sub aspect economic, întărit din punct de vedere militar, sudul Italiei se va răzbuna pentru asuprirea de secole la care fusese supus şi împrejurările vor face ca în prima lovitură pe care el o va da vechiului stăpîn, să se servească de o sabie normandă.

În teritoriile nou cucerite, Robert Guiscard se socotea urmaş al împăratului bizantin, pentru a avea apoi cuvînt să pretindă coroana imperiului şi tot cu acest gînd ascuns îşi căsătorise o fiică cu Constantin, fiul împăratului Mihail

al IV-lea. Se comite oare o exagerare atribuindu-i-se această nemăsurată ambiție ? De bună seamă că nu. Avid de bani și onoruri, încurajat de succesele obținute pînă atunci, cunoscînd slăbiciunea Imperiului bizantin, ce-l împiedica oare pe acest aventurier să rîvnească și o coroană imperială ?

În anul 1080, cînd începe prima expediție împotriva Bizanțului prin asedierea orașului Durazzo, Robert Guiscard, după cum spun cronicile, avea șaizeci și patru de ani. Bătrînețea îi slăbise brațul, dar îi sporise șiretenia și pentru a-i sta împotrivă, imperiul trebui să se alieze cu Veneția și să cheme în ajutor pe turci. Mica republică-oraș italiană, obișnuită să domine comerțul Adriaticei, nu vedea cu ochi buni veleitățile normanzilor asupra ambelor țărmuri ale acestei mări și, de altfel, în schimbul ajutorului militar pe care îl dădea Bizanțului, primise importante privilegii comerciale. În ceea ce îi privea pe turci, aceștia erau oricînd mulțumiți ca, sub un motiv sau altul, să intervină în relațiile dintre statele creștine.

Conducerea operațiilor de asediu la Durazzo o avea Bohemund, fiul lui Robert Guiscard. În această bătălie, viitorul participant la cruciada I fiind pe cale să sufere o înfrîngere, tatăl său îi veni în ajutor și ceea ce vitejia singură nu putuse înfăptui, viclenia izbutește. Atacate din două părți de bizantini și de galerele venețiene, corăbiile normande, deși risipite de o puternică furtună, care se pornise anume parcă pentru a le arăta dușmănia cu care erau întîmpinate pe acest țărm, completează totuși victoria oastei de uscat cu una navală și iată-l pe Robert Guiscard stăpîn al Albaniei, Tesaliei și al unei părți din Macedonia.

Posesiunile bizantine din Italia fuseseră pe rînd pierdute ; în Orient turcii dădeau tot mai grele lovituri ; imperiul nu se putea împăca cu alte pierderi teritoriale și încă atît de însemnate. Cu prețul unor mari sforțări, normanzii sînt îndepărtați din noile cuceriri și o nouă expediție, pe care Robert Guiscard o întreprinde, nu se va mai bucura de marele succes al celei anterioare.

Grave tulburări rechemîndu-l în Italia, căci unii din nobilii normanzi se ridicaseră din nou împotriva lui, Robert Guiscard se întoarce în această țară pentru a nu o mai părăsi niciodată. La 17 iulie 1085, încetă din viață acest normand care a intrat în istorie prin brațul său, avînd ca îndrumător viclenia, ca imbold ambiția. Mormîntul său se

află la Canossa, în Apulia, iar pe piatra ce-l acoperă se pot citi următoarele cuvinte :

„Împăraţii Răsăritului şi ai Apusului au fugit dinaintea lui, iar cetăţenii liberi ai Veneţiei în faţa sa nici pe mare nu s-au simţit în siguranţă".

La porţile Orientului

Cu ce bucurie ar fi fost primită la Constantinopol vestea morţii lui Robert Guiscard dacă acel sfîrşit de secol nu ar fi fost o perioadă atît de grea pentru mult încercatul imperiu !

În anii în care normanzii din sudul Italiei desprindeau rînd pe rînd provinciile bizantine de pe arborele trunchiat al imperiului, în părţile lui răsăritene, alţi duşmani, mai de temut încă, devastau teritorii întinse şi le luau în stăpînire ; erau turcii selgiucizi. Trecînd în Anatolia şi Siria, ei pradă Cezareea şi Iconium în Cappadocia, Neocesareea în Bitinia, iar în anul 1071, anul căderii oraşului Bari în mîinile normanzilor, are loc marea bătăile de la Manzikert, în care împăratul Romanos Diogenes este învins de către turci şi Asia Mică pierdută !

Calităţile militare, talentul diplomatic, aurul lui Alexie Comnenul nu pot schimba situaţia. Prin el abia dacă s-a reuşit să se facă faţă expediţiilor întreprinse de Robert Guiscard asupra Bizanţului. În conflictul cu ambiţiosul şef normand victoria va reveni pînă la urmă imperiului, dar numai cu preţul a mari sacrificii. Ţărmul adriatic a putut fi salvat, dar strădaniile acestea au pus imperiul în imposibilitatea de a se apăra în Orient ; marile oraşe Alep, Damasc, Antiohia sînt pe rînd pierdute. Nici în hotarele rămase, însă, imperiul nu şi-a putut asigura liniştea, iar alianţa pe care a încheiat-o cu latinii, în loc să-i folosească, i-a fost mai mult păgubitoare.

În expediţiile de cruciadă întreprinse în comun de împăraţii bizantini şi feudalii apuseni, s-au urmărit scopuri diferite şi s-a ajuns la grave neînţelegeri. Situaţia politică a

imperiului a fost astfel îngreuiată, la aceasta contribuind în mare măsură normanzii, cel puțin în prima dintre cruciade.

Pentru statul normand din sudul Italiei, politica inițiată de Robert Guiscard era o cale deschisă spre viitor ; expedițiile cutezătorului aventurier se terminaseră ce-i drept doar cu vremelnice cuceriri teritoriale, dar importanța lor nu constă în aceasta, ci tocmai în semnificația mai sus amintită.

Gîndul de a cuceri Constantinopolul, de a întemeia un imperiu puternic, care să înconjure Marea Mediterană, Robert Guiscard l-a transmis fiului său ca pe o moștenire politică de care Bohemund va căuta să țină seama, căci nici prin ambiție, nici prin lipsa de scrupule, nici prin viclenie, el nu va fi mai prejos decît tatăl său.

Un prilej binevenit pentru Bohemund de a-și pune planurile în practică au fost cruciadele, acele expediții de cucerire și de jaf pe care nobilimea feudală din apusul Europei le-a întreprins în Orientul Apropiat, începînd cu ultimul deceniu al secolului al XI-lea.

Pretextul sub care au pornit aceste expediții a fost eliberarea locurilor sfinte din mîinile păgînilor. În realitate, nu temeiul acesta de ordin religios îi mișcase pe hrăpăreții feudali. Înaintea turcilor selgiucizi, în mîna cărora nobilii feudali, monarhii apuseni și papalitatea pretindeau că nu este îngăduit să se afle Sfîntul mormînt, stăpîniseră acele locuri arabii, popor musulman și ei. Adevăratul motiv care-i îndemnase pe lacomii feudali să ia calea Orientului era de altă natură. Pe de o parte, clasa feudală din Europa de apus intrase într-o anumită criză, iar îndreptarea către un țel „sfînt" a maselor desperate și flămînde de țărani răzvrătiți împotriva nobilimii părea o ieșire din impasul în care se aflau exploatatorii ; pe de altă parte, cruciații căutau în aceste ținuturi pămînturi noi pe care să le ia în stăpînire, avuții pe care să le prade, țărani pe care să-i asuprească așa cum făceau și în Europa.

Participarea normandă la prima cruciadă nu va fi prin urmare numai o simplă aventură, nici un act de bravură pentru apărarea „sfintelor locuri". Feudalii normanzi din sudul Italiei erau mînați de aceleași interese ca toți seniorii apuseni. Bohemund spera să-și poată realiza în sfîrșit ambițioasele planuri, iar la acestea se mai adăugau și interesele comerciale ale orașelor din sudul Italiei, care ar fi dorit să înlăture din calea lor concurența Bizanțului.

Pe bună dreptate deci, Alexie Comnenul va întîmpina cu neîncredere pe fiul fostului său dușman.

Bohemund se afla la asediul cetății Amalfi, însoțind pe unchiul său Roger, cînd primi știrea atît de mult așteptată a începerii expediției de cruciadă. Sosiseră la Constantinopol marii seniori apuseni, în frunte cu Godfred de Bouillon ducele Lotharingiei inferioare, celebru în acea vreme pentru participarea sa la luptele dintre papalitate și imperiu, în care avusese un rol important. El nu era de fapt comandantul suprem al oștirii, dar se bucura în rîndurile acesteia de cea mai mare popularitate.

Fiul lui Robert Guiscard își începu acțiunile prin a arăta soldaților avantajele ce le-ar putea avea dintr-o expediție în Orient și nu fu greu să-i cîștige de partea sa, căci toate spiritele erau înfierbîntate de ideea cruciadei, iar fastul, bogățiile și misterul Orientului erau în ochii tuturor o adevărată fata morgana. Șeful normand se văzu astfel la un pas de visul de a străbate Imperiul bizantin în fruntea unei oștiri.

Asediul cetății Amalfi fu ridicat și principele de Tarent împreună cu oamenii care voiră să-l urmeze se îmbarcară pe corăbii și în luna noiembrie a anului 1096 ajunseră în portul Durazzo. Căutînd să se orienteze cît mai precis în conjunctura existentă și dotat cu reale calități în acest sens, lui Bohemund nu-i fu greu să afle și să înțeleagă natura conflictului ce izbucnise la Constantinopol între seniorii latini și împăratul bizantin. El sesiză, de asemenea, foloasele pe care le-ar fi putut avea de pe urma unui asemenea conflict. Se grăbi să trimită o solie la Godfred de Bouillon oferindu-i o alianță militară în cazul în care ducele de Lorena ar fi acceptat să întreprindă o acțiune deschisă asupra Bizanțului. Momentul ales era deosebit de periculos pentru împăratul bizantin. Latinii erau sub zidurile capitalei, din Asia Mică amenințau selgiucizii, iar fiul lui Robert Guiscard, cu drumul deschis prin Macedonia și Tracia, se îndrepta și el spre Constantinopol. Refuzul lui Godfred de Bouillon soluționă impasul în care se găsea Bizanțul, transformînd în vremelnici aliați ai acestuia atît pe cruciații latini, cît și, vrînd-nevrînd, pe normanzii lui Bohemund. Acesta adoptă și el o linie impusă de împrejurări, la care în bună măsură contribuise de altfel și abilitatea lui Alexie Comnenul. Pentru a preîntîmpina planurile de cucerire ale fiului vechiului său dușman, împăratul bizantin nu cruțase

nici aurul, nici linguşirile, iar asupra unor grave abateri de care latinii se făcuseră vinovaţi, închisese ochii. Reuşise astfel să obţină jurămînt de vasalitate din partea seniorilor apuseni.

Ce altceva îi rămînea de făcut lui Bohemund, văzîndu-se lipsit de sprijinul celorlalţi seniori cruciaţi, în care de bună seamă nădăjduia, decît să-şi plece şi el fruntea ascunzînd un zîmbet viclean pe buze şi în privire o scînteie de încredere într-un viitor mai bun ?

Seniorul de Tarent prestă deci omagiu împăratului, fără ca prin aceasta să se considere obligat pentru viitor, dar şi fără să risipească îndreptăţitele bănuieli pe care Alexie Comnenul le nutrea în privinţa lui. Să presupunem că Bohemund a acceptat drept răsplată a supunerii sale viitoarea guvernare a provinciilor bizantine ce urmau a fi recucerite cu ajutorul cruciaţilor şi care i-ar fi fost promisă ? Nici antecedentele, nici faptele ce-au urmat nu ne îndreptăţesc să o facem ; fiul lui Robert Guiscard era destul de chibzuit ca să nu socotească drept umilinţă închinarea în faţa unui tron pe care visa să-l cucerească. El era în acelaşi timp prea lipsit de scrupule pentru a vedea într-un jurămînt o piedică, prea ambiţios pentru a se opri la jumătatea drumului.

Tancred, celălalt conducător al normanzilor din Italia sudică plecat în cruciadă, nepot de soră al lui Bohemund, prea tînăr pentru a îmbina vitejia cu prudenţa, refuză să urmeze pilda unchiului său şi trecu în Asia Mică fără să depună jurămînt în faţa împăratului.

După debarcarea pe celălalt ţărm al Bosforului, cruciaţii se îndreptară spre Niceea, avînd deseori prilejul să treacă prin locuri istorice, ca Libissa, unde mormîntul lui Hanibal fu prilej de reculegere doar pentru cîţiva cunoscători ai antichităţii clasice.

În împrejurimile oraşului Helenopolis, în întîmpinarea oastei cruciate ieşiră jalnicii supravieţuitori ai mulţimii care-l însoţise pe Petru Eremitul în aventura de necrezut a încercării de a cuceri Ierusalimul „prin puterea credinţei". Sfîrşiţi de oboseală şi de foame, aproape înnebuniţi de groază, aceşti nenorociţi stîrniră pe lîngă milă şi un îndreptăţit sentiment de teamă în faţa necunoscutului. Trecînd de locul unde turcii surprinseseră mulţimea dezorganizată a fanaticului călugăr şi o măcelăriseră, intrară în Munţii Arganthon care păreau foarte greu de trecut. Godfred de Bouillon trimise înainte patru mii de oameni

care deschideau drum cu securile prin păduri, punînd din loc în loc cruci de lemn ca semne. Dincolo de munţi se întindea cîmpia Niceii, unde oastea cruciată putea înainta cu uşurinţă, oamenii recăpătîndu-şi forţele şi încrederea. Cronicile vremii ne-au transmis interesante descrieri ale acestui marş care trebuie să fi umplut de spaimă trupele turceşti retrase pe înălţimi, de unde puteau vedea desfăşurîndu-se pe şes această adevărată elită militară a apusului european. Armele străluceau în soare şi oastea înainta asemenea unui uriaş fluviu metalic, pînă ajunse sub fortificaţiile semeţe ale Niceii. Zidurile acestei cetăţi erau atît de late, încît pe creasta lor putea trece cu uşurinţă un car; la poarta dinspre nord, sculptat în marmură cenuşie, stătea parcă de strajă un cap al Meduzei, privind cu ochi îngheţaţi lanurile bogate şi culturile întinse de măslini.

După ce ţinură un scurt sfat, căpeteniile cruciate hotărîră să înconjure cetatea; ducele de Lorena cu trupele sale ocupă partea de est; spre vest şi nord se rînduiră normanzii lui Bohemund, trupele comitelui de Flandra, oamenii lui Robert ducele Normandiei şi ai lui Ştefan de Blois, partea dinspre sud rămînînd lui Raymund de Toulouse.

Încă din primele zile ale asediului cruciaţii căutară să-şi arate zelul în luptă, dar orice încercare de a forţa zidurile cetăţii se dovedi zadarnică. Sultanul Niceii, care-şi adăpostise în cetate familia şi avutul, coborî din munţi voind să-i surprindă pe cruciaţi, dar aceştia fuseseră preveniţi, astfel că atunci cînd turcii atacară trupele comitelui de Toulouse, ceilalţi şefi cruciaţi atacară la rîndul lor. Bătălia ţinu de dimineaţa pînă seara, pierderile fiind foarte mari de ambele părţi. Voind să răzbune moartea celor care-l însoţiseră pe Petru Eremitul, latinii tăiară capetele turcilor căzuţi în luptă şi le aruncară peste zidurile cetăţii. Pentru a sărbători apoi această primă victorie, trimiseră în dar împăratului bizantin cîţiva saci plini cu capete, lucru care-l va fi făcut poate pe Alexie Comnenul să înţeleagă că noii săi „vasali" nu-şi aleg mijloacele atunci cînd îşi propun un scop.

Asediul Niceii continua. Cei din cetate primeau necontenit ajutoare prin corăbiile care veneau pe lacul Ascanius şi abia după şapte săptămîni cruciaţii se gîndiră să le taie această legătură cu exteriorul, aducînd vase greceşti pe care le transportară de la mare cu care uriaşe şi le lansară pe lac. Această acţiune decise de fapt soarta Niceii. Împăratul

bizantin ştia şi el acest lucru şi se grăbi să ia unele măsuri. Unul din generalii bizantini care însoţiseră armata cruciată primi dispoziţii să intre în legătură cu asediaţii şi nu fu greu să-i convingă că stăpînirea bizantină era de preferat celei latine. Cînd cruciaţii porniră la ultimul atac, spre marea lor mirare văzură arborată pe fortificaţii flamura imperială. De altfel, pentru abilitatea sa diplomatică, Alexie Comnenul era comparat cu o vrabie care-şi caută hrana între ghearele unui leu, şi de această dată izbutise să smulgă o parte bună. Căutînd să-i împace pe latini prin daruri şi promisiuni veni şi el însuşi la Pélécanon unde îi primi pe toţi şefii cruciaţi. Cu acest prilej, Tancred, nepotul lui Bohemund, singurul dintre seniorii apuseni care nu prestase omagiu împăratului, fu din nou rugat să o facă, cerere sprijinită de toate căpeteniile. Seniorul normand acceptă în cele din urmă, dar se execută de aşa manieră, încît împăratul înţelese fără greutate că şi pe mai departe va avea în el un duşman neîmpăcat. Tancred condiţionase credinţa sa faţă de împărat de loialitatea acestuia în relaţiile cu latinii, făcînd probabil aluzie la recentele întîmplări de la Niceea.

Oastea cruciată mai rămase în împrejurimile cetăţii doar atît cît îi trebui pentru a face pregătirile necesare. Trecuse un an de cînd părăsiseră apusul şi socoteau că de acum greutăţile mai mari fuseseră depăşite. După un marş de trei zile ajunseră la locul unde rîul Gallus se varsă în Sangaria şi aici oastea se împărţi în două, pentru a putea traversa mai lesne deşertul spre Siria. Trupele comandate de Bohemund (cealaltă jumătate o conducea Godfred de Bouillon) ajunseră după alte trei zile în valea Gorgoni unde voiau să se odihnească, dar nu apucară nici să aşeze tabăra, cînd apărură în zare selgiucizii, cu însuşi sultanul Niceii. Acesta îi urmărise neîncetat pe cruciaţi şi împărţirea armatei i se păruse un bun prilej pentru a-i ataca. Alesese trupele comandate de Bohemund ca fiind mai puţin numeroase. Cînd văzură pîlcurile de călăreţi ivindu-se pe coline, Bohemund şi ducele Normandiei, care se afla cu el, porunciră ca tabăra să fie aşezată aşa fel, ca dintr-o parte să fie apărată de un mic rîu, iar din altă parte de o mlaştină. Bohemund împărţi cavaleria în trei corpuri, iar el cu o trupă bine aleasă se retrase pe o înălţime pentru a interveni la nevoie. Pregătirile acestea nu erau încă sfîrşite, cînd călăreţii turci porniră la atac slobozind ploaie de săgeţi. Cruciaţii se apărară cu curaj şi urmăriră chiar pe turci cînd aceştia încercară să se

retragă. Părea că latinii se vor bucura de o nouă victorie, dar alte detaşamente de selgiucizi forţară rîul, atacînd tabăra şi izbutind să pătrundă în interiorul ei.

Se putea vedea aici spectacolul, obişnuit în asemenea împrejurări, al unui măcel sîngeros în care nu erau cruţaţi nici bolnavii, nici femeile. Ba lucru ciudat, de groaza morţii, femei tinere se îmbrăcau în grabă în hainele cele mai frumoase şi ieşind în calea turcilor îi implorau să le cruţe viaţa şi să le ia în robie. Fără intervenţia lui Bohemund care-l sili pe duşman să se retragă, sfîrşitul acestui episod ar fi fost cu totul tragic. Principele normand porni să-i urmărească pe turci, dar tactica lor de luptă îi deruta pe cruciaţi. Abili călăreţi, purtînd un echipament uşor, luptînd mai ales cu arcuri şi săgeţi, turcii se deplasau cu mare iuţeală părînd mereu puşi pe fugă, ca să se oprească pe neaşteptate şi apoi să pornească iar, nedînd răgaz apusenilor să utilizeze armele lor grele destinate mai cu seamă luptei corp la corp. Pentru a doua oară în aceeaşi zi latinii se văzură în primejdia de a fi măcelăriţi, căci selgiucizii reuşiseră iar să-i încercuiască, cînd le veni în ajutor Godfred de Bouillon, ceea ce determină retragerea turcilor. Bucuroşi peste măsură de schimbarea situaţiei, cruciaţii luară în stăpînire tabăra părăsită de turci şi după ce în mare grabă fu oficiată slujba de înmormîntare a celor căzuţi în luptă, începu o petrecere ciudată. Soldaţii se îmbrăcau în costume orientale, intrau în corturi şi maimuţăreau obiceiurile turceşti, pe care le găseau foarte caraghioase.

În sfîrşit, la 3 iulie porniră din nou la drum hotărîţi să nu se mai despartă, oricare ar fi greutăţile drumului. Aceste greutăţi nu întîrziară de fapt să se arate. Uniţi cu detaşamente de arabi, selgiucizii pustiiseră tot ţinutul. Sub arşiţa dogoritoare cu care nu erau deprinşi, cruciaţii înaintau încet, mai mult tîrîndu-se. Oameni şi animale sufereau de foame şi de sete. Mai întîi muriră caii, şi ostaşii începură să călărească pe boi, legînd bagajele pe spinarea berbecilor şi a cîinilor. Şoimii de vînătoare pe care seniorii îi aduseseră, socotind că vor avea şi aici prilejul de a practica distracţia lor favorită, nu rezistară nici ei. În scurt timp începură să moară şi oamenii, după spusele cronicarilor, cu sutele într-o singură zi. Văile aride ale Frigiei întorceau în ecouri batjocoritoare plînsetele, blestemele şi rugăciunile, iar în urma oştirii, alte şi alte schelete de oameni şi animale rămîneau să albească sub soarele de foc. Abia în apropiere

de Antioheta intrară într-o regiune mai roditoare unde găsiră cele de trebuință și rămăseseră să se refacă în această cetate care le deschise porțile.

Pentru a cerceta drumul fură trimise două detașamente de soldați, unul flamand, avînd comandant pe Balduin, fratele lui Godfred de Bouillon, celălalt normand, sub comanda lui Tancred, nepotul lui Bohemund. Șeful normand porni înainte, trecu munții Taurus și se opri sub zidurile cetății Tars, intrînd în tratative cu garnizoana turcească. Văzîndu-se izolat, comandantul turc promise că se va preda, mai ales că populația era favorabilă cruciaților pe care îi precedase faima victoriilor obținute. Nici nu avu timp Tancred să se bucure de această cucerire, cînd coborî din munți detașamentul lui Balduin care de fapt se rătăcise. Flamanzii petrecură și ei noaptea sub zidurile cetății, dar în zori cînd turcii arborară flamura șefului normand, oamenii lui Balduin, mai numeroși, începură să murmure nemulțumiți și se ajunse îndată la ceartă. Lucrurile păreau să se sfîrșească printr-o încăierare, Balduin aruncă la adresa lui Tancred tot felul de insulte, numindu-l, ca și pe Bohemund și tot neamul lor, aventurieri și pirați. Șeful normand evită conflictul și își convinse chiar oamenii să plece, lăsînd cetatea pe seama lui Balduin.

În scurtă vreme Tancred cuceri întreaga Cilicie, nu atît prin forța armelor, cît prin teroarea ce o exercita asupra micilor garnizoane turcești din forturi și cetățui, vestea apropierii marei armate cruciate. Cît despre Balduin, acesta fu adoptat de principele Edessei, întemeind astfel primul stat de cruciadă.

Sub comanda căpeteniilor principale, grosul armatei latine ocoli Munții Antitaurus și coborî spre Antiohia, cetate importantă care depindea de emiratul de Alep.

În ziua de 21 octombrie a anului 1097, cruciații ajunseră sub zidurile cetății și așezîndu-și tabăra se pregătiră pentru asediu. Împrejmuită cu un puternic zid dublu păzit de numeroase turnuri ce se înălțau semețe spre cer, Antiohia părea că sfidează greu încercata armată a cruciaților, care se arăta a nu fi destul de numeroasă pentru a putea încercui cetatea, iar după oboselile drumului nu mai avea nici tăria morală a speranței neclintite în victorie. De altfel, pricini bine întemeiate veneau să sporească îndoielile asediatorilor. Garnizoana din cetate era bine înarmată, rezervele ei în alimente erau mari, înlesnind o rezistență îndelungată, pe cînd în ta-

băra latinilor, cum li se mai spunea cruciaţilor apuseni, bîntuiau fără cruţare epidemiile şi se făcea din ce în ce mai simţită lipsa de alimente. Din cetăţile învecinate, corpuri răzleţe de oştiri turceşti hărţuiau fără încetare pe cruciaţi, nelăsîndu-le nici o clipă de răgaz. Latinii mai trebuiau să ţină piept şi ieşirilor neaşteptate pe care turcii din cetate le întreprindeau adeseori, pricinuind asediatorilor grele pierderi. Asediul se prelungea fără sorţi de izbîndă şi încetul cu încetul descurajarea puse stăpînire pe cruciaţi. Însuşi comandantul suprem al oştirii, seniorul Ştefan de Blois părăsi cu oamenii săi tabăra sub pretextul unei boli, iar Petru Eremitul, care se arătase un înflăcărat „predicator" al expediţiei, încercă să dezerteze.

Trupele bizantine, care îi însoţiseră pe latini, părăsiră de asemenea asediul, fapt pentru care generalul Tatikios, comandantul lor, este socotit laş de izvoarele apusene ale vremii, deşi probabil nu lipsa de curaj l-a îndemnat să facă acest pas, ci mai degrabă viclenele uneltiri ale lui Bohemund, care voia să cucerească Antiohia pentru sine şi voia să vadă înlăturată concurenţa bizantină.

Fiul lui Robert Guiscard socotea pe bună dreptate că împotrivirea celorlalţi cruciaţi va găsi mijloace să o înfrîngă ; acolo unde nu izbîndea bravura, el se gîndi să folosească iscusinţa şi, fără ştirea cuiva, intră în legătură cu comandantul unuia dintre importantele turnuri ale cetăţii. Comandantul acesta, un armean renegat, pe nume Firuz, într-un fel sau altul, ajunsese să cîştige încrederea guvernatorului cetăţii care, drept dovadă a preţuirii ce i-o acorda, îi dăduse în seamă paza turnului numit „Al celor două surori". Situat în partea de sud a fortificaţiilor cetăţii, acolo unde în armata asediatoare se afla Bohemund cu normanzii săi, acest turn era un important punct de apărare.

Asediul durînd de luni de zile, în cetate începuse foametea, şi tăinuirea de alimente era aspru pedepsită. Cronicele orientale mărturisesc că tocmai de acest lucru se făcuse vinovat Firuz ; de dragul prieteniei, guvernatorul nu-l iertă de pedeapsă, ci, punînd să fie confiscate grînele pe care armeanul le ascunsese în turn, îl amendă şi cu o mare sumă de bani, făcîndu-l de ocară în faţa tuturor, ca pe unul care în nenorocirea generală se gîndea doar la propria-i bunăstare. Ruşinea ocării îndurate, asprimea pedepsei în bani să-l fi umplut pe Firuz de ură contra emirului şi dorul de răzbunare să fi născut în mintea lui gîndul trădării, ori

nădejdea unui cîştig frumos să-l fi îndemnat la aceasta? Oricare ar fi fost pricina, Bohemund nu putea decît să se bucure de prilejul ivit şi să profite de el cît mai degrabă. Stabilind deci, pe ascuns, cu trădătorul chipul în care urma să-i fie predată cetatea, Bohemund adună sfatul seniorilor cruciaţi, care nu aflaseră nimic despre aceste tratative, şi venind în mijlocul lor le vorbi astfel:

— Bărbaţi chibzuiţi! Luaţi numai seama în ce stare ne aflăm şi nu cunoaştem mijloacele prin care am putea îndrepta treburile noastre. Dacă vi se pare bun şi onorabil ca unul dintre noi să se distingă dintre ceilalţi şi într-un fel oarecare, prin îndemînarea sa, prin alte mijloace de ale sale ori ale altora să devină stăpînul cetăţii ori să o ia cu asalt, să-i recunoaştem această stăpînire printr-un consimţămînt unanim.

Preţuindu-i cum se cuvine vitejia, cunoscîndu-i îndeajuns ambiţia şi bănuindu-i viclenia, cruciaţii nu se îndoiră o clipă că acela care „prin mijloacele sale ori ale altora" ar putea cuceri cetatea nu era altul decît el însuşi şi temîndu-se de o prea mare întărire a sa, socotind în acelaşi timp că ar fi necinstit şi primejdios să calce jurămîntul făcut împăratului bizantin, cavalerii refuzară propunerea lui Bohemund. Ei nu se sfiiră chiar să-i arate că-i ghiciseră planul, lucru de care seniorul normand se sinchisi prea puţin:

— Dacă vă convine acest fel de a rezolva lucrurile, bine, veţi avea cetatea, dacă nu, şi se află printre voi vreunul care să găsească o altă soluţie, eu sînt gata să abandonez planul meu şi partea mea dacă acela ne poate preda cetatea, adăugă el, ştiind prea bine că nici unul dintre cei de faţă nu avea la îndemînă vreun mijloc de a pătrunde în cetate, necum putinţa de a o cuceri.

Hotărîrea adunării rămînînd neschimbată, Bohemund se retrase surîzînd, neîndoindu-se că mai devreme ori mai tîrziu tot la el vor fi nevoiţi să recurgă neînduplecaţii cavaleri, lucru care se şi întîmplă.

Primindu-se vestea că în ajutorul cetăţii asediate vine o puternică armată sub comanda vestitului Kerboga, atabeg[1] al Mosulului, împuternicit al sultanului de la Bagdad, cruciaţii acceptară în grabă propunerea lui Bohemund, sub rezerva că cetatea îi va fi lăsată în stăpînire numai în cazul în care împăratul bizantin nu ar trimite ajutoare.

[1] Guvernator.

Bohemund trimise vorbă lui Firuz şi în seara zilei de 2 iunie, fiul armeanului, strecurîndu-se în tabăra cruciaţilor, îl înştiinţă pe şeful normand că în acea noapte i se va înlesni pătrunderea în cetate. Bohemund dădu atunci ultimele porunci şi, aşteptînd cu mare nerăbdare căderea nopţii, se feri ca în vreun fel oarecare să atragă luarea aminte a celor din cetate şi să le trezească bănuiala. Cînd întunericul ajunse de nepătruns, în liniştea ceasurilor tîrzii, vegheată doar de străjile de pe ziduri, din turnul păzit de Firuz fură coborîte lungi scări de frînghie, de-a lungul cărora se căţărară în grabă şaizeci de cavaleri cruciaţi. Bohemund nu era printre ei, socotind poate că unui viitor stăpîn al cetăţii i se cuvine o intrare mai triumfală decît aceea pregătită de trădare. Dar Firuz, care plin de nelinişte aşteptase venirea latinilor, se arătă nemulţumit de numărul lor mic şi, temîndu-şi soarta pentru cazul că ar fi fost surprinşi, ceru ca însuşi Bohemund să ia comanda micului grup pătruns în turn. El avea, se vede, mai multă încredere în şeful normand decît în toţi ceilalţi, ori dorea poate ca acesta să-i împărtăşească soarta, oricare ar fi fost ea. Bohemund se grăbi să răspundă chemării, luă în stăpînire toate întăriturile din partea de sud a cetăţii şi în vreme ce creştinii din cetate deschideau porţile în faţa celorlalţi cruciaţi, el înfipse flamura sa în vîrful unuia dintre turnurile cele mai înalte. Zorii zilei o găsiră fluturînd biruitoare, vestind dimineţii de vară şi lumii întregi căderea Antiohiei.

Îngrozit de această înfrîngere neaşteptată, guvernatorul cetăţii nu se gîndi să mai continue lupta în fortăreaţă, unde latinii nu pătrunseră încă, ci fugi din Antiohia cu gînd să se ascundă în munţi. Nu a avut însă o soartă mai bună decît aceea a cetăţii sale ; recunoscut de nişte armeni, el fu prins şi ucis, capul său fiind dus lui Bohemund. Dacă vederea sîngerosului trofeu l-a bucurat pe şeful normand, el s-a ferit să o arate şi prefăcîndu-se a lăuda vitejia fostului guvernator, Bohemund spuse celor din jur că nu vede în această crimă decît un simbol inutil al victoriei obţinute. Prin această atitudine, el urmărea să cîştige simpatia populaţiei din cetate, care de bună seamă că nu s-ar fi bucurat dacă de la început noul stăpîn s-ar fi arătat un om crud.

Abia trecuseră patru zile de cînd latinii intraseră în Antiohia şi sub zidurile cetăţii ajunse puhoiul turcesc al oştii lui Kerboga. Foştii asediatori se vedeau la rîndul lor

asediaţi şi cum în cetate bîntuiau molimele şi foametea, situaţia lor era destul de grea, prinşi cum se aflau între doi duşmani, căci fortificaţiile nu căzuseră pe de-a întregul în mîinile lor, citadela fiind încă ocupată de Shams al Dawla, fiul nefericitului guvernator.

Cînd armata lui Kerboga înconjură cetatea, Shams al Dawla se înfăţişă înaintea temutului războinic şi îl imploră să-i vină în ajutor. Atabegul nu se lăsă prea mult rugat, dar dintr-un bun început pretinse ca în citadelă să fie instalată o garnizoană de a sa, pusă sub comanda destoinicului ofiţer Ahmed ibn Merwan. Planul lui Kerboga era de a ocupa prin surprindere cetatea şi în acest scop garnizoana din citadelă întreprindea numeroase incursiuni, punînd la grea încercare oastea sleită de puteri a cruciaţilor.

Bohemund, care se socotea stăpîn al cetăţii, o apăra cu o energie sălbatică, el singur nepierzîndu-şi curajul. Potrivit instrucţiunilor date de el, se ridică un nou zid de apărare din blocuri mari de piatră, pentru a opri atacurile turcilor din citadelă şi Kerboga se văzu silit să-şi schimbe tactica, hotărînd să cucerească cetatea prin înfometare.

Împotriva acestei tactici, cruciaţii nu mai aveau cum să lupte, situaţia lor devenind îngrozitoare. Şi aceşti jefuitori, cărora în poemele lor pline de îngîmfare le plăcea să se numească „falnicii cavaleri ai crucii", şi care se lăudau că prin vitejia lor uimiseră întreg Orientul, umblau acum bezmetici pe străzile Antiohiei, îşi propteau în toiege trupurile sleite de puteri şi cu capetele plecate întindeau mîna cerşind oricui o bucată de pîine.

În locul comorilor pe care visaseră să pună mîna în Orientul atît de mult rîvnit, în locul desfătărilor ce crezuseră că îi aşteaptă, se vedeau închişi într-o cetate ruinată, pradă foametei şi molimelor. Descurajarea puse stăpînire pe toţi şi a fost nevoie de îndărătnicia lui Bohemund pentru ca cetatea să poată fi păstrată. Ziua în fruntea celor puţini care se mai puteau ridica pentru apărarea zidurilor, noaptea străbătînd străzile oraşului pentru a descoperi pe trădători şi pe eventualii trădători, şeful normand, după ce se arătase un iscusit diplomat, apărea acum ca un aspru comandant. Dar oricît de îndărătnic s-ar fi arătat el, nu putea spulbera descurajarea unei oştiri întregi de înfometaţi ; şi, la adăpostul întunericului, în fiecare noapte, alţi şi alţi nenorociţi coborau pe scări improvizate de-a lungul zidurilor. Cei mai mulţi dintre ei căzeau în mîinile turcilor, sfîrşindu-şi astfel

chinurile, cei mai norocoşi izbutind să ajungă la portul Sfîntul Simion de pe ţărmurile Siriei, de unde luau apoi drumul spre Europa.

Singura nădejde a cruciaţilor era aceea a unui ajutor militar bizantin, pe care împăratul avea tot interesul să-l ofere pentru a avea apoi cuvînt să pretindă noua stăpînire a Antiohiei, precum şi a celorlalte posesiuni bizantine cucerite de latini.

Cu o puternică armată, Alexie Comnenul urma de altfel drumul expediţiei cruciaţilor şi, profitînd de victoriile acestora, recucerise o parte din Siria nordică, îndreptîndu-se apoi spre Antiohia, cu gîndul de a-şi ajuta aliaţii să iasă din impas.

În drum, armata imperială se întîlni cu Ştefan de Blois, care părăsise tabăra cruciaţilor încă înainte de cucerirea Antiohiei şi se grăbea să se întoarcă în Europa. El zugrăvi în asemenea culori situaţia latinilor, încît socotind că nici o intervenţie nu ar putea-o schimba, împăratul hotărî să se întoarcă din drum. În armata bizantină se afla un frate al lui Bohemund, numit Wilhelm, care stărui pe lîngă Alexie Comnenul să continue marşul. Bănuindu-l pe cavalerul normand de vreo tainică înţelegere cu Bohemund, ori dînd crezare întru totul celor povestite de seniorul francez şi temîndu-se pentru soarta oştii sale, împăratul refuză să continue expediţia şi se întoarse la Constantinopol.

Ştiri despre aceste întîmplări nu întîrziară să ajungă la Antiohia şi ele schimbară descurajarea asediaţilor în disperare. Spun cronicile că latinii auzind că împăratul îi părăsise, hotărîră să nu se mai împotrivească şi să se lase în voia sorţii. Într-una din acele grele zile pentru cruciaţi, cînd bazîndu-se pe slăbiciunea oştii latinilor, turcii porniseră un atac furios, cavalerii se închiseră în case refuzînd să lupte. Îndemnurile şi ameninţările nemaifolosind la nimic, Bohemund recurse la un mijloc extrem, dînd foc caselor în care cruciaţii se ascunseră pentru a-şi aştepta moartea. Cum era de aşteptat, flăcările îi îngroziră pe apuseni mai mult decît sabia turcească şi, adunîndu-se cu toţii, se supuseră poruncilor lui Bohemund care reuşi să-i alunge pe turci. Oraşul fusese, în mare parte, nimicit de flăcări, dar nu era încă pierdut pentru cruciaţi. Era în a douăsprezecea zi a lunii iunie, anul 1098, cînd se petreceau toate acestea şi timpul părea că stă în loc, nimic nevenind să schimbe situaţia jalnicilor „cuceritori". De altfel, pentru a reda curajul unei

oştiri care se afla la capătul puterilor ar fi trebuit o minune şi „minunea" întîrzia să se întîmple. Atunci ea a fost pusă la cale, căci cruciaţii aveau nevoie de Antiohia. Fără această cetate, oastea latinilor s-ar fi găsit în mijlocul unei ţări străine, fără nici un sprijin. Populaţia locală s-ar fi putut ridica atunci cu mai mulţi sorţi de izbîndă împotriva acestor cotropitori pentru a-i alunga din acele ţinuturi în care se înstăpîniseră sub minciuna „apărării credinţei".

Căpeteniile cruciate avură deci grijă să răspîndească zvonul că Sfîntul Andrei s-ar fi arătat în vis unui pelerin provensal, înştiinţîndu-l că în una din bisericile din cetate se află îngropată lancea cu care, pe Golgota, centurionul roman ar fi străpuns coasta lui Isus. Pierre Barthélemy, acesta era numele pelerinului „ales", făcu cunoscut şefilor săi visul ce-l avusese. În prezenţa mai multor martori, în ziua de 14 iunie, în biserica Sfîntul Petru din Antiohia, lancea a fost descoperită întocmai cum prezisese provensalul. Acest fapt stîrni un entuziasm de nedescris, lucru uşor de înţeles avînd în vedere puternicul sentiment religios al timpului. Astfel, „sfînta relicvă", primită cu profundă veneraţie, readuse în rîndurile latinilor nu numai speranţa, ci şi încrederea în victorie.

Nu mică va fi fost mirarea comandantului turc, cînd în seara zilei de 27 iunie o solie a latinilor asediaţi în cetate se înfăţişă înaintea sa, cu propuneri care prin tonul lor semănau mai degrabă cu un ultimatum. Atabegul era poftit, nici mai mult nici mai puţin, decît să părăsească pămîntul „creştin" al Antiohiei, împreună cu întreaga sa oaste. Propunerea fiind refuzată, solii se întoarseră în cetate şi latinii se pregătiră de luptă. Comandant suprem al cruciaţilor era în acea vreme Bohemund, deoarece Raymund de Saint-Gilles, comite de Toulouse, conducătorul grupului cruciaţilor provensali, care deţinea de fapt această funcţie, se afla bolnav.

În zorii zilei următoare, grupuri-grupuri, cruciaţii se adunară în faţa porţii din partea de vest a cetăţii, uitînd foamea şi suferinţele îndurate. În frunte se aflau francezii şi flamanzii conduşi de Hugo de Vermandois şi de Robert al II-lea, comite de Flandra ; urmau apoi lotharingienii, sub ordinele lui Godfred de Bouillon şi normanzii din Franţa, care aveau ca şef pe Robert Courte-Heuse, fiul lui Wilhelm Cuceritorul. Provensalii, lipsiţi de seniorul lor, comitele de Toulouse aflîndu-se încă bolnav, erau puşi sub ascultarea

legatului pontifical, iar normanzii din sudul Italiei, comandaţi de Tancred şi de însuşi Bohemund, formau ariergarda, după ordinea de luptă ce se stabilise.

Unul după altul, corpurile armatei cruciate prinseră a ieşi din cetate şi într-o largă desfăşurare ocupară malul drept al rîului Oronte, sub privirea turcilor, care rămăseseră nepăsători în faţa acestei manevre. Greşeala o comisese Kerboga, care se împotrivise sfaturilor unor emiri de a ataca izolat grupurile ce ieşeau din cetate. Prea sigur de victorie, atabegul aşteptă ca întreaga oştire asediată să ocupe cîmpul de bătaie şi nu avu nici măcar avantajul de a ataca cel dintîi. El îşi împărţi oştirea în două, socotind că va putea încercui pe cruciaţi, dar Bohemund era prea viclean pentru a nu fi şi un bun strateg ; prevăzînd acest lucru, seniorul normand formase un al şaptelea corp de armată, care se ivi pe neaşteptate în faţa turcilor, oprindu-le înaintarea, în timp ce restul armatei cruciate îi împingea spre nord.

Surprinşi de dîrzenia atacului, turcii bătură în retragere şi, pentru a-i împiedica pe latini să-i urmărească, dădură foc ierburilor înalte şi uscate care acopereau ţinutul. Neavînd de ales decît între victorie şi moarte, cruciaţii se avîntară în marea de flăcări şi, spre groaza duşmanului, ajunseră în tabăra turcească. Cei dintîi care părăsiră lupta fură turcomanii, urmaţi de mai mulţi emiri arabi şi turci, care avuseseră neînţelegeri cu Kerboga ; cum orice rezistenţă se vădea zadarnică, atabegul însuşi o luă la fugă. Dezastrul armatei turceşti era deplin. Fără a se opri la vederea uriaşei prăzi care îi aştepta, cruciaţii îi urmăriră pe turci pînă departe şi numai după ce rămăşiţele armatei duşmane fură împrăştiate, se retraseră în tabăra părăsită pentru a se bucura de roadele victoriei. Aur, argint, pietre preţioase şi stofe scumpe orientale, vase lucrate cu măiestrie se aflau în asemenea cantităţi, încît fiecare se arătă mulţumit cu partea sa de pradă. Cirezi de boi şi turme de oi, grîu şi făină măcinată de care aveau atîta nevoie, cai buni şi odihniţi se găsiră atîţia, încît armata cruciată nu mai ducea acum lipsă de nimic.

În vreme ce latinii înălţau slujbe de mulţumire, socotind că biruinţa le fusese prilejuită de „ajutorul cerului", atabegul învins rătăcea prin ţară însoţit de cîţiva oşteni credincioşi şi cu mare greutate reuşi să ajungă la Mosul,

salvîndu-şi astfel viaţa, dar pierzîndu-şi pentru totdeauna renumele de mare general.

În citadela Antiohiei rămăsese garnizoana comandată de Ahmed ibn Merwan ; acesta asistase neputincios la dezastrul oştirii turceşti, blocat cum se afla în fortăreaţă şi, după victoria cruciaţilor, nu-i rămăsese altceva de făcut decît să se predea. Prestigiul de care se bucura Bohemund îl determină pe ofiţerul turc să facă această propunere seniorului normand, cerînd pentru sine şi oamenii săi dreptul de a se retrage liberi. Bohemund acceptă propunerea, dorind să apară mărinimos în victorie, cum pretindeau a fi toţi cavalerii medievali. Ahmed ceru atunci cruciaţilor o flamură pentru a o arbora pe citadelă. Raymund de Saint-Gilles, comite de Toulouse, gelos de întîietatea lui Bohemund şi dornic să devină el stăpîn al cetăţii, dădu turcului flamura sa şi acesta o înfipse în vîrful turnului. Normanzii din Sicilia se aflau în apropiere aşteptînd să se bucure de priveliştea plăcută cînd flamura comandantului lor va fîlfîi mîndră deasupra citadelei. Cînd văzură desfăşurîndu-se o flamură ce purta un alt blazon, începură să strige :

— Aceasta nu este flamura lui Bohemund !

— Dar a cui, îi întrebă ofiţerul turc, prea puţin cunoscător al semnelor de noblеţe ale seniorilor apuseni.

— A comitelui de Saint-Gilles, răspunseră într-un glas normanzii şi grăbiţi să repare greşeala îl duseră pe Ahmed înaintea lui Bohemund care, fără să se mire şi fără să se supere, îi dădu flamura sa.

Turcul o primi cu respectul pe care un învins este dator să-l arate, dacă nu poate să-l simtă, faţă de învingător şi cu bucuria omului care-şi ştie viaţa salvată. Stabilind o înţelegere cu Bohemund, el obţinu ca turcii care vor să se creştineze să poată rămîne în cetate, iar ceilalţi să se retragă nevătămaţi. Cronica anonimă care istoriseşte desfăşurarea primei cruciade spune că însuşi Ahmed ibn Merwan s-ar fi creştinat, rămînînd pe lîngă Bohemund.

Aşa s-a sfîrşit episodul cuceririi acestei cetăţi şi a început istoria celui de-al doilea stat cruciat, principatul Antiohiei, care pentru vreme îndelungată de aici înainte va fi pricină de duşmănie între Bizanţ şi latini. În virtutea legămîntului, prin care seniorii apuseni se obligaseră să restituie împăratului de la Constantinopol fostele posesiuni bizantine pe care le vor cuceri de la turci, Alexie Comnenul avea dreptul să pretindă ca Antiohia să-i fie predată. Aceasta era şi

intenţia şefilor cruciaţi, nu atît din respect pentru jurămîntul prestat, cît pentru alte considerente. Expediţia nu putea să fie continuată fără ajutor bizantin, căci rîndurile oştirii se răriseră mult în urma luptelor, dezertărilor şi epidemiilor, care rînd pe rînd se abătuseră asupra ei. Cu greu s-ar fi putut gîndi latinii la noi cuceriri cu mijloacele pe care le aveau ; şi apoi, chiar dacă ar fi fost realizate, cuceririle acestea trebuiau consolidate şi păstrate. Că aceasta a fost pricina pentru care a fost trimisă la Constantinopol o solie să ceară împăratului grabnice ajutoare în vederea continuării marşului spre Ierusalim, ne-o dovedeşte faptul că Raymund de Saint-Gilles, unul din puţinii seniori care refuzaseră să presteze jurămînt de credinţă lui Alexie Comnenul, era acum cel mai înfocat partizan al politicii favorabile bizantinilor. Prin aceasta, seniorul provensal devenise cel mai mare duşman al lui Bohemund, întrucît acesta se împotrivea continuării expediţiei, dorind să rămînă stăpîn al Antiohiei.

Împăratul, care profitînd de victoriile cruciadei recucerise de la turci Niceea, Bitinia, Ionia şi o parte din Frigia, nu înţelegea că acum i se oferea prilejul de a intra în stăpînirea Siriei şi poate chiar a Palestinei. Întîrziind să dea un răspuns la propunerile şi la cererile cruciaţilor, el îngăduia astfel lui Bohemund să-şi consolideze poziţia, iar scrisoarea pe care o trimise la Antiohia, în primăvara anului 1098, şi în care făcea cunoscută hotărîrea sa de a participa la expediţie, a ajuns prea tîrziu. De data aceasta, Alexie Comnenul nu înţelese avantajul evenimentelor, fapt de care Bohemund va şti să profite din plin.

Rămase hotărît ca marşul asupra Ierusalimului să înceapă în luna noiembrie a anului 1098, dar, în prealabil, trebuia reglementată chestiunea Antiohiei: Bohemund cerea să fie recunoscut oficial ca stăpîn al cetăţii ; Godfred de Bouillon, ducele Lotharingiei inferioare, Robert, comitele de Flandra şi alţi fruntaşi cruciaţi se declarară de partea sa, în vreme ce alţii, în frunte cu Raymund de Toulouse, îi făceau o dîrză opoziţie. Aceste certuri întîrziară mult plănuitul marş, care fu început abia în luna ianuarie a anului următor, 1099. Bohemund rămase însă la Antiohia, nu din laşitate cum îl acuzau duşmanii săi, ci dorind cu orice preţ să păstreze cetatea. De altfel, refuzul seniorului normand s-a dovedit pînă la urmă a fi mai de folos expediţiei, decît ar fi putut fi participarea la ea, deoarece păstrînd Antiohia,

Bohemund asigura stăpînirea latină asupra Siriei. Dreptul de stăpînire asupra cetății nu-i fusese recunoscut formal, dar acest lucru nu-l împiedică pe Bohemund ca, imediat ce socoti că Raymund de Toulouse a ajuns destul de departe, să alunge pe ostașii seniorului provensal din acele părți ale fortificațiilor pe care le ocupau.

Abia constituit, principatul Antiohiei va trebui să facă față fără încetare la două mari primejdii : cea bizantină, pe de o parte, și cea musulmană, pe de altă parte, în anumite momente ajungîndu-se chiar la o alianță turco-grecească. Faima de care se bucura Bohemund era mare. „*Necredincioșii îl priveau ca pe adevăratul suveran al francilor*[1] *și numele său îi făcea să tremure pînă în regiunea Korasanului*", ne spune, în cronica sa, Matei de Edessa.

Pentru fiul lui Robert Guiscard, întemeierea acestui principat nu era totul. Gîndul de a funda un stat puternic pe litoralul răsăritean al Mediteranei și de a cuceri apoi Constantinopolul nu-l părăsise pe Bohemund. Și această ambiție îl va împiedica să se consacre în întregime organizării și consolidării principatului Antiohiei, îl va împinge chiar spre alte acțiuni prea puțin cugetate. Prea aventuros pentru a i se potrivi rolul unui bun cîrmuitor, el nu va avea însă la îndemînă mijloace pe măsura năzuințelor nutrite.

Cu ocazia unei expediții pe care o întreprinse în regiunea de nord a Eufratului, Bohemund fu luat prizonier de către turcii danishmandizi, dus în Neocesareea Pontului și închis într-o fortăreață. Ce victorie pentru islam și ce prilej binevenit pentru bizantini, care în această vreme purtau război deschis cu latinii din Siria ! Alexie Comnenul se oferi de îndată să-l răscumpere pe Bohemund și oferi emirului danishmadit uriașa sumă de două sute șaizeci de mii de dinari. De dragul unui asemenea cîștig poate că emirul și-ar fi vîndut prizonierul, împăratul ar fi obținut o liniște scump plătită, dar foarte necesară, iar Bohemund și-ar fi primit pedeapsa pentru multele griji ce le pricinuise imperiului, dacă de aceste tratative nu ar fi aflat sultanul selgiucid, care în mai multe rînduri ajutase pe emir cu oastea sa. Drept răsplată pentru aceste ajutoare, el pretindea acum jumătate din suma la care Bizanțul prețuise pe Bohemund. Emirul respinse aceste pretenții și atunci selgiucizii îi declarară război. Deși temnița în care se afla era destul de adîncă,

[1] Denumire generică — ca și aceea de *latini* — ce se dădea cruciaților.

aceste întîmplări ajunseră la urechile lui Bohemund şi vicleanul normand trimise vorbă emirului că doreşte să-l vadă într-o chestiune deopotrivă de însemnată pentru amîndoi. Emirul nu se lăsă prea mult rugat ; într-o bună zi coborî să-şi vadă ilustrul prizonier şi-l întrebă ce anume doreşte. Iscusitul Bohemund îi vorbi atunci în aceşti termeni :

— Dacă nu ai fi nutrit gîndul de a mă preda Bizanţului, nu ai fi provocat duşmănia selgiucizilor. Aceştia îţi cer acum jumătate din cei două sute şaizeci de mii de dinari oferiţi de greci. Refuză banii bizantinilor şi eu mă însărcinez de a face pe francii din Siria să-ţi plătească cei o sută treizeci de mii dinari pe care sultanul ar binevoi să ţi-i lase. Tu vei avea acelaşi cîştig, iar eu nu voi fi predat cruzilor mei duşmani. Cît despre selgiucizi ei nu vor mai primi nimic ; de altfel, ei sînt atît duşmanii tăi, cît şi ai mei, iar bizantinii de asemenea. Să facem deci o alianţă trainică ; îţi ofer ajutorul francilor mei pentru a cuceri Anatolia selgiucidă şi pentru a arunca pe bizantini în mare !

Un asemenea aliat nu era de dispreţuit şi nici suma oferită nu era de lepădat. Bohemund fu eliberat în luna mai a anului 1103, după trei ani de captivitate şi pe cît de mare fusese bucuria lumii musulmane la ştirea că fusese luat prizonier, pe atît de mare a fost indignarea stîrnită de vestea eliberării sale.

„Singurul mijloc de a face ca această greşeală să ţi se ierte ar fi acela ca principele Antiohiei să fie atras într-o cursă şi luat din nou prizonier", spunea sultanul selgiucid într-o scrisoare adresată emirului. Acesta răspunse că niciodată nu va comite o asemenea infamie. De bună seamă, alianţa cu Bohemund i se părea mai avantajoasă decît reluarea legăturilor cu turcii selgiucizi.

Cît durase captivitatea lui Bohemund, la conducerea Antiohiei fusese chemat Tancred, în calitate de regent ; chemarea cavalerilor normanzi şi a clerului latin din Antiohia îl găsi pe Tancred în principatul Tiberiadei, pe care se grăbi să-l părăsească, determinat mai cu seamă de gravele neînţelegeri survenite între el şi Balduin de Boulogne, noul rege al Ierusalimului. Pornind Tancred spre cetatea unchiului său, mare îi fu dezamăgirea cînd, ajuns sub zidurile ei, găsi porţile închise. Seniorul normand se ridică în scări şi strigă cu glas plin de mînie :

— Oare m-aţi chemat aci pentru a-mi închide porţile în faţă ?

— Jură mai întîi credinţă lui Bohemund, răspunseră cei din cetate, şi apoi ţi le vom deschide.

Cavalerii normanzi din ceata lui Bohemund, care se aflau în cetate, doreau să se asigure că între cei doi şefi nu se vor ivi rivalităţi care să îngreuieze din nou situaţia lor ce abia se consolidase şi de aceea îi cereau lui Tancred jurămîntul amintit. Acesta se legă să respecte pentru totdeauna dreptul de stăpîn al lui Bohemund asupra Antiohiei şi porţile cetăţii, deschizîndu-i-se larg înainte, fu primit cu bucuria cu care este întîmpinat un salvator, căci principatul se afla într-o situaţie grea.

Urmînd întru totul politica unchiului său, căruia nu-i era de loc inferior, Tancred întări stăpînirea normandă în Siria şi, devenit între timp mai chibzuit, izbuti să cucerească de la bizantini cîteva cetăţi ciliciene, precum şi Laodiceea. El puse capăt conflictului provensalo-normand „convingîndu-l" pe Raymund de Toulouse să renunţe la pretenţiile sale asupra Antiohiei. Mijlocul de care Tancred a uzat pentru a-şi atinge scopul nu a fost tocmai „cavaleresc". Cu prilejul unei călătorii pe care o făcea spre Constantinopol, pe mare, corabia lui Raymund de Toulouse fu capturată în portul Sf. Simion. Dus la Antiohia, comitele de Saint-Gilles fu închis în fortăreaţă, unde rămase aproape un an ca prizonier al lui Tancred, pînă cînd acesta îi smulse făgăduiala dorită. Mai puţin „cavaleresc", mijlocul acesta s-a dovedit util, lucru care era mai important pentru Tancred.

Mulţumită guvernării lui Tancred, la întoarcerea din captivitate, Bohemund se putu gîndi la o expediţie în Mesopotamia de nord, pentru a isprăvi cu turcii, unul din duşmani, şi a avea mîinile libere în lupta viitoare cu Bizanţul. Această încercare se termină cu un insucces, înaintarea spre răsărit se dovedi imposibilă, iar bizantinii se grăbiră să reintre în posesiunea Ciliciei şi a Laodiceei, ameninţînd mai mult ca oricînd principatul Antiohiei. Singurul mijloc de scăpare ce-i rămînea lui Bohemund era ridicarea unei cruciade latine, nu atît împotriva turcilor, cît mai ales contra grecilor, care din interese politice se uneau acum cu musulmanii.

După succesele primei expediţii de cruciadă, Bohemund nu se înşela socotind că planul acesta va fi bine primit în apus şi, pentru a doua oară, principele normand îşi părăsi capitala, de data aceasta pentru o călătorie mai lungă. Încredinţînd conducerea statului lui Tancred, în anul 1104 el debarcă în

Apulia şi întîmpinat peste tot cu entuziasm, străbătu Italia şi Franţa, unde avu chiar o întrevedere cu Henric I Beauclerc, regele Angliei. Mîndru de a se înrudi cu unul din „eroii creştinătăţii", Filip I al Franţei acordă lui Bohemund mîna fiicei sale Constanţa, iar pe o altă prinţesă, Cecilia, o trimise la Antiohia pentru a deveni soţia lui Tancred.

Pregătirile lui Bohemund durară destul timp ; abia în anul 1107, în fruntea unei oştiri destul de numeroase el debarcă la Valona pe coasta albaneză. Constantinopolul trăia din nou zilele de panică din timpul expediţiilor lui Robert Guiscard, singur împăratul păstrîndu-şi calmul şi arătîndu-se chiar nepăsător. Vestea debarcării normande, Alexie Comnenul o află întorcîndu-se de la o vînătoare.

— Acum să mergem la masă, ar fi spus el, iar de Bohemund vom vedea după aceea.

Această aparentă indiferenţă nu-l împiedică pe abilul diplomat, care era împăratul bizantin, să trimită solii la Pisa, Genova şi Veneţia, pentru a-şi asigura sprijinul republicilor italiene în conflictul cu principele normand. Totodată, împăratul îşi adună o numeroasă oaste, în cadrul căreia mercenarii turci erau un element important.

Amestecul oraşelor italiene în conflictul normando-bizantin se explică prin faptul că lor, şi în primul rînd Veneţiei, care deţinea un loc de frunte în comerţul mediteranean, nu le convenea constituirea şi consolidarea unui stat normand pe litoralul de răsărit al Mediteranei şi în sudul Italiei, întrucît un asemenea stat primejduia interesele lor în comerţul cu Orientul.

Normanzii asediaseră portul Durazzo şi, pentru a-i face pe ostaşi să înţeleagă că nu există altă cale decît aceea de a merge înainte, Bohemund porunci să fie arse corăbiile cu care veniseră ; lucrul acesta, în loc să fie de folos, a contribuit ca înfrîngerea oastei normande să fie şi mai deplină. Cu ajutorul focului grecesc, care în atîtea bătălii le adusese victoria, bizantinii incendiară maşinile de război ale asediatorilor, armata imperială îi încercui apoi pe uscat, iar o flotă puternică pătrunzînd în Marea Adriatică le tăie orice legătură cu coastele italiene. În zadar încercă Bohemund să spargă încercuirea, căci nu reuşi ; oastea fiindu-i ameninţată de foamete, se văzu nevoit să ceară pace.

Între împăratul bizantin şi principele normand avu loc o întrevedere, Alexie Comnenul voind poate a-l face pe Bohemund să resimtă întreaga umilinţă a înfrîngerii, pe care con-

dițiile impuse de basileu o făceau nespus de apăsătoare. Prin tratatul de la Durazzo, din septembrie 1108, Bohemund se recunoștea vasal al împăratului pentru Antiohia, iar celelalte posesiuni se obligă să le restituie imperiului ; patriarhul grec din capitala principatului, pe care Tancred îl alungase, trebuia repus în drepturi, iar eventualele cuceriri, pe care normanzii le-ar mai face în Orient, urmau să fie date Bizanțului, chiar dacă acele teritorii nu-i aparținuseră niciodată. Bohemund își asumă obligația de a-l face și pe Tancred să recunoască acest tratat și să-i respecte condițiile. În schimbul gloriei umbrite, în locul visului de mărire spulberat, drept răsplată a unei vieți de luptă sau mai degrabă ca simbol al victoriei bizantine în îndelungatul conflict cu normanzii din Italia, principelui i se oferea un înalt titlu în ierarhia imperiului și o mare sumă de bani.

Tancred nu voi să recunoască umilitorul tratat, iar Bohemund nu putu să-l îndure. El nu se mai întoarse niciodată în Orient. Retras în Italia, Bohemund muri în anul 1111, sfîrșitul fiindu-i atît de modest, pe cît de furtunoasă-i fusese viața.

Un portret al acestui aventurier normand ni s-a păstrat în scrierile Anei Comnena. În biografia pe care a scris-o despre tatăl ei, Alexie Comnenul, principesa bizantină vorbește despre Bohemund în următoarele cuvinte :

„Era un bărbat, ca să spun pe scurt, cum nu se afla altul asemănător în împărăția romeilor [1], fie el grec ori barbar. Superbă îi era privirea, iar faima numelui său îi tulbura adînc pe toți. Dar să vă descriu mai amănunțit înfățișarea acestui barbar : era de o statură falnică, întrecîndu-i aproape cu un cap pe oamenii cei mai înalți. Mijlocul îi era subțire, pieptul și umerii largi ; era vînjos la trup și desăvîrșit în toată înfățișarea, ca una din statuile lui Polyclet, cu brațe puternice, cu pasul măreț. În obrazul său albul se îmbina cu roșul, iar părul îl purta ridicat, nu lăsat pe umeri ca ceilalți barbari, căci și-l tunsese pînă la urechi, spre deosebire de moda lor smintită. N-aș putea spune dacă avea barba roșcată sau de altă culoare, fiindcă era ras, iar fața îi era mai netedă ca ipsosul ; se pare totuși că era roșcată. Avea ochi albaștri ; străluceau în ei mînia și asprimea. Din toată înfățișarea sa se desprindea ceva plăcut, care se risipea însă din pricina groazei ce o inspira peste tot. După părerea mea, el avea ceva sălbatic și neînduplecat, iar rîsul său semăna cu freamătul

[1] Imperiul bizantin.

unei mulțimi. În sufletul și trupul său se înfruntau mînia cu dragostea și îndemnau la război. Avea o deșteptăciune ascuțită și era șiret, atent ca în vorbele lui alese cu grijă și răspunsurile sale chibzuite să nu spună nimic care să poată fi folosit împotrivă-i. Un astfel de bărbat nu era mai prejos decît singur basileului [1], în ceea ce privește destinul, elocvența și celelalte daruri cu care-l înzestrase natura".

Puternică trebuie să fi fost impresia pe care principele normand a produs-o asupra scriitoarei bizantine de viță împărătească, pentru ca ea să lase posterității o asemenea imagine despre dușmanul de moarte al părintelui său.

Tancred, care rămăsese regent la Antiohia, reușise în această vreme să cucerească unele teritorii de la musulmani, iar bizantinilor le smulse Laodiceea. Dacă sfîrșitul nu i-ar fi fost atît de grabnic, poate că ar fi răzbunat și nereușita unchiului ; dar el supraviețui acestuia un singur an și, nelăsînd urmași, la conducerea principatului veni Roger de Salerno, un alt nepot al lui Bohemund.

Cei cîțiva ani de stăpînire a lui Roger (1112—1119) au fost ani de continue lupte prin care principele și nobilii feudali din Antiohia căutau să-și mărească posesiunile.

La 15 septembrie 1115, repurtară o victorie asupra selgiucizilor, la Pell Danith, dar fură înfrînți curînd în cumplita bătălie de pe cîmpia numită „a sîngelui".

Din întreaga oștire latină, în urma acestei bătălii de la *Ager sanguinis*, au rămas în viață doar o sută patruzeci de oameni. Dacă învingătorul turcoman nu ar fi vrut să-și sărbătorească victoria și altfel decît printr-un măcel, nici un creștin nu ar fi supraviețuit dezastrului ; dar Il-Ghazi avea nevoie de acești nenorociți pentru a-și face intrarea triumfală în Alep. În marea moschee a orașului, credincioșii musulmani se adunaseră pentru rugăciunea de amiază, cînd o puternică larmă se auzi dinspre porțile cetății. Era Il-Ghazi, care venea să-și vestească victoria „de care însuși Coranul s-ar bucura", după cum spun cronicile orientale. Mulțimea s-a aruncat asupra convoiului de prizonieri care, plini de sînge și sfîrșiți de oboseală, de-abia se mai tîrau și, neavînd norocul să moară în luptă, ei pieriră toți de mîna locuitorilor cetății.

Înfrîngerea aceasta avu o mare însemnătate pentru desfășurarea ulterioară a evenimentelor. Dezbinată de vreme îndelungată prin rivalități politice și neînțelegeri religioase,

[1] Împăratul (Alexie Comnenul).

către mijlocul secolului al XII-lea, lumea musulmană începu să se unească în vederea luptei comune pentru alungarea latinilor din Orient. Comitatul de Edessa, cel dintîi dintre statele cruciate întemeiate de latini, este primul pe care musulmanii reuşesc să-l cucerească. În anul 1187 cade şi Ierusalimul sub loviturile sultanului din Egipt, iar latinilor le mai rămîne doar principatul Antiohiei, comitatul de Tripoli şi portul Tyr. Nici ajutorul Apusului, nici rezistenţa pe care cruciaţii încearcă să o opună nu vor folosi la nimic şi, din secolul al XIII-lea, stăpînirea latină în Orient luă sfîrşit. Singur regatul Ciprului va mai dăinui amintind de acele războaie de cucerire şi de colonizare ale apusenilor în Orientul Apropiat, care au fost cruciadele.

Cheile Mediteranei

Statul normand din Italia de sud şi Sicilia reprezenta încă o primejdie pentru Imperiul bizantin. În 1130, la Palermo, avusese loc încoronarea lui Roger al II-lea ca rege al Siciliei şi Apuliei. Sub stăpînirea lui, statul normand de pe aceste teritorii cunoaşte o perioadă de înflorire, atît din punct de vedere economic, cît şi cultural. Abil om politic, pentru a putea face faţă primejdiei externe, reprezentată prin rivalitatea cu Imperiul bizantin în primul rînd, Roger al II-lea a iniţiat o politică internă întrucîtva favorabilă supuşilor săi ; elementului arab şi grecesc, care în acea vreme alcătuia un procent destul de ridicat din totalul populaţiei, i s-au făcut unele înlesniri şi acest fapt explică, în parte, prosperitatea economică şi culturală a statului.

Arabii erau pricepuţi agricultori, ei se ocupau cu cultura unor plante puţin răspîndite în acel timp în alte părţi ale Europei şi din vînzarea lor se realizau venituri însemnate. Mai erau apoi şi îndemînateci meşteşugari, îndeletnicindu-se cu ţesutul stofelor scumpe şi cu alte meserii pe care le aduseseră cu ei din Orient. În aceeaşi măsură, arabii şi populaţia greacă din acest stat normand erau şi pricepuţi negustori, întreţinînd legături frecvente cu oraşele de pe coasta de apus a Asiei Mici, şi prin ele cu Orientul Îndepărtat, mijlocind

apoi schimbul pe care-l făcea apusul european cu lumea orientală.

În oraşele siciliene şi în cele din sudul Italiei, populaţia arabă avea întinse cartiere, fiindu-i respectat felul propriu de viaţă. Musulmanii aveau judecători proprii, libertatea cultului nu le era atinsă şi aveau chiar drepturi în viaţa publică a statului. Că elementul arab a avut o mare greutate în această perioadă în istoria statului normand din sudul Italiei ne-o dovedeşte şi faptul că el şi-a pus amprenta şi asupra vieţii culturale, în cele mai importante din manifestările ei. În artă, stilul arab predomină, deşi alături de el se întîlneşte şi cel grec, iar într-o oarecare măsură şi cel normand. Domul din Cefalù şi capela palatină din Palermo, două din monumentele arhitectonice cele mai importante ridicate în această perioadă, dovedesc cu prisosinţă acest lucru. O mare dezvoltare, datorită învăţaţilor arabi, luaseră încă din secolul al X-lea jurisprudenţa şi medicina, istoria, gramatica, poezia, astrologia, mecanica, cu toate că o dată cu cucerirea normandă, numeroase personalităţi culturale se refugiaseră în ţările rămase sub stăpînire musulmană, Egipt, Maroc, sau căutaseră adăpost la curtea emirilor din Sevilla, cum făcuse poetul Ibn Hamdis.

Născut şi educat în Sicilia, Roger al II-lea era un profund cunoscător al realităţilor ei şi al specificului cultural pe care-l prezenta, şi dacă stăpînirea politică normandă nu a produs o cultură originală, a sprijinit în schimb, mai cu seamă prin acest monarh, înflorirea celei arabe, greceşti şi a celei de limbă latină, trei elemente care-şi dăduseră întîlnire aici, cu rezultate din cele mai fericite.

Curtea regelui normand al Siciliei era vestită din acest punct de vedere în întreaga Europă. Aici trăia marele învăţat arab Edrisi, descendent al emirilor Kelbiti, a cărui operă geografică constituie unul din izvoarele de prim rang ale epocii. Noi mănăstiri, ca San Nicolo de Casulis sau San Salvadore din Messina, erau alături de cele vechi adevărate focare de cultură, unde neobosiţii monahi greci scriau legende hagiografice sau copiau texte din literatura patristică. Un loc important pe acest plan îl ocupă Neilos Doxopatrios cu *Istoria celor cinci patriarhi*, lucrare în care, încercînd să apere interesele clerului de rit ortodox împotriva atacurilor clerului catolic, el contestă primatul papal. Clerul catolic se bucura încă mai mult de sprijinul monarhului, centrul său cel mai puternic fiind mănăstirea benedictinilor de la Monte-

cassino. Ştiinţa istoriei avea şi ea reprezentanţi de seamă ca Guglielmo Appulo care, între 1090 şi 1111, scrie un poem în cinci cărţi, relatînd faptele de arme ale normanzilor din sudul Italiei, de la venirea lor aici pînă la moartea lui Robert Guiscard. Un bun izvor istoric este şi cronica lui Alessandro di Telese, care cuprinde evenimentele mai importante dintre anii 1127 şi 1135, ca şi cea a lui Falcone da Benevento, acesta din urmă ostil normanzilor. Dintre toţi se distinge însă Romualdo Guarna din Salerno, care, într-un stil elegant şi utilizînd o bogată informaţie pentru timpurile apropiate de el, a scris o cronică, de la începutul lumii pînă la venirea normanzilor în Italia ; mai important încă este Ugo Falcando, probabil de origine normandă, care consemnează faptele dintre 1154 şi 1169, cunoscute chiar de el. Acest istoric este cunoscut şi sub numele de Tacit al Siciliei, datorită calităţilor operei sale atît în ceea ce priveşte conţinutul, cît şi forma.

În politica externă, Roger al II-lea a dat dovadă de o mare abilitate, ştiind să creeze un echilibru favorabil statului său şi provocînd serioase dificultăţi Bizanţului.

Ioan al II-lea Comnenul, împăratul bizantin care supusese în 1137 principatul Antiohiei, urzise împotriva regatului normand din sudul Italiei planul unei puternice coaliţii. El încheiase o alianţă cu Conrad al III-lea împăratul romano-german, iar în anul 1136 dăduse oraşului Pisa importante privilegii în comerţul cu Orientul, cu scopul de a-l atrage de partea coaliţiei antinormande ; la fel a procedat împăratul bizantin şi faţă de Veneţia, vechiul duşman al normanzilor din sudul Italiei. Pentru a destrăma această coaliţie, Roger al II-lea sprijini lupta principilor germani împotriva lui Conrad al III-lea, iar împotriva Bizanţului îi ridică pe unguri şi pe sîrbi. El a sprijinit puternica răscoală sîrbească din anul 1149 şi, profitînd de răgazul pe care îl avea din partea Bizanţului, prins în războaie cu ungurii, Roger al II-lea încheie o alianţă cu Ludovic al VII-lea al Franţei, rival şi el al Imperiului bizantin. Regele normand era sprijinit pe ascuns şi de papalitate. Astfel, Bizanţul, care începuse prin a forma o coaliţie antinormandă, în loc de a fi în măsură acum să profite de pe urma strădaniilor depuse, se găsi în situaţia de a nu putea face faţă duşmanilor, pe care iscusinţa lui Roger al II-lea îi aţîţase împotrivă-i.

De altfel, coaliţia antinormandă închegată de Bizanţ nu se arăta a fi prea trainică ; între împăratul bizantin şi cel

romano-german se iscară în curînd neînțelegeri în legătură cu stăpînirea asupra Italiei, ele luînd forme mai grave după 1154, anul în care moare Roger al II-lea. Socotind că Wilhelm cel Rău nu va mai da dovadă de calitățile militare și politice ale tatălui său, Manuil Comnenul, noul împărat al Bizanțului, porni în 1155 la cucerirea Italiei. El ajunse să supună cîteva din cele mai importante orașe ale Apuliei — Ancona și Tarentul recunoscînd dominația Bizanțului. Iată însă că împotriva tendințelor de expansiune ale Imperiului bizantin se ridică foștii săi aliați. Interesat în stăpînirea asupra Italiei, Frederic Barbarosa, împăratul romano-german, încheie o alianță cu Veneția, aceasta înlesnind lui Wilhelm I, regele normand, o victorie asupra bizantinilor. În 1157, Constantinopolul se cutremură din nou în fața primejdiei normande, căci flota lui Wilhelm cel Rău, după ce zdrobise oastea bizantină din Italia, se îndrepta spre capitala imperiului. Manuil Comnenul se văzu silit să încheie pace cu normanzii. Visul unei noi dominații bizantine asupra Italiei era încă o dată spulberat. Mijlocitor al înțelegerii normando-bizantine se oferi să fie papa Adrian al IV-lea, care, la fel ca mulți dintre predecesorii săi, în repetate rînduri se amestecase în conflict încercînd să tragă cît mai multe foloase din diferendele Bizanțului cu normanzii.

Trei decenii mai tîrziu, conflictul izbucni din nou. Ca pe timpul lui Robert Guiscard, normanzii din sudul Italiei atacară portul Durazzo și, după un îndîrjit asediu, reușiră să-l cucerească, comandantul oștii bizantine predîndu-se de teama de a nu fi pedepsit de împărat pentru înfrîngerea suferită. În urma acestei victorii, flota normandă se îndreptă spre Salonic, iar o puternică oaste urmă același drum pe uscat. Atît de departe nu ajunsese încă pînă acum nici o oaste de uscat a normanzilor. La 15 august 1185 începu asediul Salonicului și dinspre mare și dinspre uscat, iar după 11 zile de apărare desperată, al doilea oraș al Bizanțului căzu. Purtarea pe care normanzii o avură în orașul cucerit îndreptăți teama pe care o nutriseră locuitorii. Populația fu masacrată aproape în întregime, petrecîndu-se cele mai cumplite scene de groază ce se pot închipui.

De la Salonic normanzii se îndreptară spre Constantinopol. Cînd temuta oaste ajunse sub zidurile capitalei bizantine, panica generală nu mai cunoscu margini. De vreme îndelungată nemulțumită de domnia lui Andronic Comnenul, în acele clipe de mare primejdie, populația făcu să răbufnească în-

treaga-i ură şi la 15 septembrie 1185, ca un singur om, sărăcimea se ridică la luptă. Împăratul fu prins de răsculaţi şi tîrît ziua întreagă pe străzile oraşului pînă ce muri. Oastea normandă nu intră însă în Constantinopol, temîndu-se poate de a înfrunta mînia poporului răsculat, care după ce se răfuise cu duşmanii dinăuntru, de bună seamă că era gata să-i înfrunte şi pe cei veniţi dinafară. De altfel, în rîndurile normanzilor izbucnise o puternică molimă, iar prăzile mari adunate din jafurile de pînă atunci îi făcuseră pe mulţi să părăsească tabăra. Curînd ei pierdură şi cuceririle făcute, generalul bizantin Alexie Branas silindu-i să evacueze Salonicul şi apoi Durazzo.

Pentru istoria internă a Imperiului bizantin evenimentele acestea au avut o semnificaţie mai adîncă decît aceea a unor simple conflicte politice, deoarece ele au prilejuit marile ridicări populare, cum a fost răscoala care l-a răsturnat de la domnie pe Andronic Comnenul, ori cum a fost răscoala romînilor şi a bulgarilor conduşi de Petru şi Asan, care a dus la formarea celui de-al doilea ţarat romîno-bulgar.

Vreme de un secol, statul normand din Italia de sud şi Sicilia îşi apărase cu îndîrjire existenţa, zădărnicind toate acţiunile pe care Imperiul bizantin le întreprinsese împotriva sa. Puterea acestui stat nu rezidase în vitejia conducătorilor lui, nici în talentul lor diplomatic. Tăria de a înfrunta atîtea atacuri i-o dăduse faptul că populaţia lui, bucurîndu-se de oarecare înlesniri în comparaţie cu asuprirea la care fusese supusă în timpul stăpînirii bizantine, luptase pentru a preîntîmpina o revenire a dominaţiei greceşti asupra acelor teritorii.

Dar dacă în perioada de început a existenţei sale statul normand din sudul Italiei însemnase un fapt pozitiv pentru procesul dezvoltării istorice a societăţii, prin înlăturarea stăpînirii bizantine şi introducerea unei relative rînduieli în haosul politic de pînă atunci, ulterior el va juca un rol negativ. Regatul celor două Sicilii, căci acesta este numele sub care statul întemeiat de normanzi în sudul Italiei va intra în istorie, a fost una din principalele piedici în calea realizării unităţii politice a Italiei.

În deceniul al nouălea al celui de-al XII-lea secol, Frederic Barbarosa, punînd la cale căsătoria fiului său cu Constanţa, fiica lui Roger al II-lea, asigură viitorului împărat german, Henric al VI-lea, dreptul de posesiune asupra regatului normand. Aşa a luat sfîrşit statul normand din Italia de sud şi Sicilia.

Normanzii în istorie

Ca să judecăm obiectiv întîmplările trecutului, trebuie să le încadrăm în condiţiile specifice ale momentului istoric în care ele au avut loc. Vom fi astfel mai în măsură să preţuim străduaniile celor dinaintea noastră, vom străbate alături de ei pas cu pas drumul spre veşnicul „mai bine", pentru care a luptat şi luptă omenirea, vom învăţa multe din acele lucruri pe care avem datoria să le înfăptuim pentru noi şi pentru cei ce ne vor urma.

Multe fapte vor rămîne neînţelese aceluia care, în loc să pătrundă în lumea a ceea a fost odată, desprinde imaginea asupra căreia vrea să stăruie din cadrul în care a aşezat-o trecerea vremii şi o aduce în prezent, crezînd că o va putea cunoaşte mai bine. Aşa cum fiecare tablou îşi are locul într-o mare galerie de artă, faptele sînt rînduite în timp, iar lumina cea mai potrivită ce se poate arunca asupra lor este aceea care ţine seama de epoca în care ele s-au născut.

Ruptă de viaţa secolelor care au cunoscut-o, expansiunea normandă îşi pierde adevărata semnificaţie, iar măsura cu care va fi cîntărită nu va fi nicidecum cea adevărată. Evenimentele istorice, deşi cîteodată asemănătoare, nu sînt niciodată aceleaşi, şi greutatea lor o resimte nemijlocit numai vremea care le produce.

Intrarea nordului scandinav în istoria Europei a fost fără îndoială un eveniment interesant şi nu lipsit de însemnătate ; confruntarea lui cu realităţile acelor vremuri permite să i se stabilească rolul pe care l-a avut în dezvoltarea istorică ulterioară şi să i se delimiteze proporţiile.

Cauzele manifestărilor lui trebuie căutate în condiţiile economice şi sociale ale vieţii din ţările nordice şi tot aci găsim explicaţia izbînzilor pe care le-au repurtat normanzii în expediţiile lor.

Nu dragostea de aventură ori dorinţa de a înfrunta necunoscutul au fost cauzele care i-au împins pe vikingi pe dru-

murile de apă spre țări străine, nici nu i-a îndemnat la aceasta vreun spirit războinic specific. Nerodnicia pămîntului din țările lor i-a silit să-și caute aiurea mijloace de trai și ei au deprins pirateria, o dată cu vînătoarea, pescuitul și agricultura. În urma creșterii populației, condițiile grele de trai resimțindu-se cu deosebită vigoare, expedițiile lor de pradă s-au intensificat. În faza premergătoare formării statului, pe treapta numită a democrației militare, aceste expediții în cazul tuturor societăților „barbare" au fost o îndeletnicire permanentă. Din cauza condițiilor specifice a dezvoltării istorice a nordului european, perioada de trecere de la orînduirea gentilică la închegarea statală fiind deosebit de lungă, expedițiile de pradă au jucat și ele un rol mai important decît la alte popoare. Întărirea puterii centrale a contribuit mai tîrziu la intensificarea acestor expediții și a adus chiar o schimbare în caracterul lor. Refuzînd să accepte supunerea pretinsă de regalitate, mulți nobili din nord și-au părăsit patria și, în ținuturile de acum cunoscute prin expedițiile de jaf, au pornit pe cont propriu campanii de cucerire.

O dată cu dezvoltarea relațiilor feudale în țările nordice, țărănimea de aci, pentru a scăpa de dependență, a început, în număr tot mai mare, a-și părăsi locurile de baștină, întreprinzînd acțiuni de colonizare, cum au fost cele din Islanda, Groenlanda, insulele Orcade, sau participînd la expedițiile piratерești asupra ținuturilor de coastră ale continentului european.

Reprezentanți ai stadiului unei societăți ce abia atunci depășea faza gentilică, în ochii Europei secolului al IX-lea aproape pe deplin feudalizată, oamenii nordului, în perioada expedițiilor lor de jaf, au apărut ca adevărați „barbari". Contrastul dintre instituțiile lor economico-sociale și cele pe care orînduirea feudală le crease în celelalte țări europene va face ca loviturile date de normanzi să fie foarte violente. Deosebirea dintre religii va adînci și mai mult conflictul. În acea epocă de incontestabilă dominație a ideologiei religioase, cînd biserica creștină era unul din stîlpii vieții politice în majoritatea țărilor vest-europene, normanzii erau ultimii reprezentanți ai păgînismului. Și după cum creștinismul sprijinea, prin biserică, ordinea feudală, tot așa cultul păgîn apăra vechile libertăți ale vieții gentilice, iar cele două religii se vor înfrunta cu egală ură.

Încă înainte de pătrunderea creștinismului în țările nordice și de recunoașterea lui ca religie oficială, biserica apuseană

a făcut sporadice încercări de a atrage în sînul ei pe „barbarii" din miazănoapte. În perioada de început a expediţiilor normande, sînt cunoscute asemenea încercări în Anglia, Franţa, ori în alte teritorii în care au ajuns oamenii nordului cu expediţiile lor piratereşti. Dacă în unele cazuri acestor încercări ei le-au răspuns cu înţelegere, nu au făcut-o de bună seamă din convingere, ci mînaţi de considerente pur practice. Cînd incursiunile lor de pradă nu reuşeau, şi în condiţiile de înţelegere care li se impuneau din partea învingătorilor figura şi aceea de a trece la religia creştină, ei se arătau dispuşi să facă acest lucru, pentru ca, abia scăpaţi din impas, să-şi reia, o dată cu vechea îndeletnicire de piraţi, şi religia păgînă, formal renegată.

Nu este însă mai puţin adevărat că, după aşezarea lor în unele teritorii nou cucerite, cum a fost de pildă nord-vestul Franţei, unde norvegienii au întemeiat ducatul Normandiei, creştinarea lor în ritul catolic a grăbit asimilarea acestor cuceritori cu populaţia autohtonă şi a contribuit la încadrarea lor în ordinea nouă economico-socială, care era cea feudală.

Expansiunea normandă este trecută de obicei în capitolul care cuprinde ultimele năvăliri „barbare". Expediţiile oamenilor din nord nu au avut însă un caracter de masă, ele au fost făcute în cete şi ca atare nu pot fi socotite migraţiuni. Rolul pe care l-au jucat în istoria apusului european le face totuşi să-şi aibă locul în acea revărsare de populaţii care, între secolele IX şi XIII, s-a abătut asupra Europei mai pustiitoare şi mai cumplită decît aceea pe care o cunoscuseră veacurile de sfîrşit ale societăţii antice.

În secolul al V-lea e.n., marile migraţiuni ale popoarelor grăbiseră prăbuşirea Romei şi a vechii orînduiri sclavagiste. Ele înlesniseră însă ca pe ruinele antichităţii să se ridice un edificiu nou — feudalismul — iar prin această orînduire economico-socială, societatea făcea un pas spre progres. Raporturile dintre noile clase sociale de bază nu înlăturaseră exploatarea, dar o limitaseră întrucîtva. În comparaţie cu sclavii antichităţii, şerbii medievali aveau o condiţie economică şi juridică relativ mai bună. Dacă sclavul fusese considerat ca făcînd parte din inventarul viu al proprietarului, dacă asupra lui stăpînul avea drept de viaţă şi de moarte, şerbul putea fi vîndut împreună cu pămîntul pe care-l muncea, sau rupt de el, putea fi şi era asuprit, supus la pedepse corporale, dar nu mai putea fi ucis. N-a fost lipsită de zgu-

duiri perioada marilor migrațiuni și nici nu s-ar putea spune că nu s-au distrus atunci și valori care nu ar fi trebuit să fie atinse, dar raportată la mersul general al evoluției istorice, stabilirea „barbarilor" în hotarele lumii antice romane a fost un fapt pozitiv. După cum arată Engels „barbarii" au insuflat societății o viață nouă, dar nu datorită calităților lor specific naționale, ci prin „barbaria" lor, prin orînduirea lor gentilică :

„Cui — dacă nu barbariei și felului lor exclusiv barbar de a se așeza după ginți — datoresc ei faptul că cel puțin în trei țări din cele mai de seamă, Germania, Franța de nord și Anglia, au salvat și transplantat în statul feudal un fragment din adevărata orînduire gentilică sub forma de comunitate de marcă, dînd astfel clasei subjugate, țăranilor, chiar în timpul celei mai grele iobăgii medievale, o închegare teritorială și un mijloc de rezistență, pe care nu l-au avut la îndemînă nici robii antici, nici proletarii moderni".

Mai mult a avut de suferit viața culturală, lucru ușor de înțeles ; dar tradițiile antichității nu s-au pierdut cu totul și, după lungi secole de tăcere aproape deplină, evul mediu a creat poemele cavalerești și stilul gotic, ca să ajungă apoi la umanism și renașterea artelor, care vestesc zorile epocii moderne.

Nu la fel s-au petrecut lucrurile cu ultimele năvăliri. Cînd ele se abat asupra Europei, feudalismul își conturase tiparele și în cadrul lor viața societății urma drumul unui netăgăduit progres ; o bruscă intervenție venită dinafară nu putea decît să tulbure mersul firesc al evoluției istorice, să-l întîrzie chiar. În istoria apusului european expedițiile normanzilor din secolele IX—X au jucat rolul pe care expansiunea turcească și migrațiunile tătarilor l-au avut pentru țările din răsărit, doar că expansiunea normandă a fost de o durată mai scurtă. Dacă incursiunile piraților nordici ar fi luat însă proporțiile unor migrațiuni, ele ar fi fost o adevărată catastrofă. Pentru dezvoltarea economică a ținuturilor de pe țărmul european al Atlanticului și a celor de pe coasta Mediteranei, apariția normanzilor a reprezentat o frînă. Pustiite fără încetare vreme de zeci de ani, aceste regiuni au fost transformate în adevărate ruine, iar unele din ele nu s-au mai refăcut decît în epoca modernă.

La începutul secolului al VIII-lea, cînd arabii cuceriseră Peninsula Iberică, ajungînd astfel să controleze Gibraltarul

şi drumurile de apă ce duceau spre Orient, comerţul Europei apusene, care în condiţiile economiei naturale era foarte redus, a decăzut şi mai mult. Vechile centre înfloritoare din sudul Italiei lîncezeau. O oarecare înviorare comercială se constată în cîteva porturi ale Atlanticului, ferit, spre deosebire de Mediterana, de pirateria arabă. Pe coastele frisone şi franceze s-au ridicat porturi cu o vie activitate comercială şi aşa se explică de ce în expediţiile lor de pradă îndreptate spre coasta de apus a Europei, normanzii au fost atraşi mai cu seamă de aceste ţinuturi. Aici au săvîrşit piraţii nordici cele mai cumplite jafuri, aci au lăsat cele mai vizibile urme ale pustiitoarei lor treceri din perioada de început a expansiunii lor.

Pătrunderea normanzilor în Mediterana a fost favorizată de anarhia care cuprinsese lumea arabă. Aşa se explică de ce, nestingheriţi, au putut prăda ţările de apus ca şi litoralul de răsărit al acestei mări, precum şi aproape toate insulele din cuprinsul ei, de ce au putut chiar înfăptui vremelnice cuceriri pe ţărmul nordic al continentului african. Dificultăţile cărora Imperiul bizantin trebuia să le facă faţă în Orient au înlesnit oamenilor nordului cucerirea Italiei de sud şi mai apoi întemeierea unui stat pe aceste teritorii. Slăbiciunea regalităţii franceze şi alte împrejurări prielnice le-au îngăduit să pună stăpînire pe o întreagă provincie din nordul Franţei şi le-au ajutat apoi să cucerească Anglia.

A doua jumătate a secolului al IX-lea, perioadă în care expediţiile normanzilor au devenit un real pericol pentru apusul european, cunoscuse importante schimbări politice. Pe continent se destrămase imperiul fundat de Carol cel Mare şi, abia schiţate pe harta vremii, Franţa, Germania şi Italia nu erau în stare să opună vreo rezistenţă piraţilor din nord. Ele nu au putut stăvili pustiitoarele lor incursiuni şi nici nu au putut opri cucerirea de către aceşti „barbari" a unor teritorii importante. În insulele britanice, uniunea realizată de regatele anglo-saxone era mult prea şubredă pentru a rezista necurmatelor atacuri ale normanzilor şi dacă Anglia izbutise totuşi să se elibereze pentru o vreme, mijlocul secolului al XI-lea o va găsi atît de epuizată de sforţările făcute, încît ea nu se va mai putea împotrivi expediţiei de cucerire întreprinsă de Wilhelm Cuceritorul în 1066.

Întemeierea ducatului Normandiei, fundarea statului normand din Italia de sud, cucerirea Angliei în 1066 au însemnat, oarecum, sfîrşitul cumplitelor expediţii normande. Prin

aceste cuceriri teritoriale stabile s-a realizat încadrarea noilor veniţi în ordinea feudală, fapt cu importante urmări pentru dezvoltarea istorică ulterioară a acelor teritorii. Aceste acte de cucerire diferă prin caracterul lor de expediţiile piraterești întreprinse pînă atunci de oamenii nordului. Cucerirea sudului Italiei, a Angliei nu s-au realizat prin simple incursiuni de pradă, ci au fost rezultatele unor acţiuni de cotropire întreprinse de nobilii feudali. Către jumătatea secolului al XI-lea, ducatul Normandiei se feudalizase, iar ducele Wilhelm şi vasalii săi, precum şi acei normanzi care s-au îndreptat spre Italia, porniseră nu în temporare expediţii de pradă, ci în campanii de cucerire temeinic organizate, cu scopul bine precizat de a cotropi noi pămînturi, de a căuta ţărani pe care să-i supună.

Pentru istoria internă a Franţei, urmările întemeierii ducatului Normandiei nu au fost pozitive, căci această posesiune feudală a constituit vreme îndelungată una din piedicile ce stăteau în calea centralizării ţării. Pentru sudul Italiei şi pentru Sicilia, dat fiind condiţiile specifice de aci, constituirea statului normand a dus la o temporară redresare a vieţii economice şi culturale. Apăsătoarea politică fiscală pe care o exercitase Imperiul bizantin, pînă la secătuirea completă a resurselor acelor provincii, a fost înlocuită cu una mai moderată. Nu datorită unor calităţi superioare de stăpînitori, nici aptitudinilor lor militare, cu atît mai puţin mărinimiei noilor cuceritori, se datoresc aceste înfăptuiri ; normanzii dacă au dus această politică, au făcut-o în scopul de a-şi asigura sprijinul populaţiei autohtone în acţiunile militare pe care urmăreau să le întreprindă asupra Bizanţului şi voind totodată să consolideze statul, pentru ca el să poată face faţă atacurilor numeroase îndreptate împotrivă-i de alte ţări interesate în stăpînirea asupra Italiei, cum era, de pildă, Imperiul romano-german. În calea realizării unităţii politice a Italiei, acest stat a reprezentat, ulterior, o serioasă frînă, iar în secolele următoare, în cuprinsul lui, absolutismul feudal şi exploatarea feudală a ţărănimii a îmbrăcat forme din cele mai grele.

Prin cucerirea Angliei de către normanzi, orînduirea feudală din această ţară se încheagă pe deplin, iar izolarea politică a insulei britanice este, pentru totdeauna, biruită. Din 1066 Anglia s-a legat nemijlocit de viaţa politică a continentului european, fiind influenţată de ea şi influenţînd-o la rîndu-i. Pentru populaţia anglo-saxonă, cucerirea normandă

a însemnat o înrăutățire a situației, o înăsprire a exploatării feudale, dar monarhia normandă întemeiată de Wilhelm I a realizat totuși unitatea politică a țării și prin aceasta a adus un aport însemnat în dezvoltarea istorică a Angliei.

Participarea normandă la prima cruciadă a asigurat în bună măsură „succesul" expediției și a deschis astfel drum pe mai departe acestor războaie de jaf și cucerire, care au fost cruciadele, întreprinse de apusul feudal sub pretextul eliberării „locurilor sfinte".

În istoria întregii Europe apusene, o importantă urmare a expedițiilor normande a fost grăbirea procesului de feudalizare. Cu puținele mijloace de apărare pe care le aveau la îndemînă, țăranii nu erau în măsură să se împotrivească temuților pirați ai nordului și de multe ori nici nu aveau cum să se ferească din calea lor. Debarcarea unei cete de normanzi însemna pentru un sat, pentru așezările răzlețe atît de obișnuite pe atunci, ruina și moartea. De aceea, pentru a-și apăra viața și puținele bunuri pe care le aveau, țăranii se puneau sub protecția unui senior local, cerîndu-i sprijin și ocrotire în caz de primejdie, obligîndu-se în schimb ca împreună cu toți ai săi să fie pe veci oamenii acelui stăpîn.

Dar nici seniorii feudali nu puteau face față cu ușurință atacurilor, tot mai dese, tot mai îndrăznețe și mai periculoase ale oamenilor din nord. Nobilii mai mici, care dispuneau de domenii restrînse și de un neînsemnat număr de țărani și nu puteau întreține pe cheltuială proprie o ceată de războinici cît de cît în stare să se măsoare cu un grup de dușmani, cereau și ei protecția seniorilor mai puternici, devenind vasali ai acestora. Astfel, expedițiile normanzilor au accelerat și formarea vasalității, o altă instituție caracteristică a orînduirii feudale.

În perioada în care apusul european a început a face cunoștință cu incursiunile normanzilor, reședințele obișnuite ale nobilimii feudale erau castelele de lemn. Ele erau lesne incendiate de pirați, iar în luptă deschisă cu temuții barbari cine avea curajul să se măsoare ? Numai oști anume pregătite cutezau să-i înfrunte, or, în acel timp, nu ușor se puteau aduna asemenea oști. Apoi, atacurile piraților erau atît de neașteptate ! În locul castelelor de lemn, dezvoltarea tehnicii construcțiilor îngăduie ridicarea mai multor castele de piatră, împrejmuite cu ziduri, prevăzute cu punți mobile și adînci șanțuri cu apă. Din înaltul turnurilor de pază, străjile puteau cuprinde cu ochii depărtările întinderilor mării sau ținutului înconjurător și vesteau din vreme apropierea primejdiei. De

preferință, castelele erau ridicate pe înălțimi sau în alte locuri greu accesibile, și dacă la început ele au apărat pe stăpînii lor de atacurile normande și în cuprinsul zidurilor au adăpostit chiar uneori pe țăranii îngroziți, mai tîrziu, cînd exploatarea feudală va îmbrăca forme din ce în ce mai apăsătoare, aceste castele vor fi adevărate vizuini, în care seniorii apuseni se vor ascunde în timpul răscoalelor țărănești. Dacă în hrubele adînc tăinuite vor fi plătit cu viața pentru jafurile lor unii din piratii vikingi, în secolele ce-au urmat ele au înăbușit fără încetare gemetele țăranilor înlănțuiți care îndrăzniseră să lupte pentru libertate.

Începînd de prin secolul al X-lea, normanzii au ajuns să dețină un loc important în viața comercială a continentului nostru. Pentru partea de apus și miazănoapte a Europei, negustorii scandinavi și danezi au jucat un rol de frunte. Datorită schimbului practicat de ei, în nordul Europei s-au ridicat unele porturi cu un comerț destul de dezvoltat.

Încă nu au fost suficient cercetate bazele întărite de pe continent și insule, de unde plecau normanzii în expedițiile lor mai scurte sau mai îndepărtate. Descoperiri recente arată totuși că acestea aveau, mult mai mult decît s-ar fi crezut pînă acum, caracterul unor așezări bine organizate, fortificate, destinate în primul rînd comerțului. Se aflau aici adevărate ateliere pentru construirea și repararea corăbiilor, depozite de alimente și mărfuri, posturi de pază. Răspîndite pe o arie largă, ele par să fi alcătuit o rețea relativ unitară a unei activități comerciale vii care nu numai cronologic ci și organizatoric, a premers celei hanseatice.

Deosebit de interesante sînt în acest sens descoperirile făcute la Hedeby care vin să completeze mențiunile izvoarelor scrise referitor la comerțul cu metale prețioase, cu robi, cu cai, pe care normanzii le schimbau pe arme, stofe, vinuri sau alte produse. Un alt centru important al acestei activități comerciale era Birka, considerată ca o adevărată poartă de pătrundere a produselor apusene și a influenței culturale din aceste țări în nordul scandinav.

Principalul factor care a permis normanzilor să ocupe un asemenea loc în comerțul vremii au fost îmbunătățirile pe care le-au adus în tehnica navigației, în care, după cum arată clasicii marxism-leninismului, ei au înfăptuit o adevărată revoluție.

Strîns legate de îndeletnicirile lor de marinari, preocupările pe care le-au avut normanzii în studiul mersului astrelor

au dat un nou imbold timidelor încercări ce se făceau în acest domeniu de către oamenii vremii.

Tactica de luptă pe uscat a normanzilor a fost adoptată de toate oştirile din apusul Europei. Atacurile prin surprindere, efectuarea rapidelor raiduri de cavalerie, pînă adînc în interiorul unor ţinuturi, născocirea celor mai nebănuite viclenii şi înşelătorii, toate acestea erau caracteristice normanzilor.

Vreme îndelungată, oamenii nordului au îmbinat comerţul cu pirateria, de multe ori practicîndu-le simultan. Acolo unde nu se puteau arăta drept ceea ce erau, adică piraţi, ei se dădeau drept negustori şi, pricepuţi în asemenea treburi, înşelau fără greutate. În schimbul blănurilor scumpe ori al armelor de preţ pe care le ofereau, ei cereau bani, alimente ori alte lucruri de care aveau nevoie, şi după ce tîrgul se încheia, se prefăceau a se retrage. Apoi, cînd ceilalţi se aşteptau mai puţin, se întorceau şi atacau pe încrezătorii cumpărători, luîndu-le înapoi lucrurile vîndute.

Alături de condiţiile favorabile din teritoriile cutreierate de normanzi, condiţii care au înlesnit prădarea şi mai tîrziu cucerirea de întinse ţinuturi, factorii mai sus amintiţi au contribuit şi ei la succesul acţiunilor întreprinse de oamenii nordului.

De prin secolul al XIII-lea, normanzii nu au mai prezentat un pericol pentru apusul european. Expediţiile lor de pradă au încetat, campaniile de cucerire de asemenea. Faptul acesta se explică tot prin procesul de dezvoltare istorică a ţărilor nordice, prin maturizarea relaţiilor feudale, prin mai strînsa legare a populaţiei de ocupaţii sedentare. În afară de aceasta, în secolul al XIII-lea, situaţia politică se schimbase în Europa, iar ţările apusene nu mai erau o pradă atît de uşoară ca în perioada precedentă, cînd anarhia feudală din interiorul lor le pusese în imposibilitate de a stăvili incursiunile oamenilor din nord ; aceste ţări păşeau acum pe calea centralizării lor politice şi erau în măsură să-şi asigure liniştea hotarelor.

Epopeea normandă şi-a înscris întîmplările în paginile unei literaturi bogate, ce formează una din cele mai de seamă realizări plăsmuite de geniul anonim al popoarelor. Cînturile mitologice sau cele epice scandinave aduc în literatura medievală un simţ şi o putere de cuprindere a grandiosului, o tulburătoare forţă de simbolizare plastică a naturii şi a fenomenelor sale încă neînţelese, o preamărire a curajului, acceptarea

senină a destinului la capătul unei neînfricate lupte împotrivă-i. Această literatură, contrastînd cu tonalitatea impusă literaturii medievale a popoarelor din apusul şi sudul Europei de mistica creştină, aduce cu sine un suflu nou, viguros, de o sălbatică prospeţime. Ecourile sale vor răsuna prelung în conştiinţa şi sensibilitatea europeană. Veacuri de-a rîndul aproape uitate, retrase parcă în mîndra şi recea izolare a patriei lor nordice, cînturile literaturii scandinave, redescoperite, au servit ca izvor de inspiraţie multora din autorii romantici, nu numai în opere izolate, ci şi în întreaga atitudine faţă de problemele vieţii a curentului cultural numit romantism. Întreaga literatură a veacului al XIX-lea nu-şi mai poate desprinde cu totul privirea de la aceste ascunse comori ale geniului scandinav, lucind ca pîlpîirile tainice ale unei aurore boreale.

Prin Richard Wagner, muzica intonează la rîndu-i acorduri potrivite cu grandoarea eposului ce o inspiră.

Din marea aventură colectivă normandă, impresionantă rămîne numai avîntarea pe mări nestrăbătute, în căutare de pămînturi noi. Trecerea Atlanticului şi descoperirea continentului care va trebui să mai aştepte cinci veacuri pentru a primi numele de America ne reţine mai mult admiraţia, ca o faptă săvîrşită într-adevăr sub semnul îndrăznelii şi curajului. Dar această faptă, mare între toate, a rămas necunoscută şi se pare că înşişi normanzii şi-au dat prea puţin seama de importanţa ei. Cînturile lor îi acordă un loc restrîns.

Pentru imaginaţia noastră, însă, normanzii se profilează astăzi pe zarea istoriei în primul rînd în ipostaza lor de corăbieri neînfricaţi. Figuri dîrze, stînd drepte la prora corăbiilor lor împodobite cu chipuri de balauri. Forţa misterioasă a naturii dăltuite în lemn, alături de puterea de neînvins a omului cu statura falnică, cu pletele fluturînd în briza aspră a mării, cu privirea albastră-oţelie, scrutînd depărtările nepătrunse ale apelor şi văzduhurilor, privind cu mirare, în faţa propriei sale înfăptuiri, cum din zări neştiute îi răsar în cale noi constelaţii...

Cuprins

Cuvînt înainte 5

Ultima Thule 11
Ultima Thule 13
Pămînturi şi oameni 16
Din legendă în istorie 23
Sub semnul primelor legi 29
Oamenii nordului 33
„În lumea Walhallei" 38

Vikingii 55
Vikingii 57
Stăpînii mărilor 63
Cuceritori de noi ţinuturi 68
Spre ţările de la soare-răsare 74
„Drumul de la varegi la greci" 79

Ţările vechilor legende 85
Ţările vechilor legende 87
Chemarea depărtărilor 94
Spre mările amurgului veşnic 107

Teritoriul „legii daneze" 113
Teritoriul „legii daneze" 115
Pe pămîntul urmaşilor lui Clodovec 132
Bătălii hotărîtoare 140

„Mai cruzi decît grecii, mai nemiloşi decît sarazinii" 155
„Mai cruzi decît grecii, mai nemiloşi decît sarazinii" 157
La porţile Orientului 167
Cheile Mediteranei 190

Normanzii în istorie 195
Normanzii în istorie 197

EXPANSIUNEA NORMANDA

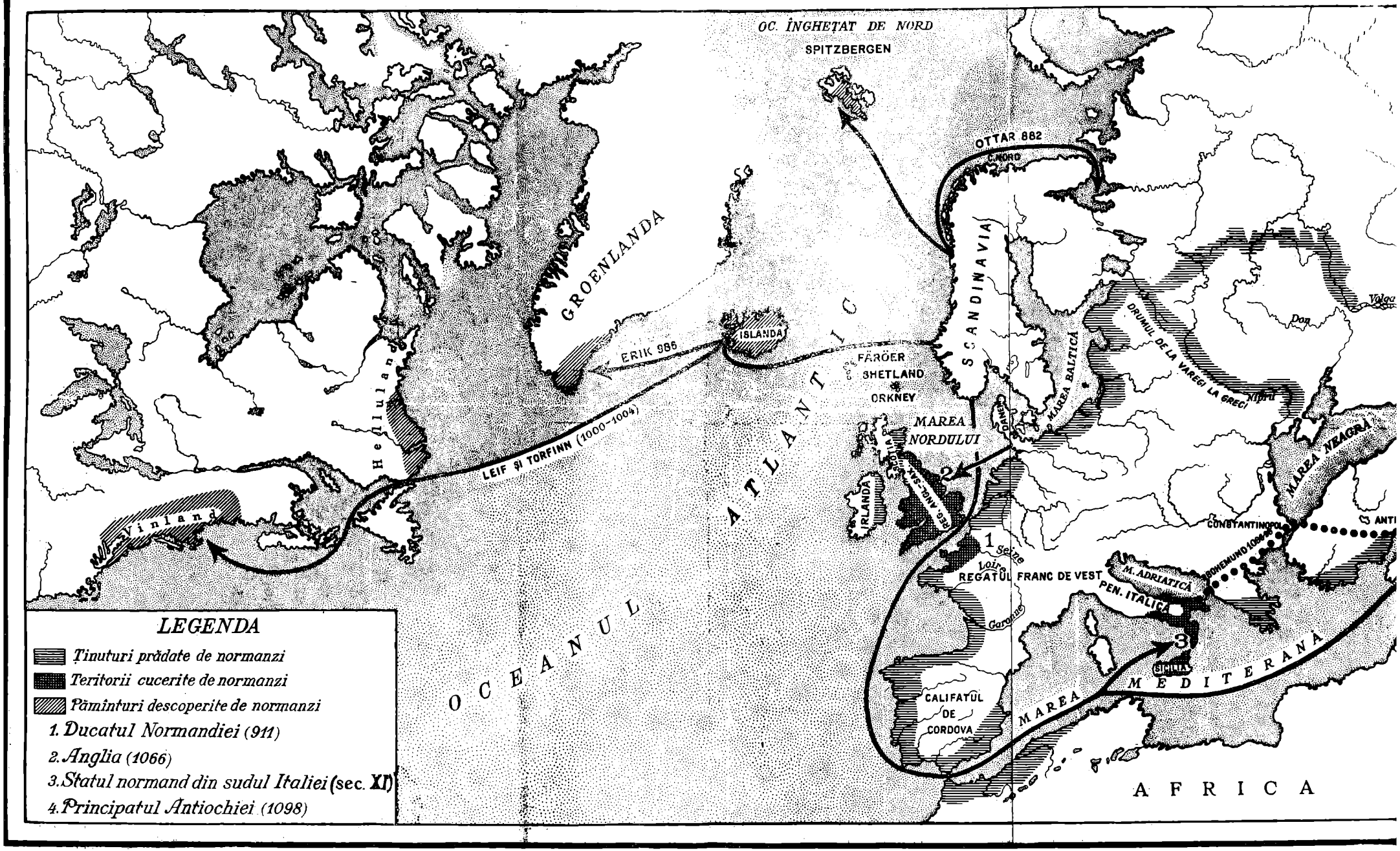

LEGENDA

- *Ținuturi prădate de normanzi*
- *Teritorii cucerite de normanzi*
- *Pământuri descoperite de normanzi*

1. *Ducatul Normandiei (911)*
2. *Anglia (1066)*
3. *Statul normand din sudul Italiei* (sec. XI)
4. *Principatul Antiochiei (1098)*

ÎN EDITURA ȘTIINȚIFICĂ
AU APĂRUT:

Acad. A. OȚETEA
Renașterea
468 p. — 31,00 lei lg.

* * *

Momente ale revoluției culturale din Romînia
376 p. — 23,50 lei lg.

GIURESCU, C. DINU
Ion Vodă cel Viteaz
224 p. — 6,50 lei

MUREȘAN, CAMIL
Revoluția burgheză din Anglia
338 p. — 11,50 lei br. — 14,50 lei lg.

VIANU, AL.
Internaționala I
290 p. — 14,50 lei

BASIL DAVIDSON
Redescoperirea Africii vechi
Trad. din limba engleză
392 p. — 13,00 lei br.

HERODOT
Istorii, vol. II
Traducere din limba greacă
632 p. — 18,00 lei br.

TACITUS
Annales
Opere III
704 p. — 16,00 lei

27668

20.000

EDITURA ŞTIINŢIFICĂ

Lei 13,50